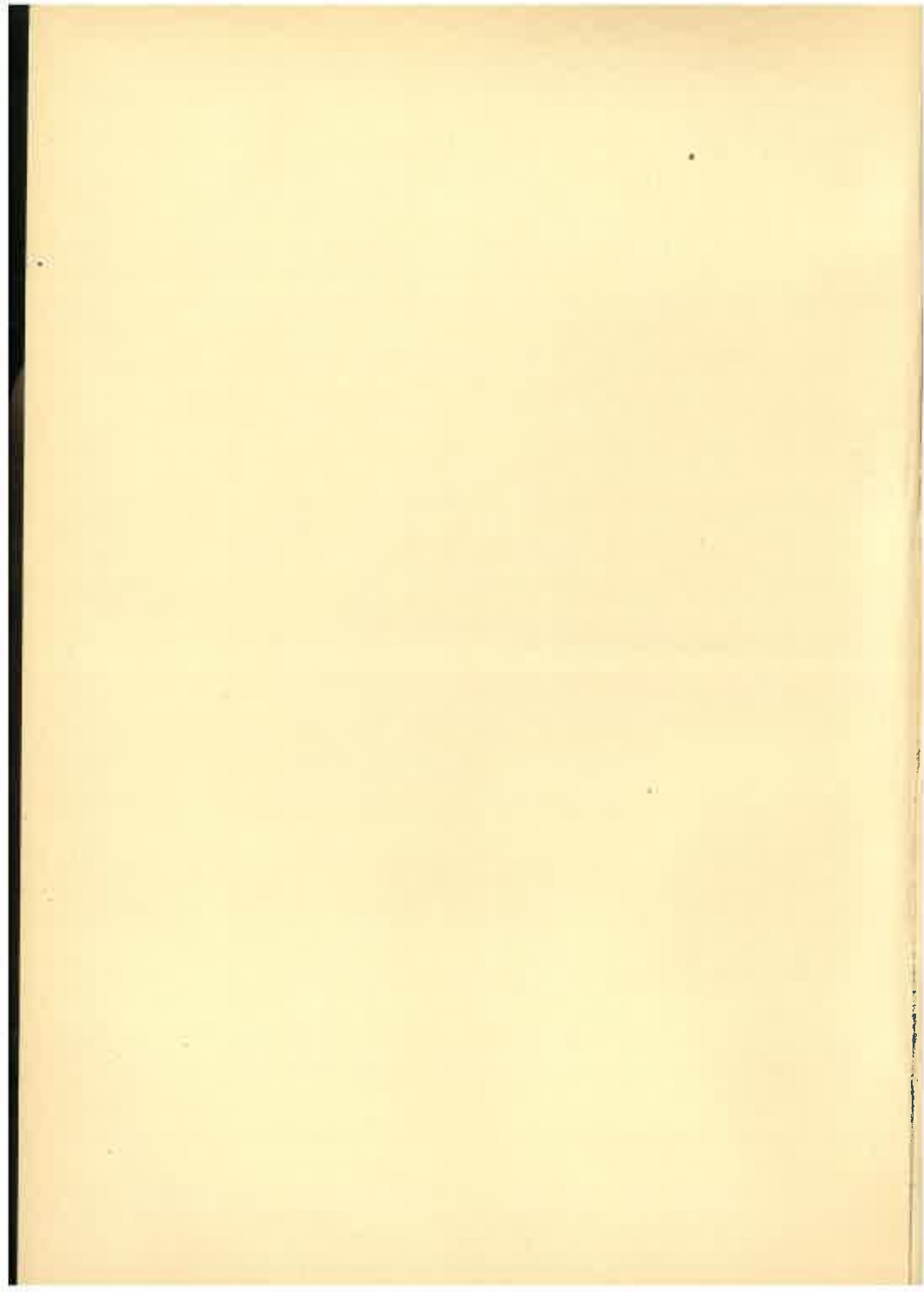

A határban a Halál Kaszál...

FEJEZETEK
PRÓNAY PÁL
NAPLÓJÁBÓL

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

A határban a Halál kaszál...

Fejezetek Prónay Pál
feljegyzéseiből

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1963

Szerkesztette
és
bevezető tanulmánnyal
ellátta:
SZABÓ ÁGNES
és
PAMLÉNYI ERVIN

BEVEZETÉS

Prónay Pál feljegyzéseivel egy mindenképpen sajátos olvasmány kerül az olvasó kezébe. Hasonló jellegű emlékirattal a történelmi forrásmunkák között nem találkozhat; de a világirodalomban is hiába keresne hozzá foghatót. Ilyen művet talán Haynau, Cavaignac írhattak volna vagy a párizsi kommün hőseinek véres kezű hóhérai — ha nem szégyellték volna papíron rögzíteni gaztetteiket. Mert a burzsoáziának más országokban is voltak Prónayhoz hasonló pribékjei, de azok nem készítettek feljegyzéseket — vagy ha igen, diszkrétan hallgattak a tömegmészárlásokról, másokra hártották a felelősséget, mentegették magukat. Prónay feljegyzései azonban nem ilyen természetűek. Ő saját szerepét alig szépítgeti, inkább dicsekszik, néha túloz is. Hűségesen beszámol tetteiről, nem rejti a kezéhez tapadó vért. Sőt, néha mintha kevesellné, mintha sajnálná, hogy valamit elmulasztott; reméli, módja lesz még pótolni ezt. Kevés ilyen gátlástalan gonosztevőt ismer a történelem; de ha volt is — a késő császárságkorban vagy a reneszánsz kori pápák udvarában —, gonosztetteik listáját nagy fáradsággal kell a történésznek ki-nyomoznia, feltárnia. Prónay azonban maga vállal — nem kell viltatni; jólesően pillant vissza a történetekre.

S hogy e feljegyzéseket húsz esztendővel a fehérterror után papírra vethette, egyformán jellemző minden erkölcsi érzést levetkezett szerzőjére, valamint az egész korszakra, amelynek légkörében mindezt szégyenkezés nélkül le lehetett írni, amely korszak munkások, parasztok üldözésével, kegyetlen kínzásával, gyilkolásával kezdődött és ezzel fejeződött be, melyben Prónay eszméi — s kisebb megszakítások-

kal gyakorlata is — tulajdonképpen a hivatalos kormánypolitika szintjére emelkedtek.

Mi indokolja mégis azt, hogy egy ilyen iszonyatos írásművet, több mint negyven esztendővel a fehérterror és húsz esztendővel keletkezése után, az olvasó elé bocsássunk?

Elsősorban az, hogy a feljegyzések, sajátos voltuk ellenére, hozzásegítenek bennünket az ellenforradalmi korszak kezdeti éveinek jobb megismeréséhez. Prónay ugyanis teljesen szemérmetlen őszinteséggel számol be nemcsak a saját gatzetteiről, hanem leleplezi az 1919—1921 közötti korszak egész jellegét. S minthogy 1921 nyaráig az úgynevezett szegedi csoportnak, a Szegeden, 1919 nyarán Horthy, Gömbös, Eckhardt, Kozma, Prónay vezetésével fellépő ellenforradalmi csoportosulásnak egyik belső embere, oszlopa volt, olyan adatokkal szolgál e korszak való történetét illetően, amelyeket más forrásból nem ismerhetnénk. Sajátos értéket jelent számunkra az is, hogy Prónay feljegyzései a Horthy-rendszer vezető politikai figuráinak portréit is nyújtják, s noha ezek kritikája a szélsőjobbról jön, tényanyagában mégis rendkívül leleplező erejű.

Figyelembe kell venni továbbá azt is, hogy az ellenforradalmi korszak politikusai, publicistái és történetírói szívesen elfeledkeztek később a Horthy-rendszer születésének borzalmas körülményeiről. „Néhány túlkapásról” beszéltek csupán, egyébként a hallgatás jótékony fátylát borították az akkori eseményekre. Még később, 1945 után is sokan voltak, akik liberális színezetet akartak adni az ellenforradalmi rendszernek, s úgy állították be, mintha a magyar nép a fasizmussal 1944. október 15-e, a nyilas hatalomátvétel vagy 1944. március 19., a tényleges német megszállás napján ismerkedett volna meg. Nos, Prónay feljegyzései a fehérterror éveinek a maguk igazi mivoltában való bemutatásával leleplezik minden ilyen felfogás, „legenda” tarthatatlanságát, és egyértelműen bizonyítják, hogy a politikai eszmék, a politikai gyakorlat és a politikai vezető réteg tekintetében milyen szoros összefüggés van, mennyi azonosság mutatkozik

a kezdet és a vég, a faszizmus magyarországi berendezkedésének és bukásának évei között.

Másrészt pedig szükségessé teszi Prónay feljegyzéseinek nyilvánosságra bocsátását az is, hogy ma már sokan vannak, elsősorban persze a fiatalok között, akik nem élték át, kevéssé ismerik az ellenforradalmi korszak történetét, akik nem tudják, milyen mélységekből emelkedtünk fel történelmileg rövid idő alatt a haladás élvonalába, a szocializmust építő nemzetek sorába. Prónay feljegyzései, amelyek feltárják a régi Magyarország minden szennyét, elmaradottságát és embertelenségét, ha közvetve is, hozzásegítenek annak megértéséhez: mit söpört el 1944 végén, 1945 elején Magyarországon a történelem tisztító vihara, mit is jelent tulajdonképpen az a szó: „felszabadulás”.

*

Magáról a munkáról bevezetőül csak annyit, hogy tulajdonképpen nem *napló* a szó szoros értelmében, nem naponkénti vagy rövidebb időközökben készített, az eseményekkel egykorú feljegyzéseket tartalmaz. Mai formájában rendelkezésünkre álló szövege — két vastag, gépiratos kötet — későbből, 1943—1944-ből származik. A hetvenedik életéve felé közeledő Prónay ekkor vetette papírra emlékezéseit. De mégsem tekinthető pusztán *emlékiratnak*; ennél jóval több. Bizonyos ugyanis, hogy Prónay, mikor háromkötetes feljegyzéseit (amelyből az első kötet még nem került elő) papírra vetette, nem csupán emlékezőtehetségére támaszkodott, hanem nagymértékben felhasználta egykori, több-kevesebb rendszerességgel vezetett jegyzeteit, másrészt pedig felhasználta az évek során, úgylátszik, különös gonddal — meg fogjuk látni milyen célból — összegyűjtögetett dokumentumait, hivatalos és magániratokat, fényképeket, újságkivágásokat is. Ezeket dolgozta tulajdonképpen egybe, alakította át, mikor feljegyzéseit elkészítette.

A feljegyzéseknek irodalmi értékük egyáltalán nincs. Prónayval kapcsolatban stílusról szinte nem is lehet be-

szélni; a k. u. k. hadsereg tisztikarának kevert, elrontott, zagyva magyar nyelvét használja; a magyar mondatoknak németes szerkezetük van, a német mondatok pedig magyaros szórendűek. Bőven alkalmazza, a legrosszabb helyesírással, a „jobb társaság” közsájon forgó francia kifejezéseit is. A munkának szerkezete sincs; valamiféle időrendet persze meg akar őrizni, amit azonban gyakran felborít egy-egy kitérő vagy visszapillantás kedvéért. Valószínű, hogy szigorúbb szerkezetre nem is törekedett, noha a gépelt szöveget átnézte, és itt-ott bele is javított.

1

Másoknak, életük alkonyán, rendszerint az adja kezükbe a tollat, hogy visszatekintve életpályájukra, megkíséreljék összegezni annak eredményeit, levonni a tanulságokat a jövőendő nemzedék számára. Prónaynak nem ez az indítéka. Neki az egykori cimboráival szemben érzett gyűlölet adja a kezébe a tollat, a mellőzése miatt érzett keserűség, a „félretett” ember irigysége, annak az embernek a gyűlölete, akit a húsofazék közvetlen közeléből elkergettek, és aki akkor is még, több mint húsz esztendő múltán, a maga „igazságát” keresi. Ez az indulat vezeti tollát, ez az irányító szempont egykori tevékenységének beállításában, politikai álláspontjának megrajzolásában. Az utólagos korrekció természetesen torzulásokat, ellentmondásokat idéz elő; megértésükhöz, kiigazításukhoz vissza szükséges nyúlnunk a történelmi előzményekhez, fel kell vázolnunk Prónay Pál életpályáját, noha életéről ma még meglehetősen keveset tudunk.

Prónay Pál 1874-ben született Romhányban, nagybirtokos dzsentrí családból. A famíliából, amelynek egyik ágát még a XVIII. században bárósították, több magas rangú katoná, bíró, köztisztviselő származott. Családja kétségtelenül a dzsentrí legfelsőbb rétegéhez tartozik; erre mutatnak a nagybirtokos arisztokráciához fűződő szoros kapcsolatai is, amelyekről a feljegyzésekben mindig oly szívesen emlékezik meg. Egész felfogásában kifejezésre jut, a feljegyzésekben

lépten-nyomon szemünkbe ötlük a nagybirtokos arisztokráciához való dörgölődése, az igyekezet ennek minél odaadóbb kiszolgálására, a készség a teljes asszimilációra.

Prónay Pál éppúgy, mint fiútestvérei, a katonatiszti pályát választja. A soproni Lähne-intézetben nevelkedik, sok más dzsentri fiúval, köztük Horthy Jenővel és Szabolccsal együtt. Lovastiszt lesz, de a katonai ranglétrán meglehetősen lassan halad előre. 1918-ban, negyvenkét éves korában még csak százados. Amit feljegyzéseiből fiatalabb éveire vonatkozóan megtudunk, az a magyar huszártisztek hagyományos életmódjára utal: bécsi bálók, kirándulások, hadgyakorlatok, ekvítációk, soknapos mulatozások egy-egy vidéki kastélyban, falkavadászatok az osztrák arisztokráciánál — szóval az a teljesen üres, felelőtlen élet, amelyet talán leginkább a „Gyurkovics-fiúk” lapjairól ismerhetünk meg. Keveset tudunk háborús éveiről is. Ő maga ugyan nagy lenézéssel beszél azokról a szegedi társairól, akik a front mögött szolgáltak: de minden valószínűség szerint ő maga sem volt soha a tűzvonalban, miután erről sehol nem emlékezik meg. A háború végén a kecskeméti 13. huszárezrednél szolgált.

Az októberi forradalom híre Bécsben éri. Ettől kezdve feljegyzéseinek II. kötete alapján meglehetősen pontosan nyomon lehet követni sorsa alakulását. Itt természetesen csak a legjelentősebb adatokra térünk ki.

Hamarosan visszatér Kecskemétre, ott felszámolja lakását, és Budapestre költözik. A Lónyilvántartó Hivatalba osztják be, amely — a jelek szerint — egyik búvóhelye volt az ellenforradalmi érzelmű tiszteknek. Részt vesz ezeknek forradalomellenes mozgalmaiban, s már ekkor, 1918—1919 fordulóján vidéken akar ellenforradalmi szervezkedést kezdeni. Gömbössel együtt a MOVE alapítói közé tartozik; de később úgy látja, hogy nincs sok keresnivalója az egyre inkább forradalmasodó fővárosban. Arról panaszkodik, hogy szervezkedésüknek itt Budapesten nincsen semmi talaja. A Tanácsköztársaság kikiáltásakor még Budapesten van, a Gellért Szállóban lakik. A bankzárlat 70—80 000 koronát kitevő, tetemes vagyonától fosztja meg. Nem sokkal később Nyugat-Magyar-

országgra utazik, hogy fegyveres felkelést szervezzen a Tanácsköztársaság ellen. De minthogy a sikerre nincs sok reménye, ő is a magyar arisztokrácia akkor divatos útjára lép: álruhába öltözve Bécsbe szökik. De Bécsben sem tud maradni, az ottani forradalmi mozgalmak teljesen kihozzák a sodrából, s az osztrák kormány is fellép a jobboldali frontkämpferekkel szemben. Ezért kivándorlásra gondol; korábbi terve szerint Mexikóba akar utazni. De megváltoztatja szándékát, mert megtudja, hogy Szegeden ellenforradalmi kormány alakult. Néhány társával együtt Jugoszlávián át Szegedre utazik.

Bécsben nem lépett kapcsolatba az antibolsevista komitéval, de Szegeden csakhamar bekapcsolódik a politikai életbe. Találkozik Horthyval, Károlyi Gyula gróf kormányának hadügyminiszterével, Gömbös Gyulával, Soós tábornokkal, a vezérkar főnökével. Hamarosan megbízzák, hogy a Szegedre menekült ellenforradalmi érzelmű tisztekből szervezzen fegyveres rendfenntartó csapatot, a hírhedt különítményt. Úgy látja, hogy elérkezett az ő ideje. Összeszedi a Szegedre se-reglett fiatal tiszteket. A Szegedet megszállva tartó franciák hozzájárulásával lopott fegyverekkel, egyenruhákkal szereli fel őket, és egy diákotthont is szerez kaszárnya céljaira. Csapata mindenre kész, elszánt gonosztevőkből áll, akik ellenforradalmi szervezkedés miatt már vagy megjárták a Tanácsköztársaság börtöneit, vagy éppen a büntetés elől menekültek ide. Ezek élén Prónay csakhamar az ottani politikai élet egyik hatalmasságává emelkedik.

A feljegyzésekből nem tűnnek ki világosan ennek a folyamatnak a részletei. Ami kiderül, az annyi, hogy Prónay a különítményt eleinte a kormány pénzén, többek között a Tanácsköztársaság bécsi, bankgassei követségéről elrabolt pénzből tartja el, és kezdetben a franciák támogatásával, a kormány kémközpontjává, illetve defenzív osztályává építi ki. Kémekeket, szervezőket, megbízottakat küld az ország minden részébe, kapcsolatot tart csaknem valamennyi ellenforradalmi csoporttal, ellenőrzi a Szegedre vezető utakat. Csapata látja el a kormányhivatalok, a miniszterek őrizetét.

Tisztjeit beépíti az ott alakuló minisztériumokba. A különítmény teljes erejével a kommunisták, baloldali gondolkodású emberek, zsidók ellen fordul; ezeket figyeli, üldözi, megkínozza és a Tiszába fojtja. A legtöbb elfogott kommunista erre a sorsra jut. Ez ellen a franciáknak sincs kifogásuk, de amikor Prónay az ő hírszerzőiket is elfogatja, akkor már tiltakoznak. De későn. Mert Prónay csakhamar, megfélemlítve a szegedi liberálisabb politikusokat, Horthy és Gömbös oldalán, egy meglehetősen szűk klikk tagjaként, valóságos egyeduralomra tesz szert. A különítmény véres kezű legényeinek gátlástalan kegyetlensége félelemmel tölti el a klikken kívül álló, Szegeden levő politikusokat. S amiként lassan Horthy is hadügyminiszterként, majd a hadsereg főparancsnokaként függetleníteni igyekszik magát a kormánytól, úgy Prónay is lassan önálló hatalommá válik, aki csapataival látszólag a vezérkarnak szolgál, de saját bevallása szerint csak Horthytól kap irányítást, az ő érdekeit szolgálja, neki ad jelentéseket, „a szükséghez képest” — mint megjegyzi.

Amíg az országban a nép kezében van a hatalom, a szegediek nem mernek mozdulni. Inkább a románokat várják, mint „messiást”. Augusztus elején azonban egyszerre megélnék, minden áron meg akarnak indulni. S mikor a megszálló francia csapatok parancsnoka megadja az engedélyt a demarkációs vonal átlépésére, Prónay 160 tagú különítményével elhagyhatja Szegedet. Az indulás előtt Horthytól és a vezérkartól korlátlan felhatalmazást kap statáriális eljárásra, a „bűnösök” megbüntetésére. A különítmény tagjaiban már ekkor a legvadabb bosszúszomj, a legféltelenebb harácsolási vágy ég; céljuk leplezetlenül a magyar uralkodó osztályok 133 napra megszakadt uralmának visszaállítása, bosszúállás azokon, akik osztályuralmuk eszmei és anyagi alapját — ha rövid időre is — felszámolták, a kizsákmányolás sok száz éves rendjét meg akarták szüntetni.

S ez az új Zápolya kicsiny csapatával elindult. Igaz, hogy katonái mindjárt kezdetben eltévesztik az utat, dél felé mennek észak helyett. De az irányt nem Budapest felé veszik, pedig az engedélyt tulajdonképpen erre kapták, hanem, óva-

tosan kerülve bármilyen összeütközési lehetőséget, átkelnek a Dunántúlra. Útvonalukat mindenütt akasztófák jelzik — szadista kegyetlenséggel kivégzett cselédek, szegényparasztok, kommunisták, zsidók holttesteit szegélyezik. Nem lehet felsorolni mindazt a gaztettet, amit elkövettek, és amiről a feljegyzések kérkedve, büszkén beszélnek. Osztályháború ez, a leggonoszabb fajtából — az ellen a magyar proletariátus ellen, amelyet három és fél hónapos hősi harc után, csaknem tehetetlenül, félájultan értek a csapások.

Közben Horthy Budapestre megy, majd innen Siófokra érkezik. Ide tart véres útján Prónay is különítményével együtt, amely útközben gazdagparaszti fiaiból, bujkáló fehértisztekből és frissen támadt ellenforradalmi csoportokból erősen felduzzadt, a rablott holmijkból meg is gazdagodott, páncélvonatot, autókat, sőt repülőgépet is szerzett. Prónay ekkor már egy meglehetősen szétágazó terrorista szervezet vezére, amely kihelyezett különítményei útján rettegésben tartja az egész Dunántúlt. Horthyval való viszonya ekkor még látszólag töretlen. Kétségtelen azonban, hogy politikai érdekei már azt diktálják Horthynak, hogy a szélsőjobboddallal való egyetértése ellenére — saját uralmának megszilárdítása érdekében, a budapesti kormánnyal és az antant megbízottaival való megegyezés útján — kísérelje meg a tömeggyilkosságok korlátozását, különös tekintettel arra, hogy ezek nehézségeket okoznak az antant megbízottainak, akik ugyan készek őt támogatni, de saját országuk közvéleményével is számolniuk kell. Ugyanakkor azonban Horthy számára is teljesen világos, hogy az uralomért folyó harcnak ebben a szakaszában az ő tényleges súlyát, erejét éppen a különítmények adják meg; esze ágában sincs tehát velük végleg szakítani, továbbra is készenlétben akarja őket tartani.

Szeptemberben azonban Prónay más megbízatást kap Horthytól. Az az új feladat, hogy kísérelje meg az Ausztriában internált magyar kommunista vezetők, Kun Béla és társai elrablását vagy meggyilkolását. Prónay nagy lendülettel lát „munkához”. Érintkezésbe lép az osztrák és szerb jobboldali erőkkel, központot rendez be Bécsben, kiküldi spiclijeit Karl-

steinbe, ahol a kommunista vezetőket a bécsi rendőrség őrzi, beépíti embereit az emigrációba, a legapróbb részletekig megszervezi az elrablást és kétségkívül — az osztrák rendőrség főnökének, Schobernek, a későbbi kancellárnak segítségével — nagyon közel jut aljas célja eléréséhez. Két alkalommal is szinte hajszálon múlik az internált kommunista vezetők élete. Prónay embereinek, ha a vezetőket végül nem is, de több más kommunistát sikerült átcsalni a határon, akiket azután itt lefogtak és megkínoztak. A bécsi rendőrség azonban, ha nem is tesz erélyes lépéseket, ekkor egy időre megakadályozza Prónay csoportjának további tevékenységét.

Horthy közben november 16-án bevonul Budapestre. Néhány nap múlva Prónay is ide érkezik különítménye zömével, amelyet a Britannia Szállodában és a Károly-laktanyában helyeznek el. S noha nem kezdődik meg a Prónay emberei által remélt általános pogrom, a különítmény, amely Horthy és József főherceg őrizetét is ellátja, ismét számtalan kommunistát és zsidót hurcol el, sok ártatlan embert kínoz meg, zsarol és foszt ki, azzal az ürüggyel, hogy — Prónay szerint — hivatalos felhatalmazást kapott valutaüzérek, lánckereskedők, csempészek és kémek üldözésére. Ugyanekkor a különítmény más részlegei vidéken, Abonyban, Vácott és a Dunántúl különböző helységeiben működnek. Összlétszáma ekkor már 1600 fő körül mozog; magába olvaszt más különítményes csoportokat, így Héjjas Iván, Francia Kiss Mihály bandáját, amelyet a Komárom megyei Sandberg (Homokvár) nevű erődítményben helyez el, ahol — még Prónay szerint is — szörnyű kegyetlenségeket követnek el. A feljegyzésekből egyébként kiderül, hogy Prónay különítménye rendkívül szerteágazó kém- és propagandszervezetet épített ki ez időben az egész országban: az úgynevezett T-tisztek, a nemzetvédelmi tisztek stb. egyaránt a szegediek irányítása alatt működnek. Ezek készítik elő a januári terrorválasztásokat, bár Prónay világosan megírja, hogy erre Horthy és környe-

Februárban azonban némi zavart okoz a Gellért Szállóban, a fővezérségen Somogyi Béla és Bacsó Béla meggyilkolása. Bár Prónay világosan megírja, hogy erre Horthy és környe-

zete többször felhívta a különítmények parancsnokait, ez a politikai gyilkosság, pontosabban — amint a feljegyzésekből kiderül — a tettesek ügyetlensége, most kissé kényelmetlen Horthy számára; éppen a kormányzóválasztás előtt zavarja ismét az antantmegbízottakkal való viszonyát. Figyelemre méltó, ahogy Prónay beszámol arról — amit egyébként Beniczky Ödön ismeretes vallomása is megerősít —, hogyan derítették fel a polgári hatóságok az ügyet, hogyan bizonyították rá az Ostenburg-különítmény tisztjeire a gyilkosságot, hogyan vették ki ezután a polgári szervek kezéből a katonák a nyomozást, és hogyan keverték meg az ügyet, hogyan vitte a katonai ügyészség szándékosan tévútra a nyomozást, hogy a figyelmet elterelje a különítményekről és hogy a tettesek — Kovarcz Emil és társai — meg tudjanak szökni.

A különítményekre azonban ennek ellenére a továbbiakban is fontos szerep vár. Kiveszik részüket nemcsak a kormányzóválasztás előkészítéséből, hanem lebonyolításából is. A különítmények jelentették azt a fegyveres erőt, amelyre Horthy a nemzetgyűléssel szemben támaszkodott, a kardot, amelyre Horthy rácsapott, amikor a pártok vezetői vonakodtak megválasztásától, amikor a nemzetgyűlés nem akarta megadni számára a felségjogok közül a nemzetgyűlés korlátlan feloszlásának a jogát, Horthy ekkor a nemzetgyűlés szétkergetésével, a nyílt katonai diktatúra bevezetésével fenyegette meg a pártok vezetőit, amennyiben nem őt választanák meg kormányzónak. A politikusok végül is engedtek; de tévedtek, amikor azt hitték, hogy engedékenységük fejében a katonai diktatúra Damoklész-kardja végleg eltűnt a fejük felől. Éppen az ellenkezőjére mutatott Horthy fellépése, aki — messze kerülve a lakott helyeket — a budai Duna-parton, a Prónay-különítmény sorfala között vonult a Parlament felé. A menetet vezető autóban Prónay Pál ült, s a fővezér autóját a Prónay-különítmény legvérengzőbb tisztjei, Bibó Dénes és társai kísérték motorkerékpáron. Magát a Parlamentet pedig az Ostenburg-különítmény tagjai „biztosították”. Tudjuk azt is, hogy Prónay, Ostenburg és társai, pisztollyal, kézigránáttal az övükben, bementek az

ülésterembe is, és a kormányzóválasztás tulajdonképpen az ő felügyeletük alatt folyt le. Később, a parlament tiltakozásakor a vezérkari főnökség azt a magyarázatot adta, hogy a különítmények csupán a „rendfenntartást”, a szokásos rendőri feladatokat látták el. Ez azonban nem igaz: a tárgyalásokon Horthy fellépésének igazi fedezetét ők képezték, legfőbb vezetőjüket ők juttatták ekkor a kormányzói székbe, abban a reményben, hogy ezzel a saját rémuralmukat is véglegesíthetik.

Ez a remény azonban nem vált be. Az elkövetkező másfél év folyamán a különítményeknek lényegében véve „tartalékba” kellett vonulniuk. Ez a folyamat azzal ér véget, hogy 1921 októberében, a második királypuccs idején a különítmények már nem Horthy mellett állnak, hanem egy részük a királyhoz csatlakozik, más részük pedig passzivitásban marad, a kivárás álláspontjára helyezkedik. A budaörsi csatát már a Pécsről hirtelen felrendelt honvédség, a műegyetemi zászlóaljok s az Etelközi Szövetség által mozgósított „ébredők” nyerik meg Horthy számára.

Vannak, akik úgy látják, hogy a különítmények tulajdonképpen abban a küzdelemben morzsolódtak fel, amely a magyar uralkodó osztályokon, a politikai vezető rétegen belül a királykérdésben bontakozott ki. Valójában azonban a második királypuccs körüli események csak epizódjai, szimpotómái annak a változásnak, amely már 1921 nyarán lejátszódott. Ha Prónay feljegyzéseiből első olvasásra ennek ellenkezője tűnik is ki, a dolgok alaposabb vizsgálata mégis erről győz meg bennünket.

A kormányzóválasztás utáni másfél esztendő, Simonyi—Semadam, Teleki Pál, majd gróf Bethlen István miniszterelnökségének idején a kezdetben lassú, majd egyre gyorsuló konszolidáció időszaka, amelyben a fő törekvés az új, fasiszta uralmi forma megszilárdítása, intézményesítése, eszméinek és gyakorlatának a kormánypolitika szintjére emelése volt. Erre azonban a kormánytól független, szándékait gyakran keresztelő különítmények módszerei, a nyílt és kegyetlen katonai terror többé nem alkalmasak. Horthy környezetében,

a legszélsőbb jobboldali körökben is, lassanként felülkerekedik a megszerzett hatalom megszilárdításának, törvényesítésének vágya, az a törekvés, hogy helyreálljon a „rend”, hogy meginduljon a tőkés termelés, zavartalanná váljanak az antanttal való kapcsolatok, hogy — persze messzemenően korlátozott keretek között — normalizálódjék a politikai, parlamenti élet, hogy az új ellenforradalmi hatalom valamelyes tömegbázist építsen ki a maga számára. Horthy környezetében, a politikai vezetésben ekkor új, nagyobb kapacitású, koncepciózusabb politikusok jutnak szóhoz, akik nem annyira a politikai nézetek, mint az eszközök megválogatása tekintetében különböznek Prónaytól, s akik a jobboldali szociáldemokra vezetőket nem autóba gyömöszölve végeztetik ki, hanem paktumot kötve velük, szerelik le őket, akik Nagyatádit vagy Vázsonyit nem egyszerűen „elteszik láb alól” — mint ahogy ez a kívánság a Gellért Szállóban Horthy szájából elhangzott —, hanem hosszabb távon gondolkozva, bonyolultabb politikai manőverekkel távolítják el őket a politika porondjáról. Bethlen és a kormány számára a különítmények fosztogatásai, csaknem mindennapos atrocitásai — amelyeknek híre világszerte elterjed, és rontja a rendszer hitelét, Budapesten pedig nyugtalanságot kelt — olyan tényezők, amelyek a különítmények, a szélsőjobboldali katonai diktatúra állandósítására törő erők korlátozását, visszaszorítását teszik szükségessé.

Helytelen lenne azonban az uralkodó körök politikájának ezt a változását mint hirtelen, éles fordulatot felfogni. Fokozatosan, lassan, zökkenőkkel halad előre ez a folyamat, bizonytalanná teszi Horthy tétovázása, aki szíve szerint mindig a különítményekhez húz, másrészt azonban szüksége van a nagybirtokos politikusok támogatására is — ingataggá teszi a szélsőjobboldal makacs ellenállása, továbbá számtalan gazdasági tényező, és hátráltatja az uralkodó osztályokon belül a királykérdésben kialakult ellentét is.

Ebben a keretben, folyamatban kell szemügyre venni Prónay további sorsát is. A kormányzóválasztás után Horthy azonnal a Várba költözik, Prónay zászlóaljának zöme (ekkor

egyesíti különítményeit az I. szegedi vadászzászlóaljba) pedig a várbeli Nádor-laktanyában helyezkedik el. Prónay hatásköre, hatalma ekkor még látszólag szilárd; „tevékenysége” változatlanul kiterjed az egész országra, sőt kísérletet tesz az összes különítményeknek, ellenforradalmi bandáknak a saját parancsnoksága alatt való egyesítésére is. Egyik vezető tagja az Etelközi Vérszövetségnek, a szélsőjobboldali erők titkos szervezetének, amelynek működését, módszereit, most az ő feljegyzéseiből lehet rekonstruálni. Közben megszervezi a fürstenfeldi fegyverraktár megtámadását és kifosztását; szélesíti kapcsolatait a bajor és osztrák szélsőjobboldali körökkel, többek között Ludendorff ideküldött megbízottai útján; továbbra is irányítja a különítmény bécsi csoportjának működését. Valóságos kiskirály; szabad bejárása van Horthyhoz, önállóan, a kormány tudta nélkül, akarata ellenére szerteágazó, nagy létszámú csapatot mozgósító tervet dolgoz ki Csehszlovákia megrohanására, aminek végrehajtását Horthy, illetve Teleki csak az utolsó pillanatban tudják megakadályozni. (Horthy felfogására, a Prónayéval rokon mentalitására, a kizárólag taktikai különbségre egyébként jellemző, hogy ugyanekkor az ő íróasztalában is ott fekszik Csehszlovákia megrohanásának részletesen kidolgozott katonai terve, amelyet a vezérkar készített számára.) Közben azonban Teleki Pál miniszterelnök a nemzetgyűlés nyomására elhatározza, hogy megteszi az első erélyesebb lépést a különítmények korlátozására; kiüríti a Britannia Szállodát. Prónay, akinek figyelmét már régebben felhívták erre a lehetőségre, jóval előbb elköltözteti tisztjeit innen, s a még ott fosztogató kis sakálokat sorsukra hagyja. De az egész helyzetre, a hatalmi viszonyok rendkívül labilis voltára sokatmondó az a tény, hogy a kiürítés előtt néhány órával Horthy megrémült szárnysegédje kihívhatja Prónayt az angol katonai attasé vacsorájáról, azzal a kérdéssel: igaz-e, hogy Prónay szembe akar szállni Horthyval, és különítményével meg akarja védeni a szálloda hírheft lakóit?

Míg azonban Horthy egyfelől hozzájárul Telekinek ehhez az akciójához, másfelől, éppen a királykérdés miatt nem bí-

zik benne, habozik és melegen akarja tartani Prónayt is, a legitimisták ellen, saját hatalma biztosítására. Annál is inkább, mert Ostenburg különítménye ebből a szempontból teljesen megbízhatatlan, sok benne az aulikus, német érzelmű tiszt, és közismert vezetőjének legitimista meggyőződése. Bizonyos, hogy az első királypuccs után, 1921 áprilisában Prónay még Horthy feltétlen személyes híve, aki a Vár fokát a Habsburgok vérével is hajlandó megöntözni. Ezért látogat el Horthy a Nádor-laktanyába a Prónay-különítményhez, ezért nyilatkozik egy — nyilván a királykérdésben — erősebb kezű kormány szükségességéről, ezért erősödik meg, legalábbis átmenetileg, Prónay pozíciója.

Helyzetében a döntő változás 1921 nyarán történik, Bethlen István gróf kormányra lépése után. Bethlen kezdetben meglehetősen primitív fogásokkal, az év végére tervezett amnesztia kapcsán próbálja léprecsalni, leszerelni a különítmények vezetőit. Ez azonban nem sikerül. Később tudomására jut a Kornhauser-ügy, amelynek jelentőségét, a benne rejlő lehetőségeket azonnal átlátja.

Prónay ugyanis bátyja egyik zsidó bérlőjét, aki állítólag hátralékban volt a bérelti díjjal, lefogatja és beviteti a Nádor-laktanyába, megvereti és megzsarolja: addig nem engedi szabadon, amíg rokonai jelentős összeget le nem fizetnek. A rokonok Vázsonyi Vilmoshoz fordulnak, aki szóvá teszi az ügyet Bethlennek, majd Beniczky Ödön a parlamentben is kitergeti. A Kornhauser-ügy Prónay hatalmas bűnlistáján csaknem jelentéktelen apróság: ezrek és ezrek megkínzása, kivégzése mellett jelentősége tényleg eltörpül. Prónay nem minden alap nélkül méltatlankodik: valóban az egész országban napirenden vannak az ilyen zsarolások, s Horthytól lefelé mindenkinek megvan a maga néhány „Kornhauser-ügye”. De Bethlennek és a legitimistáknak egyformán kapóra jön ez, hogy lehetetlenné tegyék Prónayt — noha más-más célok vezetik őket. Bethlen Prónay kiskirályságának, a katonai diktatúra lehetőségének akar véget vetni, a legitimisták pedig a Horthyt támogató zászlóalj vezetőjét akarják eltávolítani. A nemzetgyűlés legitimista elnöke, Rakovszky István,

egyetértését fejezi ki Beniczky felszólalásával, mire Prónay goromba levelet ír Rakovszkynak. A Kornhauser-ügy, Bethlen csendes támogatásával, hatalmas botránnyá dagad. Prónay nem hajlandó megkövetni a nemzetgyűlést, s Horthy-nak — Bethlen sürgetésére, aki lemondásával fenyvegetőd-zik — fel kell áldoznia Prónayt. Prónay hiába panaszkodik, hogy nem fogják pártját azok a képviselők, akik mandátumaikat az ő tisztjei „jobboldali kortesmunkájának” köszönhetik.

Prónay eltávolításához Bethlen számára jó ürügyül szolgál a nyugat-magyarországi ügy. Burgenlandot, mint ismeretes, a trianoni békeszerződés Ausztriához csatolta, de mivel az osztrákok nem szállták meg azonnal, a terület átadásával kapcsolatban a magyar kormánynak maradt bizonyos manővrírozási lehetősége. Mikor 1921-ben Burgenland átadására került a sor, felkelést készítettek elő ezen a területen, természetesen kormánypénzen, a különböző fasiszta szervezetek, köztük a Prónay-különítmény egy részének felhasználásával. A cél az volt, hogy majd a felkelők visszavonásáért, lecsendesítéséért bizonyos területi engedményeket csikarnak ki az antanttól, illetve Ausztriától. Számításuk ezúttal be is vált: a velencei egyezmény Sopronban és környékén népszavazást engedélyezett, amely a magyar csapatok felügyelete alatt zajlott le.

Prónayt tehát azzal a feltétellel engedik részt venni a nyugat-magyarországi felkelésben, hogy kilép a hadseregből, és már nem mint tényleges tiszt, hanem mint magánember kapcsolódik be ebbe az akcióba, természetesen a kormány felkérésére. Horthytól és a kormánytól ugyanekkor bőven kap ígéreteket későbbi magas beosztására. Prónay hatalmát azonban Bethlen ezzel megtörte, ettől kezdve régi súlyát többé nem nyeri vissza. Az egész akció, Prónay nyugat-magyarországi kiküldetésének háttere egyébként meglehetősen bonyolult. Nem világos, hogy Prónay már ekkor felismerte-e, hogy Bethlen és társai ilyen módon a zászlóaljat „passzivitásba akarták helyezni”, magyarán el akarták távolítani Budapestestről; annyi bizonyos, hogy a legitimisták is elősegítet-

ték Prónay nyugat-magyarországi megbízását: de hogy Prónay már ekkor megegyezett velük, és ezért akarták Nyugat-Magyarországra küldeni, vagy pedig még nem egyezett meg, és ezért akarták Horthy mellől, Budapestről eltávolítani, erre még nem tudunk feleletet adni.

Prónay, alighogy átveszi a nyugat-magyarországi felkelők egy része felett a parancsnokságot — az egész akció irányításával Gömböst bízták meg, ugyanis Burgenlandban más csapatok, felkelőcsoportok is voltak —, azonnal önállósodásra törekszik. Mindenekelőtt függetleníti magát Gömböstől — nyugodtan mondhatjuk, hogy eltávolítja Burgenlandból —, majd azzal az ürüggyel, hogy Burgenlandot mindenképpen, még az esetleges osztrák—magyar megegyezés esetén is, meg akarja menteni, kikiáltja az önálló Lajta-bánságot, amelynek ideiglenes fejevé, fővezérévé magát választja meg. Amit Magyarországon már végleg eljártszott, azt ott most, néhány rövid hétre meg is valósítja — a tiszavirág életű bánságban kormányzótanácsot állít fel, kitüntetések alapít és osztogat, bélyeget bocsát ki, és megpróbál egyenrangú félként levelezni az osztrák és magyar kormányokkal.

Későbbi pöreinek anyagából azonban bizonyos, hogy már a nyár folyamán, mellőzése következtében, szembefordult Horthyval, és átpártolt a legitimistákhoz. Szeptember végén már felajánlkozott gróf Sigray Antal nyugat-magyarországi kormánybiztosnak, a legitimisták egyik vezetőjének. Ebben a fordulatában jelentékeny szerepe volt egy más mozzanatnak is, nevezetesen házasságának gróf Pálffy Vilmos leányával, gróf Pálffy-Daun Aimée-vel, Zita királyné udvarhölgyével, a dinasztia érdekeinek túlbuzgó képviselőjével, aki a megsértődött Prónayt nyilván egy fényesebb katonai karrier ígéretével vitte át a legitimisták táborába.

S mikor 1921 október végén IV. Károly ismét visszatért Magyarországra, azzal a szándékkal, hogy átveszi az uralkodást, Prónay melléje áll: valószínű, hogy titokban felesküdött a királyra; az bizonyos, hogy nem volt hajlandó végrehajtani a kormány utasításait, nem volt hajlandó a királypuccs központja, Szombathely ellen vonulni. A felkelő csapatok tiszt-

jei azonban ekkor, nyilván felsőbb utasításra, szembefordulnak vele, és nem ismerik el többé parancsnokuknak. A királypuccsal kapcsolatban később még azt is szemére hányták, hogy Prónay osztrák monarchista tisztek segítségével a Tihanyban felügyelet alá helyezett királyi párt meg akarta szöktetni. Végül is azonban Horthynak, Bethlen segítségével, a puccs után sikerült a „felkelőket” leszerelni, és nem minden nehézség nélkül a velencei egyezmény végrehajtására rábírní.

A királypuccs idején történt események teszik véglegessé Prónay elszakadását a szegedi csoporttól. Régi bűntársai — új ellenfelei azonban nem könnyen tudnak rajta túladni, nem könnyen tudják félreállítani; félnek erőszakosságától, fenyegetéseitől, mivel Prónay túl sokat tud róluk ahhoz, hogy könnyen meg lehessen tőle szabadulni. Hosszú huzavona kezdődik most közte és a kormányzat között, amelynek során állandóan hitegetik, ígéretekkel próbálják nyugton tartani. Horthy is többször fogadja, még magasabb katonai beosztásokkal kecsegteti, de ő ragaszkodik ahhoz, hogy visszakapja a zászlóalját; bosszút akar állni azokon a tiszteken, akik elpártoltak tőle. Ügyének kivizsgálására Horthy katonai bizottságot küld ki, amelynek számára a különítmény tisztjei készségesen szállítják a reá vonatkozó kompromittáló adatokat. A bizottság, amelynek tagjait Prónay provokálja, végül is olyan jelentést ad, amelyben nem javasolja Prónay visszahelyezését a zászlóalj élére. Gömbös és társai megkísérlik az Etelközi Szövetség útján megfékezni, de ez nem sikerül, ekkor is párbajok sorozatába bonyolódik. Ismét ki akar vándorolni, közben felajánlja szolgálatait Vrangelnak is, majd képviselőnek akar fellépni. Lassanként csak vad és erőszakos krakéler marad belőle, aki mindenkit párbajra hív, mindenkivel összevész. Ő maga írja, hogy lovagias ügyei ekkorra felszaporodtak és teljesen összekuszálódtak. Más vonalon próbál előtérbe kerülni újra: belép az Ébredő Magyarok Egyesületébe, s régi gyakorlatához híven, megkísérli az Ébredőket vidéken különféle terroralakulatokba szervezni. Aktívizálására jellemző, hogy alig néhány nappal azután, hogy

az Ébredők alelnöküknek választják, bomba robban az Erzsébetvárosi Demokrata Körben. 1923-ban ismét kezdeményező szerepe van abban az akcióban, amelynek során az Etelközi Szövetség legszélsőbb jobboldali tagjai megpróbálják újra a nyílt fasiszta diktatúra felé fordítani a titkos szövetség vezetését és Horthyt. Ezek a kísérletei azonban sorra csődöt mondanak. Volt tisztjei egy részével évtizedes pörösködésbe bonyolódik, ezen az úton keresi a maga „igazát”. A katonai és polgári hatóságok száz és száz tanút hallgatnak ki ügyében. Leggyűlöltebb ellenfelével, Rantzenberger Viktor testőr-naggyal, egykori helyettesével a különítmények élén, utcai verekezésbe is bonyolódik, de a bírósági tárgyalást megsértődve ott akarja hagyni, mire letartóztatják. Ebben az utolsó pörében, 1932-ben — Horthynak és környezetének a jelek szerint már rendkívül kellemetlen az erőszakos querulans állandó zaklatása — hathónapi fogságra és nagy összegű pénzbüntetésre ítélik. A jobboldali sajtó — Prónay múltjára való tekintettel — mellé áll, és a „Magyarság” arról ír, hogy Prónay „rettenthetetlen katona volt, fényes magyar dalia, remek harcos, akinek — valljuk csak be őszintén — nem kis érdemei vannak a mai rendszer világra jöttében is”. Később eltiltják az alezredesi rang használatától is. A hivatalos iratokból ettől kezdve keveset tudunk róla: de minden valószínűség szerint a későbbi kutatás a jobboldali szervezkedésekben, puccskísérletekben gyakran fog nevével találkozni. Többször kísérletet tesz volt zászlóalja összegyűjtésére is — de ezt mindig megakadályozzák. Pesten él, és a nyilvános helyeken állandóan feltűnést kelt dühödt zsidózásával, kihívó magatartásával. Az utolsó adatok, amelyek vele kapcsolatban előkerültek, Kovarcz Emil, az egykori Ostenburg-különítményes, később Szálasi minisztere, háborús bűnös nép-bírósági tárgyalásáról származnak. Kovarcz itt elmondotta, hogy 1944. október 15-e, a nyilas hatalomátvétel után jelentkezett nála Prónay Pál egyik volt 1919-es különítményes tisztjével, a hírhedt Vannay Lászlóval együtt, azzal a javaslattal, hogy 1500 főnyi szabadcsapatot szervezzenek, és ennek számára kértek ruházatot, felszerelést és pénzt. Kovarcz azon-

ban megjegyezte, hogy mindössze 250 emberük volt. Tudjuk azt is, hogy szabadcsapatát tényleg megszervezte, és ennek élén részt vett az 1944 november-decemberi tömeggyilkosságokban is. A vén kalandor ekkor még egyszer megpróbálta 1919-et eljátszani: nyilván azzal a reménnyel, hogy most jobban fog sikerülni. De az 1919. évi események nem ismétlődtek meg újra; a nyilas rémuralommal együtt sírjába hullt az egész ellenforradalmi Magyarország.

2

Az itt felvázolt életút nyújt tulajdonképpen kulcsot Prónay feljegyzéseihez, ez segít hozzá bennünket adatainak helyes értékeléséhez.

Említettük, hogy Prónay 1943—1944-ben állította össze mai formájában feljegyzéseit. Ezekből első olvasásra azonnal kitűnik, hogy még ekkor is rendkívül elevenen élnek benne a régi gyűlölségek, nemcsak paraszt- és munkásellenessége, nemcsak antiszemitizmusa, hanem gyűlölete azok iránt is, akik az ő politikai, katonai pályafutását megakadályozták, és akiknek nagy része már ekkor, Gömbös és Horthy jóvoltából, magas pozíciókban volt. Egykori szegedi különítményesei tábornokok és miniszterek. (Pontosabb vizsgálatnak kellene kiderítenie, hogy a bethleni konszolidáció évei alatt ugyan zsíros állásokban levő, de a politikai életben háttérbe szorított különítményes tiszték 1933-ban, Gömbös miniszterelnöksége idején, hogyan foglalják el ismét egymás után az állami élet legmagasabb posztjait.) Prónay pedig „félre van téve”, szemben áll a rendszernek azokkal a képviselőivel, akikkel ő „együtt indult”, akik mellett azonban lemaradt, s akik, nem sokat törődve az ő „érdemeivel”, most már semmit nem juttatnak neki. Személyes gyűlöletét azonban — noha sokszor meglehetősen nyers formában tör elő — általában elvi köntösbe öltözteti, a totális fasiszta diktatúra álláspontjáról, a szélsőjobboldalról bírálja mindazt, ami ettől eltér, ami a konzervatív törvényesség elemeit jelenti a bethleni

konzolidáció óta. Fő célja saját politikai vonalának „töretlenségét” bizonyítani, elterelni a figyelmet politikai fordulatáról. Ennek megfelelően a feljegyzésekben, amelyekben természetesen a történelem felé is kacsingat, igen primitív módon ugyan, de átrendezi az eseményeket, más színt ad a dolgoknak, másképpen állít be egyes mozzanatokot s egész folyamatokat. Röviden szólva: eltorzítja saját szerepét az 1919—1921-es évek eseményeiben.

Milyen kérdésekben érvényesül elsősorban ez a torzítás? — eltekintve most az ő politikai felfogásából eredő torzulásoktól, amelyekről majd külön kell szólnunk.

Minthogy Prónay, sokszor ellentmondásban saját adataival, nem hajlandó elismerni pálfordulását, tudniillik azt, hogy Horthy körétől a legitimistákhoz evezett át, az egész királypuccs előtti magatartását, szereplését megmásítja, meghamisítja: úgy tünteti fel, mintha ő 1921 nyara előtt legalábbis közömbös lett volna a királykérdéssel kapcsolatban. Le akarja tagadni azt, hogy ő volt Horthy egyik leghűségesebb embere, a Habsburg-ellenes szabad-királyválasztók fegyveres támasza. Másrészt pedig a szegedi csoporttal való későbbi nézeteltérések, szakításának indokait visszavetítve, azt a látszatot akarja nyújtani, mintha ő és különítménye már kezdettől fogva más, „radikálisabb”, jobboldalibb vonalat képviselt volna, mint a szegedi csoport többi tagja, mintha ő már kezdettől fogva bizonyos fokig oppozícióban lett volna velük szemben. Gyakori utalásai a Gömbössel s Horthy körüzetének más tagjaival való ellentéteire — ezt a célt szolgálják. A feljegyzések adatai s más források azonban egybehangzóan bizonyítják, hogy Prónay és különítménye Horthyval, Gömbössel és a szegedi csoport vezetőivel 1921 nyaráig, a konzolidáció megindulásáig szinte a legteljesebb egyetértésben működött, elvi nézeteltérés aligha merülhetett fel közöttük. Bizonyos fokú meghamisítás mutatkozik nála, sajátos nézőpontjából kifolyóan, a konzolidációs törekvések megítélésében is. Ezeket ugyanis gyakran úgy ábrázolja, mintha a konzolidáció gyökeres fordulatot jelentett volna a kormánypolitikában; saját félretételének jelentőségét erősen el-

túlozva nem ismeri fel, hogy Bethlen — persze részben más eszközökkel — a valóságban a szegedi gondolatot tette „szalonképessé”.

A Prónay-feljegyzések ilyen, a történeti képet eltorzító, a feljegyzések belső, szemléleti egységét megbontó visszavetítései azonban meglehetősen másodrendű jelentőségűek azokhoz az alapvetően torz szemléleti kiindulópontokhoz viszonyítva, amelyek tollát vezetik. Ezek társadalmi gyökereire, egyéni indítékaira s általában politikai felfogására, annak főbb jellemzőire kell röviden utalnunk.

Az olvasó Prónay Pálban a lehanyatlott magyar középbirtokos nemesség jellegzetes vonásait fogja felismerni; mégpedig legrosszabb tulajdonságait, persze különleges, torz, felnagyított méretekben. Nincs terünk rá itt, hogy a magyar társadalmi-gazdasági fejlődésből, „porosz utas” jellegéből kielemezzük ennek az egész társadalmi fejlődésünkre oly jellemző, oly nagy hatással bíró típusnak a kialakulását, létrejöttét: Prónay Pálban már csak teljesen elfajzott formájában vehetjük szemügyre a típust, amilyené benne a század elejére lezüllött. (Hangsúlyozni kell persze, hogy a század elején a kis- és középbirtokos nemesség egy része más; haladó irányba fejlődik, de jellegadó rétege — ha a Prónaynál mutatkozó szörnyű eltorzulás nélkül is — alapvető vonásaiban sokszor mégis reá hasonlít.)

Ami Prónay arcképén már első pillantásra is feltűnik, az osztályának mérhetetlen gőgje, amely „a nemzet fenntartására hivatott”-ság tudatából ered. Szótárában a „magyar nemzet” lényegében véve ezzel a birtokos osztállyal azonos fogalom, a magyar nemzet oly sokat hangoztatott érdekei ennek az osztálynak a legszűkebben, legkorlátoltabban értelmezett érdekeit jelentik. De az osztályöntudat, amely a XIX. század első felének haladó középnemességét még oly sok nemes gondolatra és tette ösztönözte, ekkor már minden valódi, objektív alapot nélkülöz, mert az 1848-at követő fél században, anyagi helyzetének változása, az osztályharcos népmozgalmak kibontakozása s nem utolsósorban a kapitalista fejlődést béklyózó feudális maradványok súlya követ-

keztében valamennyi értékes tulajdonsága kiveszett belőle, politikai fejlődése visszahanyatlott, saját kiindulópontja elé tért vissza — a nemzet javát is szolgáló haladó törekvések hordozójából lassanként a nép östorává, kíméletlen elnyomójává vált. Elhivatottság-érzete azonban egyáltalán nem csökkent, sőt inkább növekedett. Ezt nagymértékben elősegítette az, hogy mint a dualizmus kori kormányzat „botospánjának”, az ő feladatává vált közvetlenül a magyar és nemzetiségi dolgozók elnyomása, mindenfajta mozgalmainak rendőri, csendőri segédlettel való megfékezése, az ő feladatává vált a mindennapos kormányzás „gondja”, a „rend fenntartása”. Ez a feladatkör — mint arra történetírásunk már rámutatott — azt az illúziót keltette a dzsentrí alispánban, főszolgabíróban, miniszteriális tisztviselőben, rendőr-, csendőr- és katonatisztben, hogy a hatalom ténylegesen az ő kezében van, hogy ő nemcsak végrehajtója, hanem egyúttal irányítója is a magyar politikai életnek. Ez a meglevő osztályöntudatot még hatalmasabbra növelő illúzió táplálta a vidéki kiskirályokat, basákat, ebből fakad az a mérhetetlen lenézés, megvetés is, amivel Prónay a parasztságra és munkásságra tekint. A parasztokat, munkásokat egyáltalán nem veszi emberszámba, munkájuknak, életüknek semmi értéke nincsen számára, ezekkel ő valahogy úgy bánik, ahogyan az angol gyarmatosítók bánták az indiaiakkal a XVIII—XIX. században. Prónayban a dzsentrinek ez az önteltsége, felsőbbrendűségi érzése a szokásosnál még eltorzultabban mutatkozik. A fehérterror időszakának más politikusai, sőt még Horthy is, ha illúziókeltés céljából, ha szociális demagógiájuk kifejezéseképpen vagy más politikai meggondolásból, de találtak hízelgő szavakat a parasztság felé. Prónaynál még erről sincs szó: az uradalmi cselédség megkínzását, halálra botozását egy-egy birtokon éppen olyan könnyen rendeli el, írja le, mint ahogy háborús emlékei kapcsán utal arra, hogy „a magyar embert csak bottal lehet megfékezni”. Hozzá kell még venni, hogy ez az alaptalan, de mérhetetlenül felduzzadt osztálygőg szenvedett — elég csattanós — sérelmet az 1918-as polgári demokratikus forradalomban, majd a Ta-

nácsköztársaság idején. Prónay legbensőbb, legőszintébb indulata a bosszú; dunántúli „hadjárata” a magyar uralkodó osztályok vérbosszúja a sok száz éves osztályrend megsértéséért.

Ez a vérbosszú pedig elsősorban a kommunisták ellen irányul; minthogy teljes elvakultsága következtében egyetlen pillanatra sem merül fel benne a forradalmi mozgalmak igazi társadalmi okainak, mélyebb elemzésének gondolata, minthogy teljesen képtelen annak belátására, hogy a forradalmi mozgalmak egyáltalán jogosultak lehetnek — egyedül ezeknek tulajdonítja 1917—1919 valamennyi fejleményét. A marxizmusról semmit nem tud, csak mérhetetlenül gyűlöli, megveti — de kétségtelenül retteg tőle. Benne, mint osztályának oly sok más tagjában, valóságos páni félelem él a marxizmustól, a bolsevizmustól, s ezért gyökeresen végezni akar vele. Mindenkit, aki ővele szemben áll, ezzel „gyanúsít”, mindenkit ezzel „vádol”, mindenütt bolsevistákat sejt, ahol csak a demokratikus törekvések leghalványabb nyomait is észleli. Rendkívül hiányos külpolitikai tájékozódását is ez a mértéktelen gyűlölet determinálja: Franciaországot éppen úgy a bolsevizálódástól félti, mint Csehszlovákiát. (De érdemes felfigyelni arra, hogy Csehszlovákia, Ausztria vonatkozásában, a bolsevizmus „réme”, ennek felvetítése többnyire csak lepel, amely alatt agresszív tervek, irredenta célkitűzések húzódnak meg, — amivel persze nem áll egyedül, mert a szomszédos burzsoá államok is gyakran operálnak ezzel az ürüggyel.) Ez a dühödt kommunistaellenesség, hasonlóan a szegedi csoport más tagjaihoz, politikai felfogásának centrumában áll: nála azonban, iszonyú gyakorlatában még szadizmussal is párosul. (A sok közül csak egyetlen, irtózatos momentum: Prónay részt vesz az általa rendőrkézre juttatott és ártatlanul halálra ítélt Szamuely László kivégzésén; amikor Szamuelyt előtte elvezetik, „ugye most félsz, Lacika” — kérdéssel fordul hozzá, s legszívesebben a papot is azonnal felakasztatná, aki szemrehányóan tekint e kérdés után reá.)

A magyar birtokos osztály antiszemizmusa Prónaynál a legdühödtebb, legszélsőségesebb fajgyűlöletté aljasodik. Az a

tévHITE, hogy a forradalmi mozgalmak tulajdonképpen a zsidóság „büntettei” közé tartoznak, az antiszemitizmust politikájának egyik sarkétételévé, a zsidóságot üldözésének egyik céltáblájává teszi. Az antiszemitizmus teljesen elhatalmasodik rajta, valóságos eszelős mániává fajul, egész világképének központi kérdése, uralkodó vonása lesz. Mindenki, aki vele szemben áll, mindenki, aki szándékait keresztetni próbálja — zsidó vagy legalábbis a „zsidó” „szabadkőművesség” bérence. Általában a szegedi csoport politikai műveltségére — de sokkal inkább műveletlenségére — igen jellemző, hogy a forradalmi mozgalmakat ennek a liberális, polgári, inkább a burzsoázia megjavításán, mint megdöntésén fáradozó mozgalomnak a számlájára írták. Nos, Prónay szerint Clemenceau éppúgy a „zsidó szabadkőművesek” szolgálatában, befolyása alatt áll, mint az olasz kormány, mint Károlyi Mihály, Bethlen István, Teleki Pál, Csilléry András, sőt később Horthy és Gömbös is. Ez az eszelősséig menő monómánia — ami írásaiból lépten-nyomon kitűnik — Hitlerrel, Szálasival rokonítja Prónayt. Szálasai azzal, hogy — mint Prónay írja — „saját szakállára kezdett a zsidósággal szemben politizálni”, máris megnyerte rokonszenvét.

Ez a gyűlölet azonban, amivel ő a korszak valamennyi haladó áramlatára tekint, csak merő negáció. Mi az, amit mindezekkel szembe tud állítani, mi az ő pozitív programja? Ez a program — mint az olvasó meg fog győződni róla — még a vártnál is sivárabb, szegényesebb, homályosabb. Hiába, Prónay a tettek, a szörnyű tettek, a gátlástalan cselekvés embere, az elméleti politika nem az ő kenyere. Programjából még az a kevés szociális demagógia is hiányzik, amivel a keresztény kurzus politikusai megkísérelték felcicomázni nyers osztályöngzésüket. Nála szó sem esik a földreformról, a parasztság megsegítéséről, a középosztály támogatásáról. Mindez számára mellékes. Magát és társait úgy jellemzi, hogy ők „szókimondó, akarataukat kíméletlen őszinteséggel keresztülvinni akaró, önzetlen férfiak, akik a szélsőjobboldali zászlót magasra emelve lobogtatták”. Politikai ideálja — amint az megjegyzéseiből kibontakozik — kétségtelenül a legéle-

sebb, legnyíltabb fasiszta diktatúra. Ennek megvalósítására törekedett 1919—1921-ben, és később úgy látja: „hogya a szabadkőművesek befolyásukat nem érvényesítették volna, akkor az Ébredő Magyarok Egyesületével, a MOVÉ-val, az Etelközi Szövetséggel az országot meg lehetett volna nyerni, és ennek utána mi magyarok lettünk volna az első nemzeti-szocialista állam megteremtői”. A fasisztáknak azonban Európa-szerte mégis voltak bizonyos elképzeléseik a jövőről, szociális demagógiájuk — a tömegek megnyerése érdekében — valamit mégis ígért. Prónaynál azonban a fasizmus a maga teljesen visszataszító meztelenségében, teljesen pőrén jelenik meg, minden dísz, minden látszat nélkül. Jellemző, hogy még antiszemizmusa sem akarja — mint a szegediek legtöbbje — valami kis antikapitalizmussal szépíteni: ő nem a „zsidó” nagytőke ellen lép fel, mint azok hangoztatják, hanem a zsidók ellen. Esze ágában sincs, még szemfényvesztésből sem, a parasztságnak, a munkásságnak vagy akár a középosztálynak valamit ígérni, a mézesmadzagot elhúzni a szájuk előtt. Feleslegesnek vél minden politikai taktikázást; programja végül is a korbács és az akasztófa, a rémület és a terror uralmára redukálódik. E tekintetben Prónay bizonyos mértékben még a szegedi csoport tagjainak zömétől is elüt: míg azok a fasizmus korszerű változatát képviselik, amely szociális demagógiával dolgozik, és tömegbázis kiépítésére törekszik, Prónay fasizmusában több van a magyar birtokos osztály teljesen merev, konzervatív, kizárólag a hatalmi eszközökre támaszkodó mentalitásából. Ezért is válik korszerűtlenné később, mikor a fasiszta berendezkedés megkísérli tömegbázisának kiépítését.

De nemcsak politikai felfogásában jellegzetes képviselője Prónay a magyar birtokos osztálynak; egyéni tulajdonságai-ban is sok figyelhető meg ez osztály képviselőinek jellemző vonásaiból. Mindenekelőtt ilyen műveletlensége, provincializmusa, végletesen beszűkült, csakis nyers, önző osztályérdekeitől vezetett politikai látóköre, amely a nemzetközi politika hatóerőinek negligálásával szövögeti kedvenc ábrándjait, irredenta terveit. Ebből a politikai tájékozatlanságból,

a körülmények mérlegelésének hiányából s ebből következőleg Magyarország helyzetének téves megítéléséből folyhatnak olyan irreális tervek, mint pl. Csehszlovákia megrohanásának előkészítése. Feljegyzéseinek első olvasásakor az olvasónak úgy tűnhet, hogy Prónaytól, ha rossz ügyért is, de bizonyos bátorságot nem lehet elvitatni. Ha azonban alaposabban utánagondolunk az olvasottaknak, azt látjuk, hogy sokkal több az üres és veszélytelen virtuskodás, sokkal inkább az italos ember hősködésére emlékeztet, mint a tényleges bátorságra, a veszély tudatos vállalására, több van benne a hivatásos zsoldosvezérek vállalkozási kedvéből, mint vakmerőségéből. Egyébként megfigyelhető, hogy Prónay csak akkor kegyetlen és pökhendi, csak akkor virtuskodik, ha gyengébbekkel, védtelennel áll szemben. Egyéniségének tipikus vonásai közé lehet sorolni azt a módot is, ahogyan saját társadalmi osztályának más rétegeihez viszonylik: Prónay társadalmi helyzete pl. nem azonos a szegedi csoport legnagyobb részének helyzetével: míg ő, a dzsentri, felsőbb, gazdagabb rétegből jön, azok nagyrészt vagyontalan nemesi — de sokan kispolgári — családok származékai. Ezekről Prónay állandóan ironikusan beszél, utalva származásukra. Másrészt viszont az arisztokratákhoz állandóan törleszkedik, őket utánozza, látható elégedettséggel sorolja fel az arisztokrata családokat, melyekkel kapcsolatban áll, amelyeknek bármilyen szolgálatot tehet — helyreállíthatja a rendet az uradalomban vagy hazacsempészheti számukra a vásárolt külföldi árukat.

Talán túl nagy teret is szentelünk ennek a szadista tömeggyilkosnak a jellemzésére. De ha csak róla szoltunk is feljegyzései kapcsán, a kép nemcsak Prónayt ábrázolja, hanem — kisebb-nagyobb eltéréssel — valamennyi társát, akivel Szegeden összejött, akikkel elindult, hogy újra magukhoz ragadják az uralmat a magyar nép felett. „Akárhogy próbálgatják hatástalan formulákkal enyhíteni — írta róluk 1920 júniusában Gábor Andor —, Magyarországon ma a szemét szemete az úr, a silány anyag legsilányabbja: a háborúban elkracholt hadsereg tiszt-söpredéke, amely buta volna akkor is, ha nem nevelték volna butaságra, gyáva és aljas

akkor is, ha azok, akik eszközül akarták felhasználni összeomlott világuk felépítésére, nem heccelték volna bele. Csak annyit kell elgondolni, hogy a tényleges hatalmat gyakorló katonatisztek közül a legmagasabb rangúak kapitányok (Ostenburg és Prónay). El kell képzelni, a saját kasztjuk szempontjaiból is milyen hitvány matériájú senkik ezek, akik az ötesztendő háborút kapitányi ranggal végezték... A söpredék legeslegálja, akik nem elrendelik a gyilkosságot, a rablást, a lopást, mint ahogy uralkodásra nevelteknek vagy hivatottaknak tenniük eddig szokása volt, hanem személyesen gyilkolnak, rabolnak, lopnak, a politika minden járatossága, tanultsága, képessége és szándéka nélkül.”

3

Említettük: ha Prónay feljegyzései nagyon sok szempontból torzítva tükrözik is vissza az 1919—1921-es évek eseményeit, mégis — szerzőjük önkéntelen beismerései és szándékos leleplezései következtében — rendkívül becses forrást jelentenek ezeknek az éveknek a történetéhez. Nem változtatják meg természetesen fő vonásaiban azt a képet, amelyet történettudományunk ezekről az évekről megrajzolt; ellenkezőleg, a legtöbb ponton megerősítik, igazolják az eddigi megítéléseket. A feljegyzések azonban sok vonatkozásban kiegészítik az eddig ismert tényeket, rávilágítanak újabb oldalakra, bepillantást engednek mélyebb rugóikba, eddig ismeretlen tényezőkre hívják fel a figyelmet, vagy világosabbá teszik az események hátterét. A következőkben azt kíséreljük meg tehát felvázolni, amivel a feljegyzések eddigi ismereteinkhez képest újat adnak. Prónay feljegyzései azonban szinte kimeríthetetlenek, forráskritikai elemzésükre még hosszú évek munkájára lesz szükség, hiszen ez évek történetének valamennyi problémájához fontos adatokat lehet bennük találni. Ebből a hatalmas, meglehetősen szétfolyó anyagból három kérdéskörre vonatkozó olyan adatokat érintenénk, amelyek jelenlegi kutatásainkat továbbvihetik: a kü-

lönítmények szerepét, működését; Prónaynak és különítményének Horthyhoz való viszonyát és ezzel kapcsolatban a nyílt katonai diktatúra kérdését; végül azt a képet kíséreljük meg összefoglalni, ami Prónay feljegyzéseiből a magyar uralkodó osztályok egyik rétegéről kibontakozik.

Prónay különítménye, mely kezdetben mintegy 160 embert számlált — mint említettük —, elsősorban Szegedre menekült tiszttekből állt. Rendkívül jellemző, amit ő maga is megír, hogy ekkor fegyvert csak tiszteknek mertek kezébe adni. Kik ezek a tiszttek? Legnagyobb részük olyan, kispolgári származású vagy a birtokos nemesség elszegényedett, legalsó rétegéből kikerült, a háborúban részt vett, fiatalabb, 30 év körüli ember, akinek semmiféle más hivatása, foglalkozása, tanultsága nincs, jövedelme minimális, aki anyagi okokból, valamiféle megélhetést, zsoldot keresve állt be Prónay különítményébe. Sokan vannak közöttük olyanok, akik a cseh és román burzsoá csapatok által megszállt területről jöttek el — 163 közül 58 ilyen —, vad nacionalisták, akik birtokaikat vagy állásukat most elvesztették, s „tette vágyva” — mint Prónay írja —, most jövőjüket ilyen módon akarják biztosítani. Sok közöttük az olyan, aki a polgári demokratikus forradalom vagy a Tanácsköztársaság idején jobboldali mozgalmakban, ellenforradalmi felkelésekben vett részt, és a büntetés elől menekült Szegedre. Mikor Zadravecz István szegedi ferences házfőnök, későbbi táborigazgató felszenteli Szegeden a különítmény szűzmáriás zászlaját, utal is arra, hogy a sorfalat álló különítmény tagjainak legnagyobb része egyenesen az akasztófa alól jött ide; a feljegyzésekben is többször említés történik olyanokról, akik a tanács hatalom börtönéből szöktek meg. Vannak közöttük büntetett előléptettek, mások — Okolicsányi, Lederer Gusztáv — később mint rablógyilkosságok tettesei válnak ismertekké. Prónay sok fiatal arisztokrata nevét is említi, mint akik egykor az ő különítményében szolgáltak. Megtalálható közöttük a régi rendszer több rendőrtisztje, detektívje, sőt Prónay papokat is említi, elsősorban ferences szerzeteseket. Később a különítmény létszáma erősen felduzzadt: elsősorban módos gazdák, fiaik és

birtokos dzsenti fiúk léptek be a különítménybe azokon a területeken, ahol tevékenykedtek. Utóbb pedig addig önálló ellenforradalmi, terrorista csapatok is csatlakoztak hozzájuk. Amint a névsorból megállapítható, a különítmény zömét olyan alacsonyabb rendfokozatú tisztek alkották, akiknek a katonáskodáson kívül nem volt más foglalkozásuk, akik a háború alatt elszoktak mindenféle munkától, és semmittevő életmódjukat a háború befejeztével sem akarták feladni.

Prónay nyíltan beszél a különítmény anyagi ügyeiről. Kezdetben a szegedi kormány, valószínűleg részben a bankgassei pénzből fizette a különítményesek tiszti rangfokozatuknak megfelelő, meglehetősen magas zsoldját. Később azonban ennek a havi fizetésnek a jelentősége teljesen eltörpült mellett a jövedelem mellett, amit a különítmény rablásokból, zsarolások útján stb. szerzett. Az egyes csapatrészek eltartását többnyire az az uradalom fedezte, ahol éppen megszálltak, „rendet csináltak”. A különítmény tisztjei, a pogromok alkalmával rendszeresen kirabolva a helybeli zsidóságot, jól megszédték magukat. Később Pesten napirenden volt egyrészt az elfogott gazdagabb emberek zsarolása, „kivallatásuk” utáni kifosztása, másrészt pedig ártatlan emberek lefogása egyenesen zsarolás céljából. Ezek egyike volt a Kornhauser-ügy is. Prónay emellett természetesen jelentős összegeket kapott egy-egy nagyobb akció idején az állampénztárból, a vezérkar vagy a Hadügyminisztérium útján. A bécsi és hasonló akciók költségeit ebből is fedezhette. Feljegyzéseiben Prónay azt is leírja, hogy a zászlóalj külön kis gazdaságot rendezett be, amely a zászlóalj ellátását biztosította, így tudniillik a hivatalos ellátmányt teljes egészében el lehetett lopni. Másrészt beszámol arról, hogy a különféle forrásokból eredő pénzeket milyen gondosan könyvelték, tartották nyilván. Jövedelmeik forrására is rávilágít ennek a nyilvántartásnak az ismertetése. Leírja, hogy külön pénztárt állított fel, „mely nem függött össze és külön kezeltetett a kincstári pénzekről”. Az A jelzésű pénztárkönyvbe azokat az összegeket könyvelték el, „melyeket különféle valutacempészekről, lánckereskedőktől a nyomozó tisztjeim lefogtak,

és a rendőrségnek, ügyészségnek hivatalosan is bejelentetem, de azokat esetleg be is kellett szolgáltatni, ha az illetőnek ügye felmentéssel végződött”. Maguk a pénztárkönyvek ugyan elvesztek, de bizonyosak lehetünk benne, hogy ilyen eset nem fordulhatott elő, az tudniillik, hogy aki egyszer már a különítmény kezén volt, vissza merje pénzét követelni. De ilyen felmentésről sem tudunk. A B jelzésű pénztárkönyvbe viszont azokat a pénzeket könyvelték el, „melyek szintén üzerektől lettek elkobozva, de melyek vagy megszöktek, ezért hivatalosan bejelentve nem is lettek, és azért ezeket nem is szolgáltattam be”. Ha ez a mondat zavaros is — érthető, miről van szó. Tekintve, hogy a különítmény a gyilkosságokat gyakran szökési kísérlet ürügyén követte el, ide nyilván a meggyilkoltak pénzét könyvelték, meg a zsarolás útján összedett összegeket. Végül a C jelű könyvben kezelték azon összegeket, „melyeket a zászlóalj maga szerzett ún. szénakaszálások, mezei és más munkáknál, a MOVÉ-nél és egyéb vállalatoknál teljesített fuvarozásokkal, aztán a zászlóalj belső gazdaságában folytatott sertéshizlalás, tejtermelés, trágyaeladás stb. útján”. Kétségtelen, hogy ez a lassan kapitalizálódó bünszövetkezet hatalmas vagyont harácsolhatott össze: erre mutat az is, hogy tisztjei — részvénytársasági alapon — külön birtokot is vásároltak. Prónay elégülten is ír arról, hogy ő mennyit fáradozott a tiszték és a legénység „dúsabb és jobb megélhetésén”. Említi azt is, hogy a zászlóalj pénztárában ily módon meglehetősen nagy összegek gyűltek össze, és ő ebből fedezte a különböző nyomozó és határellenőrző szervek kiadásait is. Más forrásokból viszont azt is tudjuk, hogy a különítményeknek egy-egy, vidékre kihelyezett részlege állandóan életveszélyes fenyegetésekkel zsarolta a gazdagabb zsidóságot. Ezek között volt olyan is, aki állandó fizetésben részesítette a különítményes tiszteket, csakhogy biztosítsa a maga számára elnézésüket. A különítmények anyagi bázisát tehát a katonai fizetésen kívül a rablásból, zsarolásból, a meggyilkoltak kifosztása útján szerzett pénzek, ékszerek stb. szolgáltatták, amelyekkel lényegében soha nem számoltak el.

A maga teljes borzalmasságában bontakozik ki a feljegyzésekből a Prónay és különítménye által elkövetett kegyetlenségek sorozata. Megdöbbentő az a hideg cinizmus, amelylyel Prónay ezeket leírja. A minden emberi érzésből kivetkőzött gonosztevők ezerszámra követtek el olyan bünteteket, amelyekért sokszoros halálbüntetés járt volna mindegyiküknek. A megbotozás, a különféle körmönfont kínzás ezek között még a legenyhébbek közé tartozik. Maga Prónay büszkélkedve írja egy helyütt, hogy addig verte az áldozatokat, amíg megfájdult belé a karja. Emberek megverése, kínvallatása és utána a Tiszába, Dunába dobása, számára természetes, a legkézenfekvőbb. Bonyolult, szörnyű módszereket eszelnek ki a vallatásoknál. Áldozataikat tüzes vassal pecsételik meg, mint a középkorban, megnyúzzák őket, nemi szervüknél fogva kikötik és úgy verik. Prónay társaival lóhátról vadászik a menekülő kommunistákra. S ha akad a különítményben egy-egy tiszt, aki megundorodik a vérengzéstől, azt Prónay lehordja, mert semmi gyengeséget nem tűr meg. Ezek a kegyetlenkedések nem korlátozódnak egyes emberekre; a különítmény valóságos tömegmészárlásokat hajt végre. Marcaliban több mint 65 embert tesznek el egyszerre láb alól. (A tetteseknek nem történik bántódásuk, sőt 1922 januárjában hivatalosan is kegyelmet kapnak.) Siófokon a megtömött fogdalakóit a Balatonba dobják, mert kevés már a hely, máskor a teherautóra zsúfolt áldozatokat menet közben akasztják fel az út mellett levő fákra. Jánkovich Bésán Endre gróf különítménye Siófokon éppen Horthy ablaka elé akaszt fel egy elfogott zsidót. A foglyokkal való bánásmódra jellemző, hogy egy alkalommal Prónay emberei, tévedésből, kommunistákat üldöző detektíveket fognak el. Ezeket is azonnal borjúkötéllal a jászol elé kötik, szecskát dobnak eléjük; így talál rájuk Prónay. Az apát fiával akasztják fel, a foglyot pedig, aki a további kínzástól való félelmében öngyilkos lett, sebesülten is kivégzik. Bibó Dénes a zsákmányolt páncélvonat kazánját rendszeresen emberi testekkel fűti; a környéken már nem bírják elviselni az égett emberhús szagát. A vérhez és a rabláshoz már a négyéves háború alatt hozzá-

szokott s most újra vértől és rablástól teljesen megrészegetett fenevadak ezek, akik büszkélkedve lefényképeztetik magukat a felakasztott parasztasszony holtteste mellett; Horthy-nak külön bizalmas parancsban kellett eltiltania ezeknek a fényképeknek nyilvános mutogatását. S mindez egyáltalán nem a rémdrámák büntudatos légkörében, homályában folyik — Prónay legalábbis szinte kedélyes módon, szegénykezés nélkül ír róluk. A tisztek szadizmusa, ha esetleg „túl-ságba” megy, Prónaynak csak csínytevés, a szadista hóhérok csak „imposztorok”. Mint jóízű anekdotát beszéli el, hogyan hozza el számára Bibó Dénes bizonyítékul egy menekülő, agyonlőtt ember fülét. Mindezekről maga Prónay emlékezik meg feljegyzéseiben, de bizonyos, hogy olyan esetek is voltak, amelyekről ő maga is jobbnak tartotta, ha hallgat.

A feljegyzésekben egyébként tartózkodás nélkül beszél módszereiről is. Említettük pl., hogy az Ausztriában internált kommunistáknak egyik ügynöke, Collini útján mérgezett süteményeket, gyümölcsöket küldött, s nem rajta múlt, hogy azok nem pusztultak bele ebbe az „ajándékba”. Máskor, mit sem törődve az egyházzal — vallásos érzéseiről egyébként sem nyilatkozik —, papnak öltözteti be egyik pribékjét, s beküldi a foglyok közé, hogy kiszedje belőlük titkaikat. Sok helyen, szembeszállva a polgári hatóságokkal, a fogdából hurcoltatja el a foglyokat, azzal az ürüggyel, hogy a polgári hatóságok „késedelmesen, liberálisan” kezelik az ügyeket, s ő meg akarja előzni azok szabadon bocsátását. Az így elhurcolt foglyokat rendszerint azonnal megölik. Ha pedig egyszer-egyszer közbelépnek nála egy fogoly megmentése érdekében, azt azonnal meggyilkoltatja, és tüstént kész az indokolással is: a fogoly meg akart szökni, menekülés közben lőtték agyon.

Altalában szereti úgy feltüntetni, mintha ezeket a tömeg-mészárlásokat szabályos törvénykezés előzte volna meg. De azonnal léleplezi magát. A feljegyzésekből ugyanis kiderül, hogy szó sincs semmiféle, még formális eljárásról sem. Enyingen pl. megérkezésük után már az első félórában öt kommunistát akasztat fel, elképzelhető, milyen alapos vizsgálati

eljárás után! Horthy és társai az antant megbízottak és a polgári ellenzék felé gyakran azzal érveltek, hogy a kommunistákkal a falvakban nem a különítményesek, hanem népitélet végzett. A feljegyzésekben azután Prónay leleplezi ezeknek a „népitéleteknek” a hátterét. Dunaföldváron pl. átvette a község felett a katonai parancsnokságot, és kijelentette, hogy „aki nem engedelmeskedik, azzal statáriálisan végez”. A különítmény délután elfogta a kommunistákat a községben, majd kivonult azoknak a sírjához, akiket a Tanácsköztársaság idején ellenforradalmi mozgalmakban való részvételük miatt kivégeztek. „Itt Giczey százados, az ő ügyes modorában, egy olyan gyújtó beszédet tartott, amelyre azután a tömeg visszajövet már nekivadulva követelte a bűnösök kivégzését. Elsőnek egy apa, saját fiával, a patikánál levő lámpavasra lett felakasztva.” Berényben „Balassa István tartott egy lelkes beszédet az egybegyűlt néphez, amelyben a kommunisták és zsidók összes gazságait lefestette. Az itteni lakosoknak nem kellett sok — megdühödve egykettőre kivégezték a foglyokat. A polgári ruhába öltöztetett altisztjeim értették a módját a kedélyek felpizskálásának. Miután az ilyen ítéletvégrehajtások többnyire már a sötétség beálltával lehettek eszközölve, senkiséem látta vagy tudta, hogy kik a tulajdonképpeni végrehajtói az ítéleteknek.” Naplójának egy más helyén is úgy állítja be, mintha Tószegi-Freundot is népitélet gyilkolta volna meg. „A nép akarata pedig Isten akarata” — teszi hozzá példátlan cinizmussal. A feljegyzéseknek ezek a részei egyrészt azt bizonyítják, hogy a különítmény milyen aljas izgatással tüzelte fel a parasztok egy részét a kommunisták ellen, másrészt azt is, hogy a külföldre, a hazai ellenzékre való tekintettel, a közönséges gyilkosságoknak mindenképpen a népitélet jellegét akarták adni — noha nyilvánvaló, hogy a sötétség leple alatt, a felizgató hangulatban az ő emberei végeztek az áldozatokkal. Annak hangsúlyozása egyébként, hogy ekkor „népitéletek” történtek, s a felelősség nem a különítményeket, hanem a népet terheli — a szegedi politikusok egyik gyakran hangoz-

tatott, félrevezető hazugsága volt, amelyet Prónay feljegyzései véglegesen megcáfolnak.

Felmerül a kérdés: kit, kiket terhel a felelősség a szörnyű dunántúli vérfürdőkért? Elsősorban természetesen magukat a végrehajtókat, Prónayt és különítményét. Másrészt a szegedi ellenforradalmi kormányt, ezen belül Horthyt, Gömböst és társait, akik életre hívták és fenntartották a Prónay-különítményt és a többi különítményeket, akik tüzeltek őket — noha ismerték irtózatosságot kegyetlenkedéseiket. A feljegyzésekből világosan kitűnik, hogy Prónay Szegeden milyen szoros kapcsolatban állt Horthy fővezérségével és későbbi ellenfelével, a „liberális” Soós vezérkari főnökkel is. Horthyék tehát jól ismerték már Szegeden is Prónay módszereit. Mégis, mikor Szegedről útnak indították, „a következő bizalmas parancsokat kaptuk” — írja Prónay. „Útközben mindenütt rendet teremtve a főkolomposokat statáriálisan végezzük ki. A forradalom előtti régi rendszer megbízható hivatalnokait védjük meg és állásukba helyezzük vissza. Minden néven nevezendő kincstári vagyont, állami pénzeket, katonai felszereléseket foglaljuk le. A vöröscsapatokat átszervezve az ellenforradalmi kormányra fel kell esketni. Szóval a fent említett direktívákkal minden egyes szakaszparancsnok a legnagyobb teljhatalmat kapta kézhez... Magamat, valamint szakaszparancsnokságaimat fedezendő, felvetve a felelősség kérdését, írásban is kértem az imént elhangzott parancsokat és utasításokat” — írja Prónay a továbbiakban. „Miután pedig a vk. főnök ezt egy igen ravaszul mosolygó arccal megtagadta tőlem, tisztjeimmel tisztelegve lejelentkeztünk. Sebaj! — gondoltam magamban. — Amit ti felelősek nem meretek írásba adni — azt mi anélkül is el fogjuk végezni. Soós tábornok még mindegyikünkkel kezét szorított, és sok szerencsét kívánva, kegyesen elbocsátott. Ne öljetek meg nekem túl sok zsidót — kiáltotta utánunk —, mert abból is bajok lesznek.” Ha tehát Prónay az írásos felhatalmazást nem is kapta meg, az imént leírt jelenetből nyilvánvaló, hogy Horthy és környezete tudatosan, meghatározott céllal, megbízatással indította véres útjára Prónayt és különítményét, s hogy a

történekeért milyen súlyos felelősség terheli őket. Prónay, valahányszor később szemrehányást kap kegyetlen gyilkosságaiért, szívesen hivatkozik erre a megbízásra, sőt tisztjei számára még az amnesztiát is feleslegesnek tartja, hiszen „felsőbb utasításra” jártak el. (Mindezekről a hivatalos körök 1945-ig mélyen hallgattak; miután azonban a marxista kutatás a fehérterror történetére ráirányította a figyelmet, nem lehetett szó nélkül elmenni a szörnyű vádak mellett. Ezekre Horthy is reflektált emlékirataiban. Átvéve Gratz Gusztáv korábbi könyvének álláspontját, bizonyos atrocitásokat most már ő sem próbál letagadni, de ezeket egyrészt a Tanácsköztársaság számlájára akarja írni, másrészt „a változás természetes velejárójaként” akarja feltüntetni, hozzáfűzve még azt is: kívánatosabb volt, hogy a tisztogatást a magyarok, mint a megszálló idegen csapatok hajtsák végre. Ez az érvelés annyira átlátszó, hogy kommentálása sem szükséges.)

A vérengzésekért azonban nagymértékben felelősek az antant hatalmak kormányai, képviselői is. Nem szükséges itt kitérni arra, történetírásunk már tisztázta, hogy milyen szerepe volt az antantnak az egész ellenforradalmi rendszer megszilárdításában. Prónay feljegyzései rámutatnak arra, hogy a francia megszálló csapatok parancsnoksága kezdetben eltűrte, sőt ösztönözte Prónayék gyilkosságait, amennyiben azok kommunisták ellen irányultak, és később is csak akkor emeltek kifogást, ha Prónay legényei éppen az ő embereiket, ügynökeiket fogták el és „tették el láb alól”, dobták a Tiszába. Prónay egy helyen világosan utal is arra, hogy a franciáknak semmi kifogásuk nem volt az ellen, hogy ők a megkínzott kommunistákkal ily módon végeznek. Később Horthy és Prónay lelkesedése is csökkent a franciák iránt, s azok is szívesen túladtak volna a politikájukat gyakran keresztező különítményen. Ez azonban nem történt meg, és így nem kis mértékben éppen a franciák felelősek azért, hogy utat nyitottak a már akkor rettegett hírű különítménynek Budapest felé. Mikor Soós tábornok elindítja Szegedről a különítményt, még azt is hozzátette — mint Prónay le-

írja —, „hogy az indulás Szegedről a teljes sötétség beálltával ma este történjék, mivel éjfélkor Dorozsmától délre, a francia kordonnál azt a pontot kell elérni, amelyet Ottrubay vezérkari százados a térképemen meg is jelölt. Ezen a helyen ti. a francia megszálló csapatok parancsnoksága, a kordonon való átlépést augusztus 4-én a hajnali órákban különítményeknek meg fogja engedni.” Így engedték át a franciák Prónay különítményét a Dunántúlra. Más forrásokból ismeretes, hogy a későbbi hónapokban az angol és amerikai missziók hogyan segítettek, pl. Horovitz Náthán amerikai ezredes félrevezető „vizsgálata” útján eltussolni a fehérterror rémtetteit. Másrészt azonban az is kétségtelen, hogy az antantmissziók, tartva az esetleges Habsburg-restaurációtól, éppen Horthy uralmának, az ellenforradalmi rendszernek megszilárdítása céljából bizonyos mértékig abban az irányban is hatottak, hogy a fehérterror tömegvilágszűréségei ne prolongálódjának, s magát Horthyt is — elsősorban a reá nagy hatást gyakorló Hohler angol követ útján — inkább a konszolidáció irányában befolyásolták.

De nagy felelősség terheli a Prónay-különítmény rémuralmáért a magyar nagybirtokos arisztokráciát is. Nemcsak abban az értelemben, hogy ennek a nagybirtokos arisztokráciának a politikai exponensei, gróf Károlyi Gyula, gróf Teleki Pál és mások, ott voltak Szegeden, részt vettek a kormányzásban, ismerték Prónayt, és mégis felhatalmazást adtak számára. Más értelemben is. Prónay feljegyzéseinek egyik leglényegesebb mondanivalója éppen az, ahogy ő a nagybirtokos arisztokráciával való kapcsolatát megrajzolja. Ez annál is fontosabb, mert történetírásunk egy ideig nem látta világosan, milyen kapcsolatban álltak e szélsőségesen jobboldali, fasiszta rohamcsapatok a hagyományos magyar uralkodó osztályokkal. Prónay feljegyzései fényt vetnek erre is, és ezt a kapcsolatot a lehető legszorosabbnak mutatják. Nemcsak azzal, hogy Prónay ismételt hangoztatott célja az uradalmakban a „rend biztosítása”, a „termelés rendjének helyreállítása”, a „birtokosok érdekeinek megvédeése”. Cecén, mikor megbotoztatja a cselédeket, ehhez a következőket fűzi:

„Célom volt, hogy elsősorban az uradalmakban álljon helyre a jó viszony az uraság és a cselédségek között. Mert ilyen agrárállamban, mint Magyarország, úgy a megélhetés, valamint az egzisztenciális szempontokból a mezőgazdasági termelés lefolytatása igen fontos.” Máshol arról panaszkodik — amit egyébként az alábbiak majd megcáfolnak —, hogy „az arisztokraták nem érezték, de nem is tudták felfogni, hogy a háború óta mi zajlott le ebben az országban, és kinek tartoznak hálával azért, mert minden különösebb zökkenés nélkül ismét a birtokaikon ülhetnek”. S hogy ez egyáltalán nem félrevezetés, nem valami „magasztos” ürügy a vérengzések indokolására, azt mi sem bizonyítja jobban, mint részletes beszámoló a uradalmi cselédség megbotozásáról, kivégzéséről. A kapcsolat nem volt egyoldalú; a nagybirtokosok nagyon is megértették, „mi zajlott le ebben az országban”. Az olvasónak fel fog tűnni, hogy Prónay útja a Dunántúlon tulajdonképpen a nagybirtokon át vezet. A nagybirtokosok hívják magukhoz, küldenek neki üzenetet, hogy jöjjön birtokaikra, teremtsen rendet, fékezze meg a cselédséget, azaz állítsa vissza a kizsákmányolás régi rendjét. Cecén Szluha Dénes nagybirtokosnál mulatozik. Simontornyan gróf Wimpffen-Sina majorjában száll meg. Báró Jeszenszky Andorné eljön hozzá, hogy az ő birtokára is küldjön tiszti különítményt. Enyingre azért megy el, mert gróf Széchenyi József, aki a különítményben szolgál, „kért engemet arra, hogy vegyem utamat Enyingnek, mert nagyatyja, az öreg gróf Csekolics Endre kegyelmes ott lakik, és a kommunisták nem kímélték ezt a 80 év körüli aggastyánt sem . . . Tehát ezeket és másokat megfenyíteni rándultam ebbe a községbe, mert volt munka elég.” Lepsényben gróf Nádasdy majorjában száll meg, Kaposvárra pedig úgy kerül, hogy gróf Hunyadi Ferenc és gróf Széchenyi József „sűrűn jártak a nyakamra; jöjjenek és vessek véget a megyében még mindig uralkodó kommunista izgatásoknak”. Kaposvárról gróf Somssich László birtokára megy. Kéthelyen is gróf Hunyadi József „a rendcsinálókat örömmel várja”. A hasonló adatok tömege arra mutat, hogy Prónay és csoportja — ha voltak is bizonyos po-

litikai-hatalmi igényei az osztályrend megszilárdítása érdekében tett szolgálatai fejében — lényegében véve tudatosan a magyar nagybirtokos arisztokrácia uralmának restaurálását, megszilárdítását végezte el, a birtokos osztály uralmát védte meg.

Prónay és csoportja azonban ugyanakkor, mikor helyreállítja és megvédi az arisztokrata nagybirtokosok uralmát — ennek fejében —, bizonyos hatalmi igényekkel is fellép; a végrehajtó hatalom legfontosabb posztjait magának akarja megszerezni. „A fiatalabb generáció, mert ellenforradalmároskodott, jussot vindikált a magasabb, vezető állásokra, miután az ország újraépítő munkájában az alapköveket már le is rakták” — írja ennek a csoportnak a felfogásáról, híven jellemezve ezzel a Horthy körül Szegeden csoportosuló tisztek álláspontját, akik a végrehajtó hatalmat önállósítani és vezető pozícióit magukhoz ragadni szerették volna. Prónay feljegyzései teljesen alátámasztják azt az álláspontot, hogy ez a szegedi csoport a nyílt, közvetlen fasiszta diktatúrát valószínűsítette meg és akarta fenntartani még akkor is, mikor az uralkodó osztályok más rétegei — miután a fehérterror megszilárdította uralmukat — már át akartak térni a fasiszmus „konzolidáltabb” formájára. Prónay, ha visszaemlékezéseiben később igyekszik is eltépni a szegedi csoporthoz fűződő kapcsolatának szárait, lényegében ennek a csoportnak érdekeit, politikai célkitűzéseit fejezte ki. Prónay az „erős kéz” embere; már IV. Károlyt is azért hibáztatja, mert a felforgató, forradalmi mozgalmakkal szemben nem volt határozottabb: 4000 felfegyverzett emberre támaszkodva — Prónay szerint — akkor is rendet lehetett volna még csinálni. Siófokon Horthyt egyenesen arra biztatja, hogy nyíltan szálljon szembe a budapesti kormánnyal, ha az nem akarja őt hatalmában megerősíteni, és 4000 felfegyverzett tisztjére, tudniillik az összes különítményekre támaszkodva függetlenítse magát, „mégpedig diktatórikusan, tisztán nemzeti alapra helyezkedve”. Később már azon panaszkodik, hogy Horthynál „kezd előtérbe lépni a politika a diktatórikus irány és a rendcsinálás helyett”. Ugyanerre utal egy másik helyen is, 1920

elején; itt arról ír, hogy „minél nagyobb a nemzeti hadseregünk, amellyel az adott helyzetben a fővezér elrendelhetette volna a katonai diktatúrát, és megkezdhette volna az országban az alapos takarítást és söprést, annál jobban hagyta magát az állítólagos helyreállításnak a problémáiban a politikai mesterkedőktől belelovalni”. Később pedig egyenesen azzal vádolja: „Az ellenforradalmi fölbuzdulásunkban kialakult keresztény nemzeti elgondolásainkat, valamint kitűzött céljainkat Horthy máris elárulta.”

Az itt csak jelzett folyamatnak a megértésére, a szemben álló erők súlyára vonatkozólag érdemes még Prónay néhány kijelentésére felhívni a figyelmet. Már feljegyzései elején hangsúlyozza, hogy gróf Károlyi Gyula kormányának tulajdonképpen az ő különítménye adott hatalmat és önbizalmat, „most már határozottabban tudott fellépni mindazon konkurrens és antagonistá politikai klikkel szemben, akik ellenkormányok megalakításával próbálkoztak...” Szegeden addig is volt ellenforradalom, míg ő megérkezett — ismeri el egy másik helyen, bizonyos álszerénységgel —, „de más lett, amikor felfegyverzett törzsszázadom biztosította a kormányok létét, és intézkedésüket is alátámasztotta”. Horthyval folytatott síófoki megbeszélése után, mikor felemlíti az ellene indított „intrikákat” — ahogyan ő a vérengzések mérséklésére irányuló törekvéseket nevezi —, azt jegyzi fel, hogy „a tiszti századok ellen Horthy sem mert még nyíltan és határozottan fellépni, mert hatalmát és erejét mégiscsak mi képeztük, őneki ragaszkodnia kellett tehát a különítményemhez, és nem is mert gátat vetni a büntető expedícióknak, amelyek a zsidósággal való alapos leszámolást tűzte ki célul, mert különben elpártol tőle a nemzeti alapon álló tábor, és más valóki köré csoportosul”. Más alkalommal, keserűen említve a megbuktatására irányuló akciókat, így ír: „Törtető aspirációim nekem nem voltak, mert ha ilyenek lettek volna, azzal a hatalommal, amivel akkor én rendelkeztem, nem Horthy, sem nem Bethlen állanának az ország élén, hanem én.” Végül: mikor a zászlóalj éléről való eltávolítása előtt tisztjeivel Gödöllőre megy, ott Horthy előtt fennen hangoztatja: „Az

én zászlóaljjammal, amelyet én állítottam fel, én szerveztem meg — két év óta tartom fenn a rendet ennek a rezsimnek.”

Ezekben a kijelentésekben bizonyára sok van a Prónayt annyira jellemző kérdésből, saját szerepének, jelentőségének túlbecsüléséből, utólagos felnagyításából, sok van a félretett ember önmagának szóló keserű szemrehányásaiból, azért, hogy elmulasztotta a hatalom megragadását akkor, amikor erre meg lett volna a lehetősége. (Említettük, hogy Prónay milyen kevéssé képes átlátni a Magyarországon lejátszódó történelmi folyamat lényegét.) Annyi igazság azonban — úgy véljük — van bennük, hogy felhívják a figyelmet: Horthy és egész rendszere, a rendszer létrejötte és megerősödése milyen szoros kapcsolatban állt a különítmények rémuralmával, mennyire egymásra voltak utalva, feltételezték egymást. „Itt a hadsereg nagyobb szerepet töltött be, mintha csak a nemzet egyszerű fegyverhordozója lett volna. A nemzeti hadsereg képviselte az államhatalmat” — írja Horthy is emlékirataiban, tulajdonképpen a különítményekről szólva. Kitűnik továbbá az is, hogy Magyarországon is mennyire közelfekvő volt ebben az időben a konszolidáció helyett a nyílt, közvetlen fasiszta diktatúra állandósítása, stabilizálása. A fenti idézetek arra is rávilágítanak, hogy Horthy Miklós uralma még hosszú ideig a kormányzóválasztás után is a különítményeken, elsősorban a Prónay-különítményen nyugodott. (A hadsereg jelentős része ugyanis, mint a második királypuccs alkalmából kiderült, nem volt számára megbízható.)

Horthynak azonban ennek ellenére, ha lassan, fokozatosan is, de szakítania kellett a különítményekkel, minden belső meggyőződése ellenére is hozzá kellett járulnia felszámolásukhoz, ha uralmát meg akarta szilárdítani. Fentebb már jeleztük ennek okait, itt csak azt kell még ehhez hozzáfűzünk — ami szintén a különítmények súlyát, jelentőségét mutatja —, hogy a különítmények félreállítása, szervezeti kereteik felbontása lényegében csak akkor sikerült, mikor a különítmények tagjait jól fizetett állásokba helyezték el a különböző karhatalmi szerveknél. (Legnagyobb részük a

csendőrséghez és a rendőrséghez került, sőt vezetőik a titkos szervezeteken keresztül politikai befolyásuk egy részét is megőrizték.) Jellemző az is, hogy Bethlennek menniit kell taktikáznia, sőt, egyenesen lemondással fenyegetőznie, amíg Prónayt el tudja a hadseregből távolítani. Prónay ugyanis még ekkor is bizalmas viszonyban van Horthyval, nála ebédel, noha már látja — bár lehet, hogy csak utólagos visszavetítés ez is —, ennek kétszínű játékát vele szemben. Ugyanilyen nehézségeket okoz Prónay szereplése Nyugat-Magyarországon is; s hogy a kormányzat milyen kesztyűs kézzel bánik még ekkor is vele, mutatja Bethlennek hozzá intézett, a feljegyzések között fennmaradt levele a velencei tárgyalásokról, amelyben, Prónay frazeológiáját is átvéve, próbálja vele a helyzetet megértetni. S végleges félreállítására is csak nyílt elpártolása után kerülhet sor. A Horthy és Prónay között levő kapcsolat jellegére egyébként az is rávilágít, hogy Prónay két vagy három meglehetősen kiélezett helyzetben — a hadseregből való távozásakor, a nyugat-magyarországi „felkelés” felszámolásakor — tulajdonképpen csak Horthynak enged, de egyik helyen sem írja meg, Horthy mivel vette őt rá álláspontja megváltoztatására. Másrészt viszont kitűnik a feljegyzésekből az is, hogy Prónay olyan bizalmas okmányokat őrzött meg, amelyek Horthyra nézve is kompromittálóak voltak. Nyilvánvalóan ez biztosított később számára olyan büntetlenséget, amit mással nem is lehet magyarázni. Más forrásokból is ismeretes, hogy mint ahogy később a hitleri Németország politikusai, pozíciójukat a társaikra vonatkozó kompromittáló iratok gyűjtésével igyekeztek biztosítani, éppúgy gyűjtötték a többiekre vonatkozó kompromittáló iratokat ennek az időszaknak a magyar politikusai is. Ilyen iratgyűjteményről tesz említést Lingauer Albin legitimista újságíró is, aki korábban Gömbös köréhez tartozott. Kozma Miklós iratgyűjteményének egy része is hasonló céllal keletkezhetett.

Tudjuk, hogy Prónay feljegyzéseinek sajátos értéket kölcsönöz az a jobboldali kritika, amellyel ő, későbbi ellenszenvét erre az időre visszavetítve, a húszas évek politikai garnitúrájának egyes profiljait megrajzolja. Bizonyos, hogy a gyűlölet és irigység vezetí tollát, mikor azokról ír, akik időközben magas pozíciókba emelkedtek, tábornokok, felsőházi tagok, miniszterek lettek, míg ő teljesen kiszorult a politikai életből. Ez az indulat azonban a mi szempontunkból hasznos, mert haragjában olyan tényekről is fellebbenti a fátylat, olyan dolgokat is kifecseg, amit máshonnan nehezen lehetne rekonstruálni. Ezért érdemes, ha csak nagy vonalakban is, áttekinteni a képet a fehérterror időszakának katonai és politikai vezetőiről.

Horthyhoz való kapcsolatáról már volt szó. Prónay torzításai itt nyilvánvalóak: Horthy a feljegyzésekben csak attól kezdve, csak olyan mértékben válik ellenszenves figurává, amint eltávolodik a nyílt fasiszta diktatúra célkitűzésétől, amelyben Prónay mellette a fasiszta rohamcsapatok parancsnokának — Röhmnek — szerepét akarta eljátszani. Amint Horthy Bethlen és a nagybirtokosok befolyása alá kerül — amit Prónay elsősorban Bethlen feleségének, Mocsonyi Margit grófnőnek tulajdonít, aki szerinte Horthy mindennapos vendége —, olyan mértékben tolnak Prónay tolla alá a becsmérlő jelzők, olyan mértékben talál rá az igazságra, amit más források, többek között Horthy emlékiratai és nemrég publikált titkos iratai is megerősítenek: arra ti., hogy Horthy alapjában véve nem más, mint egy rendkívül korlátozott k. u. k. tiszt, politikai látókör nélküli, műveletlen, tudatlan és kegyetlen katona, aki semmiben sem különbözik a szegedi csoport többi tagjától. Eszközeiben éppoly kevésbé válogatós, mint Prónay: politikai ellenfeleivel, Friedrichhel, Vázsonyi Vilmostal, Nagyatádi Szabó Istvánnal ugyanolyan módon szeretne végezni, mint Somogyival és Bacsóval, akiket Ostenburg különítményével gyilkoltat meg. A Kornhauser-üggyel kapcsolatban Prónay azt is szemére veti, hogy ugyanúgy zsarolt, mint ő. Egy Gellért szállóbeli kihallgatását kommentálva nem tudja megállapítani, „**hogy a fővezér tré-**

fából mondotta-e az elhangzottakat, vagy holmi észbeli zavarok lehettek okai esztelen elszólásainak”. Elmondja azt is, hogy Horthy rendszeresen átugrott idegen témákra, „és azokba annyira elmélyedt, hogy elfelejtette, miről volt eleinte szó!” Mikor Horthy a kormányzóválasztásról visszatérve kedvenc tisztjei körében beszédet mondott a Gellért Szállóban, „szavaiból hiányzott úgy a logikus tartalom, valamint a gondolatmenet. Frázisokat ismételt szakadatlanul és összefüggéstelenül. Hangoztatta a hazaszeretetét, azután szeretett hazájának a sorsa felett siránkozott, de ezt is egy egészen idegen magyar kiejtéssel és mondatkapcsolásokkal tette” — írja Prónay. Azon tűnődik, hogy Horthy „meg fog-e tudni felelni azon követelményeknek, amelyeket még Szegeden az ő személyéhez fűztünk”. Majd úgy gondolja, „a kellő környezettel meg fog felelni”. Nem kétséges, hogy a „kellő környezet” mit jelentett Prónay értelmezésében. Alapjában véve mindketten ugyanabból a fából voltak faragva.

Amiben azonban különböznek, azt Prónay nem érti meg; azt tudniillik, hogy Horthy jobb taktikus, ügyesebben tud lavírozni a különböző pártok között, sőt, ha átmenetileg is, ha Bethlen és társai befolyására is, de el tud távolodni a nyílt diktatúra állandósításának gondolatától, ki tud egyezni — saját hatalmának megszilárdítása érdekében — azzal a nagybirtokos réteggel, amely végül is, külpolitikai okok következtében lehetetlenné válván a legitimista restauráció, szintén kiegyezik az ő személyével, az ő kormányzóságával — amit azonban átmeneti megoldásnak tart még hosszú ideig. Prónay ennek a folyamatnak csak a felületét képes meglátni, hogy Horthy gyakran tárgyal a nagybirtokos arisztokratákkal, bizalmas megbeszéléseket folytat velük. Idézi Horthy kijelentéseit, aki álszent módon legitimistának vallja magát, aki azt mondja, hogy bármikor boldogan átadná helyét a törvényes uralkodónak. (Igaz, hogy Horthy csaknem két évig másokat — Prónaynál agyafűrtabb politikai rókákat — is orruknál fogva vezet a királykérdésben.) Prónay csak későn veszi észre, hogy a hosszú alku tárgya éppen ez: Horthy mondjon le a *katonai* diktatúráról, a nagybirtokosok — Beth-

len által képviselt — zöme pedig, ennek fejében passzív marad, lemond a közeli restaurációról.

Horthy mellett a legtöbbit szereplő politikus a feljegyzésekben Gömbös Gyula. Prónay róla szintén hiteles arcképet ad, csak a köztük levő kapcsolatot torzítja el, tagadja le. Úgy állítja be, mintha ő kezdettől fogva független lett volna Gömböstől, sőt, mintha szemben is állt volna vele — holott magukban a feljegyzésekben is számtalan adat bizonyítja a legszorosabb „fegyverbarátságot”, a Gömbös—Héjjas—Prónay-csoportnak — még a szegedi csoporton belül is — állandó együttműködését. Ebben az időben semmiféle különbség nincs politikai felfogásukban, s ha Prónay szemére is veti Gömbösnek, hogy később, miniszterelnöksége idején „engedményeket tett a zsidókérdésben” — ez nem erre az időre vonatkozik. Kétségtelen, hogy Gömbös ravaszabbul, ügyesebben készíti elő a saját karrierjét, „politikusabban” gondolkodik, „Gömbös minden lében kanál, Bethlen és Teleki szekerét tologatta” — mint Prónay írja —, felsőbb szinten és színvonalon irányítja a különböző jobboldali szervezeteket, mint Prónay, aki mindvégig csak faragatlan, erőszakos katonatiszt. Prónay később Gömböst gerinctelen karrieristának tartja: „Szerintem Gömbös csak körültekintő volt, azonban nem állott soha önfeláldozó szívvvel, sem elszánt lélekkel a magyar ügyek mellé, mert egész életét egy beteges-törtető, szereplési vágy képezte.” Más helyen is, találóan jellemezve, arról ír, hogy Gömbös „a fantasztikus és ambiciózus terveit nem fektette sem reális, sem praktikus vagy közérdekű alapokra. Parvenü allűrjeivel azután igen nem szimpatikus, hanem prepotens modorban próbálkozott személyének súlyt adni, és ezzel magát teljesen nevetségessé tette.” Gömbös bírálata azonban nála abból a lenézésből is fakađ, amellyel a dzsentrí előkelőbb rétegei viseltetnek a kispolgári parvenük iránt. Ezért emlegeti gyakran alacsony származását, nevetségés, nagyképű, nagyzólı gesztusait, a svábhegyi villában történt fogadások esetlenségéit, gyávaságát, ezért veti szemére a szabadkőműves páholyból ellopott szőnyegeit. Később azután Gömbös is — Prónay feljegyzéseiben — besorolódik annak

a maffiának a tagjai közé, amely Prónay ellen tör, és Bethlennel együttműködve kiszorítja a politikából.

Leggyőltőbb alakja Prónay feljegyzéseinek Bethlen István gróf. Tulajdonképpen legszívesebben elpusztítaná: ezt nyíltan ki is fejezi — de már nem volt rá módja. Neki tulajdonítja bukását, és ebben nem is téved. Soraiból a korlátolt ember tehetetlen dühe árad Bethlen ellen, aki nála sokkalta okosabb, ravaszabb, körmönfontabb; Prónay Bethlen-ábrázolása azonban szintén hamis, egyoldalú, mert későbbi torzító nézőpontjából tekintve, csak azt emeli ki az ő alakjánál, amiben egymástól eltérnek, s eltekint attól, amiben megegyeznek: alapvető politikai nézeteik nagy része azonos. Bethlen kétségkívül ügyesen játssza ki Prónayt, bár első akciói — például az amnesztia kapcsán — meglehetősen naivak, Prónay lebecsülésére mutatnak. Később azonban már nagy eréllyel és ügyességgel lép fel ellene. Prónay benne emberére akad — a feljegyzésekben természetesen ő is egyik tagjává válik annak a nemzetközi „szabadkőműves” maffiának, amelyik Prónay ellen foglalt állást. Prónay egyébként élénk figyelemmel követi Bethlen politikáját, feljegyzéseiben leleplezi Bethlen és társai korrupcióját (különös, amint ilyenkor a puritán erkölcsbíró szerepében tetszeleg!), de meghamisítja a dolgokat akkor, amikor Bethlent a szegediek ellenfeleként ábrázolja. A szegediek közül ugyanis azok, akik megértették a konszolidáció lényegét, a bethleni időszak alatt is jelentős pozíciókban maradtak, mint pl. Kozma, vagy a két Fischer.

Ezek Prónay feljegyzéseinek fő alakjai. Mellettük széles galériáját láthatjuk a korszak valamennyi nevezetes jobboldali figurájának, akinek arcélét többnyire csak egy percre villantja fel. Itt van az angolokkal paktáló József főherceg, aki szintén „szabadkőműves”, itt van Albrecht főherceg — ez a kakukfióka —, akiről a sorok között elárulja, hogy bátyjának, Prónay Gyula ezredesnek, Frigyes főherceg szárnysegédének fia, és aki maga is szívesen állna be a Prónay-kü-

lönítménybe. Albrecht királlyá választása érdekében valószínűleg Prónay is sokat fáradozik, nemcsak Gömbös, aki Albrecht anyjától hatalmas összegeket csalt ki ezen a címen. Feltűnik Nagyatádi Szabó István, akit kivételesen Prónay sem hajlandó „eltenni láb alól”, noha többször felszólítják erre. Valahányszor jobboldali összejöveletekről van szó, mindig megjelenik Zadravec István, akinek a különítmény zászlajának felavatásakor Szegeden elmondott, Prónaynál megörökített beszéde kiáltó bizonyítéka annak a szellemi ürességnek, hazafias frázispufogatásnak, ami a „keresztény kurzust” általában jellemezte. Gyűlölt és megvetett figurája a feljegyzéseknek Magasházy László, Horthy szárnysegédje, később altábornagy és felsőházi tag, valóságos lakáj, gátlástalan hízelgő és hazudozó, aki — Prónay szerint — a vitézi rend alakítását is kieszelte, és akinek megrémültét a királypuccs alkalmával Prónay mulatságosan karikírozza. Bizonyos respektussal ír a vele teljesen egyivású, kezdettől fogva legitimista Ostenburg-Moravek Gyula őrnagyról, akinek ügyében a második királypuccs után özvegy gróf Eszterházy Jánosné fordul Prónayhoz segítségért. És felvonul sorra a fehérterror majdnem valamennyi gyilkosa: a két Héjjas testvér, Francia Kiss Mihály, a szadista Salm Hermann gróf, Bibó Dénes és Liphthay, meg a többiek, a beépített kémek, besúgók, Collini, Csuvara-Marabu, külföldi kalandorok, mint Max Bauer őrnagy, Trebitsch-Lincoln, osztrák nacionalista tisztek és fehérorosz tábornokok — a húszas évek egész kalandorvilága. Az egyes figurák mellett jellemző összefoglaló képet ad egy-egy csoportról is: így a Bécsbe menekült magyar birtokos arisztokratákról, akik „még itt is félték, és ezért szakállt növesztve vagy csupaszra beretválva, álneveken pince- vagy padlásszobákban húzódtak meg”. Másutt nagyon hitelesen írja le a Szegeden, majd Siófokon Horthy köré se-reglő társaságot: Szegedre „az ország minden részéből idejöttek a konjunktúraalakok, szélhámosok, condottierék, mint darazsak a mézre, mert ismerték a különféle lehetőségeket, amelyek számukra ilyenkor megnyílnak. Mindegyik felkínálta szolgálatait és akart valami lenni.” A hasonló jellegű

siófoki „társaságról” tett találó megjegyzései közül érdemes arra figyelni, hogy ezek „kitalált rémmesékkal igyekeztek bizonyítani: milyen nagy legények voltak a kommün alatt, mennyi vöröseket tettek ártalmatlanná, vagy miképpen üldözték és kínozták meg őket letartóztatásuk alkalmával stb.” Az ilyenfajta, utólag kitalált „érdemek” sok Horthy-korszakbeli „nagy karrier” alapjául szolgáltak.

De minden kegyetlensége, minden korruptsága mellett van ennek az egész együttesnek még egy olyan jellemző vonása, ami a legzüllöttebb bűnözőknél is aljasabbnak mutatja őket: a farkaserkölc, amely közöttük uralkodik. Azt, hogy ellenfeleivel, védtelen falusi cselédekkel vagy kommunista munkásokkal, vagy rémületbe ejtett zsidókkal Prónay hogyan bánt el, már láttuk; tudjuk azt is, hogy Horthy Nagyatádit is el akarta tenni láb alól, és az erre való felszólításkor „olyan mozdulatot tett, mint mikor valaki a böllérbicskát hátulról a másik lapockája közé szúrja”. De Prónay írásából az is kiderül, hogy ezek az eszközök a magyar politikai vezető garnitúrában egymás ellen is teljesen általánosak voltak ebben az időben. Megtudjuk, hogy Görgey, Horthy belső embere, Tatára tiszti különítményt küldött Kóváry és Rátz Kálmán vezetése alatt, azzal a megbízatással, hogy a királyt gyilkolják meg. Ostenburg Gömböst akarja meggyilkoltatni, s ennek tervét Prónay kárörvendő megjegyzésekkel kommentálja. Ő maga egy helyen arról ír, hogyan bánna el Bethlennel, ha egyszer kézre tudná kaparintani, vagy hogyan vallatná ki az ellene kiküldött katonai bizottság tagjait. Szegeden már elő is készítik Magasházy meggyilkoltatását, akit azonban közben kineveznek Horthy szárnysegédévé — és így a gyilkosság elmarad. Az olvasónak sokáig emlékezetes marad az a hátborzongató jelenet, amikor a regattamulatságon a Tisza vize egy vízbe fojtott kommunista holttestét veti ki, és Prónay az elsápadt Magasházyt arra figyelmezteti, hogy ő is könnyen így járhatott volna. Pedig Prónay sem tud mindenről, sok mindenről pedig nyilván nem ír. Mindenesetre, ezek ismeretében egyáltalán nem látszik valószínűtlennek, hogy később, a Horthy számára olyan alkalmas időben

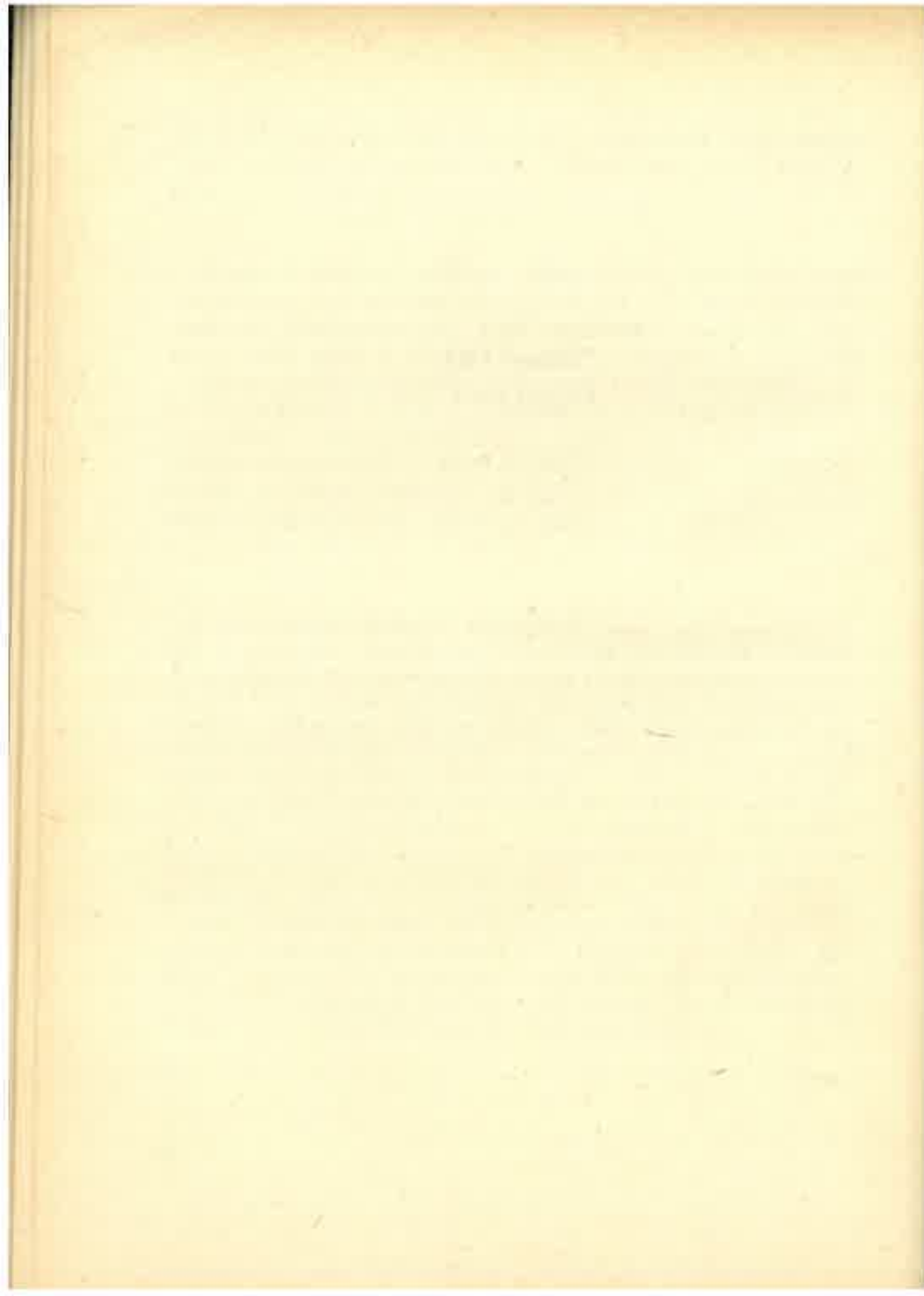
történt halálesetek, mint IV. Károly, Nagyatádi Szabó István vagy Vázsonyi Vilmos halála — szintén nem voltak véletlenek.

„Hogy a magyar uralkodó réteg milyen, azt csak most mutathatja meg egészen. Most leszédtek róla nemzetiségeit, elvágják köldökzsinórját, mely Ausztriával kapcsolta össze . . . most olyan a magyar államélet, amilyennek a magyar uralkodó osztály tulajdonságai alapján lennie kell. Akik ezer év óta uralkodnak Magyarországon; most futják ki az igazi formáikat” — olvashatjuk Gábor Andor „Bécsi levelei”-ben. Prónay feljegyzései — húsz esztendő múltán — meggyőző erővel, az ellenforradalom táborából igazolják azt, amit a magyar kommunisták akkor is, azóta is hirdettek.

*

A szövegkiadás módjára vonatkozóan előre kell bocsátanunk, hogy a feljegyzések szövegét Prónay — rendkívül jellemző — eredeti stílusával közöljük. A rövidítéseket is csak a legszükségesebb helyeken oldottuk fel. Az egyes részletek élén álló címek vagy eredetiek, azaz Prónaytól származnak, vagy az utánuk következő szövegrészből merítették: utóbbi esetben idézőjelben szerepelnek. Prónaynak a nevek írásakor elkövetett hibáit a Névmutatóban igazítjuk ki. Néhány helyen — terjedelmi okokból — kihagytunk szövegrészeket: ezeket minden esetben pontozással jelöltük. Az illusztrációkat a feljegyzések lapjaira beragasztott, Prónay által összegyűjtött dokumentumokból válogattuk ki. Végül, a lábjegyzetekben többször idézett okmánygyűjtemény teljes címe: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919—1945. I. kötet. Az ellenforradalom hatalomrajutása és rémuralma Magyarországon. 1919—1921. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: Nemes Dezső. A kötet iratanyagát összeállították és a szerkesztésben részt vettek: Karsai Elek, Kubitsch Imre, Pamlényi Ervin. Utalásaink mindig e kötet II. kiadására (Szikra, 1956.) vonatkoznak.*

*Prónay Pál
feljegyzései*

S Z E G E D

„Október 31-én Bécsben tartózkodtam”

Én október 31-én,¹ Tisza István meggyilkolásának napján, éppen Bécsben tartózkodtam. Este érkeztem a Bristol-bárba, amelyben ismerőseim közül többen ültek, úm. gr. Sternberg Adalbert, gr. Colowrat, gr. Festetich és mások. Ők közölték velem a gyilkosság hírért. Többen annak a nézetnek adtak kifejezést: „Hála Istennek, hogy megölték.” Én hevesen kikeltem ezen számár, igen egyoldalú rövidlátók ellen, akik ilyen nézetten lehettek, és megjósoltam nekik még aznap este, hogy ez nemcsak Magyarországra csapás, de majd ki fog hatni Ausztriára és egyáltalán a monarchiára, mert éppen Tiszára várt volna most nagy szerep. Tisza, ellenfelei céltudatos propagandája által, már akkor úgy volt beállítva a közvéleményben, mint a háború okozója és minden bajnak a kútforrása. Pedig halála után néhány évre tudódott ki, hogy éppen ő volt az, aki mértékletes volt, és aki a háborút nem akarta, és mindig óva figyelmeztette saját országának szélsőséges politikusait, mily veszély jár azzal, ha Magyarország Ausztriától elszakad.

Azok a bécsi kárörvendők, akik Tisza halála fölött ujjongtak, nemsokára saját bőrükön is érezhették a reakciót, mert Bécsben ugyancsak kitört a forradalom, és nevezett politikus urakat nemigen lehetett látni sehol sem, elbújtak. Véletlenül találkoztam a Colowrat Ringen azon udvari autombillal, amely Károly királyt vitte Schönbrunnból Eckartsauba.² A király arca, melyet egy pillanatra kivettem, sá-

¹ 1918. október 31-ről, a magyar polgári demokratikus forradalom kitörésének napjáról van szó.

² Ide vonult vissza IV. Károly és családja az Osztrák—Magyar

padt és beesett volt. Ekkor láttam utoljára. A bécsi forradalom lezajlása tulajdonképpen igen enyhé volt.³ Apró veszekedésektől és verekedésektől eltekintve, az egész megmozdulás abban állott, hogy a régi rezsim emberei begyulladva, azonnal lemondottak és leköszöntek. A csirkefogók pedig bicskával, azután ollókkal felfegyverkezve a tisztek sapkarózsáit és csillagjait fejtegették le. Vagy pedig este bementek az előkelő lokálokba, és kiitták a vendégek teli poharait. Néhány ilyen mulatságos jelenetnek voltam szemtanúja. Egy este a megtelt Kaiser-bárban ültem férfi és női társaságban, és amint csendesen iddögálva elbeszélgettünk a napi események felett, bejött két úgynevezett „Pülcher”,⁴ feltett kalappal. Az asztalokat végigjárva mindenütt kiitták, főleg a zsidók pezsgőjét. Sem a bártulajdonos, de a károsultak még kevésbé, és egyáltalán senki sem mert nekik szólni. Rendőr pedig nem is mert mutatkozni. A többiek röhögtek. Én még mondtam: ha asztalunkhoz is eljönnek, én felpofozom őket. De mielőtt elértek hozzánk; és útközben egy marcona kinézésű bécsi polgárnak a pezsgős poharát szintén ki akarták inni, ez nem volt rest, megfogva gallérjuknál ezt a két okvetlenkedő Plattenbrudert,⁵ az üvegajtón keresztül úgy kipenderítette őket, hogy az aszfalton elterültek, utána pedig azonnal kereket oldottak. Egy másik jelenet alkalmával, mely a villamoson játszódott le, egy tábori papot inzultáltak. Ekkor a kalauz segítségével a robogó villamosról dobtam le őket a Wienzeilén. Miután én csakis polgári ruhában jár-

Monarchia felbomlása után. IV. Károly itt írta meg a magyar trónról való lemondását bejelentő nyilatkozatát 1918. november 13-án. Az „eckartsaui levél” néven ismertté vált dokumentum 1918. november 15-én jelent meg a „Népszavá”-ban.

³ 1918. október 30-án a monarchia osztrák képviselői összegyűltek Bécsben, és megalakították Ausztria ideiglenes nemzetgyűlését. Létrehozták az államtanácsot, amely a Keresztényszocialista Párt, a Német Nacionalista Párt és a Szociáldemokrata Párt képviselőiből állt. A nemzetgyűlés a forradalmi hangulatú munkás-katona tömegek nyomására kikiáltotta az Osztrák Köztársaságot.

⁴ — csavargó.

⁵ — bandatársat.

tam, nekem nem támadt bajom velük, és azért gyakran kö-zibük mentem meghallgatni egyik-másik beszédet, amelye-
ket különböző szónokok, holmi altisztek tartottak a kandelá-
berekéről. Az effajta gyülekezés többnyire verekedéssel vég-
ződött, amelynél a legkritikusabb és legkomolyabb pilla-
natban sem hiányzott az a bizonyos wiener humor sem.

Egy napon elmentem a Hadügyminisztériumba, mert
egyet-mást meg akartam tudni. Különbön is Krobotin had-
ügyminiszter elé voltam rendelve kihallgatásra, mivel ügye-
met akartam (mely a 35. ITD⁶-nél keletkezett) a miniszter-
nek előadni. Ti. amennyiben ellenem vizsgálatot rendeltek
el, akkor az őrnaggyá való kinevezésemet, mely most, 1918.
november 1-vel esedékes lett volna, felfüggesztik. Ugyanott
elmentek előbb Janky és gróf Takách-Tolvay József vk. al-
ezredekhez, akik a hadügyben teljesítettek szolgálatot. Ál-
taluk tudtam meg, hogy Budapesten a Tanácsköztársaság⁷
ki lett kiáltva, melyre a Bécsben tartózkodó magyar tiszte-
ket itt a minisztériumban esketik fel. Én csak benéztem abba
a terembe, ahol az esküre összegyűlt tisztek vártak — kb.
50—60-an lehettek együtt. Én azonban elmentem, és esküt
nem tettem. Utána még vártam a hadügyminiszterre, aki,
mivel már dél felé járt az idő, amikor egy telefonértesítés
útján a kihallgatást lemondatta, mert megsérült egy üveg-
szilánk által, mely egy, az automobiljára irányított kődobás
által vágódott az arcába. Ez volt báró Krobotin hadügyi-
miniszter utolsó szereplése, mivel ezután már ő is leköszönt.
Ennek a véletlennek köszönhettem tehát, hogy az én őrna-
gyi kinevezésemet már nem írta alá, azonban másoknak, úgy
mint Takáchnak, sikerült ezredessé való kinevezését még
idejében aláírni.

II. köt. 14—16. old.

⁶ ITD — Infanterie Tren Division.

⁷ Prónay téved: a népköztársaság kikiáltásáról van szó. A nép-
köztársaságot 1918. november 16-án, a Tanácsköztársaságot 1919.
március 21-én kiáltották ki.

„Kivándorlok Amerikába”

Miután a város⁸ vette át a lovaskaszárnya épületét, nekem felmondott, azért ki kellett költözködnöm. Az új legényem, egy igen derék martonvásári fiú, holmimat összepakolta, és a kaszárnyai lakásból elszállította a már említett Darányi-féle villába. Utolsó napokban, mielőtt elköltöztem, eljöttek hozzám a régi őrmesterek közül néhányan tanácsot kérni, hogy mitévők legyenek, mert a legénység már megint új ezredparancsnokot akar választani. És miután többek között engemet is jelöltek, átvinném-e a parancsnokságot. Én igen összeszidtam őket, miért hagyják magukat ilyen rongy fráterektől, mint Csomor, terrorizálni, mivel a mostani időkben éppen ők volnának, az altiszti kar, hivatva ezen elemeket a nemzeti hadseregből kidobni, engemet pedig ne is jelöljenek, és ne is számítsanak arra, hogy én a parancsnokságot átveszem, mert úgysis szándékom külföldre menni. Tényleg eltökéltem magamat az Amerikába való kivándorlásra, és nagyon bánom, mert nem sikerült tervemet keresztülvinni. Ugyanezen altisztek újságolták nekem később, hogy a megválasztásom ezredparancsnokká majdnem egyhangúan sikerült, de néhány huszár, köztük Csomor is, kifogást emeltek, mert igen szigorú voltam, és közülük többeket megvertem a harctéren. Ez úgy is volt, aki megérdemelte, azt alaposan megvertem, mert a magyart csak bottal lehet fékezni.

Minekutána én számba nem jöttem, Sztojanovich Viktor őrnagyot választották meg, aki ekkor már nős lévén, Budapesten lakott. Lejött ugyan, de nem fogadta el a neki kijelölt tisztséget, és így lett Bánhidý Simon kapitány ezredparancsnok. De ő sem uralkodott sokáig. Én ekkor már a budapesti körletparancsnokságnak lettem alárendelve, és a fővárosban a Tattersall területén működő lónyilvántartóhoz

⁸ A szóban forgó város Kecskemét; itt állomásozott Prónay Pál ezrede.

kaptam többed magammal beosztást, úm. Sally Iván, Hen- nel szdosokkal a 8. huszároktól. Ezen utóbbi volt egyszer- smind a parancsnok is. Emlékszem egy jelenetre, amely a kecskeméti Beretvás Szálloda épületében játszódott le, amelynél véletlenül éppen ott voltam.

A 13. ezred tisztikara jött össze Kecskeméten az említett szállodában, mivel az ezred ezüstkészlete, azután a tiszti ka- szinó berendezése felett kellett határozni, mivel ezen hol- mik a tisztikar kizárólagos vagyonát képezték. Meg kellett tehát akadályozni, nehogy a katonatanács, mely nemsokára ura lesz a hadseregnek, a kezét rátegye. Még annak idején báró Apor Sámuel ezredes honosította meg: Minden egyes tiszt, aki a 13. h.ezredhez került, köteles volt egy evőesz- közkészletet ezüsből, rajta névaláírásával a tiszti kaszinó részére ajándékozni. Ezen ezüstöt mindenki visszakarta. A többi tárgyak, tálcák, képek stb. pedig el lettek a tisztek között árverezve. Én ugyan azon nézetemnek adtam kifeje- zést, hogy mindezen értékeket tegyük egy banknak a széf- jébe, és határozzon a tisztikar fölötte később, alkalmasabb időkbén, amikor mindannyian együtt leszünk. Javaslatom azonban le lett szavazva, és a különböző tárgyak elkelték, mi miatt később elégedetlenség támadt a többi tisztek kö- zött.

Ugyanakkor, amikor mi a kaszinó-berendezésről határoz- tunk, Bánhidy ezredparancsnoknak egy küldöttség lett be- jelentve Budapestről. Ezen küldöttség, mely négy tagból, úm. továbbsszolgáló altiszt és munkásokból állott, bejöttek szobánkba egy Sáray Szabó szdos vezetése alatt. Ezen utóbbi beköszöntőjében elmondotta, miután már végigjárták Ma- gyarországnak majdnem összes kaszárnnyáit, sőt Kecskemé- ten is meglátogatták a helyőrségeket, nem mulaszthatták el, hogy velünk, a 13. huszárezred tisztikarával ne beszéljenek. Ti. meg akartak minket a szociáldemokraták által képviselt álláspont helyességéről győzni. Felsorolták még a forradalmi vívmányokat, a katonatanács és népköztársaság milyen nagy- szerű kihatással vannak a nemzet fejlődésére és erősödésére,

azonkívül az ország függetlenségére stb. Ezekből kifolyólag elvárják a tisztikarnak testületileg való csatlakozását ezen népeket boldogító irányhoz.

II. köt. 19—21. old.

„Elnökválasztás a MOVE⁹-ban”

Egyik hadügyminiszter a másik után lett kiszorítva. Linder után jött Barta Béla, ő utána jött gróf Festetich, Friedrich hadügyi államtitkárral. Végül Böhm Vilmos, a zsidó villany-szerelő került a hadügyminiszteri székbe Pogánnyal, aki a katonatanács elnöke lett.

Engemet és másokat a mieink tévútra vezettek, mert a szervezés csak szájjal folyt, sőt kiadták a jelszót is: „Minden készen van, és ha Kelenföld felől ágyúlövést hallunk, úgy mindenki törekedjen embereivel arrafelé. Én egy darabig ebben a hiszemben éltem, és vártam azt a meghatározott jelet, és megbíztam a nagyfejűjeink kilátásba helyezett megmozdulásába. Mindezek azonban, amint később kiderült, csak üres lotyogásoknak bizonyultak. A szervezkedés csak papíron folyt vagy még azon se, mert ha egyikre-másikra ráíjesztettek, a papírokat elégette, utána pedig átszökött Ausztriába.

Egy nap erős harcok folytak a MOVE-elnök megválasztása körül, amelyek kezdetben az ún. Gólyavárban,¹⁰ a technikai, Eszterházy utca felé eső udvarában játszódtak le. A MOVE-nak ekkor Zsiros helyett egy új elnököt akartunk megválasz-

⁹ — Magyar Országos Véderő Egyesület. 1918 novemberében alakult, ellenforradalmi, nacionalista, militarista szervezet.

¹⁰ Az említett tiszti gyűlés 1919. január 18-án az ellenforradalom zászlóbontása volt. A Gólyavár, ahol a tiszti gyűlés lezajlott, a Múzeum körúti egyetem egyik épülete. A tisztek egy része a MOVE elnökének a Ludovika Akadémia parancsnokát, a nagytekintélyű Stromfeld Aurél vezérkari ezredest akarta megválasztani. Stromfeld azonban ekkor már tagja volt a Szociáldemokrata Pártnak, nem vállalt közösséget az ellenforradalmi megmozdulással. A MOVE soraiba lépett ellenforradalmi tisztek is szívesebben látták Gömbös Gyulát az elnöki székben.

tani. A jelöltek között szerepeltek: Stromfeld Aurél ezredes, Geher Gyula és Gömbös Gyula szdsok. Ezt a gyűlést azonban nem fejezhettük be, mert a szociáldemokraták és kommunisták emberei körülvettek, és a kijáráásokat elállták. De néhány pofonnal, ökölcsapással és lábrúgással többed magammal keresztül tudtunk törni az Eszterházy utcába, mire azután késő este a tiszti kaszinóban gyülekeztünk újra. Ott erős propaganda folyt Stromfeld és Gömbös mellett. Gömbösnek főleg Kozma Miklós korteskedett, mire végre megválasztottuk az utóbbit, akit én azelőttől nem ismertem, és akkor láttam úgy őt, valamint Stromfeldet először életemben. Ezen utóbbi mindenestre impozánsabb, tehetségesebb impressziót keltett fellépésével és szónoklatával mindnyájunkban, mint a másik, aki határozatlannak és sunyinak tetszett. A MOVE azonban nem működhetett sokáig, megkíséreltünk néhány ülést megtartani, de miután az akkori kormány részéről semmi támogatásban nem részesült, a kommunisták annyira terrorizálták, mire a tagok féltek a gyűléseken megjelenni. Gömbös, aki szintén megijedt, Ausztriába szökött ki, pedig Böhm Vilinek bizalmas leveleket is írt,¹¹ mint később kiderült róla.

Néhányan még azután is próbálkoztunk különböző helyeken összejönni, úm. a Crouy-fiókkal a Kaas Ivor utcában levő házukban, Zsilinszky István szdossal a Sándor főherceg utca 30/a. alatti családi házukban, Marton Bélánál az Üllői úti lakásán. De ezek az összejövetelek nem vezettek semmire, miután itt is csak lotyogás folyt, minden egyes proponált a legképtelenebb és legfantasztikusabb modorban valamit, aminek praktikus értéke nem volt. Éreztem, hogy azok legnagyobb része, akik összejövünk, nem azon egyének, akik aktív cselekvésre megfelelnek. Különösen itt Budapesten nem, ahol

¹¹ A népkormány 1919. február 11-én betiltotta a MOVE működését. A betiltás után Gömbös Gyula felkereste Böhm Vilmos hadügyminisztert, és először szóban, majd írásban biztosította, „hogy ő a forradalomnak rendületlen híve, gyűlöli a Habsburgokat, és már vezérkari tiszt korában is köztársasági propagandát űzött.” (Böhm Vilmos: Két forradalom tüzeiben. Bécsi Magyar Kiadó 1923. 178., 188—190. old.)

annyira elvesztettük a talajt, minden komolyabb tömeges el-
lenszervezésre. Pogányék, Böhm Viliék éberren figyeltek min-
den megmozdulást. A rendőrség, mely nekik már teljesen ke-
zükben állott, azután elágazott kémszervezetük megghiúsított
minden kísérletet. Éppen ezért többször hangoztattam
összejövetelünk alkalmával, hogy nekünk vidéken kell a szer-
vezkedést megkezdeni, nem pedig itten. Mert tiltakozásokkal
és különféle jegyzékek váltásával, mint azt Gömbös tette, a
velünk szemben elkövetett jogtalanságokra vonatkozólag
hasztalanul operálunk, mert ez a rendszer csak kinevet. De ha
nekünk is fegyver lesz a kezünkben, mindjárt más képe lesz
a dolognak, mert ez önbizalmat ad. Azért nekünk nem itt a
fővárosban a helyünk, hanem nyugaton, Szombathely vagy
Sopron vidékén, ott, ahol hátunkat Ausztria fedi. Ezen utóbbi
országától akkor még nemigen kellett tartani. Eleinte, hacsak
néhányan is vagyunk, de fegyverrel sokat érhetünk el, mivel
megtisztíthatunk egy határvárost a kommunistáktól, és ab-
ban megvetve lábunkat, megkezdhetjük a hathatós szervez-
kedést. Ezt többször előadtam, de süket fülekre találtam, és
a legtöbben nem mutattak különös kedvet elszánt és komoly
munkához fogni.

II. köt. 24—26. old.

„A szovjetköztársaság május 1-re készült”

A szovjetköztársaság nagyban készült május 1-re. A hi-
dakát, a királyi vár kupoláját, monumentálisabb épületeket
vörös posztóval és nemzetközi szabadkőműves jelvényekkel
díszítették fel. Magas árbocokon vörös zászlók lengtek —
Lenin, Trockij és más szovjet vezetők óriási nagyságú gipsz-
ből öntött mellszobrai állottak a városnak különböző főterein.
Becsületes keresztény nagyjaink szobrait saját díszítéseik
mögé rejtették, csupán a szabadkőművesek által is kedvelt
egyének, úm. Petőfi Sándor és még mások emlékei maradtak
láthatók virágokkal körülövezve.

A Gellért Szálló is fel lett díszítve, melynek teraszán egy 100 főből álló didergő szmokingos cigánybanda játszott a nagy hidegben az Internacionálét. Igazán komolyan senki sem vette ezt az egész handabandát, de viszont teljesen elvetni azon mézes ígéket, melyeket ezen sarlatánok hirdettek — mégsem merték. Mert hátha mégis ez az új rendszer hozhat valami jobbat ezen sok keserűség után, melyben a nemzetnek a jelenben és az ötéves háború alatt sínylődnie kellett. A megélhetési viszonyok bent a fővárosban már tűrhetetlenek voltak. Élelem hiányában az emberek órák hosszat állottak sorban egy néhány kanál savanyú káposztáért az egyes kocsmák előtt. Nekem is bújva kellett ismerős vendéglősöket felkeresnem, ahol mégis egyszer napjában legalább jóllakhattam. Ilyen bizalmas vendéglős volt Pósch Mihály, aki valamikor Szombathelyen a lovaslaktanya tiszti kaszinójának konyháját vezette. Estefelé sötétben a József utcai kocsmájába lopódtam az udvarról, miután az ablakok és a külső bejárás redőnyei állandóan le voltak húzva. Ezen utóbbinál mindig kaptam jó eledelt, és vele beszéltem meg a szökésemet, Szombathelyen és a határon keresztül, amelynél rokonsága, főleg bátyja, Pósch Antal, Szombathely városának tekintélyes vendéglőse is segített.

II. köt. 44—45. old.

„Komáromban a legénység és az altiszti kar behódolt az új rendszernek”

Miután szökésemhez minden szükséges iratot beszereztem, sőt rokkantságom gyógyítására, mint említettem, egy katonai orvosi bizonyítvánnyal is rendelkeztem, a legszükségesebb holmimat egy kis hadikofferbe pakoltam. Csak Lujzával, a szállóbeli szobalánnyal közöltem szándékomat, akire a többi holmim és értéktárgyaim megőrzését bíztam. Nemkülönben ez a lány is felhívta figyelmemet a vörösdetektívekre, akik irántam igen érdeklődnek a szálloda személyzeténél. Sze-

gény Lujza, aki sok szerencsét kívánt, sírt, amikor tőle elbúcsúztam, Sándor londoner pedig feltűnés nélkül csempészte ki a szállodából kis poggyászatot, melyet a Keleti pályaudvaron azután nekem átadott, 1919. május 6-án, amikor a Győr felé induló délutáni személyvonatra készültem felszállni. Öltözetemet (minden értéktárgyat mellőzve) egy kopott ruha, sportsapka és egy rövid vadászbunda képezte. Ezen utóbbit azért vittem magammal, mert egy, a szabadban való alvással is számolnom kellett, azonkívül az időjárás még igen váltakozott. Sándort, akinek az akkori viszonyokhoz képest jó borraivalót adtam, elbúcsúzásunkkor figyelmeztettem: vigyázzon, nehogy a vörösőrök megleheltezzék és megérezzék rajta a borraivalót. Valószínűleg lehetett ott valami jó komája, aki ellátta itallal. Ismerős az egész utazó publikum közül csupán Abonyi Andor ezredes volt, akit csak messziről láttam, úgy látszik, ő szintén ellógott valahová, mert kinézésre még rosszabb ruhát viselt, mint jómagam. A megváltott jegyemmel beültem egy III. osztályú kocsiba, mivel itt kevésbé bolygatták és zaklatták az utazókat igazoltatással. Utazásom tehát Komáromig egész simán folyt le, ahol utamat félbeszakítva kiszálltam, miután meg akartam látogatni azon jó katonai ismerőseimet, akik az 5. Radetzky h.ezrednél szolgáltak, és akiktől reméltem orientálódni az ottani viszonyokra vonatkozóan.

Kofferemet kézbe véve gyalog, minden nehézség nélkül eljutottam a közel fekvő lovas laktanyába, ahol megtaláltam báró Rubidó Zichy Emánuel őrnagyot, Schück Róbert ezredest családjával és még másokat. Igen megörültek nekem mindannyian, és kaptam tőlük szobát, kosztot, de nem is akartak elengedni, ezért tehát néhány napig ott maradtam. A Radetzky-huszárokat akkor egy régi ekvitációbeli¹² bajtársam, Ferenczy ezredes vezényelte. Az összes ismerős tisztek, akik akkor még Újszönyben laktak, úm. Nozdroviczky Sándor, Hinz Walter kapitányok, az öreg Vécsey tábornok stb. eljöttek meglátogatni, és tudakozódtak nálam a pesti

¹² Ekvitáció — lovaglás.

eseményekről. De itt Komáromban sem kínálkozott semmi olyan, amit egy ellenakcióra fel lehetett volna használni. A legénység, valamint az altiszti kar kevés kivétellel behódoltak az új rendszernek.

II. köt. 46—47. old.

„Bécs városa tele volt menekültekkel”

Bécs városa tele volt menekültekkel, akik részint a románok, szerbek, csehek megszállásai elől menekültek a volt császárvárosba. Ezen hazátlanok legnagyobb kontingensét mégis a magyar arisztokrácia, azután birtokos osztálya és magasabb rangú katonatisztek képezték, akik a magyarországi vörösterror és kommunizmus elől már régen átszöktek. Kerültek közöttük olyanok is, akik még itt is féltek, és ezért szakállt növesztve vagy csupaszra borotválva, álneveken pince- vagy padlásszobákban húzódtak meg, és borzasztóan haragudtak, ha őket egy földijük látogatásával kompromittálni merte.

II. köt. 62. old.

„Május végén Szegedre utaztunk”

Két hetet töltöttem Bécsben, és az az idő elég volt nekem a helyzet kitapasztalására, mert az emberek itt is csak szájjal cselekedtek. Inkább mulattak, bároztak és pénzüket költötték, azonban komoly tettekre áldozni vagy ilyeneket véghezvinni nem mutatkoztak kaphatóknak. De maga Bécs városa sem képezhetett alkalmas bázist a magyarországi kommün ellen kiinduló akcióra. Az osztrák tisztok nagy közönyösséggel viseltettek a mi ügyeink iránt, ezért tehát velük egyetemben egy akciót kezdeni nemigen lehetett. A rövidlátásukban és érzéketlenségükben nem is akarták elhinni az embernek azt, hogy majd megjárják, és náluk is söpredék fog a hatalomhoz jutni.

Ez meg is történt, mert néhány hónap múlva, akkor, amikor nálunk a szovjet uralom összeomlott, az átmenekült emigráns zsidók és kommunisták segítették a bécsi elvtársaknak a kommunizmust ottan megteremteni. Ámbár itt igen enyhén uralkodott, és főleg abból állott, hogy mindenüvé az ő embereiket tették be, és a meglevő katonai szervezeteket — úm. Frontkämpfer-Vereint,¹³ Legitimista Blokkot¹⁴ és egyéb neki kellemetlen intézményeket — feloszlatták és széjjeldestruálták.

Bécsben a Sacher Szállóban meglátogattam Szemere Miklóst, akinek a kommunisták minden lépését figyelték. Ő már akkor nem volt egészséges ember, erősen cukorbeteg volt, tehát aktív szerepet emiatt nem is vállalhatott. Tőle lejövet, a Sacher Szálló előtt láttam messziről, Baden óta ismét, a szép Pálffy Aimée-t, aki kis barna borzebét sétáltatta; sietős lévén a dolgom, nem állhattam meg üdvözlésére, pedig, amint később tőle megtudtam, számított a velem való találkozáásra.

Többek között hallottam egy, a franciák hozzájárulásával Szegeden megalakult antikommunista szervezkedés létesüléséről, azután egy magyar ellenkormány megalakulása is készülöben van, mely Aradon állítólag, gróf Károlyi Gyula és Barthá Béla alezredessel, már működik is. Ezért eredeti tervemet: Dél-Amerikába kivándorolni, egyelőre feladtam, és elhatároztam a Szegedre való mielőbbi jutásom megkísérlését, mert hátha lehet egy magyar keresztény nemzet érdekében mégis tenni és cselekedni. A kivándorlás gondolatával én már rég foglalkoztam, sőt még a háború előtt — mégpedig Dél-Amerika és Mexikó vonzott legjobban. Hiszen akkor még elég fizikai rátermettséget is éreztem magamban az ilyen expedícióra. Terveim azonban mindig valami közbejött dolog által meg lettek hiúsítva. Vagyis csak elhalasztódtak, de feladni nem adtam fel őket. Most pedig ezen za-

¹³ — Frontharcos Szövetség — ellenforradalmi osztrák katonai szervezet.

¹⁴ — ellenforradalmi osztrák politikai csoportosulás.

varos és kilátástalan állapotokban egy oly magyarnak, aki hazájának lezüllesztését tovább nem nézhette, az ittmaradás úgyszólván tőrhetetlenné vált.

1919 május végén szereztem egy osztrák passeportot¹⁵ a jugoszláv határ átlépéséhez. Ezután pénzre is tettem szert, ami nagyon szükséges is volt, mert a Hazai Bankban levő 70—80 000 korona összegű összvagyonomat a kommunizmus lefoglalta a bankok lezárásával, ennél fogva pénzügyi viszonyaim igen rosszul állottak.

Az említett papírral felszerelve, többed magammal, úm. Görgy György, Görgy József, Keresztes Ákos és még néhányan, vonatra ülve, Graz—Zágráb—Siszek—Eszék—Góla—Szabadkán [Graz, Zagreb, Sisak, Osijek, Kaprivnica, Subotica] keresztül Szegedre utaztunk. Az út nem volt egészen akadálytalan, mert Zágrábban máris le akartak minket tartóztatni, és a további utazásunkat megakadályozni. Ezen nehézségeket velünk szemben természetesen mindenütt a kommunisták támasztották, akik megtudva kilétünket, meg akartak akadályozni minket szervezkedésünkben. Már útközben is akadt bajom néhány szemtelen magyarul beszélő kommunistával, akiket legszívesebben ott a helyszínen intéztem volna el, de barátaim tanácsára — nehogy a szerbek lefogjanak — el kellett állnom ezen vágyamtól.

Különben az utazásunk egész kedélyesen folyt le. Maga a szerb katonaság elég udvariasan és előzékenyen bánt velünk, miután tudták törekvéseink célját. Ellátva az útra magunkat különféle élelmiszerekkel, egész jól éltünk — csak élvezhető dohányfélében szenvedtünk hiányt. A vasúti kocsiban mellettem ülő Keresztes Ákos fhgy. angolos pipájából valami förtelmes szagú füstöt eregetett. Érdeklődésemre fölényes gesztussal eredeti, hamisítatlan, Angliából származó dohánynak a fogyasztását vallotta be. De ezen utóbbinak átvizsgálása után, a többiek nagy kacajára, néhány eredeti magyar erdei szedernek leveleit és tüskéjét halásztam ki az angolos dohányzacskóból.

¹⁵ — útlevelet.

Szemző Gyulával is találkoztam útközben, aki Bécsből szökött szerb megszállt birtokára egy családi perpatvar és dráma elől. Felesége, egy zsidó asszony, ugyanis, aki féltékenyen nézte a szép Pickaverné körüli udvarlását, ezért a riválistóját a Sacher Szálló halljában vitriollal leöntötte. Azonban nagyobb baj mégsem származott ebből a választóvízzel történt húsvéti locsolásból, mert Pickaverné szép fehér bőrét, néhány kisebb égési seb árán, meg tudta menteni.

Két napi utazás után, június 1. körül éjjel érkezünk Szegedre, ahol minket, miután érkezésünkről tudtak, a vasútnál vártak.

II. köt. 68—70. old.

Szeged, 1919. június 1.

Az összeomlás után, amikor az első ellenséges antantkatonát láttam az ország szívében, Budapesten, düh fogott el, és szégyenletemben szerettem volna a föld alá süllyedni vagy az országot örökre elhagyni. Most pedig Szegedre érve nem láttam mást egyenruhában, mint franciákat,¹⁶ akik fehér és fekete bőrű katonáikkal árasztották el nemcsak magát a várost, de annak környékét is. Ezen idegeneket azonban ma már más szemmel néztem, mint a múlt évben, mert most

¹⁶ A franciák az 1918. november 13-án Belgrádban megkötött fegyverszünet értelmében szállták meg Szegedet. Először állomásparancsnokságot szerveztek, majd a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása után néhány katonai egységgel megszállták Szegedet és környékét. A katonai alakulatok jelentős része gyarmati — szenegáli, madagaszkári szpáhi ezredekéből állt. Ezzel egy időben az állomásparancsnok mellé „városparancsnokságot” is szerveztek, élén Betrix ezredessel. E „városparancsnokság” közreműködésével döntötték meg Szegeden — ötnapi fennállása után — a proletárdiktatúrát. Az átmeneti direktórium működését 1919 májusától az ellenforradalom győzelme követte. Szeged a Tanácsköztársaság ellen gyülekező ellenforradalmárok egyik központjává vált. Ide költözött 1919 májusában az Aradon megalakult ellenforradalmi kormány, itt szerveződtek a fehérterror katonai rohamosztagai, a különítmények, Szeged francia katonai megszállása 1920. március 1-ig tartott.

szövetségesnek tekintettem őket a vöröslatok ellen, és bíz-
tam bennük, hogy segíteni fognak nekünk, magyaroknak,
tőlük az országot megtisztítani.

Jellemző az, hogy ilyen mozgalmas időkben az emberek
animozitását vagy szimpátiáját — lelkesedését vagy lehan-
goltságát, haragját vagy szeretetét — valaki vagy valami
iránt milyen könnyen lehet befolyásolni és milyen hirtelen
változik meg. Ha megfigyeltük az eseményeket a háború
kezdetétől fogva, annak kitörésekor az összes haragunk és
bosszúérzésünk a szerbek ellen irányult, de az angolok iránt
szintén erős gyűlölet fogott el aszerint, amint a sajtópropa-
ganda hol az egyiket, hol a másikat állította oda mint Fe-
renc Ferdinánd főherceg trónörökösünk meggyilkoltatásá-
ban a fejbujtókat. Példának okáért mily óriási felháborodást
és gyűlöletet éreztünk az olaszok ellen — mert szövetségesi
szerződésüket megszegve, a monarchiának háborút üzen-
tek. Ellenségeink közül ők voltak az elsők, akikkel az össze-
omlás után kezdet fogtunk...

... Mi, ellenforradalmárok, Szegedre érve, az ellenséges
megszállás minden szégyenét elfeledve, egyszerre lelkesedni
kezdtünk a franciákért, sőt természetesnek találtuk és tő-
lük vártuk azt, hogy minket segíteni fognak szervezkedé-
sünkben és keresztény nemzeti terveink és céljaink meg-
valósításában. Hogy mennyire voltunk mi naivak ezen elkép-
zeléseinkben, és hogy mennyire vezettek minket az antant
ágensek és a megszálló csapatok parancsnokai az orrunknál
fogva, az majd kitűnik a továbbiakból.

Szegedre érve az első éjszakát egy kollégiumban töltöt-
tük, melyet a város bocsátott rendelkezésre a megérkezett és
menekült tisztek részére. Én másnap kora reggel a Kass
Szállodába mentem reggelizni, és itt tudtam meg, hogy a
volt aradi kormány egy néhány tagja itt tartózkodik.¹⁷ Itt

¹⁷ Az első ellenforradalmi kormány gróf Károlyi Gyula vezetésével
1919. május 5-én Aradon alakult meg. E kormány az Antibolsevista
Comité szegedi végrehajtó bizottságával történt előzetes tárgyalások
után költözött Szegedre. Az Antibolsevista Comité szegedi végre-
hajtó bizottsága 1919. április 25-én, Gömbös Gyula kezdeményezésére,

tudtam meg, hogy gróf Károlyi Gyulán kívül itt van meg szállva Horthy Miklós ellentengernagy, gróf Teleki Pál, Gömbös Gyula és még mások is. Ezen reggelén találkoztam az említett szállodának kávéházában reggelizés közben Gömbös Gyulával, akit akkor még keveset ösmertem, Budapesten is mindössze talán kétszer láttam, de őt Pestről való szökése óta nem is láttam. Midőn vele elbeszélgettem a helyzetről és a folyó eseményekről, azon óhajának adott kifejezést: hátha sikerül és a franciák beleegyeznek egy magyar ellenkormánynak a megalakításába. Aradon a szerb fennhatóság alatt ugyan már működött egy ilyen, de ő egy másiknak a felállításán fáradozik. Mégpedig ő Horthy Miklóst,¹⁸ aki az összeomlás után a kenderesi birtokán tartózkodott, hozta ide Szegedre, aki ennek a leendő kormánynak hadügyminisztereként fog szerepelni. Ő, mint mondotta, tegnap óta itt is van a szállóban. Amint vele elbeszélgettem, valóban megjelent Horthy Miklós asztalunknál, akivel és családjával az én családom már hosszú évek óta, amint azt előző naplóimban már

dr. Kelemen Béla elnökletével alakult meg. A kormány, a szegedi ellenforradalmi csoportok képviselőivel kiegészülve, 1919. június 1-én újjáalakult.

¹⁸ Az itt említettekről Horthy Miklós emlékirataiban ezt írja: „Mégis útrakeltem, amikor megkaptam az értesítést, hogy Károlyi Gyula szerencsésen elérte Szegedet, és ott az első minisztertanácsot is megtartotta, és ezen már a Bécsből odaérkezett Teleki Pál gróf is részt vett. Mezőtúrig kocsin, onnan pedig vonaton utaztam, és 1919. június 6-án érkeztem Szegedre.

Véget ért az a rövid idő, melyet mint magánember töltöttem el, mozgalmas életnek új fejezete kezdődött. Károlyi kérésére átvettem a hadügyi tárcát, és felhívást bocsátottam ki a magyar nemzeti hadsereg felállítására... Egyenként az ország minden részéből érkeztek tisztek, s ezeket Prónay Pál őrnagy tiszti századokba szervezte.” (Horthy Miklós: Emlékirataim. Buenos Aires 1953. 112—113. old.)

Dr. Kelemen Béla naplója szerint Horthy már 1919. május 30-án is tárgyalt Károlyi Gyulával a hadügyminiszteri tárca elfogadására vonatkozóan, és egy hét gondolkodási időt kért. (Dr. Kelemen Béla: Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez. 1919. Szeged 1923. 195. old.)

többször megírtam,¹⁹ szorosabb összeköttetésben, de atyafiságban is voltam. Miklóst azonban csak futólag és felületesen ismertem. Vele utoljára 1916 őszén beszéltem Badenben, ahol ő ottlakó családjánál időzött, amikor én sebesülésemből kifolyólag egy utókúrát használtam a guttenbrunni szanatóriumban. Horthy igen megörült, amikor engemet Szegeden meglátott. Elpanaszoltuk kölcsönösen az utolsó találkozásunk óta átélt viszontagságokat, melyek részint reánk vagy családjainkra vonatkoztak. Ő igen fájdalmasan emlékezett meg szép kisleányának, Magdának nemrégien történt elvesztéséről. Majd áttértünk az ország és a nemzet szomorú helyzetének megtárgyalására. Úgy Horthy, valamint Gömbös bizalmukat a franciákba helyezték, akik talán mégis meg fogják engedni az országunkat feldúló bolsevizmus elleni szerveződésünket, mert ha nem, úgy az kihatással lesz egész Európára, magára az antant országaira, valamint annak gyarmataira is, miután színes csapataik szintén ki vannak téve a bolsevizmus mételjeinek. Németországban máris felütötte fejét, és a spartakuszokkal²⁰ a legnagyobb és legvéresebb harcok folynak, tehát könnyen átterjedhet a szomszéd Franciaországra is. Mint Horthy mondotta, ebbeli tárgyalások a francia generálissal, Troismont-nal²¹ máris folynak, talán sikerülni fog általuk fegyvert és pénzt is kapni.

¹⁹ A napló I. kötete, amelyre itt hivatkozik, nem került elő.

²⁰ Spartakistáknak nevezték magukat azok a német baloldali szociáldemokraták, akik 1916-ban forradalmi szervezetet hoztak létre, a Spartacus-szövetséget, majd 1918 decemberében megalakították a Kommunisták Németországi Pártját. A KNP vezetésével a német proletariátus súlyos harcokat vívott az uralkodó osztályokkal. E harcok közül legjelentősebbek az 1919 januári tüntetések, valamint a Bajor Tanácsköztársaság kikiáltása, amelyet azonban 1919 májusában vérbe fojtották.

²¹ Troismont francia kapitánnyal folyó tárgyalásokról dr. Kelemen Béla a következőket írja: „Estefelé találkoztam Teleki Pál gróffal, ki részletesen ismertette ideutazásának előzményeit. Május 24-e körül érkezett Bécsbe Troismont gróf francia kapitány... Troismont Bécsbe érkezvén a magyar komité tagjaival azt közölte, hogy a magyar politikusok jöjjenek azonnal mindnyájan Szegedre, ahonnan az akció megindulni fog.” (Dr. Kelemen Béla: Id. mű, 234. old.)

Ezen beszélgetéseink kapcsán én is leírtam és beszámoltam a forradalmi időkben szerzett tapasztalataimról, amelyeket nemcsak Budapesten, a fővárosban magában, de az ország többi részében, ahol megfordultam, május közepéig, kiszökéseem napjáig gyűjtöttem.

II. köt. 71—73. old.

„Tiszti különítményeket szerveztünk”

Nézetem szerint tehát nekünk elsősorban csakis teljesen megbízható csapatoknak — főleg tiszti különítményeknek — a felállítására kell törekednünk. Ezek fogják majd a magját képezhetni a további fegyveres szervezkedésünknek. Ezért: ahol csak megbízható tisztek vannak, azokat ide, Szegedre kell tömöríteni, mert csakis igazi hazafiaknak kezébe szabad fegyvert adni, és kezdetben ilyenképpen kell lépésről lépésre haladva erősödnünk.

Horthy, valamint Gömbös, de a később asztalunkhoz odaérkezett gróf Károlyi Gyula is helyeselték álláspontomat, és egyszersmind meg is bíztak, hogy fogjak azonnal hozzá egy ilyen megbízható tiszti különítmény toborzásához, addig is, míg a franciáktól megkapjuk az engedélyt erre, valamint a szükséges felszerelést is elő tudjuk keríteni. Ezen szervezkedésre vonatkozóan még aznap délután a Tisza Szálló egyik szobájában szintén tartottunk egy értekezletet. Jelen voltak ezen megbeszélésen a Szegedre érkezett ösmerős tisztek, úm. Toókos Gyula, Gömbös Gyula, Görgeyék, Eckhardt Tibor, Keresztes Ákos és még több más. Egyhangúlag engemet szemeltek ki és kértek fel ezen már említett tiszti különítmény felállítására.

Ezen megbízatásomból kifolyólag azonnal hozzáfogtam a Szegedre érkezett fiatalabb tisztek neveinek lajstromozásához, és megbízhatóságuk szerint való összegyűjtésükhöz. Miután mindennap többen és többen érkeztek, ezért megkértem Szeged város vezetését, bocsátana nekem rendelkezésemre egy különálló és megfelelő üres épületet a szük-

séges ágyakkal és ágyneművel. A város a Madách utcában fekvő konviktust jelölte ki részemre, amely akkoriban dr. Mayer Márton orosz fogságban levő tanárnak és hozzátartozóinak tulajdonát képezte. Alkalmasabb üres épület nem volt, mert az állami középületeket — kaszárnyákat, de iskolákat is — a francia megszálló csapatok vették igénybe. Pl. velem szemben a Madách utcában lett volna egy nagyobb és jóval alkalmasabb iskolaépület, amelyben azonban színes francia csapatok — arabok tanyáztak. De velük azért egész jó egyetértésben éltünk, és nemegyszer nevetve gyönyörködtünk ezen fekete ifjak által esténként eljáró nemzeti táncok fölött, amelyeknél fegyverrel kezükben, azt ide-oda forgatva — „Guju Pa! Guju Pa!” kiáltásokkal ugráltak és szökdecseltek, mint a békák a fűben.

Az én tisztjeim, miután ezen táncnak groteszk mozdulatait ellesték, jókedvükben utánozták és parodizálták a magunk körében. Ebből kifolyólag különítményem tagjait csak Guju Páknak hívták Szegeden mindenütt — már azért is, mert ezt a jeligét használták éjjel tábori ismertető jelül. Így tehát ez a név rajtuk maradt.

II. köt. 74—75. old.

„Fehér tollal díszítettük a Bccskai-sapkát”

Az időközben megalakult ellenforradalmi kormányának hosszas és kínos tárgyalások után sikerült végre a francia megszálló csapatok parancsnokságától kieszközölni a fegyverek viselését. De egyelőre csakis az én tisztí különítményem részére. Ezt az alkalmat azonnal felhasználtam, és bementem a Mars-laktanyába,²² ahol a leszerelt vörösöktől származó fegyverek és felszerelések garmadában feküdtek. Dierendorfer Miksa akkori alezredessel érintkezésbe lépve, aki egyúttal kaszárnyaparancsnok is volt, 200 karabélyt a szük-

²² A szegedi Mars téri laktanyában voltak elszállásolva a Vörös Hadsereg szegedi alakulatai. Ezeket 1919. május 7-én leszerelték, fegyverüket elvették, tagjaikat bebörtönözték.

séges felszereléssel és tölténnyel kiválasztottam, és el is vittem tiszti századom fölfegyverzésére. Az utászraktanyában pedig Preplár ezredes jóvoltából szert tettem sötétzöldes színű, szürkébe játszó, vászon nyári zubbonyokra és hosszú pantalló nadrágokra, amelyekbe belebújtattam tisztjeimet. De jómagam mint parancsnok is ilyenbe öltöztem, miután nem volt velem más ruhadarab, mint egy sötétkék zakóöltöny. Ekképp felöltözve, hátizsákkal, tölténytáskával, karabéllyal és bajonettel ellátva — ezenkívül mindegyik csináltatott magának hevenyében egy Bocskai-sapkát, melyet fehér tollal díszítettünk — egy igen rendszeres, de szemre is teljesen kifogástalan, egyöntetű csapat benyomását képeztük. A nemsokára 200-ra szaporodott különítményembe sorolt tiszteket négy szakaszra oszthattam. Mindegyik ilyen szakasznak a parancsnoka idősebb tiszt — százados — volt, éspedig: Mitthaus Miklós gy.szdos, Giczey György tűz.szdos, Denk Gusztáv tűz.szdos, Rantzenberger Viktor t.szdos. Ezen imént nevezett századosok mind tényleges tisztek voltak, kivéven Rantzenbergert, aki már a háborúban is népfelkelő állományba sorolt, de idősebb korú lévén, őt bíztam meg egy szakasz parancsnokságával.

A tisztek mint közemberek rangjelzést egyelőre nem is kaptak, azt csupán rajtam kívül a szakaszparancsnokok viselték. Mindenki magára pucolt, és a tisztek végezték egyelőre az összes kaszárnyamunkát. Vagy ha a városon keresztül vonultam, senki sem gyanította, hogy ezen fegyelmezetten lépkedő, legénységi zubbonyokba bújtatott katonák, hátizsákkal a hátukon, karabéllyal a vállukon, szuronnal az oldalukon, valamennyien tisztek vagy hadapródok.

Az ellenforradalmi kormány, hosszú ide-oda tárgyalásai és jegyzőkönyvezései után, megalakult végérvényesen gróf Károlyi Gyula miniszterelnöksége alatt. Tagjai a következők voltak: nagybányai Horthy Miklós ellentengernagy hadügyminiszter, gróf Teleki Pál külügyminiszter, Varjassy Lajos kereskedelmi miniszter, Kintzig János földművelésügyi miniszter, betöltetlen maradt az igazságügyi miniszteri tárca.

Gömbös Gyula lett hadügyi államtitkár, dr. Eckhardt Tibor miniszterelnökségi titkár. A belügyminiszteri tárcát gróf Károlyi Gyula miniszterelnök tartotta fenn magának a hozzá beosztott Korossy György államtitkárral. Pénzügyminiszter lett továbbá báró Solymossy Lajos. A vallás- és közoktatásügyet dr. Kelemen Béla vállalta. Közélelmezési tárca Hemmen Jánosnak jutott, mint államtitkár Gemeinhardt Márton lett hozzá kinevezve. A népjóléti tárca szintén betöltetlen maradt egyelőre, amelyhez államtitkári minőségben Bársony Elemér lett kinevezve. Államtitkárok lettek még báró Bornemissza Gyula a külügyminisztériumban, Pálffy Dániel pedig kereskedelemügyi államtitkár lett.

Az ekként megalakult kormány, mely a különféle elgáncsoló intrikák — propozíciók és liberális részről a legfantasztikusabb kombinációk közepette jött létre, tulajdonképpen csak látszólagos működést folytathatott. De még így is, létrejöttének utolsó pillanatában, mielőtt még de Lobit francia tábornok jóvá hagyhatta volna, nem is annyira szabadkőműves, mint inkább az elégedetlen és áskálódó magyarok részéről majdnem elgáncsolták. Ezen magyarok küldöttsége a következő politikusokból állott: Pázmándy Dénes, Barcsay Andor, gróf Zichy Aladár, Hencz Károly és még mások, és ha jól emlékszem, Magasházy László tüzérszdos is köztük volt.

A Károlyi Gyula-féle kormánynak mégis az én általam felállított csapat, melynek működése városszerte érezhetővé vált, adott hatalmat és önbizalmat. Most már határozottabban tudott fellépni mindazon konkurrens és antagonistá politikai klikkekkel szemben, akik ellenkormányok megalakításával próbálkoztak presztizsüket rontani, mint pl. azok, Bartha Ábellel az élen, akik az aradi kormányból kinnmaradtak.

Ezen utóbb nevezett egy erdélyi svihák volt, akiről csak később tudódott ki, hogy már mindenféle elkövetett bűnökért le is volt csukva. Ő volt a főméregkeverő, és néhány, úgy látszik zsidó pénzen felfogadott emberével, egy puccsot

tervezett gróf Károlyi Gyula kormánya ellen, amelyet le akart fogatni. Ezen játékaikat mindaddig folytatta, amíg megüzentem neki, hogy jó lesz nyugodtan maradni, mert a Tiszába vitetem.

A komikum kedvéért meg kell emlékezni az aradi kormányról is, amelynek részben gróf Károlyi Gyula miniszterelnökön kívül dr. Varjassy Lajos, dr. Pattantyús Ábrahám Dezső, Balla Aladár, Bartha Ábel és még mások, akikre már nem emlékszem, voltak tagjai. Szegedre való átköltözésük alkalmával, 1919 május havában a románok Mezőhegyesen őket lefogták és internálták. A fent nevezett Bartha Ábel, mint ezen kormánynak hadügyminisztere a következőképpen volt öltözve: egy fekete kabát fehér lovaglónadrággal és csizmával, a derekán antantszif lógott, amelyen egy nagy lovassági kard fityegett, a fején pedig egy sárga, szalma zsirárdikalap díszelgett. Ilyen öltözékben — amellyel magas katonai funkciójának még nagyobb nyomatékot akart adni — járt-kelt, és közben a legsötétebb és legfantasztikusabb terveket forralta, hol az antant, hol pedig a konkurrensai ellen.

Tehát nekem és embereimnek ezen imént leírt parvenűkkel szemben résen kellett lennem, és néhány gonosan kiagyalta tervüket a legradikálisabb módon kellett megghiúsítanom. Erre azután be voltam alaposan rendezve, és az eszközökben nemigen válogattam.

Az ország minden részéből idejöttek a konjunktúraalakok, szélhámosok, condottierék,²³ mint a darazsak a mézre, mert ismerték a különféle lehetőségeket, amelyek számukra ilyenkor megnyílnak. Mindegyik felkínálta szolgálatait, és akart valami lenni. Ha tehát emitt nem fogadták, akkor átment amoda vagy az ellentáborba, amely főleg liberálisokból állott, ahol azután a már meglevő keresztény szervezetek ellen dolgozott. Az efféle magatartás főleg a politikusoknál, de nemkülönben a katonatiszteknel is megnyilvánult. A szabadkőművesség emberei az ilyeneket igen ki tudták hasz-

²³ Condottiere — zsoldoskapitány.

nálni, amennyiben a kiprovokált civódások és egyenetlenségek révén befolyásolni tudták a francia katonai parancsnokságnál a reájuk kedvezőtlenül kialakuló dolgokat. Különösen Varjassyné értette az antantot befolyásolni már a Károlyi-kormánynak utolsó és végleges megalakulásakor, mert érezték és tudták, hogy a Szegeden összegyűlt magyarok nagy része nagy elkeseredéssel fordul a kommunisták ellen, miáltal az ő ügyük, vagyis a zsidóság és a szabadkőművesség ügye a felébredt keresztény nemzeti akarat folytán veszélyben van, és a magyar nemzet a velük való leszámolásra készül.

Tőlünk, ellenforradalmároktól, nagy hibának bizonyult — a megtorló szándékunkat oly hangosan és oly nyilvánosan hangoztatni. Még túl gyengék lévén, de még meg sem alakultunk, amikor máris hangoztattuk a reváns gondolatunkban rejtett szándékunkat, akkor, ha hatalomra jutunk. Régi közmondás: „Dobbal nem lehet verebet fogni.”

A liberális-szabadkőműves párizsi francia kormány, amelyből természetesen a zsidóság képviselője nem hiányzott, a magyarországi exponensei által informálva, mindent elkövettek az időközben Szegedre érkezett Troismont²⁴ francia tábornoknál, hogy ne engedjen radikális és intranzigens keresztény tagokból kormányokat létrejönni és akadályozza azt meg. Ennél fogva a napirendhez tartozott a veszekedés, az intrika, az alkudozás jobbról és balról is. Amit egyik nap megígérték a franciák vagy megengedtek — másnap megbánva visszarendelték.

Fel kell említenem több idemenekült magyarnak, akiről nem merte volna az ember a konjunkturális szándékot feltelegezni, hazafiatlan szereplését. Magasházy László tűz.

²⁴ De Noiseux-vel tévesztő össze, aki Károlyi Mihály kormánya idején összekötő volt a kormány és Vyx alezredes között. Többször járt Szegeden, támogatta az ellenforradalmi kormánynak azokat a tagjait, akik részt vettek a polgári demokratikus forradalomban, franciabarát politikát folytattak, és szemben álltak a szegedi ellenforradalmi kormány szélsőjobboldali, németbarát politikusaival.

szdos is ezek közé tartozott. Ő már a vöröshadseregnél is végzett szolgálatot, de miután politikai ambíciói is voltak, otthagya a vörösöket, és Szegedre jött. Egy nappal utánam érkezett oda, azonban nem karabélyt és hátizsákot kötött a hátára, mint jómagam és a többi is, hanem egy főispánságra aspirált. Beült a kávéházba és politizálni kezdett azokkal, akik a Károlyi-kormányból kimaradtak, és sértett hiúságból egy ellenkormány felállításán törték eszüket. Pedig hát erre éppen nem volt szükség, mert hiszen Károlyi Gyula kormánya, azt hiszem legalább, minden önös szándék kikapcsolásával kezdte meg működését. Miután megtudtam azt is Magasházyról, hogy részt vett azon küldöttségben, amely a franciákhoz járult a Károlyi kormányának kinevezését megakadályozni, azonkívül az ő modorát és viselkedését már úgyszintén szemmel néztem, kitiltottam a Madách utcai Szent Gellért konviktusbeli laktanyámból.

Ennek az embernek nyíltan megmondtam véleményemet konjunktúra, konclesó, hazafiatlan magatartásáról, és hogy nem kívánom az ő további társaságát az én tisztjeim között, akikről példát vehetne. Emlékszem jól, hogy egy napon már kiadtam néhány bizalmas Guju Pának, hogy kapják le őt egy este, és a már megrendelt szekéren, melyet egy szegedi földbirtokostól kértem kölcsön, szállítsák a Tiszába, azokhoz hasonlóan, mint ahogyan a többi hazaáruló vörös kommunista kémekkel elbántak, akiknek a nevezett folyó lett temetője.

Emlékszem arra is, hogy Görgey György szdos rohant egy este, éppen az utolsó pillanatban hozzám, hogy ne tegyek semmit se ellene, mert sikerült Magasházynek a száját betömni, amennyiben gróf Zichy Aladár és Károlyi között létrejött politikai kompromisszum alapján nevezett tüzérszázadot Horthy Miklós honvédelmi miniszter segédtisztjének alkalmazták.

II. köt. 78—82. old.

„Megalakult az Etelközi Szövetség”²⁵

Azután visszapillantva az elmúlt évtizedekre, és végigmustrálva azokat az egyéneket, akiknek a történetek után ma már biztosan megállapíthatjuk — nemkülönben azon névsor alapján is, mely az ellenforradalmárok kezébe esett — szabadkőműves mivoltukat, ráeszmélünk a következőkre:

Egy átfogó — országokat és népeket boldogítani akaró önzetlen programja a szabadkőművességnek úgysem volt soha, csupán öncélú. Miként Oroszországban, azután itt nálunk, Magyarországon, a kommün idején bemutatkozott — Marx tanainak hirdetésével és azoknak meghonosításával — egy olyan népi, társadalmi, gazdasági és erkölcsi zavart és káoszt szándékozott előidézni, amelyből a zsidó faj — diadallal a kereszténység fölött — megerősödve kerül ki.

Ennélfogva ezen, főleg zsidó érdekeket szolgáló egyesület a keresztények közül, mint a példa mutatja, főleg olyanokat válogatott ki, akik a kellő intelligenciájuk mellett szuggesztív szónoki tehetséggel is rendelkeztek, de előrejutásuk és egyéni jólétük tekintetében erkölcsi határokat, sőt még hazafiasakat sem ösmertek.

Ezenfelül, mint látni fogjuk, értettek a különféle páholy-mesterek olyan közismert miniszteriális hivatalnoki erők és tehetségek beszerzéséhez is, akik a közéletben súllyal és tekintéllyel bírtak. Nekik többnyire egy kimagasló egyéniség kellett — csalinak —, egy ilyen azután vonzotta a többi tagot. Sokan közülük talán nem is sejtették, hogy milyen, hazájukra vészthozó szövetségnek lettek tagjai, csak akkor, amikor arról lehullott az álarc.

Ezekből a tapasztalatokból kiindulva — éppen egy ilyen, ellenforradalmárok által tartott összejövetelen, melyen emlékezetem szerint jelen voltak dr. Eckhardt Tibor, Gömbös Gyula, dr. Kelemen Béla, dr. Siket Andor, dr. Förster Lala, Szilassy Cézár, Toókos Gyula, különítményemből pedig Gi-

²⁵ Az Etelközi Szövetséget 1919 júliusában Szegeden szervezték meg.

czey György és jómagam — de lehetek még mások is —, valaki — talán Eckhardt, de lehet hogy Förster —, hivatkozva a már háború előtt Budapesten működő és Szemere Miklós által létesített Kultúrliga²⁶ nevű antiszabadkőműves egyesületre, ajánlotta hasonlóan fehérén és rigorózan keresztényen szervezkedni.

Miután ezt az eszmét mindannyian el is fogadtuk, úgy gondolom, Eckhardt, valamint Siket Andor vállalkoztak egy ilyen szervezkedést szolgáló memorandum kidolgozására, amelyben lefektetik az alapvető direktívákat és föltételeket.

A magam részéről ezek után ebbe már nem is folyhattam be, mert több irányú elfoglaltságom távoltartott jó sokáig úgy Szegeden, valamint később Siófokon, még később a Budapesten székelő fővezéri központtól. De úgy látszik, a szegedi megbeszélésekből eredően mégis megalakult egy ilyen szabadkőműves-ellenes szerv, melyet Etelközi Szövetségnek (EKSZ-nek) neveztek el, és amelybe való belépésre kb. 1919 végén fel is lettem szólítva.

MOVE-ünnepély

Július 5-én rendezett a MOVE a délelőtti órákban a szegedi városi színházban egy matinét. Diendorfer Miksa alezredes, a helybeli MOVE elnöke, meleg szavakban nyitotta meg az ünnepélyt, a jelenlevő Horthy Miklóst is éltetve. Utána Bernátsky Kornél táb., ugyancsak a szegedi MOVE díszelnöke — aki nagy szimpátiának örvendett, sőt a szegedi tisztikar őt hadügyminiszternek is jelölte — is beszélt. Utána Gömbös Gyula állott fel, akit 1918 őszén,²⁷ a forradalom kitörésekor Budapesten választottak meg országos elnöknek, tartott a színpadról egy igen határozott, nemzeties érzésű szónoklatot. Kezét szívére, fogadalmat tett a nemzeti ügyeinkben való legintranszigenesebb kitartásra. Be-

²⁶ 1906-ban alakult, nem nagy jelentőségű politikai egyesület.

²⁷ Pontosan 1919. január 18-án.

széde végén Horthy Miklós honv. minisztert kérte meg a MOVE országos díszelnökségi tisztségének elfogadására. Közvetlen utána Horthy, elhagyva páholyát, felsietett a színpadra, és beszélni kezdett. Elsőbben megköszönte a Magyar Országos Véderő Egyesület jelenlevő vezetőinek azt a megtiszteltetést, amellyel őt díszelnökké választották. Utána pedig ezeket mondotta: „Nem kertelek — nyíltan megmondom, hogy a franciák Párizsban nem támogatják Károlyi Gyula miniszterelnök kormányát, mert úgy látszik, mi túl magyar és keresztény érzésűek vagyunk. Ezért a mai minisztertanács elhatározta ezen kormánynak a lemondását. Én különben is cselekedni jöttem ide — nem pedig politizálni, huzavonában az időt eltölteni stb.”²⁸

Minket valamennyiünket megleptek a szegedi ellenkormány honvédmíniszterének szájából elhangzott ezen kijelentések. Miután pedig a zsúfolásig megtelt színház páholyaiban francia tiszték is ültek — már azori voltam, hogy a szintén nagy számban jelenlevő Guju Pákkal ellenük egy tüntetést rendeztetek, valamint Varjassyékat és Kunossyékat megvertem. Erről azonban a higgadtan és politikusabban gondolkodó jelenlevő bajtársak lebeszéltek, mivel ez borzasztóan árthatna a magyar ügynek. De talán a különítményem internálását is elősegítené, ami különben is a

²⁸ Az itt leírt MOVE-ünnepséget minisztertanácsi ülés előzte meg, amelyen megvitatták Károlyi Gyula kormányának helyzetét, politikai befolyását. Ezen az ülésen Varjassy Lajos, a magyar polgári demokratikus kormány volt kormánybiztos főispánja ismertette a franciák véleményét a kormányról. Eszerint a franciák olyan kormányt kívántak Szegeden, amely egyrészt franciabarát, másrészt „demokratikus” politikát folytat. A franciák de Lobit tábornok vezetésével már tárgyalásokat is folytattak ilyen szellemű kormány életrehívásáról. A tárgyalások eredményeként 1919. június 12-én P. Ábrahám Dezső vezetésével új kormány alakult. Ebben a kormányban több, a Függetlenségi Párt jobbszárnyához tartozó, a polgári demokratikus kormány idején szerepet játszó politikus vett részt, pl. Balla Aladár, Belitska Sándor, Varjassy Lajos. A Károlyi-féle ellenforradalmi kormány tagjai közül gróf Teleki Pál megtartotta a külügyminiszteri tárcát, Horthy Miklós pedig a hadügyminiszteri tárca helyett a fővezéri tisztséget vette át.

Szegeden működő demokrata politikusok által megdolgozott Charpy tábornok városparancsnok által már régen tervbe volt véve. Így azután a következőkre határoztam el magamat: Ha már a kormány lemond, legalább mi tiszték tartunk ki Horthy mellett, és mentsük meg az ő személyét a csapatoknak és a nemzeti irányzatnak. Ragaszkodásunkat ennél fogva a nyilvánosság előtt, de főleg a franciáknak is tudomására kell hoznunk. Ezt demonstrálva, tisztjeimmel Horthyt ritmusokban éltetve, magában a színházban egy óriási tapsvihart provokáltunk. De ez még nem volt elég, amikor pedig kifelé tartott és a színházat elhagyta, megragadtuk, vállunkra emelve újból nagy éljenek és kurjongások között vittük őt az utcán egy jó darabig. De csak addig, míg lehetett, mert nyomban megjelent a francia polícia több ágense — Martiny, Aquaviva —, lehet, talán Gartouse maga lehetett az, aki kardjával élénken hadonászva tiltakozott ez ellen a nyilvános demonstráció ellen.

Így azután tisztjeimnek Horthyt, aki ezen nem várt ünnepeletetéstől meg volt hatva és a boldogságtól sugárzott, a vállukról le kellett engedni. „Eresszetek fiúk — mondotta —, mert lefognak ezek a buta franciák mindnyájunkat, és akkor bedöglünk.” Ezzel azután eltűnt a bokrok mögött. Én megkísérletem a még mindig tiltakozva hadonászó francia tisztet — akinek a feje a méregtől pipacsvörös lett — francia nyelven megnyugtatni ezen lefolyt ovációnak az ártatlanságáról. Ő azonban minden szavamra: *Non c'est pas peri. C'est enterdit — et si vous continué les acclamations alors je arretré vous et vos gens etc.*²⁹ válaszolt. Erre azután igazán nem lehetett mást tenni, mint nagyokat nyelve engedelmeskedni, de gondoltam magamban: „Na, várjatok csak, majd jön még rátok is dér!”

II. köt. 96—99. old.

²⁹ A francia szöveg helyesen: *Non c'est pas permis. C'est interdit — et si vous continuez les acclamations, alors j'arrêterais vous et vos gens.* (Ez nincs megengedve. Ez tilos, ha folytatják a tüntetést, letartóztatom önt és embereit.)

Regatta-mulatság

Július közepe körül lehetett, amikor egy nagyobb szabású, reggelig tartó mulatság fejlődött ki a már említett regattán.³⁰ Valami kibékülésforma ment végbe a volt Károlyi- és az új Pattantyús Ábrahám-féle kormány tagjai között. Igen sokan voltunk ezen csónakdán — férfiak vegyest a hölgyekkel. A tubajt igen megterheltük, és a víz alá nyomtuk. Azonkívül még a Tisza is meg volt áradva, de a horgonyláncok is rövidnek bizonyultak — ennél fogva az egyik szélét előntötte a víz.

Néhány ösmerősömmel a korlát mellett a folyó felé eső részen állottam és beszélgettem, ha jól emlékszem, jelen voltak: Bogya János, Szilassy Cézár, Giczey György, Fáber Rudi, Huszka Jenő és valószínűleg több más is. Mindnyájan figyelmesen hallgattuk Hajós Jenő követségi tanácsos érdekes elbeszélését a wieni bankgassei milliók elrablásáról.³¹

³⁰ A Szegeden gyülekezett ellenforradalmárok kedvelt szórakozóhelyei a Tisza-partján lévő csónakházak voltak. Ezeket nevezték regattának.

³¹ 1919 április végén a Magyar Tanácsköztársaság kormánya 150 millió korona értékű összeget küldött a bécsi magyar követségnek. A pénz egy része, mintegy 135 millió, osztrák—magyar bankjegy volt, a többi francia és svájci frank. Az összeget a magyar állam kereskedelmi adósságainak rendezésére, valamint élelmiszer- és nyersanyagvásárlásra kellett volna fordítani.

Hajós Jenő követségi tanácsos és Magurányi Sándor iroda-főigazgató, akik, bár felesküdték a Tanácsköztársaságra, állandó kapcsolatot tartottak fenn a bécsi ellenforradalmi komitéval, ennek jelentették a pénz megérkezését. A komité azonnal megszervezte a pénz elrablását. Erre a május 2-ről 3-ára virradó éjszaka kínálkozott alkalom, amikor dr. Bolgár Elek követ és Fenyő Andor a Tanácsköztársaság bécsi gazdasági megbízottja nem tartózkodott Bécsben.

A pénzt Hajós Jenő ellenforradalmi tisztek közreműködésével rabolta el, és átadta a bécsi Antibolsevista Comiténak. Az összegből mindössze 3 millió koronát kapott a szegedi ellenforradalmi szervezkedés, a többi nagy részét elköltötték a bécsi komité tagjai. A rablást a bécsi rendőrség tudtával hajtották végre. Bár a bécsi rendőrség folytatott ez ügyben nyomozást, a tettéseket természetesen „soha nem találták meg”. A követség kirablásából származó milliók elszámolását

melynél nemkülönben az egyik jelenlevő tisztem, Fáber is segédkezett neki.

Ezen társalgást félbeszakítottam, mert a reggeli szürkületben nekem úgy tűnt fel, mintha a tutaj első sarkán, a horgonylácba valami hullaszerű massa megakadt volna. Azonban a sötétség és a távolság miatt nem lehetett tisztán kivenni, hogy valóban az-e. Tisztjeimnek odasúgtam: talán csak nem az orosz?³² Efölötti tanácskozások közepette lépett hozzánk Magasházy László is, aki közben már politikusból katonává vedlett át, mert Horthy főparancsnok szárnysegédje lett. Kíváncsián kérdezősködött, hogy mit nézünk: „Egy hullát, amely a tutaj alá szorult — feleltem neki. És ha a fővezér nem vesz magához adjutánsnak, nem sokon múlt — tégedet is így ringatna a Tisza vize. Hát adjál hálát Istennek és a gazdádnak. Neked mint egyszerű tüzérszázadosnak, jobban illett volna a ruckzsák és karabély a hátadra, mint bársonyszék a feneked alá.” Magasházy, ha erősen nekiment valaki, annál kisebb lett, mint olyan egyén, akinek lelkiismerete soha sincsen rendben. Ő nem is álmodta talán, hogy azon idő alatt, amíg önző törekedésekkel a konjunktúrás politikában el volt merülve, és melynél az eszközöket morális szempontból nemigen mérlegelte, tulajdonképpen mi is várt reá. Zavarában hol a folyó erős sodrát, hol pedig a tutaj végén kibukkanó és eltűnő, himbálódzó masszára tekingetett — közben cigányfekete bőre elsápadt. Valami borzongásféle vehetett rajta erőt. Próbált valamit mentségére dadogni, de a körülötte állók ölé és csipős megjegyzéseitől és gúnyától szólni sem tudott. Míg Hajós azután tovább mesélt — a hulla is eltűnt a tutaj végéről, mely a tánc és a járásfelvétel folytán néha igen erős mozgásnak volt kitéve.

Ezen mulatság még világosan sem ért véget, mert a jókedvűek csak azután kezdtek cigányozni. Én azonban, mivel

később az ellenzék többször szóvátette a parlamentben. (Lásd Iratok az ellenforradalom történetéhez. I. köt. 1919—1921. Szikra 1956. II. kiadás, 392—393. old.)

³² A gyilkosságot alább részletesen ismerteti.

már a kormány is eltávozott, néhány órai alvásra hazamentem. Alig aludtam el, máris egy erős jajveszékkelő hang, azután sírás zavarta föl kaszárnyám nyugalalmát — a fiatal Sréter István feküdt sírógörcsökben az ágyán, eszméleten kívül. Valószínű többit ivott a kelletténél a tutajon, mire epileptikusszerű rohamot kapott, melyre, amint látszik, különben is hajlamos lehetett. A hideg víz, amellyel végig öntöttem, magához térítette ugyan, de amint ismét elaludt, újból erőt vett rajta a hangos sírás. Erről az ifjú Sréter Istvánról lesz még szó, és csak azért említem meg, mert édesatyja, aki honvédtiszt lett (mely székbe én támogattam legjobban), különítményemtől hol el, hol pedig visszavezényelte, aszerint, amint a zsidó sajtó kedvezően vagy kedvezőtlenül nyilatkozott meg rólunk.

A már leírt regatta-mulatság után történt a következő: ezen idő tájt a Tisza igen sok hullát vetett ki a hidon alul egy kanyarban, melyeket a jóakaróim az én különítményem munkája eredményének tulajdonították. A megtartott agnoszkálásoknál én viszont a tőlünk északra küzdő vörösök elesett katonáit jelöltem meg, a különféle jelek alapján ezekben a ruhátlan, fölpuffadt holttestekben, amelyek előbb ki lettek fosztva, és utána lettek a Tiszába lökve. Ezzel azután sikerült volna magamról a gyanút elhárítani vagy legalább is kétségesnek föltüntetni, ha nem jött volna közbe egy szerencsétlen véletlen, amelyre azután nem lehetett ráfogni, hogy vöröskatona, mert Kun Béla egyik futárját, egy kommunista orosz tősmertek fel benne a franciák, akit nemrégén küldtek fel Budapestre bizalmas ügyekben, és épp olyan fontos híreket vártak általa a szovjet direktórium fejtől vissza.

Szeged határának északnyugati részén, Szatymaz irányában létezett egy csapás, amelyen keresztül minden akadály nélkül főleg a kommunisták közlekedtek. Már egy előzőleg általunk elfogott ilyen egyén elárulta nekem ezt az átjárást. Itt állítottam föl egy éjjel-nappal működő őrséget, amelynek sikerült is többek között a főnt nevezett orosz tősmertet is elfogni.

Tisztjeim először a Madách utcai pincehelyiségbe hozták, ahol őt Orosz Károly (Gyurka fhgy.), ösmert módszerével kivallatta. Írást vagy egyéb okmányt nem találtunk nála, mert vagy megsemmisíthette, vagy pedig, ami legvalószínűbb, csak szóbeli üzenetet közvetített, melyekre pontosan már nem emlékszem, mert erre vonatkozó jegyzőkönyveket átadtuk a hírszerző osztálynak, azonban a románok Budapest felé történő előnyomulásával voltak kapcsolatban. De miután meggyőződéses kommunistának vallotta magát, mint ilyen, a megérdemelt sorsára bocsátottam.

A franciák valamiképpen megneszelték, hogy mi valakit lefogtunk, de kit, azt nem tudták. Amikor pedig a várva várt futárjuk holttestét a Tisza kidobta, pozitíve ránkterelődött a gyanú. Én azonban ennek dacára bebizonyítottam nekik egy másik jelentéktelen foglyunkkal, akit véletlenül még a Madách utcai pincében tartottam elzárva, hogy tévednek: mert azon lefogásból eredő egyén, akiről állítólag tudomással bírnak, még él — az illetőt ki is adattam nekik. Ezzel, ámbár kelleetlenül, mégis akceptálnia kellett a Suretének³³ ezt az alibit, amellyel tisztáztam az én különítményemre vetett gyanújukat.

A sok között akadt a francia políciával egy másik kontra-verziám is, amely egy Gasser-féle forgópisztolyból származott, melyet nekem bátyám, Prónay Gyula ezredes, kérésre küldött Wienből, Heffty Richárd szdossal. Ezen utóbbi, aki ugyanezen év május havában Hajós Jenő vezetése mellett Bécsben lefolyt bankgassei püccsnál igen tevékenyen segédkezett, egy napon éjjel érkezett meg Szegedre, és megszállt egy olyan hotelben, amelyben a franciák ágensei a magyar rendőrség segédkezésével éppen razziat tartottak.

Heffty, akit legjobb alvásából ráztak fel, nem törődve sokat ezen ügygel, hanem másik oldalára fordult, és tovább aludt. Csak másnap szerzett tudomást arról, hogy a rendőrség a szoba asztalán fekvő hatlövetű forgópisztolyt a megfelelő töltényekkel és egy szép vadonatúj bőrtokkal és antantszíjjal

³³ Sureté — a francia állambiztonsági rendőrség.

magával elvitte. Úgy látszik, a franciáknak is tetszett ezen felszerelés, mert sok utánjárásomba és Aquaviva francia rendőrprefektussal sok disputámba került, amíg tulajdonomat meg tudtam szerezni, mely azután hű kísérom lett szolgálati időm végéig.

II. köt. 117—120. old.

„Szegeden a forgalom igen megélénkült”

A honvédelmi és a pénzügyi minisztereket kivéve, az egész ellenforradalmi kormánynak működése illuzóris volt, miután a hatásköre nem terjedt semeddig. Mint már említettem, egyedüli működése jegyzékváltásokra szorult, melyeket a franciákkal folytatott, vagy pedig a különféle hírek összegyűjtéséből állott, melyek Bécsből, az ottan megalakult ellenforradalmi komitétól,³⁴ Budapestről és néha talán Erdélyből is érkeztek.

A majdnem mindennap üléselő minisztertanácsokon csakis javaslatok hangzottak el, melyek a jövőre — a majdanra vonatkoztak. Konkrétumokról beszámolni egy miniszter sem tudott. Legfeljebb a pénzügyminiszter — aki beszámolt azon néhány millióról, melyeket sikerült részben a bankgassei pénzekből, részben pedig a helybeli bankokból és adóhivatalokból kipurcolni. Fejtörést mindenképpen okozhatott neki azon probléma, hogy honnan teremti elő a többit — ha a meglevő készlet elfogy — azok részére, akiket a kormánynak mégis tartani és fizetni kell.

A honvédmiszternek is egyedüli vágyálmait képezték, honnét teremtsen elő a többi felállítandó csapatok részére a felszerelést, melyekre azonban a franciák fegyvereket adni egyelőre nem voltak hajlandók. Mégpedig azért nem, mert félték a magyaroktól. Sohasem tudták, melyik oldalról érheti

³⁴ 1919. április 12-én Bethlen István gróf vezetésével alakult meg Bécsben az emigrált magyar ellenforradalmárok politikai szervezete, az Antibolszevista Comité, a hírhedt ABC.

őket veszély — miután a vörösöktől éppen úgy félték, mint a fehérektől. Szerintük azonban az se volt kizárva, hogy a magyar vörösök, egyesülve az utóbbiakkal — megtámadják őket közösen, és kiverik az országból. Ezen beképzeltet ugyan csak a zsidópárti politikusok oltották beléjük, akik keresztülvitték, hogy Párizs rajtuk keresztül csináljon magyar politikát — a magyartól pedig megkövetelték, hogy velük ölelkezve vallja magát frankofilnak.

Ennélfogva a honvédeleminisztérium ténykedése főleg az egyes menekültek nyilvántartásából — selejtezéséből, valamint politikai színvallásukra való értékelésükből állott. Ezeket azután aszerint osztották el a különböző különítményeknél és hivataloknál. Ebben dolgozott: Gömbös Gyula, Toókos Gyula, Dulics József, Magasházy László és még néhány százados azon helyiségben, amely a honvédelemnek rendelkezésre lett bocsátva.

Sóos Károly tábornoknak működése, akiről naplómban már néhányszor megemlékeztem és időközben vezérkari főnök lett a nemzeti hadsereg in spénél,³⁵ illetve Horthy fővezérnél szintén csak képletes lehetett.

Waldvogel József ezredes és Bánó Kálmán alezredes, akik a személygyűjtő állomásnál voltak beosztva, igen gyakran megfordultak a Madách utcában különítményem ebédjein, vagy az esti borozgatások alkalmával. Az előbb említett ezredesnek Gömbös honvédelmi államtitkár a Szegeden levő összkülönítmények fölötti parancsnokságot szánta. Ez a szerep azonban szintén csak papírralleggel bírt, miután akkoriban különítményt csakis az én századom képezett, míg a többinél legfeljebb csupán a keret létezett. Ennélfogva Waldvogel intézkedéseit (aki különben a kellő felkészültsége, adottságai hiányában is egy igen derék katona lehetett), én azonban teljesen figyelmen kívül hagyva azokat, saját belátásom szerint dolgoztam, és csupán a fővezérnek tettem a szükséghez mérten jelentéseket.

Ellenben Bánó szerepe és gyakori látogatásai bennem, a

³⁵ — a reménybéli, a leendőnél.

kiérezhető jelek szerint, azt a gyanút keltették, mintha ő, miután rangban és korban idősebb, saját személyét szándékozik a már meglevő és megszervezett századom tetejébe ültetni. Én azonban igen fölényesen kezeltem, sőt fogam fehéret is kimutattam, mint az a komondoroknál szokás — ezen nekem nem éppen szimpatikus alezredesnek. Ennek következtében aztán látogatásai elmaradoztak, de sikerült neki három tisztemet, akik a háború alatt az ő zászlóaljánál szolgáltak, úm. Lipcsey Miklós, Panajott József századosokat és Lukachich Pál fhgyot elcsalni. Én nem elleneztem — senkire kényszert gyakorolni nem akartam, különösen kényelemszerető tiszteknél, mert csupán olyanokat fogadtam be különítményembe, akiknek kedvük volt alattam szolgálni, és megfelelték az én céljaimnak, illetve azon eszméknek, amelyekért mi legtöbbször harcolni készek voltunk. Bánóról, akinek mellét, meg kell hagyni, igen szép rendjelek, úm. Lipót-, vaskorona-érmek díszítették, még lesz szó bőven naplóimban. Ő maga fogja beigazolni, mennyiben nem áll arányban későbbi működése és magatartása úgy jellemében, mint hazafiasságban kitüntetéseivel. Ez nemcsak nála, de több másnál szintén be fog igazolódni.

Soós Károly tábornok vk. főnök élénk hírszerzési munkát folytatott. Ezen osztályon ténykedtek mint vezetők a sok menekült tiszttel közül — a szervező osztályon Isépy Aladár vk. őrnagy, a hírszerző osztályon pedig Ottrubay Károly vk. őrnagy. Nevezettek a különítményem által lefolytatott nyomozások útján elég anyagot kaptak — melyet viszont az embe-reim által lefogott kommunisták és kémgyanus egyének val-lomásaiból nyertünk. A mondottakon kívül több tisztet bo-csátottam az offenzív, illetve defenzív osztálynak rendelkezésére, akiket különféle megbízásokkal küldtek Wienbe, Bu-dapestre vagy Dunántúlra, de a Tisza—Duna közbe is.

Ezen utóbbi vidékre kellett egy németül is jól beszélő tisz-tet is állítanom, mire Rantzenberger Győző népfelkelő tüz.szdost jelöltem ki, akit a franciák jóváhagyásával csempész-tem át a demarkációs vonalon Félégyházához közel fekvő

földbirtokos tanyájára, ahol bújva végzett különféle megfigyeléseket a vörösökre vonatkozóan. Ez a százados csak nemrégén érkezett Szegedre. Szolgálattételre nálam való bemutatkozása alkalmával feltűnő feszes és katonai magatartásával jelentkezve okl. vegyész-mérnöknek adta ki magát.

Ezen tisztról — akit eleinte nem is a rosszindulat vezethette, mint inkább nagyfokú, patológikus-számba menő észbeli korlátoltsága — évek múlva sok minden kisült. Többek között az is, hogy sohase volt sem okl. mérnök, de még vegyész sem, hanem csupán ágense egy zsidó részv. társasági műtrágyagyárnak. Ezen azonkívül is ingadozó jellemű ember egyrészt a már említett titkos társaság, másrészt öccse, Rantzenberger Jenő vk. szdos (aki később vitéz Ruszkayra változtatta nevét) rossz befolyása alá is került, miáltal, mint azt naplóim szintén be fogják igazolni, sok baj és szégyen háramlott úgy a volt zászlóaljamba, valamint a honvédségre is.

Önként jelentkezett egy másik hasonló kiküldetésre egy Okolicsányi László nevű állítólag tart. hadnagy, akinek szégyenletes betörő múltja (a Léderer testvérekéhez hasonlóan) a nagy szenzációt felvert Leiler Amália-féle rablógyilkossággal kapcsolatban lett közismert.³⁶

Azonkívül szállított a hírszerző osztálynak állandó híreket a különítményemnek egy igen derék tisztje, Héjjas Aurél fhgy., akivel a kecskeméti ellenfordalmárok Héjjas Iván és társai tartottak fenn összeköttetést Francia Kiss Mihály szakaszvezető és kigazda által. Ezen utóbbi két ízben is sikeresen tudott átbújni az ismert csempészvonalon és a francia demarkáción Szegedre. Ily módon különítményem összeköttetésben maradt a kecskeméti Héjjas-fiúkkal, valamint az odavaló, a vörösök ellen szervezkedő parasztsággal is.

Érkeztek hírek Dunántúlról, Baranyából, Tolnából, Fejér megyéből. Megjelentek Szegeden Barthal Aurél, őrgróf Pallavicini György és ezenkívül még több más földbirtokos, akik

³⁶ 1925 tavaszán meggyilkolták és kirabolták Leiler Amáliát. A gyilkosságban való bűnrészességgel vádolva letartóztatták Okolicsányi Lászlót is, akit végül három évi fegyházra ítélték.

mindannyian igen értékes adatokat szolgáltatottak a vörösök ellen országszerte megnyilvánuló hangulatról. Kaposvárról egy Németh Miklós nevezetű Ferenc-rendi szerzetes barát tartotta fönn az összeköttetést Somogy megye és Szeged között. Nevezett később levetvén a csuhát, különítményemnek egy igen lelkes, igen elszánt, színg-vérig igazi magyar tagja lett.

Stromfeld bukása után Julier Ferenc vk. ezredes lett a vörösök parancsnoka és vezérkari főnöke, aki titkos utakon máris felvette a szegedi ellenforradalmi kormánnyal az összeköttetését.³⁷ A szegedi fehér vezérkar Domsa Sándor tart. főhgyot küldte egy antantvonaton titkos szóbeli megbízatásokkal Budapestre, és nevezettnek sikerült, dacára a vörösök szigorú ellenőrzésének, gyanúeltés nélkül ezen üzeneteket Julierhez juttatni.

Szóval Szegeden a forgalom igen megélénkült, miután az ellenforradalmi munkának ezután már valóban híre ment. Ki önös — ki igazán a nemzet érdekeiért jött. Így azután sem a kalandorok, sem a pecsenyesütögetők nem hiányoztak. Men-nél tovább maradtunk és gyülekeztünk magában Szegeden, annál több intrika, veszekedés és rágalmazás volt a keresztények között. Ezen érezhetővé vált viszálykodás, melyet ugyancsak a Varjassy—Kunossy-pártiak idéztek elő, így azután ezen utóbbi összhangban állott azon hírekkel, amelyek a vörösfrontnak közeli teljes összeomlásáról szóltak. Az imént. mondottakat a következőképpen kell értelmezni. Miután a románok Kun Béla hadseregét a Tiszán átszorították, és azok most már csakis a folyó jobb partját iparkodnak tartani, a szociáldemokrata zsidó hadnak érdekében állott tehát a magyar ellenforradalmi egységeket legalább Szegeden destruálni — hatóerejüket tompítani —, nehogy a románokat

³⁷ Ismeretes Gömbös Gyula 1919. július 11-én kelt levele, amelyben Julier Ferencet ellenforradalmi szervezkedésre szólítja fel. A Gömbös által küldött levél fogalmazványához csatolva olvasható Julier válaszüzenete, aki a szervezkedést nem utasítja vissza, de nem tartja időszerűnek. (Közl. A Magyar Vörös Hadsereg 1919. Válogatott dokumentumok. Kossuth Könyvkiadó 1959. 432. old.)

megelőzve ők egy pogromban végződő bosszúhadjáratot vezessenek a budapesti zsidók ellen.

Már írtam azon vörösfutár-rendszerről naplómban, amelyet Szeged város kommunista érzésű munkássága, a demokraták, azután maguk Charpyék — a franciák — fenntartottak egy élénk érintkezést a Budapesten székelő direktóriummal. Ezek közül még néhányat elfogtak tisztjeim, és kivallatásuknál főleg a franciák voltak kompromittálva, ámbár hoztak ők híreket és utasításokat a demokratáknak is, akik azután rémhírek alakjában nyugtalanították vele a keresztény magyar publikumot.

Azután magában Szegeden mennyire elharapódzott a munkásságnál a kommunizmus, azt gyakran észleltem, amikor csapatommal kivonultam. Több ízben magam ragadtam meg ilyen, éppen kezem ügyébe eső és becsmérő szavakat utánunk kiáltónak az üstökét, akinek baját azután alaposan elláttam ott helyben. De még utána a kaszárnyában is lemérettem 50 botot ilyen megrögzött emberi állatoknak, akiket a Marx-féle elcsavart ideológia formálisan megrészegített. Ilyen esetek után — ámbár a jobbkaromban levő idegek, amelyek a háborúban történt megsebesülésem folytán igen érzékenyek maradtak, és az önkezűleg kiosztott pofonok után talán jobban fájt, mint az illetők pofája — mégis ritka esetben tudtam magamat túrtóztatni.

Más alkalmakkor, ha mégis magyar nevű, magyar vérű munkások kerültek a fönt említett delictumok végett a Madách utcai „laboratóriumba” (mert tisztjeim a pincét, amely fogdának is szolgált, annak keresztelték el), felvilágosító prelekciókkal³⁸ iparkodtak ezen félrevezetett emberekre hatni, akik a legtöbb esetben megtértek a józanabb felfogású életrendszerre.

Július közepe táján két nyomozóm, Fáber Rezső és Mia-kich Ernő, lefogtak egy Szatymaz felől Szegedre átszökött zsidót, akiről azt jelentették nekem, hogy Árpássinak hívják

³⁸ Könnyen elképzelhető, hogy Prónay mit ért prelekciónak (előadások) alatt.

(valószínűleg Gerstenkornnak hívták azelőtt), és Kun Bélának a futárja. Legjobb délutáni álmomból felfelve lementem az alagsorba. De már a lépcsőn hallottam a zajos vitakozást. A következő nap kezdődött meg a komolyabb vallatás, melyet Bibó Dénesre bíztam.

Másnap délben igen meleg időben érkeztem haza, amikor a lépcsőházban ismert üvöltő hangok ütötték meg fülemet, melyek a szuterénból jöttek. Bibó jelentette: Árpási megtört, és mint kijelentette, nekem be fog vallani mindent. Erre csakugyan kíváncsi lévén, lementem az alagsorba, hogy vajon mit fog ez a szélhámos mondani. Ezen helyiségben még pokolibb meleg uralkodott, mint kint, miután a laboratóriumban úgy az ajtót, valamint az ablakokat zárva kellett tartani, pedig a nap reggeltől estig melegen tűzött ezen utóbbiakra. A fogoly az asztalon ült gúzsba kötve. Ezen módszer, melynél a delikvensék igen hamar behódnak, a következőkből áll:

Ülő, illetve guggoló helyzetben a térdek az állig lesznek feltolva, a lábak bokában, a kezek pedig csuklóban szorosan egymáshoz kötve, a karok annyira meg lesznek hajlítva, hogy úgy a térd, valamint a könyökhajlásokon keresztül egy erős dorongot lehessen keresztülcsúsztatni. Az ilyen kényszerhelyzetet különösen kövér, puha emberek nemigen bírják el huzamosabb ideig. Ezért kezesebbek lesznek, és még azt is bevallják, amiről nem is tudtak vagy amit el se követtek.

Árpásinak azonban nemcsak a gúzs egyedül vált tűrhetetlenné, hanem az a sok millió légy is, amely ebben a helyiségben zümmögött, és a nyaklevesektől felduzzadt kék és zöld pofájára ültek, melyet Bibó ezenfelül gondosan még porcukorral is behintett. A zsidó, mozdulni nem tudván, tehát fúvással iparkodott a legyeket elkergetni, de azok ülve maradtak továbbra is az orra hegyén. Amikor ez a tehetetlen hústömeg, akiről patakokban folyt az izzadság, engemet meglátott, akiről a kapott nyakleves óta már tudta, hogy ki

vagyok, rimánkodni kezdett — oldasson fel, őszintén be fog vallani mindent.

Árpási, aki kb. 3 órát töltött ebben a pózban, miután feloldattam rajta a köteleket, jó ideig kiegyenesedni nem tudott, csupán alázatosan hálálkodott. Később, amikor ismét összeszedte magát, a feltett kérdésekre megint csak hazugságokba és ellentmondásokba keveredett. Ezután pedig a kifáradt Bibó helyett Orosz Gyurka figyot rendeltem ki ezen megátalkodott szélhámos további kezelésére.

Orosz a következő módszert alkalmazta: amíg a maga elé tartott noteszből a legfurfangosabb és legfogósabb kérdéseket intézte. Árpásihoz, a hóna alatt egy vastag bikacsököt szorongatott: „Ha te, бүдös kutya, nem vagy Kun Béla futárja, akkor miért állítod, hogy a szovjet köztársaság nevében jöttél? — Mi? Ugye, erre nem tudsz felelni? — Puff — és megszólalt a bikacsök. Vagy pedig, ha nem küldött senki, miért jöttél akkor Szegedre — ugye, ezt sem tudod igazolni? — és a jajveszékélőnek hátát és egyéb hájas részeit alaposan megdolgozta a hóna alól előkapott szerszámmal. Egyéb dolgaim elintézése miatt nem sokáig nézhettem ezt a cirkuszt.

II. köt. 122—129. old.

„Zadravecz István misét celebrál”

Július 15-én a délelőtti órákban, a Mayer család Szent Gellért konviktusa udvarán, a kivonult tiszti század, valamint a meghívott vendégek jelenlétében ment végbe ezen ünnepség...³⁹

A zászlórúdba 7 db ezüstszőget vertek az alábbi jelzésű felírásokkal: Haza, Szabadság, A Magyar Nők Nemzeti Szövetsége, Gömbös Gyuláné, Prónay Pál, Gömbös Gyula, Szegedi Honleányok. Ezen ünnepélyes műveletet után páter Zadravecz István Ferenc-rendi áldozó pap, a későbbi tá-

³⁹ — ti. a Prónay-különítmény zászlajának felavatása.

bori püspök ezután misét celebrált; a zászlót felszentelve és megáldva a következő megható szónoklatot mondotta:

„Katonák! Ünneplő közönség! 10 nap múlva egy olyan dátum évfordulójához érünk, mely örökké megremegtetője lesz a magyar nemzetnek: 1914. július 25., lejárt az ultimátum, és eldőrdült az első ágyú. Azóta teljes 5 esztendő telt el, telve sfrással, reménnyel, szenvedéssel. És az 5. év e rémséges dátumán megújult erővel, megújult érzelemmel áll talpra a magyar ott, hol legkevésbé értékeli, hol legkevésbé tudják azt, mit jelent az, hogy: Talpra magyar! Áll talpra a magyar ebben a hideg metropoliszban, ebben a hazáját nem elég értékelő Szegeden.

És ti álltok itt — ne vegyétek sértésnek. Tik úgyszólván akasztófa árnyából jöttetek a zászló árnyába, mely most történeti nevezetességűvé lesz!

És én belepréselem, belecsokolom a zászlótokba mindazt, mi a jövőben kell, hogy a magyarnak mindene, vére, lelkese, halálhörgése vagy sírja legyen. Belepréselem, belecsokolom mindazt, mi kell, hogy a jövőnek gerince legyen!

Mi az?

Szabadság! A magyar szabadságnak kívánása, sőt erőszakos követelése!

Nem gúnyosan hangzik ez?!

Ha nem látnálak benneteket, ha nem tudnék milliók és milliók titkos imájáról, nyílt lelkesedéséről, ha nem tudnék millió és millió szívről, melyben lázong, melyben követelődzik a szabadság gondolata, akkor gúnynak, agyrémnek nevezném a magyar szabadságot.

Hah! Magyar szabadság!

Tévedek-e, ha úgy érzem, hogy egy mosolygó, gyönyörű, karcsú, kimosdott cica egeresdit játszik velünk?! Egyik percben cifráznak bennünket, a másik percben karvalyi körmöket vájnak belénk, s jogos ösvényünkről visszatartanak. Panaszunkra, jajunkra örökké azt hallom: türelem, türelem, majd meg fog születni a magyar szabadság!

De én nem ezt mondom, türelem, türelem, hanem önbiza-

lom, hatalom, lázongó erő — és nyomán meg fog teremni a magyar szabadság!

És én belecsókolom zászlótokba a lázongó erőt. (Megcsókolja a zászlót.) Mert a lerombolt évezredet csak ezzel tudjuk rendbehozni: a Hazát... az Eszményt...⁴⁰ a szent Trikolort lángoló szeretetével, fehér igazságával és követelődző zöld reményével. Szent zászló! Nagyasszony képét látom rajtad, mely sohasem volt a vallási türelmetlenségnek képe, hanem a szó szoros értelmében a magyar összefogásnak, összetartásnak az ereje. Látom rajtad az évezredet minden kínjaival, minden reményével, minden örömével. Földet látok benned, melyről a költő mondja:

Ez a föld, melyen annyiszor apáink vére folyt.

Ez, melyhez minden szent nevet egy ezredév csatolt!

Zászló! Édes hazámat látom benned, göröngyével, földjével, Nagyasszonyával, koronájával, múltjával, jövőjével...

Katonák! Ezt lássátok benne ti is a nagy konstrukciónak hajnalán. Fennen lobogtassátok, hadd lássa mindenki, hadd érezze ezt ki belőle mindenki — vigyétek ezt a zászlót dalra! És ne a türelem jelszavával hordozzátok, hanem a magyar lázongás minden pezsdítő és zúzó erejével, mert ezzel lehet csak új Hazát teremteni.

Így áldalak meg, s e gondolatokkal adlak át a Prónay-századnak: te egyszerű zászló, fönséges zászló! Anyag, de Magyarországot képviselő fogalom.

(Ezek után az egyházi előírások szerint megszenteli a zászlót.)

(Majd folytatja, kezében a zászlóval.) Most már szent zászló!

E magyar érzelemtől telítve figyelmeztess, lángosítsd azokat, kik árnyad alatt a megújhodni készülő édes-édes hazánkért küzdeni fognak! Légy eszmény! Légy gondolat! Légy összetartó és pezsdítő ereje! Légy mindene a századnak!

⁴⁰ A pontozás az eredetiben.

Feléd dobogjon mindegyiknek a szíve, feléd nézzen mindegyiknek a szeme! Ne adja Isten, hogy lohadjon egynek is a karja, míg téged lát! De ha lohadna a kár, új erőt kapjon tőled... Talpra álljon a félhalott is... Támadjon fel a magyar halott is...

Es te, magyarok Nagyasszonya, évezredünk nagy eszménye, midőn az utóbbi hónapok gyalázatos munkájától megfojtva új életért eseng nemzetünk, emeld fel azt sírjából!

E századnak pedig, mely lázongó magyar érzelemtől áthatva küzd a sírbahullás ellen, légy anyja és éltetője!

Diadalra vezesd zászlóját, és minden szent hazafias szándékát!

Eljen a Prónay-század és nemzeti zászlaja — melyet a szent trikolórt gyalázó időben ragadott kezébe!"

Ezen gyönyörű beszéd, amelybe páter Zadravec belevertette a lelkes hazaszeretetét, tüzet, az összes jelenlevőket faszcinálta⁴¹. Mayer Mária a zászló elkészítésén fáradozó hölgyek nevében a zászló keresztlevelét, valamint Zadravec által nevemre szóló zászlót felajánló levelet a zászlórúd végén levő réztokba helyezte el. Páter Zadravec ezután a zászlót a következő szavakkal adta át kezembe: „Menj, és hozd vissza vele Magyarországot!” Miután én a zászlót Taby Árpád fhgynak átadtam, aki erre a tisztségre mint a tiszti századnak legszebben kitüntetett tisztje lett kijelölve, egy 6 éves kisleány, Solthy Erzsébet lépett elibém, és egy kedves kis veressel üdvözölt engemet mint a tiszti századnak parancsnokát, és átnyújtott egy szép virágcsokrot. Én hálából megcsókoltam ezt az aranyos szép kisbabát, aki azóta talán már mama, és hasonló nagyságú gyermekeit dédelgeti.

Mindezek után én következtem. Ámbár akkor még katonás parancsok kiadásához inkább voltam szokva, mint ünnepi szónoklatok tartásához — azért mégis sikerült rövid, talpraesett szavakban kifejeznem úgy a magam, mint tisztjeim háláját és köszönetét mindazoknak, akik az ünnepsé-

⁴¹ — megbűvölte.

gen közreműködtek. Különösen kiemeltem a szegedi nők odaadó, buzgó fáradságát, amellyel létrehozták a különítményemnek szánt szép ajándékot, a szűzmáriás lobogót — amely most már meg is fogja hozni a gyümölcsét, mert megerősíti a hazaszeretembe vetett hitünket, mellyel megindulni a vörös pokol ellen már égtünk a vágytól stb.

Tiszti századom — amely az udvar közepén a gyönyörű virág- és tölgyfalomb díszben ékeskedő kis tábori oltárt jobbra és balra falazta — mialatt páter Zdravec a Miatyánkot elmondta, a megadott kürtjelre „imához” tiszteltgett. Az „imához” elhangzott vezényszó után még befejezésül mindannyian lelkes torokkal elénekeltük a Himnuszt — melynél szépen csendült ki a szegedi honleányok iskolázott és kellemes hangja.⁴²

II. köt. 136–140. old.

Gömbös Gyula távozása Szegedről

A tiszti századom zászlajának felavatása képezte Gömbös Gyula és felesége Szegeden való tartózkodása alatt utolsó nyilvános szereplésüket. Miként már említettem, a franciák követelték távozását, mely néhány nap múlva be is következett. Az említett ünnepségen való részvétele — amelyen felesége a zászlóanya szerepét töltötte be — mégis elégtétellül szolgált, és némileg kárpótolta őt azon ultimátumért, amellyel a franciák Szeged városának mielőbbi elhagyására kényszerítették.

Véleményem szerint erre talán nem is lett volna szükség, ha a szegedi kormány valóban védelmére és sarkára áll. Azonban úgy Ábrahám, sem Károlyi vagy Horthy nem bánták, ha távozik, mivel megelégtették ezen náluknál jóval

⁴² Jellemző, hogy a Prónay-század zászlaját 1940. december 8-án a szegedi nagytemplomban dr. Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök újra megszentelte. Ezután Prónay Pál tisztjei élén elvonult a Madách utcai Szent Gellért konviktusba, ahol 1919-ben a zászlóavatás történt, és ott emléktáblát leplezett le.

fiatalabb vk. szdsnak fölényes és kioktatni akaró — idősebbekkel szemben pedig sokszor modortalan és tiszteletlen viselkedését. Éppen ezért nem is vált tehát neheze a demokratáknak őt a franciáknál alaposan bemártani, valamint őt olyan valakinek beállítani, aki nemcsak germanofil propagandát szít, hanem Habsburg Albrecht trónralépését is egyengeti stb.

Gömbösnek szerencsétlenségére mániája lett és szokásává vált a hamis látszatok keltése. Szerette a hiszékenyeknél magát a megfelelő pózoló modorban sokkal fontosabb tényezőnek feltüntetni, olyan dolgoknál is, amelyeknél valóban nem volt az — legalábbis mások szemében. A fent nevezett célból gyakran folytatott eszmecseréket — tárgyalásokat — teljesen felelőtlenül, az ő naiv szemszögéből irányított platformokon, ami sokszor nem is tartozhatott órára mint honvédelmi államtitkár, aki méghozzá ilyenfajta tárgyalásokkal meg se bízott, hanem legfeljebb a miniszterelnökre magára tartozhatott.

Egy időben gyakran láttam Varjassyval bizalmas beszélgetésekbe merülve. Sehogyan sem tudtam — se én, se mások — megérteni, hogy mit is akarhat ezzel a megkövesedett liberális szabadkőművessel, akit meggyőzni a saját politikai vagy világnézeti felfogásáról úgy sem tud. Ezen susmukolásait használta fel a franciáknál Bartha Ábel, aki beleköpven a tálba, ügyesen rámutatott: Aha! Gömbös megnyergeli Varjassyt a saját politikai álláspontjának elfogadására. Ez azután ki is ütötte a hordó fenekét, mert Charpy francia tábornok ezt elhitte, és azonnali eltávozását követelte a magyar kormánytól. Varjassy pedig nem állott vele többé szóba.⁴³ Elbúcsúztatására július 29-én néhányan kimentünk

⁴³ A Gömbös—Varjassy-féle tárgyalások fényt vetnek egyrészt a szegedi ellenforradalmi táboron belül dúló ellentétekre, másrészt az akkori erőviszonyokra is. A francia megszálló hatóságok szívesebben vették (erre utal P. Ábrahám Dezső kormányának megalakulása is) a liberális színezetű politikát, mint a nyílt ellenforradalmat hirdető konzervatív politikai irányzatot. Az adott körülmények között a szervezkedő ellenforradalomnak szüksége volt a franciák támogatására,

a vasúti állomásra, ahol Gömbösnének — a zászlóanyának egy virágcsokrot adtam át, tiszteletünk jeléül. Marton Béla, aki velük ment, szintén elhagyta Szegedet.

Gömbös igen szomorúan vett kiutasításáról tudomást. Nagyon le volt hangolva, mert magát posszibilissá tenni se-hogy sem sikerült. Búcsúzásakor keserű megjegyzéseket és kifakadásokat tett a szegedi kormányra, amely őt cserben-hagyta. De Soós tábornokot is emlegette, mint olyant, aki eltávolításán szintén erősen dolgozott, mivel nevezett vi-szont József főherceg személyét iparkodott a franciáknál —

ennek megnyerését célozták a Gömbös—Varjassy-féle tárgyalások is. A tárgyalásokról Heffty Richárd az alábbiakat írja: „A találkozás meg is történt Varjassy miniszteri szobájában egy este 9 órakor. Mindkét fél — és ez roppant érdekes volt — kifejtette politikai meg-győződését, és mindkettő kijelentette, hogy ebből egy tapodtat nem enged. Minekutána azonban Varjassynak nem volt hadserege, hogy azzal Pestre vonulhasson, Gömbösnek pedig nem volt befolyása a franciáknál arra, hogy a nemzeti hadsereg Szegedről elindulhasson, mindketten hajlandók voltak egymással szövetségre lépni. A sző-vetség egyetlen célja: Szegedről megindulni, és Kun Bélát a főváros-ból elkergetni. A szövetség a Pestre való bevonulásig tart. Varjassy (a liberálisok) kötelezi magát arra, hogy a franciákat Horthy had-serege, a kormány politikai iránya és külpolitikája iránti bizalomra bírja, és a nemzeti hadsereg fölfegyverzését a franciáknál kijárja. Míg ez megtörténhetik, kötelezi magát arra is, hogy a nemzeti had-sereget vadul támadó liberális sajtót leszereli. Gömbös viszont arra kötelezte magát, hogy a legszélsőségesebbek (pogromisták) és a tisz-tek állítólagos túlkapásait — a rendelkezésre álló befolyással — a jövőben megakadályozza.

Megállapodtak továbbá abban, hogy a kormányban ezen célok elérése érdekében egységes munkát végeznek, végül pedig, hogy a munkásság semleges jóindulatát (ti. abszolút rosszindulatú volt) a kormány részére minden erejükből ıykezknek megszerezni, annál is inkább, mert »népuralom« a nép minden rétegének aktív részvétele nélkül el nem képzelhető.

A megegyezést kézfogással pecsételték meg. Ezt a kézfogást Var-assy megszegte, mert a franciák Gömböst Szegedről kitiltották. Kun Bélát pedig a nemzeti hadsereg helyett a románokkal üzettk el abban a reményben, hogy a »reakcionárius« fehérek Szegeden ma-radnak, »ellenben Pesten liberális kormány alakul«. (Heffty Richárd: Adatok az ellenforradalom történetéhez. Budapest 1920. 83—84. old.)

főleg Franchet d'Esperey-nél népszerűvé tenni, mint olyant, aki teljesen frankofil, és az államfői állásra igen alkalmas.

Horthy Miklós fővezér a magyar kormány által adatott neki egy írásbeli felhatalmazást, amelyben őt a dunántúli katonai teljhatalmú megbízottnak és főkormánybiztosnak nevezi ki. Dehát mit ért ez Gömbösnek? Mert a feldbachi ellenforradalmi táborban,⁴⁴ ahol ezen dekrétummal megjelent — Lehár Antal, Keresztes Artúr, Szmracsányi György, Beniczky Ödön, valamint a többi legitimisták kinevezték, és nem akarták akceptálni sem Gömbös, sem pedig a szegedi kormány rendelkezéseit. Ennélfogva Gömbös Gyula, dacára a sok fáradozásának — tárgyalásoknak, paktumkísérletezéseknek stb., két szék között a pad alatt maradt egyelőre. Feldbachról felment Bécsbe Bethlenhez keseregni, a kom-mün bukása után pedig Budapestre utazott, és ott várt, várt, amíg elérkezett a reá nézve szerencsés konstellációk ideje.

Szerintem Gömbös csak körültekintő volt, azonban nem állott soha önfeláldozó szívvel, sem elszánt lélekkel a magyar ügyek mellett, mert egész életét egy beteges, törtető szereplési vágy képezte. A feljebb és feljebb való kapaszkodásnál, ha el is ért egy polcot, tehetetlenül, a szükséges érzék nélkül állott azon, és éppen azért nem teljesített soha országos érdekű dolgot.

Elég kár, hogy ezen ember múltjába csak később pillanthattunk bele, és Böhm Vilmos volt hadügyi népbiztos könyve: „Két forradalom tüzeben”, csak 1924-ben jelent meg, amelyben úgy őt, valamint más vk. tiszteket és egyéb, a rendszert szolgáló közéleti tényezőket is leleplez. Igen sok okmányra hivatkozva idézi Gömbösnek azon levelét is,⁴⁵ amelyben neki felkinálkozik, de egyúttal saját védelmére egy másik bajtársát denuncialja. Ugyanez a vk. szdos, aki a szegedi MOVE-ünnepen szívére szorított kézzel és esküre emelt ujjakkal tett hitvallást a keresztény elgondolások mel-

⁴⁴ Az ausztriai kisvárosban báró Lehár Antal vezetésével ellenforradalmi tisztek szervezkedtek.

⁴⁵ Lásd *Böhm Vilmos*: Id. mű, 188—190. old.

lett — 12 évre rá mint miniszterelnök a parlament nyílt ülésén, ország és világ előtt revideálja a zsidóság javára — előző álláspontját.⁴⁶

A későbbi barátai és szövetségesei közül különösen Fischer Lajos vk., azután Kozma Miklós, a köz. 10. huszárok szdosa, a szegedi ellenforradalmi napok alatt valami hírszerző irodában fejtettek ki, minden életveszély és rizikó nélküli működést. Ők, akik akkori időkben nem is ösmerték nagyon egymást, csak jóval ezen idők után lettek nagyfiuk. Mégpedig önös, kölcsönösen dicsérő, ajánló és magasztaló propaganda által, és az Etelközi Szövetség hathatós támogatásával. Persze szegedi érdemekre való hivatkozással emelték egymást a különféle magas pozíciókba.

Gömbösről naplóim igen sűrűn fognak megemlékezni már azért is, mert szerette magát a különítménnyel kapcsolatban egy olyanak feltüntetni, amely neki gombnyomásra engedelmeskedik — pedig hát emiatt is támadtak köztünk igen éles ellentétek, és nevezett éppen ezért képes volt esz-közökben nem éppen válogatós intrikákkal elpusztításomra is szövetkezni.

II. köt. 157—159. old.

⁴⁶ Prónay Pál íft Gömbös Gyula 1932. október 11-én, a parlamentben tartott miniszterelnöki bemutatkozó beszédére utal. Gömbös itt a következőket mondotta: „T. Ház! Szeretek nyíltan és világosan beszélni. A keresztény felekezetek közötti békét én mint protestáns ember, mélységesen kívánom. De kívánom a zsidókkal szemben is... A zsidóságnak pedig nyíltan és őszintén megmondom; revideáltam álláspontomat. A zsidóságnak azt a részét, amely sorsközösséget ismer el a nemzettel, éppen úgy testvéremnek kívánom tekinteni, mint magyar testvéreimet.” (Az 1931. évi július hó 18-ára hirdetett országgyűlés Képviselőházának Naplója. XI. köt. 55. old.)

DUNÁNTŰL

Indulás

Augusztus 3-án du. a 4 szakaszparancsnokkal, úm. Nitthausz Dezső, Giczey György, Denk Gusztáv, Vasska-Vrécsér Ede szdsokkal, azután Gömbös János gy.hggyal a réaliskolában székelő vezérkari főnökségre lettem rendelve.

Soós Károly tábornok vk. főnök Ottrubay Károly vk. szds. és Toókos Gyula huszárszds. jelenlétében fogadott minket. Az általános helyzetről történt rövid tájékoztatásom után — megkaptuk a Budapest felé való előnyomulásra az eligazítási parancsokat, melyek a következőkből állottak: a szovjet diktatúra megbukott — Kun Béláék és társaik menekülnek az országból, a kormányt pedig, miután Garami lemondott,⁴⁷ Peidl vette át. A románok által megvert hadseregük felbomolva az ország különböző részeiben garázdálkodik. Az oláh hadsereg, mely előnyomulásban van a Tiszán keresztül a főváros felé — üldözi a vörösöket. Különítményemnek mindenütt szigorú egyetértésben a románokkal kell a Tisza—Duna között előnyomulni, anélkül, hogy ezen utóbbiakkal konfliktusba kerülne. Éspedig:

Az 1. szakasz Nitthausz Dezső szds. parancsnoksága alatt Kisteleken—Sándorfalván—Kkfélegyháza, azután Kecskeméten keresztül Budapestre tart, és a Hadügyminisztériumban jelentkezik.

A 2. szakasz Giczey György pnoksága alatt útját Dorozsmán—Szatymazon—Kisteleken—Kiskőrösön—Kunszentmiklóson, azután Dömsödön keresztül ugyancsak Budapest felé

⁴⁷ Nyilván Garbai Sándor, a Forradalmi Kormányzótanács elnökének lemondására utal.

veszi, ahol az 1. szakasszal egyesülve az adott helyzethez mérten folytatja működését.

A 3. szakasz Denk Gusztáv szds. pnoksága alatt irányt vesz Dorozsma—Kiskunhalas—Kalocsa, a Dunán átkelve Paksra, onnét pedig a Duna jobb partján északnak, Fehérváron keresztül szintén Budapestre iparkodik, és egyesül a különítmény másik két szakaszával.

A 4. szakasz (Rantzenberger Győző helyett) Vasska-Vrécsér Ede szds. pnoksága alatt Kiskundorozsmán—Kiskunhalason, Fajsznál a Dunán keresztül Tolnára tart, onnét a Duna mentén északnak fordulva Budapestre menetel, és a tiszti századnak többi részével egyesül.

Gömbös János fgy. a tiszti századnak 6 tagjával külön feladattal Szekszárdra lett irányítva, ahol megfigyelő és a dunántúli ellenforradalmárokkal való összeköttetést kellett neki létesíteni.

Miután a megjelölt és betartandó különböző útirányokat térképembe berajzoltam, még a következő bizalmas parancsokat kaptuk:

Útközben mindenütt rendet teremtve, a főkolomposokat statáriálisan végezzük ki. A forradalom előtti régi rendszer megbízható hivatalnokait védjük meg, és állásukba helyezzük vissza. Minden néven nevezendő kincstári vagyont, állami pénzeket, katonai felszereléseket stb. foglaljuk le. A vöröscsapatokat átszervezve az ellenforradalmi kormányra azonnal fel kell esketni. Szóval a fentemlített direktívákkal minden egyes szakaszpnok a legnagyobb teljhatalmat kapta kezébe. Titokban és csendben, azzal a hozzáadással, hogy az indulás Szegedről a teljes sötétség beálltával ma este történjék, mivel éjjélkor Dorozsmától délre a francia kordonnál azt a pontot kell elérni, amelyet Ottrubay vk. szds. a térképemen meg is jelölt. Ezen a helyen ti. a francia megszálló csapatok pnoksága a kordonon való átlépést augusztus 4-én a hajnali órákban különítményemnek meg fogja engedni.

Magamat, valamint szakaszpnokságaimat fedezendő, fel-

vetve a felelősség kérdését, írásban is kértem az imént elhangzott parancsokat és utasításokat. Miután pedig a vk. főnök ezt egy igen ravaszul mosolygó arccal megtagadta, tisztjeimmel tiszttelegve lejelentkezünk. Sebaj! — gondoltam magamban —, amit ti felelősek nem mertek írásban adni, azt mi anélkül is el fogjuk végezni. Soós táb. még mindegyikünkkel kezét szorított, és sok szerencsét kívánva kegyesen elbocsátott. „Ne öljetek meg nekem túl sok zsidót — kiáltotta utánunk —, mert abból is bajok lesznek.”

A fent említett eligazítás után rohamlépésben értünk kb. 6 órakor este kaszárnyánkba, ahol ezután kiadtam a parancsokat az éjjel történendő elindulásra. Ámbár nem vertük nagydobra útrakelésünket, azért csakhamar megtelt a konviktus a velünk érző kedves ismerősökkel: hölgyekkel és férfiakkal, akiknek mindegyike sok szerencsét kívánva búcsút jött venni tőlünk.

Jelen voltak mindazon hölgyek és anyák, akik a századom zászlajának létrehozásában fáradoztak. A férfiak közül többek között eljött Nagel Manó ezredes, páter Zadraveczi Karácsonyi Guidó róm. kat. pap és még sokan mások. Távozásunk különösen érzékenyen érintette magát a Mayer családot és annak fejét, özv. Mayer Mártonnét — született Kabók Juliannát. A jó Mayer néni, aki azóta már eltávozott az élők sorából, lelke volt az internátusnak. Hiszen ő intézkedett elhelyezésünkre, azután ellátásunkra vonatkozóan — szóval mindenben. Neki köszönhattuk a jó kosztot, a jó ágyat és ágyneműt. A konviktus épülete az ő tulajdonát képezte, ő vezette az egész háztartást menyével, legidősebb fiának, Mártonnak feleségével, szül. Telbisz Anasztáziával, azután Mária nevű tanárnő leányával. A Prónay-fiúk, ahogyan már minket nemcsak ő, hanem Szegeden mindenütt neveztek, csakugyan a szívéhez voltunk növe...

...A század, amint a Madách utcai konviktust elhagyta, és a Rókus-templom felé vezető néptelen úttest közepén katonásan kilépett — a szegedi toronyórák éppen tízet ütöttek. A búcsúztatásunkra megjelent hölgyeink által még ez-

után is díszkíséretben részesültünk, amennyiben jobbra és balra a járdán tipegve iparkodtak a századdal lépést tartani. Sokáig azonban nem bírták az iramot a hosszú és szapora katonalépéseinkkel, mert búcsút integetve kimerülten el-elmaradoztak. Így azután gondolatainkkal magunkra maradtunk a sötétségben.

Bakancsaink monoton kopogása mellett jó néhány kilométert tettünk meg ezen széles, kemény országúton. A felszerelésünk szokatlan terhétől éreztük nemcsak a vállunkat és hátunkat, hanem a talpunk is égett. Amint a vak sötétségben az égboltra tekintettem, és azon a csillagokat vizsgáltam — egy ösztönszerű érzés fogott el, mintha nem jó irányban haladnánk. Kétségeimet közöltem az előttem járó elővédparancsnokkal, majd Salm fgggyal is, aki azonban egész határozottan megnyugtató: igenis jól megyünk, ő ebben egészen biztos. Én azonban ezek dacára nem értem be Salm állításaival, mert az esthajnali csillag állása szerint dél felé meneteltünk, holott inkább északnak kellett volna tartani. Ezért Rösztke—Szentmihálytelek község első házáinál, melyeket elértünk, pihenőre megállítottam csapatomat. Egy álmából felvert lakótól megkérdeztem: hová vezet ez az országút, amelyen járunk? „Horgos felé” — hangzott a válasz. Nekem se kellett több, felháborodásomban irtózatosan nekitámadtam Liphaynak és Salmnak, de különösen ezen utóbbinak, akinek felelni kellett a történekről. Majd hogy le nem lőttem, mert benne bíztam meg, de éppen ebben a fontos momentumban hanyag és lelkiismeretlen módon felelt meg kapott feladatának. Megvádoltam őtet mindennel, még azzal is, hogy nem-e cimborál az ellenséggel. Nem is mert szemem elé kerülni jó néhány napig. Az elővéd már magában Szeged városából tévesztette el a kijárást, holott a lakóktól könnyen szerezhetett volna tájékoztatást a helyes útra vonatkozóan. Nehezen lehetett most már gyalog pótolni ezen, kb. 10 km-es kerület, melynek következtében nem is lehetünk a franciák által megjelölt szatymazi útnak kijelölt pontján, a Vitra-tanyánál éj-

félkor. És hogy mégis minden további tévelygés nélkül mielőbb ott lehessünk — felfogadtam, vagyis jobban mondva előállítottam egy vezetőt. Ezt az embert halálbüntetés terhe mellett kényszerítettem, hogy a legrövidebb úton, toronyiránt vezessen minket Dorozsmára. Egyúttal lámpafénynél magam is tájékozódtam a térképen a most már betartandó irányról.

Az az út, amelyen ezután haladtunk, igen nehéznek bizonyult, mivel bokáig süppedtünk a homokba. Fáradságot azonban nem ösmerve, megfeszített erővel törtettünk előre árkon-bokron keresztül, mert égtünk a vágytól a francia vonalon mielőbb átjutni. De most már magam jártam csapatom élén a paraszt vezetőnkkel.

Ezen kerülő végtelenül bosszantott, mert egy nappal legalábbis hátravetette utunkat, azután terveinket is. A nagyobb bajnak elég korán elejét vettem, mert máskülönben csak Horgoson tudtuk volna meg a téves útirányt, ez pedig egy 20 km kerülőt jelentett volna gyalog. Hasonló esetekben igen elővigyázó szoktam lenni, de mégsem tudtam elképzelni, hogy Szegedről Dorozsma felé két főhadnagy egy lakott városban nem tudja az utat sötétben is megtalálni. Mindegy, megtörtént. Az ember mindig okul, és sosem tanul ki. Ez a 10 km kerülő és a vele járó különböző várakozások: mondjuk, kereken egy napi időveszteséget jelentett, mely idő alatt a kommunisták közül sokan egérutat vehettek, azután a románok is előnyt nyertek kelet felé való előnyomulásukban.

Amint nagy kinnal és szótlanul egy igen mély homokkal borított úton haladtunk, amelyet a sűrű akácfa álló árnyéka még sötétebbé tett, mint maga az éjszaka, egy tisztásra értünk ki. Én a vezetővel elől haladtam, amikor közvetlenül mellettem az útszéli bokorból egy magas alak ugrott fel inartikulált hangon felém kiabálva, valami závárzatófélenek a csattogását is hallatva. Amennyire a sötétségben ki tudtam venni, rögtön tisztában voltam, hogy már elértük a franciák vonalát, és előttem egy szenegál néger ugrál. Igen

megijedhetett az ipse, mivel mi a homokban zajtalanul érzekünk, talán éppen a hátába, és mert valószínűleg aludt, csakis az utolsó pillanatban, először csak engemet vett észre, de mikor látta, hogy sokan vagyunk, egészen elvesztette a fejét.

A szenevál állatias hangon kezdett üvölni, és fegyverének závarzatát rángatta szüntelenül. És ha én franciául szólva egy lépést közeledtem feléje, hogy megnyugtassam — ő 10 lépést ugrott hátra. Végre beláttam, hogy nem tudok a feketével zöldágra vergődni, tehát megálltam, és most én kezdtem kiabálni: „Le commandant.” Erre a kölcsönös kiabálásra azután összeverődött még néhány fekete, akik velünk szemben fegyverrel, tűzre készen, harci állásba helyezkedve lehasaltak, egyikük pedig hátraszaladt, úgy látszik, segítségért. Még a hajnali szürkületben sem tudtam igazán tájékozódni — mi hol van vagy hogy van, mert különben várakozás helyett egész egyszerűen keresztülszáltam volna a feketéken. Azonban kerülni kellett a franciákkal a konfliktust, akik most már annyira előzékenyeknek mutatkoztak, hogy mégis átengednek. Mert ilyen népséggel szemben, akinek nyelvén beszélni nem tudtam, hátha mégis fegyvert kellene alkalmazni. Így azután csapatommal én is a fűbe heveredtem, és igen sokáig vártunk. Miközben én Salmot átkoztam — akiben a zsidó vér minduntalan megnyilatkozik, és akinek megbízhatatlansága nekem később is még sok kellemetlenséget okozott —, tisztjeim a feketék fölött viccelődtek, és mindenféle szép epithetonokat⁴⁸ röptettek át hozzájuk, persze magyar nyelven.

II. köt. 164—166. old.

⁴⁸ — jelzőket.

Szatymaz

Fent nevezett helységben azonnal a régi jegyzőt, az elkergetett bírót, valamint a volt esküdteket helyzettem vissza, és tettem a község élére. Azután ők maguk, mert nem tudták a vörösök és megbízottaik garázdálkodásait elfelejteni — jelölték meg a lefogottak közül a főbűnösöket, akik akasztófára valók. Sajnos, ezen utóbbiak közül sikerült több másnak még idejében elszökni, ezért Szatymazon magában, azokon kívül, akik az ütközetben elesetek, még vagy tizen lettek statáriálisan felakasztva, mégpedig az iskolaépület mögötti kertnek néhány szilvafájára.

Nevezett helységben ismét egy bosszús jelenet játszódott le, melyet megint Salm Hermann cinikus hanyagsága okozott. Amint az elítéltek sorjában a kijelölt fához lettek vezetve, egy fekete képű zsidó hirtelen kereket oldott. Nevezettet Salm vezette az iskolaépületből a vesztőhelyre. Azonban nem kötötte meg csuklóját, mint szokás ilyen gonosztevőnél, hanem csak úgy, könnyen, mint egy vizslát, maga mellett sétáltatta, csupán a kabátjának ujját fogta lazán. Még gondoltam magamban: — Furcsa! A zsidó vezeti a zsidót akasztani — de már szólni is akartam, hogy miért nem szíjazta meg. Erre azonban már idő nem jutott, mivel a zsidó delikvens — meglátva a szilvafákat, melyeken már kb. hatan lógtak — észbe kapott. Miként a vackából felriasztott nyúl, elugrott Salm mellől, aki száját tátva tehetetlenül bámult utána. A zsidó kétségbeesett futásában sarkokat vágva, nehogy golyók eltalálják, a közeli kukoricások felé menekült. Revolverlővéseim, melyeket utána eresztettem, már csak mögötte porzottak a szántáson, miután nagy lett a távolság, mire fegyveremet a tokjából elő tudtam kapni.

Lipthay, valamint Bibó örült futásban iparkodtak a szaladót elérni. Engemet igen felingerelt ez az eset, mert a legveszélyesebb bűnös, akit valahol a faluban egy padlásrejtekből húztunk elő, lógott el könnyűszerrel az akasztófa

alól, és ezt ismét Salm könnyelműségének köszönhettem. Dacára a sok lövésnek, melyek a kukoricások felől hallatszottak, már le is mondtam ezen gazember kézre kerüléséről, és messziről kezdtem szidni Salm Hermannnt, aki, az erős szaladgálástól lihegő Bibó Dénessel és Liphay Antallal tért vissza. „Kapitány úr, alássan jelentem, megvan a zsidó, éppen oldalt szaladt nekem a sűrű kukoricásban — fültövön lőttem, azonnal vége lett” — jelentette Bibó. „Hiszi a fene nektek, kiáltottam rájuk, hát akkor hoztátok volna el mutatónak legalább azt a konyafülét ennek az imposztor zsviválynak.” Bibó nem szólt egy szót sem, hanem eltűnt.

Amikor már elfogytak az elítéltek mind, és nem volt több kommunista akasztani való — Bibó ismét mellettem termett. Kezében egy összegöngyölt lapulevelet tartott, amelyet diszkrétén széthajtva, benne egy frissen levágott emberfület mutatott. Miután bizonyosságot szereztem arról, hogy sem a fákon lógó, sem pedig a többi lefogott kommunisták fülei — akiknek a kivégzéseket végig kellett nézni — nem hiányoznak, mert Bibó leleményességén igen nehezen lehetett túljárni, ha ő az igazát akarta bebizonyítani — elhittem neki. „Jól van — mondtam —, hát csak tedd el most már spirituszba talizmánnak.”

Szatymazon azonban sok időt nem tölthettünk, mert pótolni kellett a horgosi kerülővel történt időveszteséget, és fel kellett kerekednünk a nyugat felé való előnyomulásra. A további intézkedésekkel tehát megbíztam Bauer tüzér hdgyot, aki időközben Szegedről néhány emberével szintén ideérkezett. De mielőtt távoztam, az összesereglett községi előljárókhöz és népéhez intéztem szigorú és intő figyelmeztetést. Okuljanak az imént szemeik előtt végbementeken.

II. köt. 168—170. old.

Kistelek

A Giczey-szakasz fönti község felé folytatta előnyomulását, és pedig egy mozdonyon, amelyet a vörösök a szatymazi állomáson otffelejtettek, és amelybe azonnal befűtettem.

Miután Szatymazon magában is már több hadianyag, úm. ló, azután kocsi, fegyverek és géppuskák a kezünkbe akadtak, tehát ezeken és ezekkel felszerelve részint, a többieket pedig a mozdonyon és annak szeneskocsiján elhelyezve, szűzmáriás lobogónkat kibontva, a karabélyokat készen megindultunk a vasúti pályán ezen a rendelkezésünkre álló, rozoga mozdonyon Kistelek felé, ahol, mint nekem jelentve lett, vöröskatonák gyülekeznek, és ellent akarnak állni.

Augusztus 4-én, kb. 2 óra du. megközelítettük nevezett helység állomását. Útközben többször lassítva, kémelve és figyelve haladtunk előre, vajon nincsenek-e a sínek esetleg valahol felszedve vagy nem állanak-e reánk lesben. De minden simán ment, és az állomáson már többen vártak kisteleki polgárok, fehér tollas kalapjukat lengetve. Ezek közül kik voltak azután vörösök vagy ki nem volt az, azt megállapítani mi már nemigen értünk rá, miután mindenki kalapján a fehér tollat viselte, úgy, mint mi.

Nevezett községet, melyből a bűnösök már elszöktek, mindjárt átvizsgáltuk. A Szatymazon de. tartott autodafénak, úgy látszik, gyors híre ment, miután azok, akiknek a lelkiismerete rossz volt, az elmenekült előlünk. Azért itten eldobott fegyvereken és felszerelésen kívül egyebet nem találtunk. Akadt ugyan néhány kisebb bűnös, akiket az általunk visszahelyezett előljárók neveztek meg, és akiknek lelkiismeretén csupán alapos botbüntetéssel könnyítettem.

Estefele kb. 6 óra tájban telefonjelentés jött Kiskunfélegyházáról, hogy egy román lovasszázad szándékozik Kistelekre menetelni. Én ugyancsak telefonon viszont leadattam: erre nincsen semmi szükség, miután a rend itten helyreállott. De munkámban nehogy meglepjenek, felállít-

tattam a templom tornyában egy megfigyelő őrseget. Mi-
nekutána ez megtörtént, azonnal kirendeltem lovas kocsi-
kat, amelyekkel az állomásra hordattam a községben talált
összes hadianyagot, kb. 200 db puskát, megfelelő muníciót,
kézigránátot, gépfegyvereket és egyéb felszereléseket, me-
lyek fölöslegessé váltak, miután a Giczey szakaszát min-
dennel elláttam. Nem akartam, hogy a románok kezére jus-
son, azért az állomáson az ottan talált üres vagonokba
rakattam a hadi felszereléseket, és mielőtt még a románok
beértek volna Kistelekre, a rozoga mozdonyral Szegedre
küldtem. Ezen felszerelésekkel lettek azután az Ostenburg-,
Madary- és egyéb tisztii különítmények felszerelve.

A fentiekén kívül találtam néhány kincstári lovat is, töb-
bek között egy kisebb póniféle lovat, amelyen, mint mon-
dották, egy vörös zászlóaljparancsnok lovagolt. Miután nem
volt más alkalmasabb, ezt a hátsólovat magamnak tartottam
meg egyelőre.

II. köt. 168—171. old.

Dunaföldvár

A révbéri komp 1919. augusztus 8-án délelőtti órákban
kötött ki velünk a Duna jobbpartján, Földvár alatt. Az erős
északi szél és hullámjárás meglehetősen lefelé sodorta a
hajót, ennek dacára a kihajózás a túlsó parton egykettőre
végbement. Holmi kommunista révészek szemtelenül köve-
telődtek, azonban hazafias kötelesség teljesítését tartva sze-
mük elé, velük is rövidesen elbántam.

Egy kisebb különítményt megfigyelésre még odaát hagy-
tam, amely azután csónakkal jött utánunk. Ez jelentette,
hogy a románok, akik már beérkeztek Soltra is, kérik a
kompot. Erről természetesen szó sem lehetett, mert mégis
a nyomomban jártak mindenütt, és ezért sürgettem Giczey-
nél a mielőbb való átkelést, miután Dunántúl biztosabban
érezhetjük magunkat tőlük. A kompot pedig őrizet alá vé-

tettem. Különben is egy telefonüzenetet küldtem át az oláhoknak, hogy átkelésüket fegyverrel fogom megakadályozni.

A folyón való átkelésünknek is híre ment csakhamar, mert ahogy Dunaföldvárra bevonultunk, máris összeszaladt a város polgársága, nem annyira lelkesedésből, hanem inkább kíváncsiságból. Miután a népek közömbösnek mutatkoztak, ennél fogva fel kellett őket villanyozni és paprikázni, mindenekelőtt főleg a zsidóság ellen. Éppen ezért a nagy kocsmába (azt hiszem Korona-vendéglő) — amelyben szállásomat felütöttem — rendeltem az összes volt és meglevő községi előljáróságot, esküdteket, valamint a visszamaradt katonai alakulatok parancsnokait.

A szegedi ellenforradalomról adott rövid tájékoztatás után kijelentettem: a város fölött a katonai parancsnokságot átveszem — aki nem engedelmeskedik, azzal statáriálisan végzek. Miután a régi előjárókat felszólítottam régi állásaiknak újból való elfoglalására, figyelmeztettem az ott jelenlevőket — a rend és fegyelem helyreállításában legyenek mindenben segítségemre. Szolgáltassák ki mindenekelőtt azokat, akik a rend felforgatásában izgattak, rablásokban, gyilkosságokban részt vettek.

Egyúttal kiadtam a parancsot a helységben levő és megmaradt katonai alakulatoknak az összes feltalálható hadianyagoknak a beszolgáltatására.

Különítményem azután a bűnösöket, kommunista hóhérokat, bizalmi férfiakat, terrorfiúkat, stb. egyéneket hamar összefogdosta a különböző búvóhelyeiken. Délután tisztjeim a temetőben megkoszorúzták a Szamuelyék által kivégzett keresztény polgárok sírját, ahol Giczey szds. az ő ügyes modorában egy olyan gyújtó beszédet tartott, amelyre azután a tömeg visszajövet már nekivadulva követelte a bűnösök kivégzését. Elsőknek egy apa saját fiával a patikánál levő lámpavasra lett felakasztva, mert hóhérai voltak Szamuelyéknek. Ezen felbuzdulva még néhány terrorista, azután zsidó lett megilncselve.

De megfigyelhettem olyanokat is, akik mint a zsidók le-

kötelezettjei, a retorzióktól féltek és tartózkodtak. Mert szerintük csakis a jogrendtől (ami máig sincsen) vagy a jó Istentől remélték majdan a bűnösök bűnhődését. Később látni fogjuk — miként is végződtek ezek a különféle kései kommunistapörök a szabadkőművesek által uralt Magyarországon.

A szatymazi és a dunaföldvári kivégzéseknek híre futótűzként terjedt, ezért a főcinkosok elszőktek, amerre láttak. A vöröskatonák közül csak szórványosan, itt-ott gondoltak az ellenállásra, különben a legtöbben fegyvert és hatalmat eldobva maguktól, félve bújtak el, ki hová tudott.

Miután Denk Gusztáv szdstól telefonjelentést kaptam Paksról, a III. szakasszal őt is fölrendeltem Földvára. Megérkezésük után, mivel ők is sok lefoglalt hadianyagot hoztak magukkal, hozzáfogtam a csapatomat — mely most már kb. 120 tisztre és emberre rúgott — újból átszervezni. Az előtalált kincstári lovakból és nyeregfelszerelésekből mindjárt egy 20 főből álló lovaskülönítményt is felállítottam, miután lovastisztjeim, akik lovagolni tudtak, kerültek elegenden. Ezen lovasokat először Rozsek Ottó utász szds. vezetésére bíztam, aki idősebb tiszt lévén, elég jól lovagolt is.

Egy könnyen megrongált Fiat személyautomobilt szintén felszereltettem személyes használatomra, melyet azután egyik tisztem — Bognár József —, aki kitűnő sofőrnek bizonyult, sokáig vezetett. A vörösöktől elhagyott repülőgépre is rátaláltunk, melyet Placher János nevű repülőtiszt, Szeghő István tűz.fggyal hoztak helyre, amellyel azután gyors összeköttetést tartottam fenn köztem és Siófokkal és a többi csapataimmal. Mindezekkel a felszerelésekkel magában ezen két szakaszból álló csapatom is olyan erősnek bizonyult, hogy bátran szembeszállhatott volna túlnyomó erővel is. Ugyanis el voltam látva gépfegyverekkel, ágyúval, repülőgéppel, automobillal, lovassággal és kb. 70—80 főből álló gyalogos tiszti csapattal. Gyorsan megszaporodtunk, mert útközben mindenütt felvettem és beszerveztem a megbízhatónak és megfelelőnek látszó altiszteket és le-

génységet stb. A IV. szakaszom parancsnokának, Vrécserek pedig Szekszárdra sürgönyöztem: hogy Tolnán keresztül Simontornya felé csatlakozzon hozzánk.

Földváron még két napig időztem, azután hátrahagytam Keresztszeghy György fgy. parancsnoksága alatt egy 5—6 tisztből álló különítményt, amellyel a városnak adminisztrációját segítsen rendbe hozni, valamint tartsa őrizet alatt a többi hadianyagot, úm. ágyúkat, kocsikat és egyéb felszereléseket, melyek nekem jelenleg már fölöslegesek voltak, és magammal cipelni nem akartam. Utamat azután Előszálláson keresztül, ahol a cisztercita rendnél szintén megállottam (vajon nincs-e baj náluk), Cecére irányítottam.

II. köt. 178—181. old.

Cece

Fent nevezett községben Szluha Dénes földbirtokos majorjában állottam meg különítményemmel. Útközben a kurokicsokban bújkáló és reánk lövöldöző vörösterroristákra a lovasaimmal vadászatot tartottam, akik ezek közül néhányat ott kint a mezőkön le is lőttek.

Előszálláson, de Cecén is több ízben kellett úgy a községben magában, valamint az uradalmi majorokban az izgága cselédek között rendet teremteni néhány alaposan kimért botütéssel. Céлом volt, hogy elsősorban az uradalmakban álljon helyre a régi jó viszony az uraság és cselédség között. Mert ilyen agrárállamban, mint Magyarország, úgy a megélhetés, valamint az egzisztenciális szempontokból a mezőgazdasági termelés akadálytalan lefolytatása igen fontos.

Szluha Dénes nagy vacsorát adott valamennyiünknek, amelyre sok környékbeli földesúr szintén eljött. Miután reggelig tartott a mulatság, le se feküdtünk, hanem másnap Simontornya felé meneteltünk.

II. köt. 181. old.

Simontornya

A dunaföldvári zsákmányolt lovak között találtam magamnak egy megfelelő, igen szép kiállítású pejkancaát. A volt kis szürkéméből pedig málhás ló lett — municiót és gépfegyvert cipelt. Segédtsiztemmel, Apostolovics Sándor fgggyal lóháton előre lovagoltam Simontornyára, mely helységet Rády József szds. gépfegyver-különítményével tartott megszállva. Ő még a kommün idejéből ragadt itten tisztjeivel — megfelelően tájékoztatott engemet azon egyének-ről, akik a szovjet rezsim alatt exponált kommunistáknak bizonyultak. Amint különítményem megérkezett, ezeket nyomban összefogattam, és a legközelebbi akácfákra felkötöttem. Köztük igen sok zsidó és terrorfiú akadt.

Egy László nevezetű gazdag zsidó fia, aki mint izgató a kommunista tanokat terjesztette, szintén le lett fogva. Hogy megmentsék az akasztófától, ezért természetesen megmozdult a környék összes zsidósága. Sőt, József főherceg nevében kaptam szabadon bocsátására vonatkozó parancsokat sürgönyileg. Hanem a keresztény terrorfiúk érdekében, akiket az ilyen zsidók csak végrehajtó eszköznek használtak és az ő izgatásaik folytán lettek terroristákká — a fülüket sem mozdították meg. Egy millió korona váltságdíjat gyűjtöttek készpénzben, ékszerben, ezüstben stb. össze, amelyet felajánlottak a községnek azon károk fejében, amit a kommunisták elkövettek Simontornyán. Én szállásomon éppen fürödtem és borotválkoztam, amikor ezen lefogott zsidó érdekében női hozzátartozói, a már említett ezüsttálcákra felhalmozott váltságdíjjal hozzám berontottak. Én azonban kidobtam őket ékszerekkel együtt, a zsidót pedig mint foglyot magammal vittem, mert összes bűnei nem lettek még kiderítve, melyek lelkiismeretét terhelték.

A délelőtti órákban megérkezett Vrécsér Ede szds. is a IV. szakasszal. Tolnáról idáig ő is megszaporitotta létszámát — tisztekkal, legénységgel, kocsikkal, lovakkal és egyéb felszerelésekkel. Többek között jelentette nekem, hogy út-

közben egy faluban lekapcsolta Zay Miklós⁴⁹ huszár főgyot, a híres kommunista tisztet és még néhány bujkáló társát, akik éppen Jugoszláviába el akartak szökni. Kiadtam a parancsot agyonlövésükre, mert mindannyian notórius kommunisták lévén, különösen Zay, igen sokat ártott, és néhány tisztbajtársának elfogatását és kivégeztetését is előmozdította. A Sió partján az uradalmi major alatt ment végbe a kivégeztetésük. Meg kell hagyni, Zay igen férfiasan viselkedett — bal szemében monoklival állt a fegyverek elé.

Simontornyán gróf Wimpffen-Sina majorjában helyeztem el különítményemet. A magtárt fogdának rendeztettem be. Ennek a büntető-különítménynek híre ment messze földön, mivel Baranyából, Tolnából érkeztek hozzám küldöncök segítséget kérni a kommunisták ellen, akik főleg az uradalmi birtokokon fejtettek ki izgágát és izgatást.

A Sió-csatornában fürödtem éppen, amikor egy bárónét jelentettek nekem, aki kocsin jött messziről, és nagyon szeretne velem beszélni. Hát csak várjon a báróné, üzentettem vissza, mert *jelenleg el vagyok foglalva*... Nevezett hölgyben azonnal felismertem báró Jeszenszky Andor Tolna megyei földbirtokos bájos feleségét, akinek férje szintén velünk működött még rövid idő előtt Szegeden. Jucikát én kisleány kora óta ösmertem, mivel atyjához, a világháborúban elesett Vajkó István őrnagy házához, akivel éveken keresztül Szombathelyen a 11. huszároknál szolgáltam, abban az időben sokat jártam. Tíz éve nem láttam a kis Vajkó Jucit, azóta férjhez ment, és akit annak idején lovam hátáról lehajolva felkaptam magam elé a nyeregbe, és a Chamrock nevű vörösdereesen a kaszárnyaudvaron, anyjának nagy rémületére, össze-vissza nyargalásztam.

A kis Juciból azóta nagyon csinos asszony lett és egy kitűnő lovasnő. Azonban az anyját, szül. Nagy Lulát, a volt mosoni főispánnak leányát, aki korának legszebb és legünnepeltebb asszonya volt, szépségben mégsem érte el. Ő is

⁴⁹ — helyesen: Zay Dezső.

panaszkodott cselédeire és eljött felkeresni és meggyőződni arról, vajon csakugyan én vagyok-e az a Prónay, akinek különítményéről messze földön annyit beszélnek, és akitől a zsidók, a vörös kommunisták úgy félnek?

Küldtem azután neki is a kölesdi birtokára, valamint más uradalmakba is tiszti kirendeltségeket a panaszolt dolgok orvoslására.

Többek között Székesfehérvárra is útnak indítottam egy másik tiszti csoportot az ifj. Sréter István fgy. parancsnoksága alatt, Vértessy, Vidacs, Tüköry Dénes és még néhány más tisztekkel. Ezeknek feladatuk volt Horthy István tábornoknál, valamint az idősb. Sréter István ezredesnél jelentkezni, és velük az ellenforradalmi összeköttetést felvenni. Nevezett helységben két napi tartózkodás után Ozorának vettem utamat.

II. köt. 178—185. old.

Enying

Dunántúlon ez a község képezte a vörösöknek egyik fő fészket és támpontját, már részben azért is, mert nem esett messze a fővárostól. Gróf Széchenyi József, aki még Szegeden jelentkezett szolgálattételre különítményemhez, kért engemet arra, hogy vegyem utamat Enyingnek, mert nagyatyja, az öreg gr. Csekonics Endre kegyelmes ott lakik, és a kommunisták nem kímélték ezt a 80 év körüli aggastyánt sem. Sőt, saját cselédsége is hálátlanul és gyalázatosan viselkedett. Tehát ezeket és másokat megfenyíteni rándultam ebbe a községbe, mert volt munka elég.

A kocsmá udvarán az első félórában egy fára máris 5 kommunista lett felhúzva. Az öreg gróf inasa, akinek csak jó dolga lehetett gazdájánál, legjobban megérdemelte volna az akasztófát — ettől is csak azért menekült meg, mert az öreg gróf maga kérte, hogy ne legyen bántódása. Ezért azután csak 100 botot kapott, de ebbe is majd belehalt.

Azután a különítményemben is el kellett simítanom holmi

összeveszéseket, melyek Salm Hermann miatt támadtak. Ugyanis néhány puhalelkű, talán liberálisan gondolkodó és érző tiszt kifogásolta Salm szadisztikus magatartását, amelynyiben elfogott kommunistákat, túlmelve a határon, megkínzott és megszekirozott, ha szabadjára hozzájuk fért.

Miután ebből kifolyólag támadt az összekülönbözés, azért főleg Salm Hermannnt vettem elő, és megtiltottam neki mindenféle önhatalmaskodást — de főleg azon éretlen, gyerekes tréfákat, amelyeket a foglyokkal elkövetni mindig kész volt. Nemkülönbön megdorgáltam a galamblelkűeket is, nehogy nekem még egyszer botrányt vagy szenzációt csináljanak olyan eseményekből kifolyólag, melyeket egy büntető expedíciónál látnak vagy tapasztalnak — mivel ilyenekre úgysis el lehetnek készülve. Különbön ne jelentkeztek volna hozzám. Ha nem bírják — menjenek ministránsoknak. Szemet szemért, fogat fogért — nálam ez a jelszó.

II. köt. 185—186. old.

Lepsény

Kb. augusztus közepén értem különítményemmel a fent nevezett községbe, ahol a vasút mellett fekvő gróf Nádasdy-féle majorban helyezkedtem el. Ebben a faluban állott még a vörösöktől visszamaradt lovasszázad Valentini Leó szds. parancsnoksága alatt. Vele együtt az egész környék rendfenntartásán működünk közre. Magában Lepsényben és a vidékén összefogott veszélyes kommunistákat az uradalmi magtárba csukattam. Sok bajt és jajgatást okozott a zsidóságnál egy kommunista zsidó állatorvos lefogatása is, aki egyike volt a legvérengzőbbeknek, és akit több mással együtt szintén nevezett épületben őriztettem.

Ezen minden bűnnel megátalkodott zsidónak első dolga volt egy óvatlan pillanatban cipőjében elrejtett bicskájával nyakát össze-vissza nyiszálni — nehogy felakasszák. Azonban ez egyszer csalódott, mert ez nem képezett akadályt arra, hogy méltó büntetését többi társaival együtt meg ne

kapja. A major melletti öreg tölgyfáknak ágai többet regélhetnének erről.

Lepsény, azután a körülötte elfekvő falvak gyorsan meglettek tisztítva a lázító kommunista elemektől. A kisebb bűnösök már csak botbüntetéseket kaptak. Az én főhadiszállásom, lovasaimmal együtt, Balatonfőkajáron volt...

Kajárról automobilon jártam Lepsénybe. Egy reggel, amint odaérkeztem, nagy csődületet láttam az országúton egy automobil körül. Egy tisztem jelentése szerint kommunista terrorfiúkat fogtak el, akik Pestről jövet, dél felé akartak szökni, de különben is erre vonatkozóan egy telefonjelentés is érkezett onnét. A továbbiakban arról is referált, hogy már benn is vannak az istállóban megkötözve. Oda belépve 4 kabátos embert vettem észre, akik borjúkötéssel a nyakukon a jászlakhoz kötve állottak, előttük pedig zöld szecska volt szórva. A legkövérebb közülük, aki nem is nézett ki terroristának, de nekem mindjárt ösmerősnek tetszett, amint észrevett, vigyorgó arccal megszólalt: „Kapitány úr, az Istenért, segítsen, mert ezek megölnek. Nem tetszik ismerni, én Fleckenstein detektívfelügyelő vagyok — kapitány urat és a kedves bátyját, aki Frigyes főhercegnél van, jól ösmerem. Én a terroristákat üldözöm társaimmal felsőbb parancsra automobilon, és én leszek elfogva.”

Tényleg ráismertem Fleckensteinre, akit régebben láttam, amikor Szombathelyen vagy részben Pozsonyban udvari szolgálatra lett kirendelve. A köteleket tehát azonnal eloldottam, aminek mind a négyen igen örültek. De később ők maguk legjobban nevettek ezen a kritikus félreértésen, mely eleinte őket igen megijesztette. Miután időközben megjött a telefon, amely a jelzett kiküldetést megerősítette, mi sem állott útjában azután annak, hogy üldözésüket a terroristák ellen ne folytathassák Kamizsa felé.

Egy másik alkalommal Apostolovits fhgy. segéd tisztem jelentette, hogy az éjjel négy tart. tiszt — úm.: a két Plachner testvér, Legát, azután Küttel hgyok, valamint a Simon-tornyán lefogott és magunkkal hozott László nevű kommu-

nista zsidó szintén eltűnt. Miután a foglyok őrzése az ügyeletes tiszt szolgálatához tartozott, és ügyeletesek aznap éjjel éppen Legát és Küttel voltak, tehát csakis ezen utóbbiak közreműködése folytán történhetett a szökés. Mindannyiuk ellen táviratilag adattam le elfogató parancsokat.

Lászlót néhány nap múlva egy kiküldött járőrrel falujában újból el is fogattam. Azonban Kaposvárra való kísérése közben ismét megkísérelte a szökést, így azután futás közben agyon lett löve. A tisztek szökésére vonatkozóan, akiket a szombathelyi körletparancsnokság szintén letartóztattott, a következő derült ki: Salm Hermann követett el ismét egy gyerekes tréfát, amennyiben a tábortúznél rémhírekkel ijesztgette a főnt nevezett és anélkül is begyulladt tiszteket. Ti. a közeli uradalmi kukoricásban kirendelt emberek éjjel gödröt ástak, mely munkának a zaja elhangzott a táborhelyig. Salm a kíváncsiskodóknak ezt arra magyarázta tréfából, hogy a László nevezetű kommunista, akit az egész tábor csak Mukinak nevezett, fel lesz akasztva, de fel lesznek akasztva rajta kívül mindazon gyáva tisztek is, akik félnek, és akik egy akasztást nem tudnak végignézni.

A nevezett négy tiszt, aki Salmnak szavait komolyan elhitte, és magukat találva érezték, félelemből megugrottak — a zsidót pedig elengedték. De különben sem volt kár értük, az ilyen hazafiatlan, gyáva, fegyelmezetlen tisztekért, akik magatartásukkal is bebizonyították hitványságukat. Az egész különítmény egyhangúan megvetően honorálta alatomos, férfiatlan eljárásukat, melyet úgy a bajtársakkal, valamint a parancsnokkal szemben tanúsítottak. A különítmény önfeláldozó munkájáról hamis adatokat szolgáltatottak a zsidóságnak és az újságjaiknak, melyek azután az eseményeket tendenciózusan beállítva leközlötk.

Lepsényből különítményemmel a rákövetkező napokban azután előrenyomultam Balatonfőkajáron, Csajágon, Kungös, Berhida, Peremarton, Ösküig, vagyis a veszprémi orszáig. Útközben mindenütt összeszedtem a bujkáló ter-

roristákat és a Szamuely-hóhérokat, akiket azután, ahol éppen értük, az országút fáira akasztottam elrettentő példaképpen.

II. köt. 188., 190—192. old.

A fővezérrel Siófokon történt megbeszélések

Horthy fővezér, aki talán 48 órája érkezett meg Szegedről repülőgépen, nagy örömmel fogadott és megölelt. „Na, ezt derekasán csináltad, mert különítményeddel együtt itt vagy Dunántúl, miután Budapesten úgy sem csinálhatnál a románoktól semmit. Már azt hittem, hogy az antant lefogott titeket. De csak végeztétek a tisztítómunkát így tovább, ahogy megkezdtétek.” Azután elmesélte a nehézségeket, amiket az antant Szegeden a kormányra gyakorolt, mielőtt eljöttek volna. Végre is repülőgépen tudott onnét idejutni. Azóta Szegedről Bernáczky Kornél tábornok pnok-sága alatt elindult a Diendorfer ezred 1500 emberrel, Ráthfay Imre és Potyondy Géza őrnagy zlóaljpnokokkal Tolnán keresztül Baranya és Somogy megyékbe. Azután Ostenburg és Madary szdosok tiszti alakulataikkal már szintén Dunántúl vannak. Siebenlist pedig Zamárdiban tartózkodik tiszti századával. A fővezér még arról is panaszkodott, hogy a franciák nem akartak elég fegyvert adni, és nagyon jól tettem, hogy Kistelekről Szegedre irányítottam az ott zsákmányolt katonai fegyvereket és felszereléseket.

Többek között előadtam Horthynak aggályaimat az oláhoknak Dunántúlra való előnyomulása miatt, miután szerintem csak rabolni akarnak, de semmi mást. Nemkülönbén felhívtam figyelmét a pesti új kormányra és azokra a meszterkedésekre, amit a zsidók József főherceg személyével űznek, mert mindez tulajdonképpen a szegedi ellenforradalmi kormány és ő ellene irányul. Az antant befolyásával ezen új kormány megalakulásánál a szabadkőművesek részéről ugyanaz a játszma folyik, mint Szegeden Friedrich

és Vázsonyi előtérbe helyezésével. Miután mint fővezér, Lehár szombathelyi csapatait is beleszámítva, 4000 elszánt és fegyverekkel felszerelt katonával Dunántúl rendelkezik, ez elégséges a románokat ultimátumszerűen egyelőre a Duna másik oldalára kényszeríteni. Másrészt pedig arra is elég erős, hogy a kormányalakulásra döntő befolyást gyakoroljon. Ha, Pesten nem akarják elismerni mint fővezért, úgy tegye át az ország székhelyét Dunántúlra egy városába, pl. Székesfehérvárra vagy Szombathelyre. Ezen utóbbi város igen alkalmas volna, mivel közel van Ausztriához, amellyel barátságos érintkezést és kapcsolatokat most még könnyen felvehetnénk, mert a hangulat a népnél már kedvező, és rövid idő alatt mi szervezzük az országot fehéren és nemzeti alapon, ezzel azután lesz katonánk, amennyi kell.

A fővezér tényleg be is látta ezen neki előadott dolgokat, és kilátásba helyezett mindent ezeknek megvalósítására. Azután meghagyta, hogy maradjak egyelőre itt Siófok közelében, mert többször akar velem a fentiekről beszélgetni. Ezek után valóban megnyugodva távoztam, mivel meggyőződtem azon jó és kedvező hangulatról, ami a vidéken is uralkodott, és amelynek ügyes felhasználásával az országot végre is kiszabadíthatnánk a zsidó szabadkőművesség karmai közül. Mégpedig diktatórikusan, tisztán nemzeti alapra helyezkedve. Az ország ily módon megszabadulhat a rajta élősködő idegen népségtől, valamint azon idegen külföldi befolyástól, amely szinte átok volt. De magának a fővezérnek az előadottakra tett megjegyzéseiből kivettem nemcsak azt, hogy a dinasztiahoz hű akar maradni, de átérzi egy alapos reformnak és rendszerváltozásnak a szükségét is.

Szegedről augusztus 3-án éjjel való elindulásom után az ottan történt dolgokról egészen máig nem hallottam úgyszólván semmit. Csak utólag értesültem még a következőkről. Augusztus közepén Horthy szűkebb vezérkarával repülőgépen valóban Siófokra jöhetett.⁵⁰ Azonban úgy az ő, vala-

⁵⁰ Horthy Siófokra érkezéséről így emlékezik meg: „Mozdulataink már előrehaladtak, amikor augusztus 12-én a főherceg közölte velem

mint csapatai elindulását az utolsó percben — kevés híján majdnem megakasztották a szabadkőművesek intrikái. Ti, félték a nagyobb és erősebb fehér csapatoknak Dunántúlon való összpontosításától, miután híre ment a különítményemnek erélyes és kíméletlen tisztogatási munkája úgy a kommunisták, valamint a zsidóság ellen. Ennélfogva azután a Kun Béláéktól megszabadult fővárosban Horthy helyett már József főherceg személyével kísérleteztek, és holmi párizsi és angol illetékes tényezőkre hivatkozva őt állították be homo regiusnak, dacára annak, hogy szintén Habsburg. József főherceg viszont szabadkőműves befolyásra Friedrich Istvánt bízta meg kormányalakítással.

A szegedi kormány — Ábrahám—Balla Aladár — az októberi őszirózsás forradalom előidézőjével együtt úgyis összekolhatott, miután Horthy, valamint a csapatok Bernátsky Kornél tábornok hadosztálypnok vezénylete alatt onnét a még ottmaradt Ostenburg—Siebenlist—Madary-féle tiszti alakulatokkal nyugatnak indult.⁵¹ Ennek a kormánynak —

a szövetségi misszió követelését, hogy haladék nélkül térjünk vissza Szegedre. A közlésből azonban azt is megértettem, hogy ő maga sem ért egyet ezzel a paranccsal, mert ez továbbra is francia fogságban tartott, és minden cselekvésre képtelenné tett volna bennünket. Az alatt az ürügy alatt, hogy minden egyéb hírszolgálatunk hiányában csakis repülőgépről ledobott paranccsal juttathattam el az új rendelkezést menetelő csapataimhoz, magam szálltam repülőgépre — egyedül Magasházy őrnagy hadsegédem kísért —, és otthagytam a feloszlóban levő kormányt, meg a franciákat, akik abban a hiszemben éltek, hogy majd visszatérek, ehelyett azonban a Balaton felé irányítottam a gépet, és Siófok mellett egy tarlón szerencsésen földet értünk... A harmadik napon bevonult Prónay őrnagy tiszti százada.” (*Horthy Miklós*: Id. mű, 115—116. old.)

⁵¹ „A fővezérség augusztus 13-án kelt 50/1919. sz., a kerületi parancsnokságokhoz intézett »bizalmas« utasításában írásban is úgy rendelkezett, hogy a tiszti alakulatok a Dunántúlon gyülekezzenek, s az ott megszervezendő magyar nemzeti haderő alakulásai részére a tiszti kereteket képezze. A rendelet kimondja, hogy a gyülekezést úgy kell végrehajtani, hogy a románokkal minden fegyveres összeütközést elkerüljenek, az indulást és a menet módját az illetékes parancsnok szabályozza. A kivétel a parancsnokok ügyességétől függ, akiknek az a feladatuk, hogy az indulástól számított legrövidebb időn belül az

amely az ellenforradalmárok lelkes nemzeti irányú kirobbanásainak két hónapon keresztül gátat vetett — létjogosultsága már nem lehetett. Ezt tudták ők nagyon jól, ezért félre is állottak. További szereplésüket ezután átvették a fővárosban a Friedrich-kormány nagyobb kaliberű szabadkőműves exponeisei.

Friedrichnek szabadkőműves múltját csak jóval később fedezték fel és lett köztudomású. Ő volt a dél-magyarországi szabadkőműves páholynak a mestere, ő hozta azután kormányába a többi testvéreket, úm. Schnetzer hadügyminisztert, Tánzos Gábor tábornokot (zsidó eredetű), Csilléry Andrást, Bleyer Jakabot, Győri Lórándot stb.

Ügyszintén senki sem tudta — de nem is gyanította közülünk, ellenforradalmárok közül akkor még — gróf Teleki Pál szabadkőműves szereplését, ő mint egy békegalamb, hol ide, hol oda röpködött aeroplánon — és mindenhol, mindig, minden kabinetben, azután megbízatásokban posszibilisnek látszott, mivel a liberálisok ellene sohasem emeltek kifogást. Nyomban a vörösök bukása és menekülése után már repülőgépre ült Soós Károly tábornokkal együtt Budapest felé. Visszajövet József fhcg. nevében akarták visszarendelni a nyugat felé már elindult Bernátsky csapatait, amelyek már majdnem a Dunánál voltak. Bernátsky azonban igen helyesen és gerincesen nem teljesítette ezen parancsot, és meg sem állt Kaposvárig. De nem is fordult volna vissza tisztjei közül egy sem.

Ezekután Soósnak nem maradt egyéb hátra, mint Horthy

alakulatok a kijelölt gyülekezési helyre beérkezzenek. A gyalogmenetnél a kézfegyvereket el kellett rejtetni. A rendelet a menetirányt Szeged—Mórahalom—Öttökös—Kisszállás—Jankovác — Fajsz-útvonalban jelölte meg. A kijelölt gyülekezési helyek a fővezérlet és Madary őrnagy százada részére Siófok, a harmadik tiszti század részére Enying, a 4. tiszti század részére Tab, az 5. tiszti század részére Karád, a 6. tiszti század részére Lengyeltóti, Ráski ezredes és Klára alvezredes parancsnoksága részére Balatonföldvár, a lovastiszti század és a Simonyi-huszárok részére Lepsény, a Moravek-század részére Budapest. (Lásd *dr. Kelemen Béla*: Id. mű, 471. old.)

fővezérrel repülőgépen Siófokra repülni. Valótlan azonban Magasházy László szárnysegédnek azon állítása, mintha ő a repülőgépről egy fővezéri írásbeli parancsot dobott volna le az alattuk menelő Bernátskynak: „a meg nem állásra, hanem a továbbmenetelésre”. Ilyen parancsot senki se kapott, de nem is találták meg, a meg nem állás tisztán Bernátsky spontán elhatározásából származott, tekintve tisztjeinek lelkes és meg nem alkuvó hangulatára való tekintettel. Miként maga Diendorfer ezredes és tisztjei állítják, akik az említett csapatok zömét képezték, ez Magasházynak csupán egy újabb kitalálása volt, mellyel személyét akarta fontosnak feltüntetni.

Habsburg Józsefnek mint homo regiusnak történt jelölése a szerbeket elhidegítette a magyaroktól, pedig milyen jól megállították volna helyüket mint szövetségeseink a románok ellen. Már maga a Habsburg név nekik nem konvenióált.

II. köt. 193—196. old.

Kaposvár

Gróf Hunyadi Ferenc és gróf Széchenyi József (gr. Széchenyi Andor Pálnak a fia), aki néhány hétig a tiszti századomnál szolgált Szegeden, sűrűn jártak a nyakamra: jöj-jek és vessek véget a megyében a még mindig uralkodó kommunista izgatásoknak.

Ezek után különítményemet Siófokon különvonatba raktattam, és Tabon keresztül — ahol megálltam, és szintén egy razzitát tartottam — Kaposvárra érkeztem. Itten történt megjelenésem általános kíváncsiságot, a nagyszámú zsidóságnál azonban nagy konsternációt keltett. A Szegedről Kaposvárra beérkezett csapatok — úm. Ráthfay és Ribiczey őrnagyok parancsnoksága alatt — nemigen nyúltak bele, vagy jobban mondva csak nagyon kényes kézzel avatkoztak ennek a városnak a kommün alatt erősen kompromittált és zsidó érdekeltségek által átszótt főúri és polgári társadalmába. Minden exponált gazembert, zsidó kommunista frá-

tert legalábbis két vagy három gróf, ugyanannyi nemes földbirtokos pártfogolt vagy jártak el érdekében, ha lefogattam. Magára a főispánra, Svastich Imrére, a zsidók, nemkülönben a megyei hivatalnokokra, bírákra és a többi közéleti nagyságokra szintén nagy befolyást gyakoroltak, azonkívül ezen említettek egymást közt is rokonságban voltak. A bűnösöket ilyképpen nehezen lehetett kinyomozni vagy kézre keríteni. Ezen említett viszonyoknál fogva nemigen vettem a hivatalos közegeket igénybe, hanem összeköttetésbe léptem Kovács Antal álezredessel, aki mint városparancsnok, eléggé ösmerte a helyzetet és a helybeli viszonyokat. Vele azután a Bogyay fiúkkal, Szilárddal és Ferivel, azután Sass István fggyal, Márffyakkal és Brokeschné segítségével sikerült magamat kellőleg tájékoztatni egyeseknek a kommün alatt tanúsított viselkedéséről. Ezen kompromittáltak közül igen sokan jártak-keltek szabadon, mintha mi sem történt volna. Több volt bizalmi embert, sőt egy főbűnöst, egy zsidó ügyvédet a fogdából elvitettem, nehogy később büntetlenül elengedjék.

Kaposváron, ebben a zsidó szabadkőműves fészekben erre természetesen nagy riadalom keletkezett. Sürgönyöztek — telefonáltak Siófokra, majd Budapestre. Magam is kaptam álsürgönyöket József fhg., azután Horthy aláírásával, melynek értelmében a foglyokat bocsássam azonnal szabadon, a különítménnyel pedig vonuljak ki Kaposvárról. Kaposváron más okok miatt sem maradhattam, ezért megállapodtam Kovács Antal városparancsnokkal abban, hogy nem messze Kaposvártól, gróf Somssich László birtokára megyek.

II. köt. 199—200. old.

Marcali

A fiatal gróf Széchenyi József ismét nálam járt tele panasszal a cselédségeire, akikkel nem tud boldogulni, mivel a kommunisták őket izgatják és szabotálásra beszélnek rá. Marcali és környéke tényleg meg volt fertőzve a kommu-

nizmus által, de nem is csoda, miután nevezett községben igen sok jött-ment zsidó lakott. Jöve telemkor már kb. harmincan ültek a szolgabírói börtönben, vagy 15 zsidó főbűnöst, munkakívül egy katolikus papot⁵² maga Tóth főszolgabíró jelölt meg mint olyanokat, akik az akasztófára érettek. A népítélet végre is lett hajtva, úgy ezeken, mint másokon is.

Szolgált a különítményemben egy Kaleczky Árpád nevezetű fhgy., akit csendes, szótlán magatartása és borotvált arca miatt a bajtársak csak „tisztelendő úrnak” csúfoltak. Ez a fiú tényleg felöltözött papnak, és bement az akasztófára szántak közé a börtönbe, hogy őket meggyóntassa és vigasztalja. Természetesen ezen gazemberek bedűltek, és leadták neki az összes bűneiket, valamint gyilkosságaikat, amelyeket úgy a fővárosban, valamint az ország különböző helyein mint vörösörök és terrorfiúk elkövettek.

A pap érdekében jártak nálam többen — sőt még az esperes maga kért kegyelmet kollégája részére. De nem érdekelte meg, tehát nem is adtam meg. Kisebb lefogott bűnösöket egy intő és botbüntetés által megfenyítő eljárás után szabadon eresztettem. Egy fő izgató kommunista tanítót hiába keresttem életre-halálra a szőlőkben, ahol, mint mondták, bujkált. De sajnós, nem került akkor kézre.

A Széchenyi-uradalomnak, amelynek belső majorjában tanyázott a különítményem, cselédsége között szintén helyreállítottam a rendet, amennyiben azokat összehívátva figyelmeztettem a szolgálatuk által vállalt kötelezettségre, a

⁵² Simon József marcali káplán, mint ismeretes, csatlakozott a Tanácsköztársasághoz, és híven szolgálta azt. Nemes alakját és mártírhalálát a korabeli kommunista sajtó így örökítette meg: „Nem házasodott meg, mert nem akarta, hogy »keshedt püspökök, parázna plébánosok« azt mondhassák róla, hogy nem meggyőződésből, hanem földi hiúságokért lett kommunista. A veszprémi püspök megdörögálja, maga elé rendeli. Simon atya nem megy, de megüzeni a püspöknek: »Nincs szükségem püspöki penitenciára, én a Krisztus igaz igéit hirdetem, a hidakat felégettem magam megett. Ha nem sikerül letörnünk a hazug egyházat, tétessen máglyára.« Mikor a Prónaytisztek éjnek idején bevonultak Marcaliba, legelső dolguk volt Simon atyával végezni.” (Proletár, 1920. szeptember 16.)

rendre és békességre. Viszont az uraságnál is kieszközöltem a kisebb vétkezők részére az amnesztiát. Az öreg gróf, Andor Pál, aki ugyanakkor érkezett külföldi tartózkodásáról, Ausztriából vissza, hálájának jeléül utánam küldötte a számlát arról a takarmányról, amelyet különítményemnek lovai az uradalomban fogyasztottak. Ez az eset eléggé jellemzi a mi főuraink átlagos mentalitását. Mennyire nem érezték, de nem is tudták felfogni, hogy a háború óta mi zajlott le az országban, és kinek tartoznak hálával azért, mert minden különösebb zökkenés nélkül ismét a birtokaikon ülhetnek. Lehet, talán nem is fukarságból tette, hanem az elküldött számlával inkább dokumentálni akarta Széchenyi Andor Pál: egy ilyen különítménynek, amely ilyen vérengzést okozott — ő nem adja ingyen még a takarmányt se. Így akart magának talán alibit biztosítani a későbbi időkre.

II. köt. 201—202. old.

Kéthely

Telefonon megérdeklődtem, vajon otthon van-e a gróf, és szükséges-e a gazdaságában egy rendcsináló különítmény. Visszajött a válasz magától a gróftól, aki csak néhány nap előtt tért vissza Svájcból a királyi családtól: mindkettőnket, tehát úgy engemet, valamint a rendcsinálókat örömmel várja.

Hunyady — akit én még a békevilágnak kilencvenes éveiből ösmertem, és aki úgy velem, valamint az idősebb fivérimmel igen jó és szoros barátságot tartott fenn — volt egyike azon főuraknak, aki szívvel és lélekkel és férfias bátorsággal kitartottak a dinasztia mellett. Károly királynak mint volt főudvarmestere, egész mostanáig, a felfordulás kezdete óta a királyi család érdekeit szolgálta nemcsak tettekben, de anyagiakban is.

Nála csak a gazdatiszttal merültek fel némi differenciák, aki a kommün alatt jötevőjével szemben nem viselkedett korrektül. De eltekintve még egy-két kisebb bűnöstől —

ezen a vidéken nemigen akadt különítményemnek dolga. Hunyady, aki mint önkéntes a kilencvenes években általam szintén katonai oktatásban részesült, és akivel azóta is, de idősebb bátyáimmal is fenntartotta a régi barátságot, nagyon megörült nekem. Úgy láttam, hosszú távolléte után igen élvezte otthonát a megváltozott viszonyok közepette. A kastélyt, amely gyönyörű helyen állott, kilátással a Balaton felé, még épülőfélben találtam, mivel a kommün kitörésével annál minden munka megszűnt. Felesége, szül. Chimée-i hercegnő, gyerekeivel szintén Svájcban tartózkodott, ahonét bejönni egyelőre még nem mert. Egy jó eredeti whisky mellett, melyet mindketten igen szerettünk, elbeszélgettünk politikáról és azon hibákról, amelyek a közelmúltban történtek, de amelyek ma már nem segíthetünk. Azután megfontoltgattuk a jövőt is, melyet másképpen kell alakítanunk, nehogy újból a mostani állapotokba essünk vissza.

Magam részéről főhibáknak jelöltem meg, amit ki is fejtettem: a világháború összeomlásakor, a forradalmak kitörése idején Károly király nem rendelkezett sem környezetében, sem pedig hadseregében egy erős kezű férfival. Nem lett volna szabad a királynak elmenekülni. Mert ha Magyarország marad és maga köré csoportosítja és fegyverbe szólítja azt a kb. 4000 tisztet, akik abban az időben a honvédmisztériumban és egyéb hivatalokban teljesítettek a fővárosban szolgálatot — nincsen felfordulás, nincsen baj. Emlékébe hoztam azután Hunyadynak azon jóslatomat, amelyet tőlem Bécsben hallott akkor, amikor az olasz harc-térről 1918 nyarán vissza lettem rendelve, és az összeomlást előre megjövendöltem.

Józsai barátságom figyelmét még arra is felhívtam, sőt erről, mint mondotta, maga is meggyőződött: a királyi család nem örvendett népszerűségnek a parasztságnál. Az elvesztett háború ódiáját, a nyomort, a szegénységet, mely az alsóbb rétegeket gyötörte, az ügyes szabadkőműves propaganda kihasználta az uralkodó ellen. Ez nem is lehetett másképp, mert a szabadkőművesek nem építenek trónokat, hanem

összedöntik azokat — ezt úgysis tapasztalhattuk. Ezért nagyon is hangsúlyoztam Hunyadynál, akiről azt reméltem, hogy ezekről a dolgokról a királyt is fel fogja világosítani, hogy a zsidóság és vele együtt a szabadkőművesség befolyását kell kiküszöbölni elsősorban, és csak azután gondolhatunk egy restaurációra. Hunyady elbeszélte és leírta nekem még a királyi családnak a száműzetésben minimális anyagi viszonyok között folytatott életét. Anyagi helyzete a királynak nem volt rózsás, miután családi vagyonát elkobozták, sehonét egy fillért nem kap, és ő segíti saját vagyonából, amennyire tudja.

Hunyady is belátta az általam elmondottakat, mert a királynak ma még sem itt minálunk, sem odaát Ausztriában nemigen vannak sanszai. Sőt, mint mondotta, erről ő maga is több ízben meggyőződött. Ezek dacára álláspontja igen helyes és bölcsnek mutatkozott, és ebben teljesen osztottam nézetét, amennyiben megjegyezte: a volt monarchia helyreállítása, azután a Magyarországtól elszakított és megszállott területek érdeke, hogy a koronás királyról nekünk lemondani és a legitim útról nekünk letérni nem szabad. Különben sohasem fogjuk elrablott országrészeinket a nemzetiséginkre való tekintettel is — integritásunkat visszaszerezni tudni, ha nem tartunk ki a legitimizmus és a perszónalunió alapján. Vagy ha mellé nyúlnánk — akár József vagy Albrecht főherceg érdekében, és nem tartjuk be a trónörökösödési törvényeket, akkor ahány itt élő Habsburg létezik, anynyi trónpretendens⁵³ lesz, akárcsak Franciaországban. Hunyady mindezekhez még hozzáfűzte, hogy mindezekről Horthy fővezérrel is beszélni szándékozik, mert tájékozódni szeretne nála is ezen kérdésekről. Én megnyugtattam őt Horthyra vonatkozóan, aki hasonlóan nyilatkozott már előttem, amikor nála jártam. Célszerűnek láttam azonban, amire Hunyady figyelmét is felhívtam, hogy a királykérdést érintő dolgokat a nemzetgyűlés előtt tisztázni kell, mindazon hírekkel, mondákkal és rágalmakkal szemben, melyek az or-

⁵³ — trónkövetelő.

szagban a királyról el vannak terjedve. Um. lemondott a trónról, a tiszteknek visszaadta esküjüket, a háború végével eladta az olaszoknak a flottát, Magyarország felosztását megígérte, részeges, kicsapongó stb.

II. köt. 205—207. ota.

Somogy-Csurgo

Inkeyéktől a különítményem egy részével lerándultam Somogy-Csurgóra, ahol a vörösök még mindig erősen garázdálkodtak. Az ottani járás szolgabírája akkor egy Boné nevezetű, gyenge kezű, öreg, szenilis ember volt, aki mindenkinek meg akart bocsátani, és mindenkit szabadlábon hagyott. Én utóbb őt már nem is kérdeztem sokat, hanem egyszerűen összefogdostattam a bűnösöket. Három fő kommunista gazembert pedig, akit a csendőrök ugyan már lefogva tartottak, de szabadon bocsátásukról tartani lehetett, a börtönből egyszerűen magammal vittem. A nagy teherautó, amely különítményemnél teljesített szolgálatot, velük roskadásig megtelve, indultam vissza Berénybe, ahol azután az ítélkezést megtartattam. A kisebb bűnösöket alapos véressel ismét útnak eresztettem, a többi gazembert pedig, akiknek egyéb gázságaikon kívül ujszaikhoz keresztény vér is tapadt, felkötöttem az iskola előtt levő szederfára. Itten Berényben Balassa István tartott egy lelkes beszédet az egybegyűlt néphez, amelyben a kommunisták összes gázságait és vérengzéseit lefestette. Az itteni lakosoknak sem kellett sok — megdühödve egykettőre kivégezték a foglyokat. A polgári ruhába öltöztetett altisztjeim értették a módját a kedélyek felpiszkálására.

Miután az ilyen ítéletvégrehajtások többnyire már a sötétség beálltával lettek eszközölve, senki sem látta vagy tudta, hogy kik a tulajdonképpeni végrehajtói az ítéleteknek.⁵⁴ Ezzel a néhány statáriális eljárással azután a legtöbb

⁵⁴ Prónay ezzel a megállapításával igazolja a korabeli kommunista sajtót, amely már akkor felhívta a magyar nép figyelmét, hogy ne

helyen, melyeket meg se látogattunk, magától állott helyre a rend. Különösen az uradalmakban a cselédeknél és az üzemekben a munkásoknál. Innét Kanizsára szándékoztam menni, de sürgönyileg ismét Siófokra rendelték a fővezérségre. Ezért tehát egyelőre erre szóló tervemet elhalasztottam.

II. köt. 212. old.

„Sokat közülük a Balaton fenekére küldtünk”

Bementem Horthyhoz, akinek szinte előadtam a közeljövőben különítményem által teljesítendő munkaprogramot. Ő helyeselte is ezt, amennyiben csak arra kért, vigyázzunk az antant miatt, aki a Tószegi⁵⁵ és egyéb népítéletekből kifolyólag a pesti, azután az internacionalista zsidóság által tett panaszok alapján, kivizsgáló komissziókat szándékozik Dunántúlra küldeni. A fővezér szerint nagyon árt az országnak a külföldi lapok által a fehérterror miatt ellenünk indított támadásai.

En hiába igyekeztem meggyőzni őt arról, hogy a liberális lapok így is, amúgy is ellenünk fognak írni, akár egy zsidót akasztunk fel, avagy valamennyit kivégezzük. Azért, nézetem szerint, kár volna a külföld véleményével törődni, hanem a keresztény népek jogos önvédelme alapján fogjunk végre az alapos tisztító munkához, vagy pedig dobjunk

hagyja magát az ellenforradalmi rendszer propagandája által megteveszteni. „Nem igaz, hogy a bukás után »népítélet« végzett volna a diktatúra exponenseivel. Fehértiszti bandák — félvén a parasztságtól — éjnek idején rohanták meg az alvó falvakat, és hurcolták el az áldozatokat. Nem igaz, hogy »a népítéletek« pogrom jellegűek lettek volna. Az áldozatok 90%-a nemcsak hogy keresztény, hanem legnagyobb részt nem is ipari munkás, hanem zsellér, cselédsorból származó paraszt proletár.” (Proletár, 1920. szeptember 16.)

⁵⁵ Tószegi-Freund gazdag zsidó földbirtokos volt. A különítményesek meggyilkolták és kirabolták. Ez a gyilkosság nagy port vert fel Nyugaton, az antanthatalmak képviselői tiltakoztak Horthy Miklósnál.

ki a cseheket, mert különben késő lesz. Jelenleg rendelkezünk elég lelkes katonával, akik ezt a munkát elvégzik.

Ki adhatott Horthynak mégis ellenkező és pacifista tanácsokat — nem tudom? De azt hiszem, nagy részben bölcs vezérkara, mert tudvalevően a mi vezérkarunknak sohasem volt elég fegyvere, ha egy akcióhoz kellett hozzáfogni, amely egy elszánt akaratot igényel. Lehet talán, hogy a fővezér félénk magatartását talán felesége is előidézhette, aki mostanában állandóan nála tartózkodott. A Szegeden még oly harciasnak mutatkozó Horthy enyhe hírokat pengetett. Már kezdett nála a politika előtérbe lépni a diktatórikus irány és rendcsinálás helyett. Azután észrevettem, nem volt meg nála az az adottság sem most, sem később, a kedvező helyzeteket kiérezni, és azoknak megfelelően cselekedni.

Siófokon azonban volt mit hallanom: a dunántúli zsidók összes panasza ellenem és különítményem ellen ide futottak be. Úgy látszik, azért, mert a József főherceg és Horthy nevében feladott álsürgönyökre és parancsokra nem reagáltam. Úgy gondolom, itt se vetették hálátlan talajba ellenem való acsarkodásaikat — Soós vk. főnöknél sem, hiszen mint a dolgok későbbi folyamán látni fogjuk, végeredményben ő is csak ahhoz a fajtához tartozott, amelyben a demokrácia bízott, és amely a különítményemet gyűlölte. Ellenben a tiszti századok ellen Horthy sem mert még akkor nyíltan és határozottan fellépni, mert hatalmát és erejét mégiscsak mi képeztük. Őneki ragaszkodni kellett tehát a különítményekhez, és nem is mert gátat vetni a büntető expedícióknak, amelyek a zsidósággal való alapos leszámolást tűzte ki célul, mert különben elpártol tőle a nemzeti alapon álló tábor, és más valaki köré csoportosul.

A siófoki fürdőtelep ebben az időben már meglehetősen kiürült, a jobb fürdővendégek el is költöztek, de elment magából a városból a zsidóság is, aki rosszul érezte magát a különféle különítmények közelségében. Az összefogott szovjet ágensek, izgatók, kémek megtöltötték az erre a célra felállított fogdát Siófokon, ezért éjjelenként sokat kellett

közülük a Balaton fenekére küldeni, hogy az utána következőknek helye legyen. De feltűnő módon megszaporoztak a fővezérségen azon különféle tisztok és egyének száma is, akik — látva a fehérreztim megszilárdulását — ideözönlöttek, ahol a hatalom kezdett kibontakozni, miután arra, hogy ismét vörösre forduljon, kilátás egyelőre nem mutatkozott. Nevezettek csakis érvényesülést kerestek az intranzigens keresztény elvek új álarcával. Ezzel takargatták azon kisebb-nagyobb vörös bűneiket, amelyeket annak idején a kommün diktátorainál hasonló konjunktúrából követtek el. Ilyképpen igen soknak sikerült már akkor biztos és jó állásokba becsöppenni, amelyekben nélkülözhetetlenségüket az utánuk tóduló kollégák propagandája által, mely mindig a kölcsönösségen alapult, a közvéleményt meg tudták téveszteni. Ezek közül soknál évek múlva véletlenségből vagy bejelentés folytán robbantak ki a múlt bűnei, melyeket azután sugdosva továbbítottak a jó akaratú barátok. Ez azonban már nemigen változtatott a helyzeten, mert az illető sziklaszilárdan tartotta magát állásában, és fölényesen prédikálta a morált. Nevezettek kitalált rémmesékkel igyekeztek bizonyítani: milyen nagy legények voltak a kommün alatt, és mennyi vöröset tettek ártalmatlanná, vagy miképpen üldözték és kínozták meg őket letartóztatásuk alkalmával stb. ... Ezen imént ecsetelt típushoz főleg vk. tisztok tartoztak.

II. köt. 216—218. old.

„Elhatározták Kun Béláék »kiemelését«”

... Szombathelyen a Szabária Szállodában kaptam kvártélyt, és megtaláltam de. Marabut,⁵⁶ aki a városban szerteszéjjel kószált, és tetre készen, nyugtalanul várt. Megösmertettem őt Balassával, azután elmentem Karner Jánoshoz, a Vas megyei kormánybiztoshoz, akinél ezen utóbb nevezettek részére álnévre határátlépési igazolványokat kértem. Karnert Beniczky Ödön belügyminisztersége alatt nevezték ki kormánybiztosnak, akit azután Lehárék pártfogoltak. Sokáig azonban nem ülhetett ebben a felelősségteljes állásban, melyre éppenséggel nem is volt alkalmas, de inkorrekt dolgai miatt el lett mozdítva.

A kormánybiztosi hivatal a vármegyeházán működött. Ott találkoztam több régi ismerőssel; úm. Lehár Antal ezredessel és vk. főnökével, Keresztes Artúr alezredessel, Vidos Elekkel, Ruprecht Imrével, Herbst Gézával és még másokkal. Ezek közül legtöbben nemrégén tértek vissza Bécsből, vagy pedig a feldbachi ellenforradalmi táborból érkeztek Lehárral ide, Szombathelyre. Legutoljára egy nekem ösmertlen úrnak is bemutatkoztam, aki egy sarokban ült. Ő nevetve köszöntött — németül kifejezve örömét afölött, hogy velem végre találkozhatik. Ez az úr Klobusarics Zénó, egy idemenekült zágrábi rendőrfelügyelő volt, akit a szerbek üldöztek, mert a magyar ellenforradalmat szolgálta Lehárnál.

Nevezettel többen szöktek át Horvátországból, úm. Frank, Persevics, egy Galliaris nevű ügyvéd is. Ezen utóbbiról, sajnos, csak később derült ki, hogy áruló kém, és a szerbeket szolgálta. Ezen nevezettek képezték több horvát tiszttel együtt a legitimisták táborát Bécsben. Többek között elmondotta Klobusarics, hogy Beniczky útján ő szorgalmazta

⁵⁶ Marabunak keresztelte el Prónay Pál Csuvara Mihály volt vöröskatonát, aki vállalkozott arra, hogy kémkedni fog a kommunisták között. Csuvarát Prónayval Görgey József százados, Horthy Miklós egyik szárnysegéde hozta össze Siófokon. Görgey Csuvarát orosz hadifogságból ismerte. (A Csuvara-ügyet részletesen lásd: A Csuvara-ügy. Párttörténeti Közlemények. 1962. 3. sz. Közli Szabó Ágnes.)

Budapesten a velem való találkozást, mivel neki a belügy-miniszter jó barátja volt. Közösen határozták el Kun Bélának, akik Ausztriában voltak internálva, általam, illetve különítményem által történendő kiemelését. A mostani tartózkodási helyük nem messze Béctől egy malom, amely igen könnyen hozzáférhető, mivel csak két csendőr ügyel rájuk. Vele azután meg is beszéltem a továbbiakban, hogy ezen vállalkozást miként lehetne végrehajtani, melyhez feltétlen néhány jó autó, azután pénz is fog kelleni.

II. köt. 222. old.

Szombathely

A szombathelyi központi irodának⁵⁷ a Szabaria Szállodának egy kibérelt szobáját rendeztem be. Innét irányítottam a különböző megfigyeléseket, valamint ide érkeztek a jelentések Bécsből és a többi határállomásokról. Rantzenberger Győző szds. vezetése alatt több tisztet, úm. báró Rohr Istvánt, Karl Rezsőt, Sturm Jánost, Dietrich Waltert, Prossl Ernőt, akik születésükre nézve is osztrákok voltak, azonban Szeged óta szolgáltak nálam — álnéven és áligazolványokkal Bécsbe küldtem, hogy ott a már előrement Balassával és Csuvarával⁵⁸ együttműködve különböző módon szintén bekapcsolódjanak a bécsi kommunisták és emigránsok megfigyelésébe.

Ezen tiszttek Wien különböző helyein, külvárosi szállodákba vagy rokonoknál szállásolták el magukat. A különítmény pénztárából, illetve a lefoglalt szovjet pénzekből vettem téli polgári ruhákat, bőrbekecseket részükre, azonkívül

⁵⁷ Prónay Pál az Ausztriában menedékjogot élvező kommunisták elleni akcióra készült. Terve az volt, hogy az internált népbiztosokat elrabolják, áthozzák Magyarországra, és itt kivégezzék. Ennek a tervnek a véghezvitelére rendezte be „központi irodáját” Szombathelyen.

⁵⁸ Bár Csuvara Mihály azonnal késznek mutatkozott a kommunisták elleni kémkedésre, Prónay Balassa István főhadnagyot rendelte mellé, akinek az volt a feladata, hogy ellenőrizze Csuvara megbízhatóságát.

elláttam mindegyiket a szükséges pénzekkel is. Szigorú parancsba kiadtam: minden feltűnést kerülve kezdjék meg munkájukat Kun Béla és társaik ellen irányuló kémiszolgálatban. Az eredményről engemet meghatározott helyen és időben Rantzenberger fog tájékoztatni és jelentést tenni.

II. köt. 229—230. old.

Graz

A jelzett bécsi csoport elindítása után Klobusariccsal, azután dr. Galliárdi horvát menekült ügyvéddel több autón Grazba indultunk, ahová magammal vittem Faber Rezső, Bibó Dénes és br. Liphay Antal fhgyokait is. Ezen utóbbiakat összeköttetésbe akartam hozni a grazi frontkämpferekkel, akikkel én már a múlt alkalommal megismerkedtem, és akik megígérték közreműködésüket Kun Béláéknak kiemelését illetőleg, akik állítólag még abban az alsó-ausztriai malomban tartózkodtak, amelyről naplómban már említést tettem.⁵⁹

Huber, akivel már megbeszéltem a dolgokat, rendelkezésemre bocsátotta Probst és Walter nevű grazi frontkämpfereket, akik mint törzsökös osztrákok, akár rendőrnek felöltözve segédkezni akartak nekünk. Elsősorban főleg az ot-tani viszonyokat szándékoztam kitapasztaltatni, mivel ők mint vérbéli osztrákok, bizonyára nem fognak magatartásukkal feltűnést kelteni. Nagyjából megállapodtunk abban, hogy a kérdéses zsidó népbiztosokat, hacsak lehet, élve megkaparintani, hogy azután Magyarországra vihessük őket.

Két gépkocsin indultunk két nap múlva Grazból a Semmeringen keresztül Bécsnek, kb. 12-en lehettünk. Stübinggel szemben, Lindenhofnál, arról a Mercedes kocsiról, amelyen én is ültem és amelyet Bibó vezetett a legerősebb tempóban, az egyik hátsó kerék a tengelyről leugrott. Előttünk

⁵⁹ A kérdéses malomról Prónay naplója II. köt. 214. oldalán ír, ahol közli, hogy Beniczkytől tudta meg a népbiztosok tartózkodási helyét.

481. after 1944
Névjegyzék.

Állás	Beosztás	Név	sz. év	sz. hó	sz. nap	előnév
1.	vez.	Prónay Péter	1882	12	19	Prónay Péter
2.	lt.	Varga István	1877	12	14	Varga István
3.	lt.	Prónay György	1867	12	20	Prónay György
4.	lt.	Prónay László	1844	12	20	Prónay László
5.	lt.	Prónay János	1855	12	20	Prónay János
6.	lt.	Prónay János	1854	12	20	Prónay János
7.	lt.	Prónay János	1850	12	20	Prónay János
8.	lt.	Prónay János	1817	12	20	Prónay János
9.	lt.	Prónay János	1877	12	20	Prónay János
10.	lt.	Prónay János	1873	12	20	Prónay János
11.	lt.	Prónay János	1871	12	20	Prónay János
12.	lt.	Prónay János	1867	12	20	Prónay János
13.	lt.	Prónay László	1853	12	20	Prónay László
14.	lt.	Prónay János	1851	12	20	Prónay János
15.	lt.	Prónay János	1850	12	20	Prónay János
16.	lt.	Prónay János	1848	12	20	Prónay János
17.	lt.	Prónay János	1846	12	20	Prónay János
18.	lt.	Prónay János	1845	12	20	Prónay János
19.	lt.	Prónay János	1844	12	20	Prónay János
20.	lt.	Prónay János	1843	12	20	Prónay János
21.	lt.	Prónay János	1842	12	20	Prónay János
22.	lt.	Prónay János	1841	12	20	Prónay János
23.	lt.	Prónay János	1840	12	20	Prónay János
24.	lt.	Prónay János	1839	12	20	Prónay János

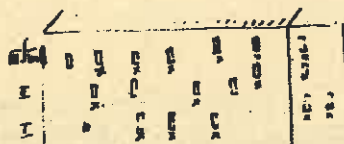
A Szegeden megalakult Prónay-tiszti század névjegyzéke az első illetmény-fizetéskor

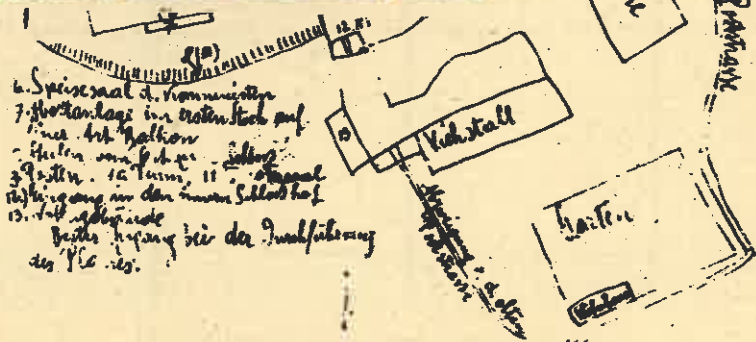
Farszét Prónay Pálról és Zadravetz Istvárról

Fremde klebte in
Karlstein

in Karlstein bleiben wurden. [Der Kaufmann hat schon 18. Okt von ihnen zu bekommen. In den Wirt treiben sich in letzter Zeit sehr viele Fremde herum als Versicherungsagenten etc. Einer wohnt my selbst Gasthof wie ich, ich beobachtete ihn, konnte aber nichts finden, was meinem Verdacht bestätigt hätte. Auch die Zeitungen schreiben idem, Front des Hauses von der

Front des Hauses von der
Sieglerstrasse aus gesehen
die Fenster, unter denen sich
ein x befindet, sind abends
verschleiert, also auch!
Die andern Fenster
sind meist zerbrochen
2 einem der beiden
stüchlich sind, dringt
1. Im Frühling im wolkigen
bei viel Regen
2. 3. Monatsferien, in denen
abt. der d. v. d. dem Pfälz
versteht ist
4. Dunkel über den 2. Hof
5. Stürme Treppe

6. Speisemal d. Kommissar
 7. Horkanlage im roten Bach auf
1. me. 4. 1/2 Hektar
 8. Hektar von 1/2 Hektar
 9. Hektar von 1/2 Hektar
 10. Hektar von 1/2 Hektar
 11. Hektar von 1/2 Hektar
 12. Hektar von 1/2 Hektar
 13. Hektar von 1/2 Hektar
- Beide Hektare bei der Durchführung
des Pflanzens.

Karlstein vára, az Ausztriában levő volt magyar népbiztosok
ideiglenes lakóhelye

PLAN DER STADT FÜRSTENFELD

KÖRPERLICH UND GEISTIGES WELT

Térkép a fürstenefeldie fegyverraktárakról

elgurulva messze bement a földek közé, és majdnem a Murába esett. A bal hátsó kerék lehetett lazán a tengelyre csavarva, ezért oldódott le. Mert ha ugyanez elől történik — biztosan felborulunk. Miután nagyobb baj nem történt, a tengely se görbült el, ezt a bajt hamar helyrehoztuk. Azonban autónkkal ezen kívül is még több más baj is keletkezett, ezek rendbehozatala miatt a Semmeringen kellett meghálnunk, ahonnan csak másnap de. értünk Bécsbe.

II. köt. 230—231. old.

Wien

A volt császárvárosból utunkat folytatni akartuk északnak, azon bizonyos malom felé, de Klobusaricsnak egy bizalmi embere közölte velünk, hogy a magyar emigráns népbiztosokat éppen két nappal előbb a nevezett malomból Karlstein várába vitték.

Ezen hírből⁶⁰ összes terveinket és reményeinket halomra döntötte. Nem hiába jegyezte meg egyikünk akkor, amikor a kereket elveszítettük: „Nem jó jel, és nem lesz szerencsénk.” Ez a 100 lóerős Mercedes, amelyet akkor nekem Szmrecsányiék rendelkezésemre bocsátottak (mert ők ezt az erős és gyors kocsit nem szerették), tulajdonképpen egy igen ominózus jármű volt. Ugyanis ezzel a géppel ütötte magát néhány évvel ezelőtt a gyon Dreher Jenő gazdag sörgyáros, mivel a leggyorsabb iramban, 100 km-rel haladva Bécsúj hely táján egy galamb röptült az arcának, és ezáltal a kormányt elrántva felborult és rögtön meghalt.

Kétséget nem szenvedt: valakinek idő előtti fecsegése vagy árulása semmisítette meg a jól kieszt és sikerrel kecsegtető tervet. Sőt, a népbiztosok őrizetére ezentúl egy 12 tagból álló csendőrkülönítmény lett kirendelve. Mi sem lett volna könnyebb, mint a malomnál strandoló népbiztosokat, akiket alig őrzött két rendőr, megrohanni, és velük ott helyszínen végezni. De azért nem mondtam le a terv-

⁶⁰ — rossz, lesújtó hír.

ről, hanem elküldtem az egyik grazi fiút, Probstot, Prosslt, azután Dietrichet, Karit és Sturmot, akik a bécsi különítményemhez tartoztak, az ottani helyi viszonyoknak és a terepnek minden feltűnés nélkül való kikémlelésére. Egy újabb terv kidolgozására szükségem volt pontos adatokra, miután a helyzet most már sokkal komplikáltabbá vált, mint az első esetben lett volna.

Úgy Dietrich, Prossl, valamint Karl igen pontos helyrajzot és helyzetjelentést hoztak úgy az ottani viszonyokról, mint az őrség és foglyok elhelyezéséről. Probst azonban ügyetlenséget követett el, maint arról később értesültem, amennyiben nem lévén elég elővigyázatos — viselkedésével gyanút is keltett.

Ezalatt, míg embereim Karlsteinben jártak, Klobusarics-csal sem maradtunk tétlenül, hanem megindítottuk Ausztriában a józan keresztény polgárság, valamint a parasztság között egy antiszemita és antibolsevista propagandát. Ezzel segítségüket is ki akartuk kérni ezen gazember zsidók feladására, akik tulajdonképpen magyar honpolgárok, vagy ott helyben való meglincselésére. Ezen célból felkerestük első sorban Schobert, a bécsi rendőrség akkori fejét, akinek egy igen erős és megbízható karhatalom állott rendelkezésére, másrészt politikailag is legközelebb állott a keresztényszocialistákhoz. Schobernek velünk, magyarokkal szemben tanúsított támogató magatartása kitűnt már a bankgassei pénzek elrablásából kifolyólag is. Őtet többször felkerestem, és négyszemközt egész bizalmasan feltártam Magyarország helyzetét, valamint az Ausztriába menekült kommunistákra vonatkozó terveimet illetőleg is. Ő megértőleg fogadta bejelentéseimet, azonban kijelentette előre, hogy tőle ne várjak nyílt és határozott támogatást, mert neki is a jelenlegi politikai viszonyok között tojástartókat kell járni, hogy megtarthassa azon helyét, amelyen mostan áll, azonban, amennyire lehet, szemet fog húyni, és nem fogja észrevenni a dolgokat mindaddig, amíg kényszerülve nem lesz azokat észrevenni. Egyúttal meg is köszönte azon adatokat, amelyeket neki

beszolgáltattam a kommunistáknak Bécsben való szervezkedésére vonatkozóan, mert ezekkel azután az osztrák keresztényszocialistáknak is értékes szolgálatot tettem, amennyiben olyan fontos adatokat szolgáltattam kezükre,* melyeket az ő kémjeik sem tudtak felderíteni.

Schobert még békeidőkből ismertem, amikor a bécsi rendőrségnél jártam egy ellopott lovamnak a kinyomozását illetőleg. Ő jelenleg nemcsak egy 6000 főből álló rendőrkarhatalomnak volt a parancsnoka, hanem politikailag is ő állt egy bizonyos keresztényszocialista táborral, a bécsi szociáldemokratákkal szemben. Ő mindenestre akkor az erősebb frakciót képezte, és ha színt vall velünk, magyar szabadcsapatokkal, azután az Ausztriában levő túlnyomóan konzervatív gondolkodásúakkal — bátran kenyértörésre vihette volna Ausztria sorsát, melyet azután csak lavírozással tudott ideig-óráig a felszínen tartani.

A már jelzett propaganda megindítása miatt Klobusaricsal elrándultam Felső-Ausztriába — Raab községbe, amely jóval Linz felett feküdt. Ezen községben lakott az ún. Bauerbund vezetője, Peter Hoffer plébános, akit rá akartunk venni, hogy indítson egy ABC- (Antibolsevista Comité) szervezkedést Ausztriában, amellyel egyúttal indítványozza Kun Bélának lecsukatását és Magyarországnak való kiadatásukat.

Ezen útra velünk jött Klobusarics 14 éves fia, azután a „Wiener Journal” dr. Liebel nevű egyik szerkesztője is. Ezen kocsi, amelyben ültünk, vadonatúj volt, mert tulajdonosa nemrég vette. És vele igen gyorsan haladtunk az aránylag elég jó karban levő, Linz felé vezető országúton. Nagy sajnálatunkra azonban Hoffert, a papot nem találtuk otthon, csupán az egyszerű, szerény paraszt szüleit, akik mindennel elláttak. Ezen derék, jóra való emberek megvendégelték jó almaborral is, és ott akartak tartani, amíg fiúk Bécsből visszajön. Másutt is elvégzendő sürgős dolgaink miatt azonban ezt nem tehattük, azért el is búcsúztunk a kedves háziaktól, és útba ejtettük a közel fekvő bencés monostort, ahol a rendfőnöknél látogatást tettünk, és akit szintén bíz-

tattunk az antibolsevista propaganda megindítására stb. Ebben az igen szép, öreg épületben a szerzetesek nemigen nélkülöztek, miután itt is jól tartottak, mert volt nekik miből. Már sötétedett, amikor hazafelé indultunk, de sietnünk is kellett, mert Peter Hoffert Bécsben el akartuk érni...

II. köt. 231—233. old.

Karlstein

A szovjet direktórium tagjainak őrizetére vonatkozó hírek után, melyeket Karlsteinben kaptam, a következőkre határoztam el magamat: ha megkapom a szükséges pénzt (mely összegek főleg egyes embereknek a megvételét célozták volna) és a megfelelő kocsikat, tervemet okvetlenül keresztülviszem. Azonban mindenekelőtt személyesen szándékoztam azon a vidéken terepszemlét tartani. Klobusarics — akivel szándékomat közöltem — máris felajánlotta időközben megjavított kocsiját, melynek osztrák száma lévén, ezért feltűnést nem is kelthetett. Sőt, késznek nyilatkozott engemet ezen utamon el is kísérni.

Egy ködös novemberi napon indultunk el Bécsből Florisdorfon, Stockeraun, Laa an der Thayán keresztül Weindhofenbe, ahol megháltunk. Csak másnap reggel érkeztünk a közel fekvő Karlsteinbe — az odavaló tanító házához, ahol Karl Rezső nevű megfigyelő tisztem lakott, és aki jó barátságot tartott fenn a tanítóval, aki terveinkbe már be volt avatva.

Hibát követtünk el, amennyiben autón érkeztünk nevezett helységbe, ahol ezáltal sokaknak figyelmét magunkra vontuk, ámbár én Weindhofenben a kocsmáros lovas kocsiját már fel is fogadtam, de a lusta és kényelemszerető Zénó barátom nem akarta csontjait szekéren összeráztatni.

Addig tehát, míg Klobusarics kérésemre a tanítóval négy szemközt megbeszéli a szándékolt rajtaütés végrehajtásához szükséges anyagi és egyéb, tisztázásra váró föltételeket — egy terepszemlére indultam egyedül a vár körül. Ez a saját-

ságos, zord kinézésű, talán a 16. században kolostorszerűen, emelkedett helyen épült öreg alkotmány képezte jelenleg ennek a kommunista zsidó társaságnak az otthonát. Karlstein várában a következő népbiztosok tartózkodtak: Kun Béla, Pogány, Hamburger, Landler, Szántó, Lukács, Vágó, Göndör Ferenc, Klein Sándor, Axelrod, míg ellenben Böhm Vilmos, Lindner Béla, Peinlich, Brüll Gyula, Pór Ernő, Madarasi Emil, Varga Sándor, Hatvany Lajos és többen Bécsben bujkáltak.⁶¹ (Jellemző a nálunk később uralkodó konzolidációs és intranzigens keresztény fajvédő viszonyokra, hogy a fönt említett Szántó elvtársnak a nővérét, Szántó Ilonát, Sipőcz Jenő, Bpest szfv. polgármestere, a Gömbös-rezsim egyik oszlopos tagja bírta feleségül egészen haláláig.)

A vár helyrajzi viszonyait illetőleg kb. megfelelt minden a tisztjeim által már kikémlt és jelentett dolgoknak. Csakis csellel és egy hirtelen rajtaütéssel érhattük volna el célunkat, amelynél azonban osztrák csendőrt agyonütni vagy kivégezni nem lett volna szabad, hanem csupán lefegyverezni.

Miután a várat megkerültem, és annak keleti lejtőjén mászkáltam, az országútra lejövet kóbor cigányokkal találtam magamat szemben, akiknek szerepét akkor még én sem tudtam. Ők azonban megszólítottak németül, tőlem cigarettát és gyufát kérve. Sőt, néhány elejtett szóval magyarul is próbálkoztak, én azonban erre nem reagáltam, megőrizve inkognitóm, megmaradtam a német nyelv mellett. Megjelenésemmel bizonyára nekik már gyanúsnak tüntem

⁶¹ A felsorolt népbiztosok közül Kun Béla, Pogány József, Hamburger Jenő, Szántó Béla, Vágó Béla, Lukács György, Varga Jenő (a felsorolásban Sándor) volt Ausztriában hosszabb ideig internálva. Landler Jenő rövid internálás után Bécsben telepedhetett le. Internálva volt a népbiztosokkal együtt Madarasz Emil (a szövegben Madarasi) is, továbbá Axelrod orosz származású kommunista, akinek a Bajor Tanácsköztársaságban volt jelentős szerepe. Nem voltak internálva Göndör Ferenc, Böhm Vilmos, Linder Béla és Hatvany Lajos, valamint Pór Ernő. A felsorolásban szereplő Klein Sándor valószínűleg Kelen József, ő azonban Magyarországon volt letartóztatásban. A névsorban szereplő Peinlich és Brüll Gyula kilétét nem sikerült megállapítani.

fel, de akkor még halvány fogalmam sem volt, hogy ők voltaképpen Kun Bélának kémjei, és állandóan egy részük Karlstein környékén ólálkodik.

Ti. a grazi Probst, aki néhány nappal előttem járt Karlsteinben, és neki Weindhofenben antiszemita és antibolsevista popragandát is kellett élesztetni a polgárság között, mint már előzőleg jeleztem, nem járt el óvatosan. Ő szintén találkozott ezekkel a cigányokkal, akiknek hivatását ő sem tudta, és gyanútlanul kikérdezte őket németül sok minderről. Amikor pedig őt másodszor is elküldtem Karlsteinbe — pattant ki a titok, melyet Weindhofenben pletykáltak. Vagyis az említett cigányok a Karlsteinben levő kommunista emigránsok előőrsei és kémjei. Ők tartják fenn az összeköttetést köztük és a külvilággal — sőt Oroszországgal is. Minderről értesítik az internált népbiztosokat, valószínű a zsidók által megvesztegetett őr vagy más hozzájuk bejáratos egyén által.

Mindezeket utólag megtudva és visszaidézve azokat a benyomásokat, melyeket a szóban forgók akkor bennem keltettek: tényleg túl civilizáltaknak és intelligenseknek látszottak. A jó karban levő kocsijuk, valamint jól táplált lovaik, de még a kreol bőrű asszonyok és férfiak, ámbár cifrán és cigányosan voltak öltözve, mégsem képezték ezt a típust, mely nálunk az ilyenfajta népségnél megszokott. Hátha valamilyen gettósöpredék öltözködött be cigánynak — nincsen kizárva ez sem.

Probst — aki Karlstein vára körül settenkedett — szóba elegyedett velük, miután ott tanyáztak az út szélén, és gyanússá tette magát, ámbár tősgyökeres osztrák lévén — mégis azzal: mert kérdezősködött náluk a várban levő foglyok iránt, azok viszonyairól, valamint az őrség felől is. A karlsteini kirándulásomból visszaérkezve alig telt el egy hét, a bécsi szociáldemokrata újságok megszólaltak, és kevesellték azt a biztonságot, amelyet a budapesti direktórium tagjainak Karlstein vára és az abban levő őrség nyújt stb. Erre való tekintettel az őrséget azután megduplázták. Ezen utóbbinak

a parancsnokát, akit már sikerült embereimnek megnyerni, leváltották, és egy másikkal helyettesítették.

A Karlsteinben gyűjtött tapasztalatok alapján a következő konklúzióra jutottam: a már jelzett tervnek végrehajtásához szükséges elsősorban: sötétség, pénz, 12 elszánt férfi és három kifogástalan, e célnak megfelelő autójármű, amelyeknek mindegyikében legalább 6 ember elfér. Számításom szerint, ha sikerül éjjel 12 óráig az őrseget lövés és minden zaj nélkül ártalmatlanná tennünk, illetve lefegyverezni, akkor a népbiztosok közül hármat, esetleg négyet — a legsúlyosabb gazembereket (Kun Bélát, Hamburgert, Landlert, Pogányt) — elkábítva és az autókba begyömészölve a legrövidebb úton Magyarországra visszük. Ellenben a többit ott helyben, a várudvarban található lámpavasakra és fákra felhúzva, nekik ezzel a legméltóbb büntetést szántuk. Mindaddig, míg az autó a népbiztosokkal a magyar határt el nem tudja érní, egy hátrahagyott különítménynek fog kelleni legalább 5 óráig reggel visszamaradni, és az életben maradottak fölött őrködni. Utána pedig ezek, az igen közeleső cseh határt átlépve, bújosva iparkodnak azután Magyarországra visszajönni. Ezen akció sima és biztos lefolytatásához Probst egy grazi orvos barátját is felajánlotta, aki a kloroformmal való elkábításhoz ért, és aki nekünk szívesen felajánlotta segítségét.

A kb. 150 km útnak megtevését akár Bruckon vagy Wimpasingon keresztül Karlsteinből Magyarorszáig három órába számítottam. Az első koci haladt volna mint elővéd, utána a második a népbiztosokkal, a harmadikra a hátvéd és tartalékkocsi szerepe várt. Ha útközben a határon való átjutás elé akadályok gördülnek — a népbiztosokat azonnal ki kell végezni, volt a parancsom. A végzet azonban másképpen akarta, és a szerencse az emigránsoknak kedvezett és nem a magyar igazságnak.

Bécsbe visszatérve azonnal futárt küldtem Siófokra az akcióhoz szükséges pénznek és a megfelelő gépkocsiknak rendelkezésemre való bocsátása céljából. Az ügy sürgőssége

miatt magam is leutaztam, hogy Horthyt személyesen vegyem rá, és kikérjem ezen akciót illető sürgős és hathatós támogatását, miután minden perc drága.

Ámbár az egész vállalkozásra szóló előkészületek diszkréciót és hallgatást igényeltek volna, azért el kellett mondanom ennek is és amannak is per longum et latum,⁶² hogy tulajdonképpen, mire kell nekem a pénz, valamint a kocsik stb. Erre azután ahányan voltak a fővezérségnél, összedugták a fejüket, és egymás között folytatták a tanácskozásokat. Eredményképpen végül közölték velem, hogy úgy a pénzt, valamint a kocsikat gr. Takách-Tolvay vk. ezredes, a magyar katonai bécsi likvidáló bizottságnak elnöke fogja nekem rendelkezésre bocsátani.

Takách nekem sem elegendő pénzt, sem a megfelelő kocsikat nem tudta adni, de nem is merte, mert félt. Félt a bécsi szociáldemokratáktól, akik őt ezért megtámadhatnák a lapokban, ha személye valami csekélyen kompromittálva lenne esetleg. Tehát jó fiú akart maradni, és a Bécsben betöltött kényelmes állását hasonló vállalkozások miatt elhagyni hajlandóságot nem mutatott. Vele, aki nemrégén még gr. Károlyi Mihálynak szekundált sógorával, Diener Dénessel gr. Salm Lajos ellen, amikor ezen utóbbi Károlyit felpofozta a Sacher Szálló előtt, alaposan össze is különböztek. Akkor pedig, amikor nekem mégis sikerült az ő segítségével nélkül is néhány Bécsbe menekült magyar terroristát autóba gyömöszölve⁶³ a határon keresztül Magyarországra áthozni — ő szaladt elsőnek Budapestre, a Gellértben székelő fővezérséghez abban a hitben, hogy én csakugyan Kun Bélát szöktettem át, és ez az ő érdeme.

Efféle veszekedésekkel napok és hetek múltak el anélkül, hogy érdemleges intézkedések egyáltalán történtek volna.

⁶² — szélteben-hosszában.

⁶³ Schön Béla volt Lenin-fiú elrablásáról van szó. Schön Bélát Magyarországra hozták, és a Prónay-különítményesek meggyilkolták. Schön Béla elrablásával és Takách-Tolvay ezzel kapcsolatos szerepével részletesen foglalkozik Göndör Ferenc bécsi politikai hetilapjának „Az Ember”-nek 1920. február 21-i száma.

De erre vonatkozólag annyit is fecsegték és tárgyalgattak — nem csuda tehát, ha a bécsi kommunisták füléhez is eljutottak szándékolt terveim. De nincsen kizárva Takách-Tolvay részéről leadott vészjel sem. Őt mérhetetlen ambíciójában képesnek tartottam erre is. A szabadlábon járó elvtársak pedig aggódva figyelték az internáltak sorsát, és őket Karlsteinben mindenről előre értesítették. Ez már beigazolódtott abból is, amennyiben a régi csendőrparancsnokot leváltották, és egy másikat, akit Schleifnak hívtak, egy kommunistát tettek helyébe.

Klobusariccsal felkerestük azután elkeseredésünkben Schöber rendőrprefektust, valamint Brandt rendőrtanácsost, akik nekünk már sokban kezűnkre jártak. Bizalmasan megkértük őket, hogy tegyenek Karlsteinbe egy olyan őrségnokot, aki a mi szempontunkból megbízható. Ők azonban, mint kijelentették, ezen már nem változtathatnak, mert különben saját fejükkel játszanának. Ezen elfoglalt álláspontjukat még is értettem.

II. köt. 235—240. old.

„Embereim több kommunistát csaltak át a határon”

Embereim több kommunistát csaltak át Ausztriából, keresztül a határon, akiket azután Sopronban, a lovaslak-tanyának egy pincéjében tartattam lezárva. A sok között kézre került egy igen gyanús kaftános lengyel zsidó is, aki nem tudta magát semmiképpen igazolni, azonban rábizonyítani sem lehetett semmit. És hogy mégse menjen üres kézzel át a határon vissza, elrettentő példaképpen tisztjeim összekötözték, és emlékül a homlokára tetovírozták kék festékkel a „Schleichhändler”⁶⁴ szót. Tükörben meglátva torzonzor z pofáját, kétségbeesve, borzasztóan jajgatott. Ilyen álla-

⁶⁴ — csempész. — A megkínzott ember fényképét, homlokán a megbélyegzéssel, közli „Az Ember” 1920. május 1-i száma.

potban lett azután Savanyúkútnál (ma: Sauerbrunn) a határon Ausztriába visszakergetve. Vajon sikerült-e neki ezt a maradandó jelet ezután bőréből eltávolítani? Nem hiszem...

...Csuvara beváltotta ígérését, mert Fürstenfeld táján átcsalt Balassával együtt hat kommunistát, akiket a radalfalvai [ma: Rudersdorf] malomnál, amint lábukat rátették a magyar földre, készen álló tisztjeimmel, akik a határt ellenőrizték, lefogattam. Egy Stenger nevezetű zsidó, aki köztük a legveszélyesebb volt és legtöbbet tudott, kivallott azután sok mindent. Többek között Szamuely László,⁶⁵ az öngyilkossá lett terrorista vezér fivére, Budapesten bujkál álnéven, és többed magával egy merényletet tervez Horthy fővezér ellen. Ezt az egész társaságot egyelőre a szombathelyi lovaslaktanya fogdájába csukattam, ahonnet később a komáromi Sandberg-erődbe lettek szállítva. Thieringer László, a szenegál,⁶⁶ egész véletlenül az egyik kommunistában mindjárt ráösmert egy kínzójára, aki őt kommün alatt elfogta és vallatta. Azért azután őt neveztem ki foglárnak.

Egy délelőtt, amikor kimentem a szombathelyi lovaslaktanyába, ahol dolgom akadt, a fogdát is meg akartam szemlélni, amelyből a jajveszékelés messzire kihallatszott. Szenegált kaptam éppen rajta, amint a volt bántalmazóját pucérra

⁶⁵ Szamuely László Szamuely Tibor testvéröccse volt. A Tanácsköztársaság megdöntése után Budapesten bujkált, és néhány kommunista társával a halálra ítélt Korvin Ottó és társai megszöktetésére törekedett. Szamuely Lászlót Csuvara Mihály juttatta a különítményesek kezére. Letartóztatása után azzal vádolták, hogy merényletet tervez Horthy Miklós ellen. A rendőri nyomozók azt jelentették 1920. január 9-én Váry Albert főügyésznek, hogy Szamuely László tagadta a merényletre való készülést. A fővezérségnek azonban politikai céljaihoz kellett a Horthy elleni merénylet terve. Ebben az értelemben tájékoztatták a sajtót, amely azután nyilvánosságra hozta a kommunisták „nagyarányú puccskísérletét”.

⁶⁶ Thieringer László hadnagyot tisztársai Szegeden neveztek el szenegálnak, mert — mint Prónay másutt írja — barna bőre miatt hasonlított a Szegedet megszállt francia hadsereg szenegáli néger legénységéhez.

vetköztetve, és egy bizonyos testrészére cukorspárgát erősítve, nádvezzővel futószárasta maga körül, közbe-közbe vallatta.

II. köt. 245—247. old.

BUDAPEST

Horthy fővezér bevonulása Budapestre

(1919. november 16.)

Azalatt, amíg engemet a karlsteini, azután az átcsempézett kommunisták ügyei Wienben lefoglaltak, ment végbe 1919. november 16-án de. Horthy Miklósnak mint fővezérnek a fővárosba való bevonulása, amelyen azonban, sajnos, saját személyemben nem vehettem részt. Különítményemet, mely erre az alkalomra Adonyba lett összpontosítva, Makay Imre tűz. szds. vezette ezen ünnepélyes fogadtatásnál, amelynek hangulatát és ünnepi külsejét az erősen ködös és esős idő igen befolyásolta. A menetet báró Lehár Antal ezredesnek Szombathelyről idevezényelt csapatai nyitották meg, aki Budapesten áthaladva mindjárt nyomon követte a kivonuló románokat. A fővezért Friedrich István ekkori miniszterelnök várta és köszöntötte kormánya tagjaival és az egyéb hivatalos funkcionáriusokkal a Gellért Szállónál. Horthy köszönő válaszában a hangsúlyt „a bűnös Budapest lakolni fog” mondatára helyezte. Nagyon kár, mert ezt nem igen éreztük meg az utána következő évek folyamán, mi, akik a fent jelzett rendszabályozást mindig vártuk és óhajtottuk, mert sem az a néhány zsidó, akik azután még meg lettek verve, vagy az a zsidó zongoragyáros halála, akit a Kovács testvérek elgajdeszoltak, nem merítették ki a forradalom, azután a kommunizmus előidézőinek, a visszajáró kölcsön fejében — érdemben való bűnhődését.

Ezen bevonulás után Horthy fővezér és vezérkara a Gellért Szállóban helyezkedett el. Az én tiszti különítményem a Britannia,⁶⁷ az Ostenburg tisztjei pedig a Rákóczi úti Pa-

⁶⁷ Ma: Béke Szálló.

lace Szállóban lettek elszállásolva. Lovasszázadom, azután a legénység a Ferenc József lovaslaktanyába vonultak, de csak ideiglenesen. A bevonulás napjára azért nem tudtam Budapestre érkezni, mert Bécsből jövet, kifogyva benzinből és mindenből, csupán Szombathelyig tudtam eljutni. Azért ott kellett hálnom, és csak két nap múlva tudtam, megrongált autómot ezalatt rendbeszedve, Budapest felé útra kelni.

Megérkezésemkor elsőbben a fővezérnél jelentkeztem, és üdvözöltem őt székhelyén. Nyomban ki is eszközöltem nála különítményem egy részének elhelyezésére a komáromi Duna mellett fekvő Sandberg-erődnek kiutalását. Ide irányítottam azután Makay szds. parancsnoksága alatt a különítményemnek nagy részét, azután a lovasszázadot is, amelyet Orosz Károly (György) fhgy. vezetett, valamint a nyomozó tisztek egy részét az összes legénységgel együtt. A szegedi tiszti század másik részét Scheftsik György fhgy. pnoksága alatt Budapesten a Britannia Szállóban hagytam vissza, hogy folytassa megfigyelő és nyomozó munkáját a főváros destruktív elemei ellen. Ők kapták azután tőlem parancsba az álnéven Budapesten rejtőzködő Szamuely László és társainak kinyomozását, akiket azután Scheftsik le is tartóztatott. Azonkívül feladata volt ezen hátramaradt különítménynek a fővezérség körüli biztonságot minden körülmények között megóvni.

A fővezérség vkari irodájában jártam Rantzenberger Jenő vk. szdsnál, aki már akkor a vk. főnök jobb kezét képezte. Ottan felkeresett engemet egy jóvágású, középtermetű, polgári fekete ruhába öltözött úr. Katonás magatartása, bokáit hangosan összecsapva mutatkozott be — Héjjas Iván tart. fhgy. Ez a fekete, borotvált képű fiatalember hasonlított kisebb mértékben Aurél nevű testvérbátyjára, aki Szeged óta szolgált a tiszti századomnál, és öccsét sokat emlegetve, aki Kecskemét környékén végez a többi testvéreivel, azután néhány parasztgazdával ellenforradalmi jó munkát.⁶⁸ Héjjas

⁶⁸ Héjjas Iván, Francia Kiss Mihály és társai még Kecskemét román megszállása idején listát állított össze a kivégzendőkről. Eze-

Iván arra kért, hogy néhány tiszttel, azután kb. 17 emberével — 1—2 lóval, nemkülönbön kincstári felszerelésekkel a különítményemben helyezkedhessen el. Az idő rövidege miatt erről bővebben akkor nem tárgyalhattam, de megígérttem, ha ismét visszaérkezem, eleget fogok tenni kérésének a szükséges és kellő tájékozódásom után.

Szerettem volna magamat ismét alaposan kipihenni, azonban sokáig nem időzhettem a fővárosban, sem a kényelmes Gellért Szállóban, amelyben lefoglaltattam részemre egy állandó szobát. A derék Lujza szobaleány, akire kommünben szokásomkor hátrahagyott holmimat bízam, és őt azóta nem is láttam, mindent hiány nélkül lakásomba rakott.

Budapestről elsőbben Komáromba utaztam kocsimon, ahol megtekintettem a Sandberg-erődöt — a különítményem leendő otthonát. Ez a nagy kiterjedésű kaszárnyaerőd — katonák hiányában — úgyszólván üres és elhagyatott volt, azonban az én céljaimnak nagyon alkalmasnak bizonyult, miután a külvilágtól teljesen el lehetett zárni, azután pedig a belsejéből egy föld alatti folyosó vezetett a nyílt Dunához. Kun Béláék, ha sikerül őket elkapni, bizonyára nagyszerűen fogják magukat érezni. Az ottan lakó néhány altisztnek, miután kiadtam a parancsot a szobahelyiségeknek rendbehozatalára, folytattam utamat Győrön, Pápán, azután Kiscellen keresztül Szombathelyre.

Vas vármegye fővárosába megérkezve elintéztem az ottani folyó ügyeket. Megparancsoltam Thieringer Lászlónak, valamint Rozsek Ottó szdsnak Sopronban, hogy ezen utóbbi városokban levő foglyokat néhány nap múlva⁶⁹ a Sandberg-erődbe, ahová a különítményem időközben meg fog érkezni. Miután a fővezérségen Thaiss ezredestől fegyver-

ket a román megszálló hatóságok hallgatólagos beleegyezésével le tartóztatták, majd a román hadsereg kivonulása után, 1919 november közepén, a kecskeméti ügyészség fogházából elhurcolták és meggyilkolták. A Héjjas-különítmény vérengzéséről adatokat közöl Irakot az ellenforradalom történetéhez. I. köt. 1919—1921. II. kiad. Szikra 1956. 221. old.

⁶⁹ Az állítmány feltehetően: vigyék — az eredetiben is hiányzik.

vásárlásokra is kaptam megbízatást, ezért ezen ügyekből kifolyólag másnap Grazba indultam. A steieriek ti. hajlandók lettek volna élelmicikkekért nekünk minden néven nevezendő hadifelszerelést, mely nekik bőven rendelkezésükre állott, átadni. Én a magamét ezen irányban megtettem, de a mi illetékes tényezőink hanyagsága folytán még sem lehetett effektuálni.⁷⁰

Grazba beérkezve előkelő hölgyismerősökkel találkoztam a szombathelyi társaságból. Ti. Rohonczy Éva bárónő, azután Széchenyi Rezsóné grófné, aki a nálam szolgáló br. Lipthay Antalnak a nővére, karácsonyi bevásárlásokat eszközöltek, mivel jóval olcsóbban szerezhettek be mindent Ausztriában, mint másutt. Ezen bevásárolt holmikat reámbízták, amelyeket azután Puch autóm hátsó ülésében elpakolva, a határon átcsempésztem részükre. A határon szolgálatot teljesítő osztrák tisztek, akiknek igazolványomat felmutattam, ezen a tájon ugyan már ösmertek, ezért nemigen nézegették a kocsim belsejét. De éppen aznap este egy olyan altiszt állt szolgálatban, aki mindenüvé bedugta az orrát, még a hűtőbe is. Azonban a felcsatolt gumikerék alatt nyíló csapóajtót, amely alatt a különféle holmikat elraktároztam, nem vette észre, és elengedett.

Továbbhaladva, alig mentem egy kilométert a fürsteneveldi határőrségtől Radafalva felé, majdnem pórul jártam. A kocsit aznap Pach Mihály kipróbált és derék sofőröm vezetésére bíztam, én pedig mellette ültem. A nagy hideg miatt, de különben is éjjel rendesen ötöt hagytam hajtani, mert ha netalán megtámadnának (ami kizárva nem volt), akkor a fegyvert, amelyet rendesen kéznél tartottam, jobban és azonnal tudom használni. Az út jeges volt, az éjszaka pedig ködös és koromsötét. A kocsim karbidlámpái sem árasztottak valami intenzív fényt, és ezért történhetett meg, hogy a sofőröm nem vette észre a hartberg—feldbachi vasútkeresztezésnél a leeresztett vasúti sorompót, amelyen azonban jelzőlámpa nem világított. Ennek következtében csak

⁷⁰ — végrehajtani.

20 lépés távolságra vettük észre a szürke fagerendát, amelyről a fehér festék már régen lekopott. Elsőnek ismét én vettem észre a veszélyt, de hiába kiáltottam Pachra, aki azonnal fékezett is, de a sikosra fagyott országúton idejében megállani már nem tudott. A kocsi, amely kb. 50 km-es sebességgel haladt csak, a hirtelen fékezés folytán oldalt balra csavarodva beleszaladt a sorompóba.

En bal kezemet, azért, hogy a korlát le ne üssön minket, és derekamat el ne törje, nekifeszítettem teljes erőmből, így azután magam előtt nyomtam mindaddig, míg a kocsi a sínek között végre az én ellennyomásom által is — amit a sorompó gerendájára, amely szintén a pályatestre egészen behajlott, kifejtettem — megállt. Ugyanakkor, amikor a sínek között voltunk, vettem észre alig száz lépésre a Graz felől közeledő vonat mozdonyának lámpáit. Szerencsénkre Pachnak sikerült a kocsit még idejében átkapcsolni, és hátrafelé megindulni. Abban a pillanatban pedig, amikor ellengőzzel, azután a korlát ellenható nyomása által, amelynek én még mindig karomnak görcsös erejével nekifeküdtem — a sínekről visszarepültünk, a mozdony máris az orrunk előtt dübörgött el. Ezzel most már másodszor kerültem el a vasút által való agyongázolást, mely eset engemet már nemigen izgatott, hanem inkább sofőrömet, aki nagyon megijedt, és azután váltig erősítgette, hogy vele ilyen még sohasem történt meg. De egy baj ritkán jön egyedül, mert a rákövetkező napokban ismét több baleset ért vele. A kocsinak, hála Istennek, nem történt sok baja, miután rézsút ütődött a sorompónak, csupán baloldalán szenvedett egy kisebb horpadást. Az én esetemhez hasonlóan jártak az országban mások is kisebb-nagyobb szerencsétlenségekkel, miután a vasúti sorompókról sok helyen hiányoztak a fényjelző lámpák, azután már régen lettek fehérre festve.

Tíz óra este értem be Szombathelyre, ahol már sürgöny várt: azonnal jöjjen Bécsbe, mert bajok vannak — Klobusarits. A Grazból átcsempészett holmikat Rohonczyéknál leadtam, akik gyorsan megvacsoráztattak. Utána mindjárt

nekiindultam, ámbár kelletlenül — Kőszegen, Sopronon keresztül a hideg, sötét, ködös éjszakának. Kőszeget elhagyva a meredek és jéggé fagyott mannersdorfi hegyről kellett Alsólászló [ma: Oberloisdorf] felé leereszkednem. A gépnek kerekei azonban nem forogtak, hanem csúsztak, mint egy szánkó, minek következtében azután befordultunk az árokba. Legalább egy óráig dolgoztunk Pachhal ketten, amíg emeltyűkkel és miegyébbel a kocsit ki tudtuk hozni az árokból, és a hegyről leértünk. Wient már majdnem elértük, és előre örültem a meleg lakásomnak, amikor a Luxemburger-Allée végén gépkocsimnak kardánja törött el. Ezzel a bajjal kora reggel újból az országút közepén állottunk tehetetlenül. Felhasználva a villamost, előrementem, és egy garázsból küldtem aztán segítséget az autóm bevontatására.

A Rechte Bahngasse-i lakásomba 8 órakor reggel érkeztem átfázva. A közel fekvő Goldene Spinne Szállóba mentem reggelizni, ahol nagy meglepetésemre és öröömre a vendéglősnében egy régi jó ösmerőset, a Bellát ösmertem fel, aki annak idején a Trocaderóban sokat énekelt egy Frühwirt nevű híres népénekessel, és akik minket, tiszteket, sokat mulattattak. Bellának vendéglőjét és szállodáját, aki jól ellátott, még ezután is többször felkerestem ebéd idején — sőt néhány tisztet szállást is kapott nála. Megfürödve, átöltözködve felkerestem azután a nyomozó különítményemet, akik Rantzenberger Győző szds. vezetésével Hitzingben — Klobüsarits saját villájában helyezkedtek el. Már akkor suttogták, hogy tulajdonosa ezt a házat a bankgassei pénzekből vette magának egy báró Bugointól, amely igen szép, tágas és kényelmes fekvésű volt, úgyhogy a háziúron kívül tisztjeim közül Rantzenberger Viktor, azután még néhányan a nyomozók közül lakhattak benne.

A kommunisták ti. kinyomozták a Böhm⁷¹ esete folytán

⁷¹ Prónay Pál, mint arról naplójában több helyütt is megemlékezik, Bécsbe küldte különítményének néhány tisztjét, azzal a megbízással, hogy azok a magyar kommunista emigráció tagjait rabolják el, és áttéve a magyar határon, Magyarországon végezzenek velük. A tiszték közül az egyik, a szintén Bécsben tartózkodó szociáldemok-

ezt a kémirodámat, és kényszerítették a rendőrséget egy, a Klobusaritsnál tartandó házkutatásra. Ezen utóbbi azonban Schoberék útján már előre értesült, mire természetesen valamennyien széjjelrebbentek, a házkutatás pedig eredménytelenül végződött, mivel sem tisztákat, sem pedig kompromittáló iratokat a nevezett villában nem találtak. Ezen irodának a velem való összeköttetéséről azonban tudomást nemigen szerezhettek a kommunisták, miután a rendőrség úgy állította be a dolgot, mintha Klobusarits, aki főleg a legitimistákkal tartott fenn összeköttetést, egy restauráción dolgozna. Ámbár én még idáig nem keveredtem bele, azért mégis egy áruházi gyanakodtam, amit vagy Csuvára, vagy Klobusarits meghittjei közül követett el valamelyik?

A történetek által minden további munka megbénult, tehát át kellett szervezni és csoportosítani az egész nyomozó gépezetet. Rantzenberger Győző, aki eddig megbízhatónak és szorgalmasnak mutatkozott, mégsem rendelkezett a kellő körültekintéssel és intelligenciával, őt ezért haza is küldtem Magyarországra, és friss erőket állítottam be, akiket Bécsbe még nemigen ösmerhetnek. Általában véve ezen fiatal tiszték a föltűnés, azután a vendéglők és kávéházakban tartó megbeszélések elkerülésére kiadott utasításaimat, ha eleinte be is tartották, később azután már elbizakodtak, és azokat figyelembe nem vették. Nem volt nehéz a kommunista zsidó kémeknek az egész szervezetet leleplezni, ha egy tagját — a lánc egy szemét megtalálták. A leírt hitzingsi esetből kifolyólag a zsidó lapok is megszólaltak, amennyiben a legfantasztikusabb közleményekkel megtoldva írtak rólunk rémmeséket. Ezekből kifolyólag a rendőrség kénytelen volt néhány tisztemet lefogni — Karl Rezső és még mások már

rata emigránssal, Böhm Vilmossal ismerkedett meg, és azt hívta meg egy „autókirándulásra”. A megbeszélte autózásból nem lett semmi, mert közben az osztrák rendőrség néhány tiszt letartóztatásával megakadályozta az emberrablásokat. Prónay Pál naplójának második kötetében (245. old.) azt állítja, hogy egy kávéházban fültanúja volt annak, amint Böhm Vilmos az ellene előkészített merényletet asztaltársaságának elmesélte.

ültek. Nekem szintén vigyáznom kellett, azért egyelőre valamennyit széjjelküldtem egy bizonyos időre, és csupán azokat hagytam Bécsben, akik hozzátartozóiknál bújhattak el. Ezek voltak: Kölber Pál, Szentmiklóssy József, báró Rohr István fhgy., azután a három bécsi fiú: Dietrich Walter, Sturm János és Prossl alhgyok, akik parancsaim szerint tovább figyelték az emigránsokat. A Wienben megtett intézkedéseim után ismét autóra ültem, és éjnek idején Sopronon, Kőszegen keresztül Szombathelyre érkeztem. Miután Győrnek az út nagyon rossz volt, azért másnap délután Vasváron, Veszprémen és Fehérváron keresztül indultam Budapestre.

II. köt. 247—253. old.

„Somogyit vagy Vázsonyit tegyük el láb alól?”

December 22-én érkeztem Wienbe,⁷² ahol elsőnek Szentmiklóssy József fgyot kerestem fel, aki a Lerchenfelderstrassen lakott bátyjánál. Ő volt megbízva általam a kémpropaganda további vezetésével, miután ő még nem szerepelt a kompromittált tisztjeim között. A karlsteini vállalatban egyelőre nem lehetett tenni semmit, de mint hírlett, az egész kommunista társaságot biztosabb helyre szándékoznak elszállítani. Továbbá, a Bécsben élő magyar emigránsok a legutolsó szöktetési és elhurcolási esetekből kifolyólag, a sötétség beálltával elülnek, mint a tyúkok, és a belváros periferiáján túl még nappal sem mernek kimozdulni — annyira félnek.

Böhm Vili, akit tisztjeim tovább is figyelnek, méltatlankodik legjobban, és még mindig nem tud megbarátkozni azzal a gondolattal, mert ő Karilal már bent ült a halálautóban, amellyel azután egy rövid sétakocsizást is tett.

Pach sofőröm, aki egy külvárosi garázsban kapott kocsim-

⁷² Prónay nem sokáig időzött Pesten: december közepén Grazba, majd onnan 1919. december 22-én Bécsbe utazott.

mal együtt szállást, jelentette, hogy idegen emberek kérdézősködtek utánam, akik nevüket nem akarták megmondani. Miután többször észrevettem, hogy egyes személyek mintha követnének — azért a 23-ról 24-re való éjjelt nem is töltöttem a Rechte Bahngasse 30. alatti lakásomban. Karácsony napján, azaz 24-én délben azért mégis ellátogattam haza, és a portástól megtudtam, hogy a rendőrség emberei ke-restek.

Letartóztatásomat — mely úgy látszik, küszöbön állott — elkerülendő, íróasztalomból minden fontosabb írást magamhoz vettem, autóba ülve, hamis útlevelemmel, mely Brandt névre szólott, Wimpassingon keresztül Ausztriát elhagytam. Már sötét lett, amikor Hornsteinbe értem, ahol kocsim egy defektje miatt meg kellett állnom. Csak 10 óra után értem be Sopronba a lovassági laktanya udvarába. Tisztjeim közül ott találtam Rozsek Ottót, Bibó Dénest, azután a régi 9. huszárokból pedig Schwartz fhgyot. Ezen két utóbbinak a szeretője is ott tartózkodott. Sőt, Bibó esküdzött nekem, hogy Klári az ő felesége, mivel kommün alatt szovjetházasságot kötött vele. Jóval később azonban nevezett lánynak zsidó eredete kiderült, mire Bibóra ráparancsoltam, hogy szakítson ezzel a leánnyal azonnal. Tényleg valami összeveszés folytán túl is adott rajta, és mint jelentette, váltott neki egy villamos átszállójegyet, amellyel hazaküldte az anyjához a Teleki térre. Szerinte ezzel a házasság fel is lett bontva.

Sopronban Schwarz lakásán kedélyesen töltöttük el a Karácsonyt. Én magam Fessler Tóni szdsnál laktam.

Másnap felkeresett Csuvara, aki a már megemlített és a kommunistákkal szemben elkövetett árulása⁷³ miatt Bécsbe

⁷³ Csuvara Mihály nemcsak a már említett Szamuely Lászlót juttatta a különítményesek kezére, hanem más kommunista csoportokat is. Emellett rendszeresen küldött jelentéseket a bécsi kommunista emigráció tevékenységéről. Az emigráns kommunisták viszont hamarosan tudomást szereztek Csuvara tevékenységéről, Mészáros Gábor, a kelenföldi laktanyában kivégzett kommunista is azt üzenté: „Mondják meg, ha innen netán élve kikerülnek, a bécsi elvtársak-

visszamenni nem mert, és reám várt Sopronban. Vele se tudtam egyelőre mit kezdeni, ezért magammal vittem, és beültettem őt Puch autómnak hátsó kis ülésébe. Csak késő délután indulhattam Sopronból, utamat a soproni fegyházon, Eszterházán, Kapuváron, onnét azután Győrön keresztül Komáromba vettem. Bámulatós volt, hogy ez az aránylag gyenge jármű ezt a förtelmes utat kibírta. Váratlanul érkeztem a Sandberg-erődbe, ahová időközben különítményem költözött, és melyet meg akartam útközben szemlélni. Nagy örömmel vártak úgy tisztjeim, mint a legénység, akik a korai reggeli órák dacára egy-kettőre összeszaladtak üdvözölni. De amikor meglátták kocsimon a hátul gubbasztó Marabut, eleinte valami kommunista zsidónak nézték, akit elemészteni hoztam a várba, és már hozzáfogtak, hogy a kocsiból kiszedjék, és oda küldjék, ahová a többi. Sokáig azonban nem időzhettem itt, miután Budapesten a fővezérségnél vártak, azért egy rövid pihenés után, a kellő intézkedéseket megtéve, elindultam.

De úgy látszott, mintha Marabu is örült volna, amikor ismét elhagytuk az embereim és tisztjeim éljenei között ezt az ominózus várat, és kocsim vele kigördült. Nem érezte jól magát ezen mogorva várfalak között. Talán a lelkiismerete sem lehetett egészen tiszta, ennél fogva bizalma velem szemben se volt valami szilárd. Viszont egy idő óta magam is gyanakodtam rá, miután munkája kétkulacsosnak tűnt fel nekem is. Egyelőre azonban csak hagytam és figyeltem az eseményeket.

Nyergesújfalun keresztül de. 11 órakor megérkeztem Budapestre, azonban Csuvarát már Óbudán, a külvárosban leszállítottam, nehogy a pesti volt kommunista kollégái ráismerjenek és ráolvassák, amiért velem kocsikázik. Úgy gondolom, ezt szívesen megtette, mert a nagy hidegben, miután havazott is, majd megfagyott.

nak, nem tudtak belőlem kivenni semmit. Becsületesen halok meg. Csuvara és társa az áruló.” (Proletár, 1921. április 28. *Hamburger Jenő: Mártírok.*)

Budapesten egyenest a Gellért Szállóhoz hajtottam, ahol a részemre fenntartott szobámban megfürödtem és átöltöztem, és csak azután mentem kihallgatásra a fővezérhez, akinek sok mindenről kellett referálnom. Elsőbben a karlsteini tervezetek végrehajtásáról, amelynek hetek óta a sürgősen kért támogatást illetékes helyről még mindig nem kaptam meg. Ezért azután igazán elmulasztottuk az alkalmas időt, mivel a szükséges gépkocsik, valamint pénzek nélkül hozzáfogni nem lehet. Ezeken kívül eszébe juttattam a fővezérnek Steierországgal ápolandó barátságos viszonyt, amelyben országunk terményfeleslegét elsősorban juttassuk nekik stb. Úgy látszott, mintha Horthy figyelmesen hallgatná előadásomat, azonban a tőle nyert feleletekben és válaszokban azt az impressziót tette reám, mintha nem értette vagy nem fogta volna fel, hogy tulajdonképpen miről is folyik a szó.

Többnyire az aktuális témáktól eltérve példákat hozott fel, amelyekbe belemélyedve teljesen elveszítette a tárgy fonalát, de nem is jutott nála senki se szóhoz. Nemcsak én, de mások is gyakran egy egész órát, néha kettő és felet is ültünk íróasztala melletti karosszékekben. Ebben hallgatnunk kellett a nagy bőbeszédűséggel és lélegzetvétel nélkül általa elmondott hasonlatokat, melyeket a világnak összes részeitől ragadott ki, ahol valamikor mint tengerész járt. Ezen hasonlatokat, melyek többnyire sántítottak, malapropóán⁷⁴ alkalmazott is. Néha egészen meghökkenve távoztam, és nem tudtam elképzelni, vajon a fővezér tréfából mondotta-e el az elhangzottakat, vagy holmi észbeli zavarok lehettek okai esetlen elszólásainak.

Olyan ügyekből kifolyólag, melyeknek elintézése talán 10 percet igényeltek — sokszor órák hosszát kellett nála eltölteni, és csak akkor kelhetett fel az ember, amikor Horthy vagy ebédre hívták, vagy szárnysegéde sürgősen valaki mást jelentett be kihallgatásra.

Egy idegen témára való átugrás a fővezér kihallgatásai-

⁷⁴ — rossz összefüggésben.

nál rendszeresen bekövetkezett, és azokban annyira elmélyedt, hogy elfelejtette, miről volt eleinte szó. Az illető pedig, aki szerette volna véleményét és határozott intézkedéseit hallani előadott ügyeire nézve, éppolyan tájékozatlanul ment el, mint amikor jött.

Ezen alkalommal ugyancsak sokáig időztem a fővezérnél, aki szememre vetette az ország több részében, főleg Dunántúl talált több zsidó hullát. Mint mondotta — ismét új tápot ad az ilyen a külföldi sajtó támadásainak. Szerinte szüntessük be ezen kis zsidók elleni atrocitásokat, és inkább a nagy zsidókat — Somogyit vagy Vázsonyit tegyük el láb alól, azok jobban megérdemlik. Magam részéről vele teljesen egy véleményen voltam, azonban feltettem a kérdést, nem-e lesz ebből nagyobb baj, mint a fonyódi Tószegi kivégzéséből.⁷⁵

Rátérve azután nemcsak minálunk, de Ausztriában is tapasztalt kommunista- és zsidóellenes hangulatra, hivatkoztam azon adatokra, amelyeket Balassa Istvántól és Csuvara Mihálytól kaptam, akik köztük éltek hónapokig, most pedig itt tartózkodnak Budapesten. Erre Horthy kifejezte azon óhaját, hogy szeretné az említetteket látni, de különösen azt az utóbbit, aki kommunista is volt. Azonban nem itt a Gellértben, hanem másutt, talán öccsének, Jenőnek vagy pedig bátyjának, Horthy Istvánnak a lakásán. Így is történt. Másnap de. a fővezér polgári ruhában, bátyjától, Horthy István tábornoktól kísérve megjelent ezen utóbbinak Kaplony utca 6. szám alatti lakásában, ahol Balassával és Csuvarával vártam. Ezen alkalommal úgy Horthy Miklós, valamint bátyja, István, meggyőződhetek, és személyesen hallhatták a volt kommunista szájából azt a valóságot és azt a szervezkedést, amit Bécsben az emigrált kommunista zsidók — Oroszországból kapott utasítások szerint — Ausztria és Magyarország ellen folytatnak, és ezirányú szervezetük már itt is ismét erős munkában áll. A hallottakból kifolyólag belátta Horthy, hogy a kommunisták szervezkedésével szem-

⁷⁵ Lásd az 55. sz. jegyzetet.

ben idáig is nagyon jó ellenmunkát végeztem embereimmel, és sok olyan dolgot földerítettem, amit idáig homály fődött. Ezért megígérte akcióimnak pénzzel való további támogatását is. Csuarát ezután, valamint Balassát is Budapesten tartottam, akik a másik két nyomdász Csuarával együtt, a budapesti kommunisták üzelmeit figyelték és kémlelték. Miután tisztjeimnek fölösleges része Scheftsik György fhgy. pnoksága alatt a Britanniában maradt, ők is megkezdték a földerítő munkájukat a fővárosban garázdálkodó kommunisták, valamint valutacsempészek ellen, melyben Csuaráék nagy segítségükre voltak. Héjjas Aurélt pedig megbízta a kecskeméti ellenforradalmároknak összegyűjtésével, akiket szállítson a komáromi Sandberg-erődbe, ahol különítményem Makay Imre szds. pnoksága alatt beköltözkdött, miután Denk Gusztáv, aki Makaynál rangidősebb volt, megbetegedett.

II. köt. 259—263. old.

Az 1. sz. szegedi vadászászlóalj felállítása

Budapesten azután erélyesen hozzáálltam egy zlóalj felállításához. Először végigjártam valamennyi, a főváros területén létező katonai ruhatárat, és lefoglaltam az egyenruhákat, lábbelieket és a hozzá szükséges felszereléseket, melyeknek egyöntetűségére különösen gondolnom kellett, miután gyalogságnak való ruha igen kevés volt.

Az első számú tiszti szakaszon, mellyel Nitthaus Dezső szds. indult Szegedről Budapest felé, még mindig József főherceget őrizte a várban, a főhercegi palotában. Tehát bevonultattam, mivel a zsidók által óhajtott „homo regius”-ság be nem következett, és ezen 30 vagy 40 tiszt ott úgy szólván csak a napot lopták, és a főhercegi konyhán éltek, nem csináltak semmit. Nitthaus szds., aki nem lévén egészséges természetű, egy különítmény szolgálatában nem is bizonyult alkalmasnak, ezért nálam lejelentkezett, és valahol

egy iskolai beosztást kapott. A többi fiatal tisztnek pedig kijelentettem — úm. Taby, Molnár, Cicatricisz, Lackovich stb. —, miután a főhercegi udvar tányérnyalásaiból elég volt, vagy csapatszolgálatra jelentkeznek, vagy leszereltem őket különítményemből, ahová még mindig tartoznak. Erre azután mindannyian sürgősen jelentkeztek szolgálattételre.

Tisztjeim nagy létszámából azokat válogattam ki elsősben csapatszolgálatra, akik a tényleges állományhoz tartoztak, vagy pedig a katonatiszti pályára akartak lépni. Ilyen volt pl. Rantzenberger Győző öreg népfelkelő szds., aki azután ezt a jótéteményemet elég rútul hálálta meg.

A zlóaljörzrs eszerint a következő tiszttekből állott: utánam mint korban legidősebb, Rantzenberger Győző tűz. szds. szerepelt helyettesként, de csak az irodában. Egyúttal az ő felügyelete alá helyeztem a kaszárnya épületét, annak belső tisztaságát, továbbá a konyhákat, a legénység étkezését stb. Elsősegélytisztnek kinevezték Lackovich László, másodiknak Cicatricisz Miklós gy. fhgyokat. Laczkovich mint rangban a többi fölött legidősebb főhadnagy helyettesített távollétemben a zszlőalj kivonulását és kiképzését illető dolgokban. A zlóalj gazdaszáti főnöki teendőivel Czirfusz Ödön fhgyot bíztam meg, akinek Lederer Gusztáv fhgy. — a későbbi hentes-rablógyilkos⁷⁶ — volt mint élélmező tiszt alárendelve. A törzshöz tartoztak még Szeghő Sándor karnagy a teljes létszámú zenekarával, azután Makay Imre tűz. szds., aki alá tartoztak a zlóalj pótkeretűgyei, amelyeket pedig a hozzá beosztott tiszttekkal — úm. Héjjas Auréllal, Héjjas Ivánnal, Vannay Lászlóval, Rády Árpáddal, Kőváry Ottóval és még több más tiszttel intézte a Tisza—Duna között és a Tiszántúl. Megszerveztettem vele a nevezett vidékeken a nemzeti propagandát — továbbá a nemzetvédelmi és irre-

⁷⁶ Léderer Gusztáv csendőrfőhadnagy volt különítményes és felesége 1924-ben brutális kegyetlenséggel meggyilkolták és feldarabolták Kodelka Ferenc hentesmestert. Az elvetemült házaspárt halálra ítélték. A férfit kivégezték, az asszony büntetését életfogytiglani fegyházra változtatták.

denta alakulatokat. Többek között a Kettőskereszt Vérszövetséget.⁷⁷

A zászlóaljtörzshöz tartoztak még a Britanniában elhelyezett tiszti század parancsnokai, melyeket eleinte Scheftsik vadászfhgy., utána pedig Takátsy Gyula honv. huszárszd. vezette. Miután minden egyes gyalogszázad a parancsnokon kívül 4—5 fiatalabb tisztet is kapott — a fönymaradottakat ezen tiszti századba soroltam.

Orosz Károly honv. fgy., aki a lovasszázadot vezényelte, csapatával szintén a zszlóaljtörzshöz tartozott. Ezen lovaszázad legutoljára közel Sandberghez, Újszőnyben volt elhelyezve, utóbb azonban Budapestre a Ferenc József lovaslaktanyába⁷⁸ lett elszállásolva. Ezen századhoz, mely kb. 100 lovasból állott, azután egy gépfegyverszakaszból, a következő tisztek tartoztak: Szentmiklóssy József volt Radeckyhuszár, fhgy. (aki, dacára rokkant lábának, igen jól lovagolt), Tüköry Dénes volt közös 10. huszár fhgy., Makay István honv. huszár fhgy., gróf Salm Herman volt közös 9. huszár

⁷⁷ A Kettőskereszt Vérszövetség 1919 őszén alakult meg, a Tanácsköztársaság megdöntése után. Feladata volt a hazai baloldali erők elleni küzdelem és a belső kémiszolgálat, továbbá, hogy fegyveres „szabadcsapatok” létrehozását segítse és szervezze a szomszéd országok ellen. A Kettőskereszt Vérszövetségről a korabeli illegális sajtó is megemlékezik, közli tagjainak alábbi eskümintáját. „Esküszöm a mindenható Istenre, aki szent és sérthetetlen, hogy én, X. Y. (itt a nevet kell bemondani), az apostoli Kettőskereszt Vérszövetség céljaiért meghalni kész vagyok. Minden bolsevizmus elleni harcban részt veszek, és a vérszövetség szent céljaiért életemet is feláldozom. Mindenki előtt titokban tartom a vérszövetség titkait és törekvéseit. Magyarország ezeréves múltjáért síkraszállok, és kész vagyok meghalni minden erre irányuló törekvésért. Minden olyan dologról, amely tudomásomra jut, legyen az a királykérdéssel kapcsolatos avagy kommunista vagy bármi más néven nevezendő kísérlet, ami az apostoli Kettőskereszt Vérszövetség céljait hátráltatná — azonnal jelentést teszek a vérszövetség parancsnokságának. Ellenkező esetben a vérszövetség vérbíráskodása végez velem. Isten engem úgy segítjen. Ámen!” (Proletár, 1921. augusztus 18.)

⁷⁸ A Ferenc József lovassági laktanya a Kerepesi úton volt, ma a rendőrség épülete.

fhgy., Muraközy József huszár hgy., Juhász László hadapród őrm. A század szolgálatvezető altisztje Turcsányi Mihály tiszthelyettes lett.

A felállított zlóalj első századát Hambrus Béla, 2. századot Molnár Endre, a 3. szdot Falböck Zoltán, a géppuskás szdot Taby Árpád, a műszaki szdot Apostolovits Sándor, az altisztképző iskolát Thurzó Lajos köz. gy. ezredbeli fgyok vezették.

Az új esztendőben, 1920 január hó elején, Makay Imre szdos. a zlóalj propagandatisztjeivel a Duna, azután a Tisza vidékén igen eredményes munkát folytatott. A volt 13. jászkun huszárezred tiszteivel, azután altisztjeivel, akik engemet a világháborúból jól ösmertek, azután a Héjjas—Muraközy családoknak segítségével néhány ezer embert toboroztak zlóaljam részére.

Eljött apraja-nagyja, fiatalja és öregje szolgálni. Voltak 40—50, sőt 60 éves derék, kiszolgált katonák, akik gazdaságukat otthagynva eljöttek fegyvert fogni — kijelentvén: addig nem mennek haza, míg rend nem lesz. Január végével már kb. 1600 embert számlált különítményem — tisztek és legénység mindössze. Tudtam volna még egyszer annyit felállítani, azonban ehhez hiányzott a szükséges felszerelés. Sőt, a kelenföldi laktanyában⁷⁹ is elég hely kínálkozott, a kaszárnyákat azonban alaposan összerongálták és bepiszkították úgy a vörösök, valamint a románok. Elsőbben tehát ezt a kaszárnyát is lakhatóvá kellett tenni. A bevonuló, túlbuzgóan lelkes és jó hangulatban levő legénységet is féken kellett tartani, mivel vagy kívül megverték, vagy a falon keresztül bedobtak egy zsidót a laktanyába, akivel azután elbántak alaposan.

A már felállított zlóaljjal, azután a hozzá tartozó lovaszázaddal egyszer-kétszer hetenként, zeneszó mellett, átvonultam Pest és Buda utcáin. Nagy lelkesedést és meglepetést keltett a keresztény magyar szívekben, amikor hosszú

⁷⁹ A kelenföldi, jelenleg Petőfi-laktanyát abban az időben Károly király-laktanyának nevezték.

idő után, a züllött magatartású forradalmi csapatok után a Prónay- és Ostenburg-különítmény katonáit zeneszó mellett, feszes léptekkel és fegyelmezett tartásban megpillantották. Éljenekkel és virágokkal árasztották el katonáimat. Őszintén átérzett lelkesedés uralta akkor a népeket, valamint az újonnan felállított katonai alakulatokat, mely, sajnos, nem lett kihasználva, hanem a hazafias hangulat apránként el lett bennük fojtva.

Horthy nem tudta, hogy mi je van, de nem tudták a többi maradi csapattábornokok, sem a vezérkariak.

Ostenburg Gyula szdossal a jó viszonyt én mindig iparkodtam fenntartani. Nem adtam helyet sem áskálódásoknak, sem rágalmazó intrikáknak, melyeket néhányan próbáltak közibénk hinteni. Ámbár a két zlóalj tisztjei között létezett egy bizonyos antagonizmus és versenyzés, hogy melyik alakulat jobb és melyik a szebb. Minden szerénységgem dacára — mert nem voltam törzsökös gyalogos tiszt, hanem lovas — állítom: az én zlóaljam sem maradt hátra a másiknak. Magam másfél évig szolgáltam a háborúban a 64. közös gy. ezrednél. Ostenburg-Moravek Gyula szds. pedig teljes életében mint egy kiváló gy. tiszt állotta meg helyét. Azért én is rendelkeztem a kellő ítélőképességgel, és meg volt a szemem, azután az érzésem a gy. fegyvernem kvalitásaihoz is. Sőt, mint lovastisztnek az az előnyöm is megvolt, hogy századpnokaimat és a zlóalj többi tisztjét lóháton is kiképeztem. Ennek folytán ők mint gy. tisztek feltűntek a szakértői szemeknek is, azért, mert nemcsak szabályosan ültek a lovon, amikor századaik élén kivonultak, de lovas mérkőzéseknél is díjakat nyertek.

Az igaz — századpnokaim igen fiatal tisztekből léptek elő, akik még kevés élettapasztalattal rendelkeztek. A megállapodottságuknak hiányában ezután egyeseknél később jellembe vágó dolgok elkövetése bekövetkezett. De azért, hogy egy bizonyos önálló hatáskört adtam ezen fiatal tiszteknek, és mert tudták, hogy ha nem fognak megfelelni, leváltatom, és mást teszek helyébe — ezért a szorgalmuk

és az ambíciójuk határokat nem ismert. A legénység kiképzése és fegyelmezettsége így azután napról napra javult. Úgyhogy idős, tapasztalt tisztek, akik látva különítményemet, kijelentették: hogy ilyen jót és szépet még a békevilágban sem igen ösmertek.

Ostenburg zlóaljának a tisztikarát inkább a régi K. u. K., illetve az osztrák szellem uralta. Nála sok menekült erdélyi szász és más német ajkú is, akik rosszul tudtak magyarul, szolgáltak. Az én zlóaljamban is voltak ugyan néhányan német ajkúak, én azonban a magyar szellemre törekedtem, mivel az újonnan felállítandó hadseregbe olyan tiszteket szándékoztam elsősorban alkalmazni, akik már a háborúban is szolgáltak, és derék magyar családok fiai voltak.

Nagy kár azonban, hogy nem így történt mindenütt, mivel akkor, amikor már megteremtettük a rendet, és a rendcsinálás életveszéllyel már nem járt, megjelentek azon tisztek, akik nemcsak a háborút ismerték hírből, hanem a forradalmi, ellenforradalmi mozgalmakat, az országon kívül, de valahol biztos földözékben elbújva szemlélték.

Mint a jótékony eső után a kankalinok, egyszerre elbújtak azon sok, főleg német származású és ajkú tisztek, akik azelőtt háborúban vagy békében magyar szót az ajkukra vagy magyar újságot a kezükbe a világ minden kincséért nem vettek, mert ezáltal árthattak volna a K. u. K. karrierüknek. Az ilyenek tört magyarsággal gagyogva mind ellepték a nemzeti hadsereget, és mind legbuzgóbb magyarok akartak lenni, amikor a kész állásokba behelyezkedtek.

Károly király már a forradalmak idején a közvélemény előtt úgy szerepelt — mint aki trónjáról lemondott, és a monarchiát még összeomlás előtt az ellenségnek el akarta adni — vagyis elárulta.⁸⁰ Nemkülönben a tiszteket is eskü-

⁸⁰ Prónay Pál itt IV. Károly békekötési kísérleteire utal. A király ugyanis 1917 áprilisában sógora, Sixtus páрмаi herceg közreműködésével kapcsolatot keresett a különbéke érdekében az antant hatalmakkal. Az Osztrák—Magyar Monarchia békejavaslatait 1917 májusában gróf Burián István, a monarchia közös külügyminisztere megismételte. Kísérleté, mint ismeretes, nem járt sikerrel.

jük alól felmentette. Mi volt igaz ebben — mi nem? Azt tisztázni a mindenkori kormányok szándékosan elmulasztották, hogy az efölött való civakodást a nemzetben és a különféle pártokban még jobban előidézze. Szerintem elsősorban Horthyra várt ezen kérdéseknek hivatalos tisztázása — mint a koronás király széktartójára.

Ámbár IV. Károlyt egy igen gyenge uralkodónak tartottam — nem zárkoztam el annak szükségétől, hogy trónjára vissza ne jöjjön. Különösen a trianoni diktátumok után⁸¹ csakis az uralkodó személye lehetett egyedüli biztosító kapcsa Magyarország integritásának, vagyis az elszakított országrészeknek az anyaországgal. Én azonban a legitimizmust (melyet akkoriban karlizmusként neveztek) az ellenforradalmi időkben egy másodrangú kérdésnek tartottam — akkor még, mert magyar, keresztény és szigorú nemzeti alapokon állottam. Ezen dolgokat Ostenburggal történt vitatkozásaim alkalmával ilyképpen is hangoztattam, és ha a királyt vissza akarjuk hozni, mint Horthy akkor maga is szándékozott — elsőbben ki kell söpörni és meg kell tisztítani az országot az idegen konjunktúraelemektől, valamint a zsidóktól, és csak azután lehet a király visszahozataláról szó.

Ostenburg azonban túltette magát mindezen nemzeti és alapvető kérdéseken. Ő a régi K. u. K. monarchia szellemében és még mindig osztrák elgondolásaiban végezte az újraépítő és ellenforradalmi munkát Magyarországon, mely állam azonban már független és különálló volt, testvérországától, Ausztriától pedig már elszakadt. A zászlóaljnak tisztikarát is ezen szemszögből válogatta össze, és ilyen szellemen nevelte. Ez később meg is bosszulta magát nála, mert a Habsburgoktól beijedt honi sovínisztáink ezen az alapon ki is kezdték. A két zlóalj, az enyém és az övé, a fen-

⁸¹ A trianoni béke az első világháborút követő versailles-i béke-rendszer része. Az 1919. január 12-én Párizsban kezdődő béketárgyalások Magyarországra vonatkozó feltételeit 1920 januárjában nyújtották át a magyar kormányküldöttségnek. A kormány megbízottai 1920. június 4-én Trianonban írták alá.

tiekben különböztek egymástól, ámbár a harci készség és az elszántság meg volt mind a kettőben.

En, megvallom, nem tartoztam a Habsburg-gyűlölők közé, és Magyarország integritása, de jól felfogott érdeke szempontjából sem tudtam megérteni azon rövidlátókat és azon sovínisztákat, akik mindenáron azon voltak, anélkül, hogy érdemben ezen állásfoglalásuknak az ország helyzetére és nemzetiségeire való tekintettel az indokait meg tudták volna magyarázni. Pedig a Habsburgok bűneiért nem is annyira ezen utóbbiakat, mint inkább az előző generációk magyar vezető férfiai lehetne hibáztatni, akik holmi konjunktúrából vagy hiúságból behódolva, vásárra vitték hazájukat a fent nevezett hatalomnak.

A legitimisták vagy ha tetszik, karlisták, nem várták be a helyzetnek akár belföldön, akár külföldön való megérését és tisztulását, hanem ab ovo a király behozatalát feszegették, melyben pedig a szabadkőműves zsidóság fűtötte őket, amely ezzel Horthy és a szegediek megbuktatását tűzte ki célul. A legitimista táborban két frakció tömörült — éspedig: az egyiket képezték az önöscélúak és konjunktúrárok. Ide tartoztak főleg (kevés kivétellel) a nagybirtokosok, arisztokraták, a nagytőkések is, mert féltették vagyonukat a bekövetkezendő szociális áldozatok kényszerétől. Továbbá azok is ide pártoltak, akik a Horthy-rezsim alatt nem érvényesülhettek kellőleg. Ezért szívesen vallották magukat, jobb kilátások reményben, legitimistáknak. A másik része azon megfontolt, előrelátó és önzetlen hazafiakból állott, akik Magyarország létét a saját nemzetiségeivel, azután a külső szomszédos ellenségeivel szemben csakis a koronás király személye és Ausztriával egy újból való szövetségben látták biztosítva.

A legitimizmus kérdése tehát nem volt a parlament által kellőleg definiálva, de nem is volt még időszerű ennek érdekében egy határozott lépést megtenni, az időszerűtlen feszegetések a magyar és magyar között hasadásokat okoztak, mert a kapitalista zsidóság a fent nevezett legitimistákhoz

csatlakozott, és azokba görcsösen belekapaszkodott. Ebben azután azok, akik egy zsidómentes Magyarországot szándékoztak felépíteni, ismét a régi liberális rendszert látták viszsztatérni. Az előrelátó, megfontoltan gondolkodó magyar nem a Habsburgoktól akart szabadulni, hanem a zsidóságtól.

Egy ízben Horthyval erről is beszélgettem, amikor még Károly király viszonylagos helyzete az országgal szemben nem nyert még kellő megállapítást. Ti. legelőször kiverjük a cseheket, Ausztria és a tótok segítségével. Megtesszük királynak a legintelligensebb és legmagyarabb Habsburgot, Albrecht főherceget. Vele azután visszafoglaljuk Erdélyt és a Bácskát. Dehát ezek csak tervek voltak, és az ország akkori apparátusával és az akkori viszonyok között keresztülvihető nem lett volna.

Minél nagyobb lett a nemzeti hadseregünk, amellyel az adott helyzetben a fővezér elrendelhetette volna a katonai diktatúrát, és megkezdhetette volna az országban az alapos takarítást és söprést, annál jobban hagyta magát az állítólagos jogrend helyreállításának problémáiba a politikai meszterkedőktől belelovalni. Mindenféle pártfrakciók megbízottai által, akik ki-bejártak nála, és akiket meghallgatott, hagyta magát jól vagy rosszul befolyásolni. Ezekkel a politikai orientációkkal azután be is köszöntött a rágalmazások és intrikák korszaka. A fővezér akkor még leginkább mágnáspolitikusokkal tartott. Gróf Andrássy Gyula, gr. Apponyi Albert, őrgróf Pallavicini György, gr. Sigray Antal, Windischgrätz Lajos herceg, a Zichy grófok és még sok mások keresték fel a Gellért Szállodát, de gyakran vacsoráztatott és elmulatott velük a kaszinó különböző chambre separéiban.⁸² Azután jártak nála a fővezéri ajtón ki-be Huszár Károly, Rakovszky István, Nagyatádi Szabó és más politikai személyiségek is. Tehát nem fejlődött volna ki az arisztokraták és Horthy között olyan barátságos viszony, ha ezen utóbbi velük szemben nem vall teljesen legitimista és trónhú politikát.

II. köt. 266—273. old.

⁸² — különszoba.

**Somogyi Béla és Bacsó Béla, a „Népszava” szerkesztőinek
a kivégzése**

Az 1920. év január közepén⁸³ már túl voltunk, amikor kora reggel ismét megszólalt a Pannónia Szálló-beli szobámnak telefonja, és nagyon sürgősen a fővezérségre rendeltek. Fogalmam sem volt ennek okáról, azonban néhány perc múlva máris a Gellértbe érkeztem, ahol Magasházy várt, és igen szemrehányó ábrázattal járt föl és alá a fővezéri előszobában. Berzeviczy vk. főnök éppen jelentéstételre sietett be Horthyhoz, addig, míg kijött, Magasházy nekem támadt: „Hát már megint mit csináltatok?” „Miért?” — kérdeztem. — „Hát Somogyit és Bacsó-t ki dobta a Dunába?” „Mit tudom én, mi közöm neked hozzájuk, te mondtad még nem is régen, itt, ebben a szobában, mások előtt: »ezeket kell eltenni elsősorban láb alól« — tehát neked jobban kell tudni, hogy kit bízatok meg ezzel a feladattal.” „De hát nem így, az Isten szerelméért — fakadt ki Magasházy majdnem sírva —, ilyen ügyetlenül. A marhák, ahelyett, hogy a vízbe dobják a holttestüket — mint a húsvéti tojásokat, letették őket a Duna partjára. Azután az autóval, amelyikbe vitték őket, nekimentek a Váci úti vámnál a sorompónak, és mindenfelé nyomokat hagytak hátra stb.” „Hát, barátom — feleltem —, mindezekről én nem tudok, most hallom először. De akárki és akárhogy csinálta, jól tette, ennek a húsvéti tojásnak a fővezér is örülni fog, titokban, hogy régi óhaja beteljesült. Ezek a gazemberek túl sokáig éltek — pedig már régen megérdemelték sorsukat.”

A fővezér, akitől Berzeviczy kijött, magához kéretett, és a kezeit tördelte. Miért éppen most kellett ennek megtörténni, pont a kormányzóválasztás előtt. Siófokon Nopcsa akasztott egy gazembert az ablakom elé, most pedig ilyen fontos, országos momentumkor meggyilkolnak két újságíró-t,

⁸³ Somogyi Bélát és Bacsó Bélát 1920. február 17-én gyilkolták meg.

hozzá még a szociáldemokratáktól — nem is merek rágon-
dolni, milyen szörnyű kihatással lesz ez mindenre.

Sokáig desperált⁸⁴ a fővezér, de miután lecsillapodott — szelíden megjegyeztem, és utaltam azon óhajokra, amelyekkel nemcsak ő, hanem egész környezete már régen kívánta ezen imposztor zsidó firkászoknak a láb alól való eltevését. Most pedig, amikor megtörtént végre — szemrehányást kapunk? „Jaj, de hát nem így, hanem amúgy kellett volna csinálni” — fakadt ki Horthy újból, végül becsületszavamat kérte: benne vagyok-e a dologban, vagy se, mert neki tudnia kell ezt már most. Megnyugtattam őt becsületszavamra, hogy én benne nem vagyok, mert most egy félórával ezelőtt tudtam meg a történeteket Magasházytól.

Nemsokára utána Ostenburg Gyula is megjelent, akit Horthy szintén süngösen hívatott magához. Ő mit mondott odabent, mit nem — azt nem hallottam, azonban kijövet megsúgta nekem, hogy az ő tisztjei vitték a nevezett két zsidót egy automobilon a Dunába, a megyeri csárda után, nem messze a fővárosi vízművektől. Később azután magától Ostenburgtól, valamint tisztjeitől bizalmasan a következőket tudtam meg ezen esetre vonatkozóan:

Előre bocsátom, hogy a „Népszava” hazafiatlan és hazá-
áruló szerkesztőjének láb alól való eltevésére igenis foly-
tak már előzetes megbeszélések a két különítmény között. Ostenburgék azonban maguknak vindikálták az elsőbbségi jogot. Miután már több ízben hiába várták és lesték a kedvező alkalmat, a Conti utcai „Népszava” szerkesztőségéből az esti órákban hazamenő Somogyi Bélának a lefűlése — egy napon végre sikerrel járt. Ezen akciót négyen végezték. Kovarcz Emil autóval várta és nyomon kísérte a Népszínház utcába Soltészt, Megait és Lehrert, akik Somogyi Bélát és az őt kísérő Bacsó Bélát az utcán felszólították, kövessék őket az autóba, mert le vannak tartóztatva. Ennek a jelenetnek csupán egy cukorkaárus volt a szemtanúja, akit harmadiknak szintén betuszkoltak ebbe a nagy, hatülékes gépkocsiba,

⁸⁴ — kétségbeesett.

nehogy a jelenetnek még hírmondója is legyen. A kocsit azután, melynek födele fel volt húzva, a Teréz körúton, azután a külső Váci úton végig Kovarcz a megyeri csárda felé vezette. De előzőleg a vámsorompóhoz érve, mely le volt eresztve, nem állott meg, hanem azt áttörve, továbbment. Az ott álló őrség a kocsi után lőtt, a golyó azonban csupán a sárhányót horzsolta. A megyeri csárda után és a fővárosi vízművek között, közel a Duna-parthoz, megállottak. A delikvenszeket leszállítva a Duna felé vezették őket, ahol néhány revolverlövessel őket elintézték és holttesteiket a Dunába hajították. Ezzel azután, mint akik ügyüket jól végezték, visszamentek a kocsihoz, amellyel megfordulva Angyalföldnek tértek vissza a fővárosba, a kocsit pedig a Rottenbiller utcai garázsba helyezték el. Ennél az akciónál a következő furcsa eset adta magát elő: a cukorkaárus, akinek valami bajonettszúrást adtak, de rosszul — halottnak tetette magát, de amint a tiszték elmentek, felkelt a csekély vízből és hazaszaladt. Félelmébe sohase jelentkezett — nem is tett panaszt, nehogy még egyszer elgajdeszolják.

A vízművek éjjeli őre, hallva a leadott lövéseket, reggel megtalálta a folyam szélén az iszapban a két holttestet — értesítette a rendőrséget. Ezen fejvesztett tiszték igen gyerekesen végezték Somogyiéknak láb alól való eltevését, mert a nagy sietségben vagy talán sötétségben nem is vették tekintetbe a megáradt Duna vízállását, mert a holttesteket nem a folyam sodrába dobálták, hanem a part szélére, ahol a víz csekély volt, és ahol a hullák az iszapba rekedtek. Reggelre a víz leapadva, megtalálták a parton a holttesteket, és ezután már a rendőrségnek sem okozott nehéz problémát azokban a két eltűnt és már bejelentett szerkesztőt felösmerni.

A hátramaradt kocsinyomokból, amellyel ott hely színén meg is fordultak, a nyomozás megállapította a Goodrich-féle pneumatikot. Végigkutatva az összes garázsokat — rájöttek azon kevés autó közül, amelyek hasonló gyártmányú gumit használnak, arra, amely a Rottenbiller utcai kocsiszín-

ben állott meg az éjjel. De miután meg is volt elől-hátul sérülve (a sorompó áttörése és a kapott lövés folytán), tisztetek reggel onnét elvitték stb. — valami lakatoshoz javításra. Ezt a lakatost is megtalálta a rendőrség, aki azután pontos személyleírásokat adott úgy a gépkocsira vonatkozóan, valamint azokra is, akik a kocsival kijavítás után eltávoztak.

Tehát mielőtt a katonai ügyészség kezébe vehette volna ezen bűntényt, a polgári hatóságok már kinyomoztak majdnem mindent, ennélfogva nem volt nehéz eltalálni a tettesek kilétét és hovátartozását. A fővezérség ezután a fönti adatok birtokában, látván a bajt, mely reájuk nézve is következtethetik — Rantzenberger Jenő vk. szds. és Magasházy Lajos szds. útján a katonai nyomozást azonnal megindították, amely azután, elég balkezesen, iparkodott a dolgot egy melékvágányra terelni.

Czenkovics Dénes fhgyot, Ostenburg egyik tisztjét azonnal Sátoraljaújhelyre küldték azzal az utasítással, hogy hozza onnét vissza a kocsit, mert nevezett tisztetek azzal időközben odamenekültek, mivel Csehszlovákiába akarták átcsempészni. A kocsi, valamint a tisztetek visszaérkeztek a fővárosba, és megkezdődött a már említett katonai nyomozásokkal a különféle tényállások, a tanúvallomások stb. alapos összekeverése és elferdítése.

A katonai ügyészség ti. az én különítményemre terelte a gyanút, mire azután már akadtak maguk között a zsidók között olyan tanúk is, akik Bibó Dénest és Liphay Antalt látták Somogyival és Bacsóval autóban a Váci úton száguldozni. Én nem tiltakoztam ellene — hadd kavarodjon az ügy mennél jobban — gondoltam magamban, de a két említett fhgy. is páholyban ült és nevetett, mert a kérdéses időben valahol vidéken tartózkodtak, és alibijüket bármikor bizonyítani tudták.

Akármennyire bonyolult össze a két újságíró gajdesz-ügye, valamint a liberális sajtó meggyanúsítva minden különítményt, tücsköt-bogarat is összeírt, azért a főbb szabadkőműves lapok bámulatos, pontos részleteket és információ-

kat nyertek ezen atrocitásra vonatkozóan. Illetékes körök ellenben teljesen elveszítették fejüket. Mi sem lett volna könnyebb és adott esetben célszerűbb, mint néhány, pénzzel ellátott tisztet külföldre küldeni, pl. Olaszországba, akik hamis nyomra vezetik az egész nyomozást, és mint tettesek szerepeltek volna. De mivel a tettesek elszöktek — in contumaciam,⁸⁵ az ellenük hozott ítélettel meg kellett volna elégedni a liberálisoknak. Nemkülönben a zsidó sajtót — Schluss und kusch⁸⁶ — parancsszóra elnémítani. Azonban nem ezt tették, hanem katonai bíróságokkal, azután színleges nyomozásokkal és tárgyalásokkal próbálták ezt az ügyet el-tussolni, amikor a polgári hivatalos közegek, a rendőrkapitányi, azután a belügyminiszteri székekben liberálisok és szabadjóművesek ültek. De még a zsidó sajtó is szabadon írhatott, és minden részletet napvilágra hozva a katonai nyomozás adatait megcáfolta.⁸⁷

⁸⁵ — távollétében.

⁸⁶ — végeztünk, hallgass.

⁸⁷ A nyomozást dr. Nagy Károly főtanácsos, detektív-főfelügyelő végezte, aki baráti körben később így emlékezett meg a nyomozás lefolyásáról: „A Somogyi—Bacsó-ügyet pl. detektíveim napok alatt teljesen tisztázták. Megállapították: Kovarcz Emil főhadnagy vezette az autót. Mellette Megai László alhadnagy ült, bent a kocsiban Székács főhadnagy, Soltész István főhadnagy és Lehrer Árpád tengerész-zászlós már útközben végeztek az utcán elfogott Somogyival és Bacsóval. Mind az Ostenburg-különítményhez tartozott. A tetteseket elfogták, a főkapitányságra előállították a detektívek. Igaz, pár órán át úgy nézett ki a dolog, hogy polgári bíróság elé kerülnek, a fővezérség megtagadta őket: nem katonák. Megai egész testében remegett, fiatal, majdnem gyerekember volt. Látszott rajta, kész töredelmes vallomást tenni. Magam kérdeztem ki. Rávallott a többiekre, de önmagát mentegette, csupán elől ült a sofőrülésen. Különben egyikük sem tagadott. Minden nagyon rövid idő alatt ment, már csak formális kihallgatásuk és a letartóztatás kihirdetése hiányzott, még aznap az ügyészségre kerültek. De hirtelen közbelépett a fővezérség, katonákról van szó, semmi közünk hozzájuk, engedjük ki őket. Meg kellett tennünk, katonai személyekkel szemben a rendőrség nem illetékes. De mindent megjelentettem a belügyminiszternek. Később hallottam, ketten, Kovarcz és Megai a hadbírószádra került, Lito-mericzky százados hadbíró katonai ügyész elé, aki előbb őrizetbe,

Vagy másképpen, és tegyük fel: a vizsgálatot ebben a bűnügyben a katonai törvényszék teljes szigorral lefolytatja, és hivatalosan megállapítja a tettesek kilétét, akiket azonban lefogni már nem lehetett, mert külföldre menekültek. Ebben az esetben a fővezérség, miután katonai alapon kezelték az ügyet, nem engedte volna abba — az akkor még az ellenforradalmi nemzeti iránnyal szemben destruktívan viselkedő polgári hatóságoknak a beavatkozását.

II. köt. 277—281. old.

Horthy Miklós fővezért kormányzóvá választják

A nevezett napon, március 1-én, a fővezér megjelenése a parlamentben húzódott, mert Horthy az esküt nem akarta letenni, miután Huszár Károly kormánya az előterjesztéseiben vonakodott a politikai felségjogokat az államfőre ruházni, Horthy pedig ezekhez ragaszkodott.⁸⁸ Tehát, vagy

majd nyomban szabadlábra helyezte őket...” (*Szokoly Endre: ...és Gömbös Gyula a kapitány*. Gondolat Könyvkiadó 1960. 101. old.) — Az ügyet Beniczky Ödön belügyminiszter 1925. május 31-én „Az Újság” hasábjain is hasonlóan adta elő.

⁸⁸ Horthy Miklós emlékirataiban így írja le kormányzóvá választását: „En azonban azt reméltem, hogy Apponyi Albertet, közéletünk egyik legméltóbb és kimagaslóbb alakját választják meg. Ehelyett az történt, amire nem számíthattam, hogy 1920. március 1-én a nemzetgyűlés 131 szavazattal — a 141-ből — engem hívott meg erre a méltóságra. Prohászka püspök vezette azt a küldöttséget, amely a választás eredményét hírül hozta nekem, és felkért, hogy az eskü letétele végett jelenjek meg az Országházban. Megköszöntem az irántam tanúsított nagy bizalmat, közöltem azonban, hogy a felajánlott méltóságot nem fogadhatom el, és hogy elhatározásom megokolását a nemzetgyűlés iránti tiszteletből, annak a színe előtt adom majd elő.

Mielőtt beléptem volna az ülésterembe, megkértek, hogy változtassam meg elhatározásomat. Az Országház egyik termében összegyűltek a kormány tagjai, a pártok elnökei meg más vezető politikusok, és arra törekedtek, hogy rábeszéljenek. Látva, hogy ragaszkodom nemleges álláspontomhoz, szemrehányások hallatszottak a

egy államfő megválasztása, vagy pedig a fővezér által kihirdetett katonai diktatúra között kellett most már Huszárnak választani. Erre föl rövid tanácskozás után utolsó pillanatban átfurmálták a tervezetet, mire azután a fővezér, Berzeviczy Béla vk. főnöke és Magasházy szárnysegédje kíséretében a Gellértnél kocsiba szállott, és a Parlament felé hajtatott. Közvetlen előtte én haladtam gépkocsimon nékormánnyal szemben, mert elmulasztotta, hogy beleegyezésemet előre biztosítsa. A gyülekezet egyre több vitakozó csoportra oszlott.

Mint tiszt, Ófelségének tettem esküt; ha elfogadom a kormányzóságot, akkor meg az alkotmányra és a nemzetre kell felelősködni. Vajon nem forog-e fenn az a veszély, hogy a két esküben vállalt kötelezettségeim összeütközésbe kerülnek egymással? Ezt a kérdést, melyen leginkább tépelődtem, nem vettem fel nyíltan, és azt is tisztán láttam, hogy a békétárgyalások súlyos körülményei miatt hazánkban ezen nehéz napjaiban majd hazafias köteleességérzetemre hivatkoznak. Ezért csak azt kifogásoltam, hogy a leendő államfő számára megállapított jogkör — ahogyan a sajtó közléséből ismerem —, teljességgel elégtelen. A kormányzó még el sem napolhatná a nemzetgyűlést, még kevésbé oszlatná fel.

E megjegyzéseim után a jelenlevők rövid megbeszélést tartottak, majd Rakovszky István, a nemzetgyűlés elnöke frásztalhoz ült, és tollal a kezében hozzám fordult: »Kérem, diktálja feltételeit. A nemzetgyűlés teljesíteni fogja.«

Még egyszer megkísértem, hogy ellenvetést tegyek. Ilyesmit — mondtam — nem lenne helyes alapos megfontolás és tapasztalt jogászok tanácsa nélkül, így hirtelenében megfogalmazni. Ekkor kijelentették, hogy az ország kormányzójának — a nemesség adományozása és a főkegyúri jog gyakorlása kivételével — mindazokat a jogokat biztosítják, amelyek a királyt megilletik (éppúgy, mint Hunyadi János kormányzó idejében volt). Mit válaszolhattam erre? Miután ennyire sarokba szorítottak, elfogadtam a választást, és bevonultunk a több mint egy órája várakozó nemzetgyűlés színe elé. Letettem a kormányzói esküt a magyar nép választott képviselői előtt, akik a nemzetgyűlés képviselte állami főhatalom erejével megválasztottak.” (*Horthy Miklós*: Id. mű, 125—126. old.) A kortárs Rassey feljegyzéseiben viszont ezt olvashatjuk: „A keresztény blokk mindkét pártjában idegenkedtek a fővezér kormányzóvá választásától. A Kisgazdapártban Rubinek szerelte le a Horthy megválasztása elleni állásfoglalást. A Kereszténypárt értekezletén maga Huszár Károly, a miniszterelnök vállalta a szerepet. Ezen az értekezleten magam is részt vettem. A párt Apponyi jelöléséhez ragaszkodott. Huszár Károly felolvasta Apponyi hozzá intézett levelét, amelyben arra

hány kipróbált tisztemmel, Takátsy Gyula szdssal, Scheft-sik György fhggyal, Makay Imre szdssal, végig a Duna-par-ton, a Margit-hídon keresztül a Parlament elé. Ezt a vona-lat azért választottuk, hozzá még utolsó pillanatban, mert egy merénylet esetén nem kellett házak között haladni, és kevésbé volt exponált, mintha a Belváros utcáit kell keresz-teznünk. A fővezér kocsiját jobbra és balra motorkerékpáron Bibó Dénes, Liphay Antal, Déván István és Iliás fgyok kísérték.

A Parlament épületét magát, valamint kijáratait, azután az arra torkolló utakat az Ostenburg különítménye szállta meg. Az én zlóaljam katonái pedig sorfalat képeztek a Gel-lértől kezdve végig azon az útvonalon, amelyen a fővezér kocsija utánam haladt.

Az elégedetlenkedő képviselők utólag nehezteltek ezért, és óvásokat emeltek, mivel én magam és a különítményem néhány tisztje Horthy után oldalfegyverrel mentünk az ülés-terembe, és az ajtóban állva néztük végig a kormányzó eskü-tételét. A továbbiakban ezen terrorisztikus fellépésemnek, melyet különítményemmel és tisztjeimmel gyakoroltam volna, tulajdonították Horthynak kormányzóvá történt meg-választását is — mert ha ez nincs, sohase választották volna meg.

Az tény: az Ostenburg és Prónay különítményei gondos-kodtak a fővezér biztonságáról a Gellértől a Parlamentig,

való hivatkozással hárfította el megválasztását, hogy semmiféle kar-hatalom nem áll rendelkezésére, mert azzal Horthy rendelkezik. Ezen az alapon ajánlotta, hogy a polgárháború elkerülése céljából a párt fogadja el Horthyt mint kormányzót. De legyen tisztában azzal is, mit jelent egy katonának államfővé választása. Csak viharos tiltako-zás után döntött a párt úgy, hogy Horthyra szavaz a választáson. A vitát Huszár kijelentése döntötte el: „Megértem a felháborodás-tokat, de vegyétek tudomásul, hogy ha holnap nem Horthyt választ-játok kormányzóvá, szét fogják verni a nemzetgyűlést.” (OL R szekció. 226/1289.) A fentieket igazolja a nemzetgyűlési pártok vezetőinek nyi-latkozata az 1920 : I. tc. Horthy követeléseinek megfelelő módon való megváltoztatásáról. (Közli: Horthy Miklós titkos iratai. Kossuth Könyvkiadó 1962. 15. old.)

azután vissza. Nagy közönség várta úgy az Országházon belül, a karzatokon és azon kívül még többben ezen ünnepélyes aktus végbemenését. A katonaság és rendőrség nagy számban vonult fel már azért is, mivel ismét egy merényletnek híre terjedt el, melyet Horthy ellen akarnak elkövetni. Talán lehet? — De nem hittem el akkor sem. Ilyen alkalmakkor a merényletekről szóló meséket mindig hozzátették a túlbuzgóak, nemcsak azért, mert szokás, hanem azért is, mivel ilyesvalami az ünnepség sikerét annál jobban kidomborítja, különösen akkor, ha mégsem történt semmi, mert ezen utóbbiak érdeme lehet csak.

Horthy Miklós, akit a Gellért Szállodába már mint Magyarország kormányzóját kísértem katonáim sorfalai között vissza, csupán néhány napig maradt ott, mert mint államfő, kötötte magát a királyi várpalotának lakosztályaihoz. Így azután ezen épület a jobbik, a Naphegy felé néző szárnyát rendezték be és készítették el részére.

Úgy emlékszem, hogy még a kormányzóvá történt megválasztása napján du. többen gyűltünk össze tisztak a Gellért Szálló félemeleti halljában, ahol a jobbra eső helyiségek a fővezérségnek voltak fenntartva. A szálloda többi részét pedig ugyancsak katonák lakták. Horthy már mint kormányzó, ezen nevezett délután megjelent közöttünk, akit lelkes éljennel üdvözlöttünk. Hogy és miért, nem tudom, de ezen elhangzott üdvözlésünk után egy hosszabb beszédbe kezdett, melynek tartalmát nem is tudom visszaadni — miután hiányzott belőle úgy a logikus tartalom, valamint a gondolatmenet. Frázisokat ismételt szakadatlanul és összefüggéstelenül. Hangoztatta a hazaszeretetét, azután szeretett hazájának a sorsa felett siránkozott, de ezt is egy egészen idegen magyar kiejtéssel és mondatkapcsolásokkal tette — hozzá még olyan orgánummal és kenetteljes hanglegjtéssel, amelyek engem minduntalan egy lelkészre emlékeztettek, aki egy halottat búcsúztat. Sokáig, majd egy órát beszélt. Mi tisztak, türelemmel hallgattuk, csupán megértő pillantásokat cseréltünk egymással. Szeged óta ez volt a második

eset, amikor mélyen megilletődtem Horthy felett, és kételkedve kezdtem afölött gondolkodni — vajon meg fogja-e állani helyét, és meg fog-e tudni felelni azon követelményeknek, amelyeket még Szegeden az ő személyhez fűztünk. De majd csak lesz, ami lesz, gondoltam magamban, ismét bizakodva. A kellő környezettel meg fog felelni, ha a javát meg tudja különböztetni a férgesétől, azon személyek közül, akikkel Magyarország és népe jobb sorsa érdekében munkálkodni szándékozik.

Berzeviczy Béla táb. vezetése alatt álló vk. főnökség szintén a Várban, a várszínház mellett fekvő katonai kincstári épületben helyezkedett el, A tábornokhoz Rantzenberger Jenő vk. szdsn kívül gróf Teleki Sándor, volt közös 7. huszár szds. lett beosztva. A nemzeti hadsereg főpnoka pedig Willering Vilmos altáb. lett.

Miután a kormányzó a Várba tette át székhelyét, azért az én zlóaljam az 1. szegedi vadász zlóalj, a kelenföldi lakatanyából március hó folyamán szintén átköltözött a Várban levő ún. Nádor-laktanyába.⁸⁹ Ámbár én Horthy helyébe nem költözködöm a királyi várba, hanem egy más, erre alkalmas épületbe, mint pl. a miniszterelnöki palotába. Ez mindenestre nem ártott volna azon pletykák elhárítására, melyek ebből keletkeztek — nemkülönben azon meggyanúsításoknak megcáfolására, mintha ő már a király helyére pályázna.

A kormányzóválasztásból kifolyólag, a felségjogokra vonatkozó incidens miatt kabinetválság is történt — Huszár Károly miniszterelnök leköszönt, és helyébe jött egy másik szabadjóműves — Simonyi-Semadam a kabinetjével. Ebből kifolyólag Friedrich, a honvédminiszter is kibukott, helyét azután Soós Károly tábornok foglalta el. Soós kétségkívül egy igen tehetséges, okos, erélyes, jó katonának bizonyult. Erre az állásra való rátermettségénél fogva messze kimagaslott a többi hadimesterséget úzó dilettánsok közül. De nem volt népszerű egyrészt a kommünben tanúsított szereplése miatt sem, de főleg karlista érzelmeitől félték a soviniz-

⁸⁹ Ma Hadtörténeti Intézet és Levéltár.

ták — Magasházy—Gömbös—Toókos—Sréter-klikk, akik a kitűrásában közreműködtek. Ennek folytán már június elején Sréter volt a honvédtisztség.

Soós, aki be akarta magát hízelegni a kormányzónál — a hadseregben elrendelte az államfő személyére nézve ugyanazon tisztelgést, mint ami járt Öfelségének, a királynak. Később, azt hiszem, ő maga bánta meg ezt legjobban. Május havában egy csapatszemle lett tartva a Vérmezőn, amely alkalomkor a helyőrség tisztjei és legénysége kivonulva, Horthy személyére lettek felesketve. Maga az esketés és az eskümintá sok kontroverziára⁹⁰ adott okot.

A legitimisták közül többen le se tették az esküt, hanem nyugdíjba vonultak. Vagy mások valamiképpen titokban lazsáltak — később azután eldicsekedtek, hogy ők Horthyra nem esküdtek.

II. köt. 285—289. old.

„Sajnos, nem én irányítottam ezt a vállalkozást”

A nyugati határon működő különítményeimet szándékoztam megtekinteni, azért Szombathelyre utaztam. Itten a Bécsből érkező Szentmiklóssy fegyverrel adtam találkát, miután bizalmasan értesültem, hogy Kun Béláékát Karlsteinből Stockerauba szállították, ahol egy kórházkertnek egyik pavilonjában helyezték el őket. Talán azért, mert orvosi kezelésre szorult egynémelyik közülük? Ezen pavilon, amelyben laktak, még egy külön drótkerítéssel is el lett különítve a többitől. Mindez titokban ment végbe, mivel az emigránsok Karlsteinben életüket féltették. Azonban, mint hírlett, Stockerauban sem akarták őket hosszú ideig hagyni, mert egy, még biztosabb helyre, Steinhofba akarták őket tenni, ahol nem lehetett egykönnyen hozzájuk jutni. Még március hónapban egy pontos terepszemlét véttettem fel Szentmiklóssy fegyverrel által a stockeraui helyzetről, aki, da-

⁹⁰ — vitára, ellentétre.

cára a világháborúban megrokkant lábának, igen tevékeny és ügyes embernek bizonyult. Mint már említettem, őt az emigránsok még nem ismerték látásból, azért minden feltűnés nélkül lakhatott, járhatott-kelhetett Bécsben. Onnét járt ki azután Stockerauba, és kikémlelve ügyesen a helyi viszonyokat, erről nekem rajzot is küldött.

Szombathelyen március végére beszéltem meg vele a terv végrehajtását. A helyzet annyiból bizonyult elég előnyösnek, mivel Kun Bélának és a többi társai a jelzett pavilon emeletén, a csendőrség pedig lent a szuterénben kapott elhelyezést. Ha tehát néhány elszánt ember este váratlanul oda behatol, lefegyverezheti az őrséget, míg azalatt a többi Kúnékkal végez. Ezen utóbbit kellett elhatározni, miután sem elegendő kocsis, sem ember rendelkezésre nem állott, ezért elhurcolásukról szó sem lehet. Azonkívül Bécs közelsége és más körülmények sem engedték meg a sok időt igénybe vevő elszállításukat Magyarországra. A fentiekén kívül sietős volt a dolog már azért is, mivel nem lehetett tudni: nem-e viszik őket egy éjjel ismét máshová.

Sajnos, magam nem irányíthattam ezen vállalkozást személyesen, mely meggyőződésem szerint okvetlenül sikerül, ha egyesek nem veszítik el a fejüket, és nem követnek el gyerekes ostobaságot. Az Ausztriából való kitiltásom dacára talán megkockáztathattam volna ennek az akciónak a személyes vezetését, azonban annyi mindenféle fontos dolgom akadt itt Budapesten, és csapatomat sem mertem több időre elhagyni, mert elpusztítására igen pályáztak — nekem tehát itt is nagyon résen kellett lenni. A stockeraui akció, míg bekövetkezik egy kellő és alkalmas pillanat, talán heteket is igényelt volna. Márpedig ilyen hosszú időre különítményemet nem bízhattam senki másra. De tegyük fel, ha a dolog mégis balul üt ki, és az osztrák kommunistáknak sikerül engemet elfogni, valószínűleg kiadnak Oroszországnak, és nem kerülök többé vissza se csapatomhoz, se Magyarországra. Én Szentmiklóssy Józsefben bíztam — amennyiben

elkövetkezik egy kedvező pillanat, ő végre is fogja hajtani utasításaimat.

A vele történt szombathelyi megállapodások után még rendelkezésre bocsátottam neki ezen vállalkozáshoz az alább nevezett tiszteket és altiszteket: báró Liphay Antal, Faber Rudolf, Rohr István, Kölber Pál fhgyokat, Thieringer László hgyot. Azonkívül Hautzmayer Károly és Reininger János repülőpilótákat. A három bécsi fiú: Prossl Ernő, Sturm János és Karl Rudolf (a negyedik, Dietrich már le volt fogva és a Landesgerichten⁹¹ ült) szintén segítségére voltak, Takáts József őrm. pedig azon 10 üléses Flieger Puch autónak volt a sofőrje, mely járművet sikerült megszereznem és Ausztriába kiküldenem. Az említett résztvevők tartoztak Szentmiklóssy által megjelölendő napon és időben, ki vasúton, gyalog, villamoson Stockerauba menni.

Amint már jeleztem, a dolog sikerül feltétlen, ha jó magam is köztük vagyok, és nem adnak ki ellenem Ausztriában elfogató parancsot. Ámbár a fiúk elszántan és lelkesen álltak hozzá ezen vállalkozáshoz, azért a magyar mégse való az ilyen munkára, mert felületes, elővigyázatlan, fecseg, és végső esetben, ha nem is veszíti el a fejét — megtorpan. Az alkalmas pillanatnak a terv végrehajtására való kivárását valahol Bécsben elbújva, itthoni nagy elfoglaltságom miatt, nem kockáztathattam meg. A zsidók által ellenem úszított osztrák hatóságok a végén mégis csak lefognak. Ezen fiatal tisztek pedig, talán azért, mert túl fiatalok voltak, nem engedelmeskedtek Szentmiklóssynak, és parancsait, valószínű, nem úgy teljesítették, ahogy ő kívánta. Szóval az akció fiaskóval végződött, egy véletlenül közbejött incidens széjelugrasztotta őket, pedig már az emigránsokat rejtegető ház küszöbén állottak.

Ezen esemény lefolyásáról utólag a következő jelentést kaptam az abban résztvevőktől: Szentmiklóssy és még néhányan áthatolva a kerítésen, sőt a belső drótsövénynek a kapuját — melyet a foglyok biztonságára még külön elkészí-

⁹¹ — tartományi bíróságon.

tettek — szintén sikerült észrevétlenül kinyitniok. Erre azután egész a szuterén bejáratáig — ahol a csendőrség tartózkodott — tudtak előrenyomulni. Már elkészültek a gyanútlan őrségnek meglepetésszerű megrohanására, valamint a fegyverállványnak nekitámasztott puszkák kézrekerítésére — amikor az utca felől egy vészfütyülés és nagy láрма halatszott. A különféle szerepek elosztásakor Szentmiklóssy Fáber fhgyra bízta a kerítésen kívül tartandó őrködést. És amint az illető egy közeli alléban meghúzódva figyelt, hozzávetődött egy öreg rendőrféle éjjeli őr, aki megkérdezte — mit keres itt. Ahelyett, hogy Fáber őt valamiképp távolcsalja a kérdéses pavilontól, vagy végső esetben revolvert szegez neki — alkudozni próbált ezzel az öreggel, azután bizalmasan bevallva: ne szóljon, mert ők magyarok és Kun Bélát akarják a kórházból elvinni stb., a város felé akarta tuszkolni. Ezen Fáber által leadott gyerekes és őszinte beösmérés után az éjjeli őr belefújt a vészpisjába, és lármájával felverte a környékbeli lakosságot. Szentmiklóssy pedig embereivel erre fel természetesen a szélrózsa minden irányában elmenekült.

Másnap azután a bécsi sajtónak alkalma nyílt, ezen kísérelleti merényletet pertraktálva, engemet és tisztjeimet támadni. A gauner⁹² szó képezte aránylag még a legenyhébb kifejezést, amellyel minket illettek. Azon tiszteknek, akik lakásaikat Bécsben nem jelentették be, sikerült még Magyarországra menekülniük, de Liphthayt, Reiningert, Sturmöt, Prosslát, akiknek lakásait tudták, lefogta a rendőrség. Nagy váltságdíjak lefizetése után egy bizonyos idő múlva ismét szabadon engedték őket, de nem is tudtak semmi konkrét bűnt rájuk bizonyítani.

II. köt. 298—301. old.

⁹² — csibész, csaló.

Steinhofi merénylet⁹³

Elhívtam Giovanni Collinit, aki szüntelen ostromolt írásbeli kérvényekkel: adjak neki ismét új feladatokat. Így azután általa szándékoztam ezen imposztorok elpusztítására egy új kísérletet megtenni. Május első napjaiban Szombathelyre rendeltem nevezettet, azután ellátva őt egy határlépesi igazolvánnyal, valamint a szükséges pénzekkel, azzal a paranccsal küldtem át Ausztriába: lépjen összeköttetésbe a Steinhofban levő népbiztosokkal — akárhogy, tegye el őket vagy legalább Kun Bélát láb alól. Ha ez sikerül — garantálom neki élete végéig a gondtalan megélhetést. Giovanni azonnal vállalkozott ezen feladatra, kijelentve: „addig haza sem jön, amíg ezt végbe nem viszi” — sőt, az ügy anyagi részét is lényegtelennek találta. Miképp csinálta, nem tudom, de valóban sikerült neki a népbiztosokkal az érintkezést felvenni. Talán Csuvara útján, aki ismét kimerészkedett Bécsbe? Valószínű ő hozta őt össze Landlerrel, aki szabadlábban maradt, és nem osztozott népbiztos-kollégáinak steinhofi főgságában. Ő általa küldte Giovanni szeretet-

⁹³ A merénylet 1920 húsvét vasárnapján történt. A gyilkossági kísérletről a „Proletár” a következőket írja: „Ahogy minden forradalmi párt első kötelessége, hogy vezérkarát biztonságba helyezze, ha a forradalom válságos stádiumba jut, úgy az ellenforradalomnak természetes törekvése, hogy ezt a forradalmi vezérkart lehetőleg megsemmisítse. Valóban: a proletariátus forradalmát nem lehet úgy megszüntetni, ahogy azt az ellenforradalom a legszívesebben szeretné, a proletariátus kiirtásával, mert hiszen proletariátus nélkül a kapitalista társadalom nem lehet el, és így kénytelen-kelletlen megelégszik az ellenforradalom a proletariátus kiirtása helyett annak gúzsbakötésével. De ki lehet irtani a proletariátus legértelmesebb rétegét, és ki kell irtani a proletariátus vezetőit, a proletariátus vezérkarát, mert amíg ez nincs kiirtva, addig a proletariátusnak vezetője van, és miután a proletariátus még gúzsbakötötten is folytonos és fenyegető réme az ellenforradalomnak, Horthy és Héjjas, Prónay és Bibó mindaddig vesztüket érzik és az újabb forradalom rémét látják, amíg tudják, hogy a proletariátus vezetői még élnek, sőt szabadon járnak és dolgoznak a forradalom érdekében.” (Proletár, 1920. október 14.)

adományait és üzeneteit Kun Béláéknak, akik reszketve lesték azon napot, amelyen végre átengedik őket Oroszországnak mint cserefoglyokat.

A pünkösdi ünnepek kapóra jöttek Collininak, aki ismét készített mindenféle jó dolgokat, úm. narancsot, süteményt, kuglófot stb. A narancsokat azonban ezúttal ciánkálival preparálta meg, és így juttatta el mint pünkösdi ünnepi szeretetküldeményt a steinhofi társaságnak.

Csupán betegek lettek az említettek, és a náluk rögtön alkalmazott gyomormosástól meggyógyultak, ezért hasmenésen kívül kutya bajuk sem történt.

Giovannit mint gyanúsítottat szintén lefogták, de mert mások is kedveskedtek narancssal, azért nem bizonyíthatták rá a tett elkövetését, melyet ő váltig tagadott; hálából elárulta azután az én egész szervezetemet, melyet a népbiztosok elpusztítására megmozgattam. Giovanni — akit Ausztriából a hatóságok azután kitoloncoltak — sem volt jobb a Deákné vásznánál; egyszer így, máskor amúgy akart magának érdemeket szerezni. Miután a bécsi újságok az ő bemondása alapján közölték le a népbiztosok ellen vezetett akcióimat — ideát lefogattam őt. Már azon az elhatározáson voltam, mivel ő is közönséges áruló: tehát lakolni fog, mint ahogy ilyenekhez illik. Egy ideig a Nádor-laktanya börtönében tartottam lecsukva, és mint rab az automobiloikat mosta a kaszárnyaudvaron. Csak azután, tekintettel a többi jól végzett munkáira, megkegyelmezttem neki, amennyiben a zalaegerszegi internáltak táborába küldtem több más kisebb-nagyobb kommunista foglyokkal együtt. Könyörgő leveleit kiszabadítása érdekében onnét írta, míg végre közbenjárásomra két év múlva elbocsátották.

II. köt. 301—303. old.

A fürstenfeldi fegyvertárak kifosztása⁹⁴

Óvatossan kellett eljárnom, nehogy Magyarország hivatalos tényezői vagy éppenséggel a nemzeti hadsereg ezen rajtaütésénél (mely tulajdonképpen rablás volt) „érdekelve és kompromittálva ne legyen. Három tehergépkocsira okvetlen szükség volt, ezeket Szekszárdy Dusa t. fhgy. kerítette elő egy magánvállalattól. Bibó gondoskodott megfelelő sofőrökről. Makay Imre szds. Héjjas Ivánnal a Duna—Tisza környékén kb. 30 gazdát toborzott, akik nemrég szereltek le a zlóaljamtól. Nevezettek elsőbben a Nádor-laktanyába gyülekeztek polgári ruhában, ahol őket egy szobában lecsukattam, nehogy a városban valami virtuskodással magukra vonják a figyelmet. Innét szállingóztak azután egyenként a Keleti pályaudvarra, és az egész vonaton szétszórva elhelyezve indultak Szentgotthárdra. Itt már Thurzó Lajos fhgy. várta őket a zlóalj több tisztjével és altisztjével ugyancsak

⁹⁴ A magyar ellenforradalmi rendszer tisztí különítményesei már 1920 elején felvették a kapcsolatot az osztrák és német ellenforradalmi tisztí szervezetekkel. Prónay Pál már 1919 végén tárgyalt az osztrákokkal. E tárgyalások során állapotott meg Brandorfer Antal osztrák határőr századossal a fürstenfeldi fegyvertár kirablásáról. A magyar ellenforradalmi rendszer ugyanis vissza akarta szerezni a trianoni béke értelmében elveszített területeket, valamint részt kívánt venni a lengyel—orosz háborúban, a lengyelek oldalán, Szovjet-Oroszország ellen. E háborús terveik megvalósítását egyrészt titkos fegyvervásárlással, másrészt, mint ezt a fürstenfeldi eset is mutatja, fegyverek rablásával kívánta elősegíteni. A fegyverrablás azonban kiderült, s a keletkezett botrány elcsitítására a kormány nyilatkozni volt kénytelen. A felelősséget az osztrák századosra hárították, aki — a kormány nyilatkozata szerint — a rablást és a fegyverek Magyarországra történő csempészését a magyar határőrök ellen folytatott tűzharcban hajtotta végre. A fürstenfeldi támadásról kiadott hivatalos jelentés megállapítja: „...a puccsot egy Bårdorfer Antal [Brandorfer — Szerk.] nevű osztrák százados kezdeményezte. akit a csíny elkövetésére az Ausztriában jelenleg uralkodó politikai viszonyokkal való elégedetlensége kényszerített. Bårdorfer tervét magyar és osztrák határmenti lánckereskedőkkel hajtotta végre, akik a tett elkövetése után magyar területre mentek át.” (Népszava, 1920. augusztus 13.)

polgári ruhában. A megérkezett gépkocsiknak ponyvái alá rejtve indultak meg 1920. július 28-án este a sötétségben az osztrák határ felé. Thurzó Francia Kiss Mihályt, a híres kecskeméti gazdát, annak néhány ügyes emberével: Szomarrivá Gusztávval, Király Jóskával előreküldte, lopóddzanak az árok mellett a határig, és kapják le zaj nélkül az ottani hídnál sétáló osztrák őröket. Egy mesteri ugrással és fogással Francia Kiss Mihály leteperte az egyiket, azután a másikat, anélkül, hogy bármiképp ellent tudtak állani, csupán életükért könyörögtek. Erre már beérkezett Thurzó fhgy. a többi emberrel, akikkel azután rajtaütöttek a raktárepületekben levő alvó őrségre, melynek kb. 25 tagját lefegyverezték. Kerékpáros küldönc által ment az avizó⁹⁵ hátrafelé, mire Héjjas Iván, aki a leglelkesebb mozdatója és propagálója volt ennek a vállalatnak, előre robogott a tehergépjárművekkel, a ponyva alatt rejtőzködő tartalékkal. Nem telt bele sok idő — a megtalált kulcsokkal kinyitott raktárkapukon az emberek egy óra leforgása alatt kihordták kb. 3000 db fegyvert, 30 géppuskát a hozzávaló szükséges felszerelésekkel, azután töltényekkel. Ezen műveletet Thurzó biztosította a zlóalj tisztjeivel és altisztjeivel, azután a visszavonulást is, és mindaddig fenntartotta a katonai fegyelmet a lelkesedéstől nekibátorodott szabadcsapatoknál, amíg a nehezen megrakott teherkocsik már túl voltak a magyar határon. Odaát azután a fegyverek vasúti kocsikba lettek rakva, és megbeszélés szerint Izsákra lettek továbbítva, ahol jó ideig rejtve maradtak. De miután Sréter hadügyminiszter kutatni kezdett utánuk — mert félt a különítményem fegyveres erejétől —, felvittem a Várba, ahol a kaszárnya és a vele szomszéd épületek pincéiben dugtam el azokat.

Július 30-án érkeztek meg Thurzó, Makay, Héjjas Iván, Bardorfer osztrák szdossal a Nádor-laktanyába, és jelentették nálam a vállalkozás sikeres végrehajtását. Ezen valóban nagyszerűen végrehajtott, úgyszólván fegyvertényért

⁹⁵ — értesítés.

igen megdicsértem ezen derék tiszteket. A rajtaütés igazán kitűnően volt végrehajtva, mivel az osztrákok eleinte nem is gyanakodtak a magyarokra, hanem a nem messze levő szerb határon garázdálkodó kommunistákra, mert Thurzónak néhány németesen elejtett szavából arra következtettek.

Bardorfer szdsnak a magyar nemzeti hadseregbe való átvételéről azután gondoskodtam, akinek feleségével együtt egyelőre a Britanniában utaltattam ki lakást. Majd a szegedi vámőrséghez került, amelynél néhány hét múlva, válami ürügy alatt, hálátlanul elnyugdíjazták.

II. köt. 305—306. old.

A Podmaniczky utcai szabadkőműves páholy⁹⁶ lefoglalása

A fent említett segélyakció⁹⁷ dacára Gömbös nem boldogult, mert azon nagy pénzüsszegek, amelyeket a kormány neki a MOVE érdekében átutalt, szintén elfolytak eredmény nélkül. A MOVÉ-t nemcsak hogy nem szervezte meg országosan, de ami belőle megvolt, néhány év múlva az is széjjel esett. Ezen kitűnően és magától adódó alkalom is bizonyítja legjobban Gömbös minden komolyabb munkára és szervezésre való képtelen, érzék nélküli, tehetségtelen egyéniségét.

⁹⁶ A szabadkőművesség az egyetemes emberi összetartozást, az emberek testvériségét hirdető vallásos-etikai színezetű polgári liberális mozgalom a XVIII. század elején keletkezett Angliában. Magyarországon 1868-tól kormányengedéllyel működött. Az ellenforradalmi rendszer megtagadta működési engedélyét. A „feloszlatast” a különítményesek közreműködésével 1920. május 14-én hajtották végre. A magyarországi nagypáholy helyiségeit a MOVE foglalta le. A „Nemzeti Újság” rövid hírben közli, hogy a helyiséget a Lakás-hivatal utalta ki a MOVÉ-nak. Egy katonákból és polgárokból álló bizottságnak a helyszínen történt kiszállását a lopások megakadályozását szolgáló leltár felvétele tette indokolttá.” (Nemzeti Újság, 1920. május 15.)

⁹⁷ Prónay Pál arra utal, hogy a kormányzónak megemlítette Gömbös azon kérését, mely szerint a MOVE a budapesti szabadkőműves páholy helyiségére pályázik. Emellett Prónay anyagi segítséget is adott a MOVÉ-nak. (Prónay-napló. II. köt. 313—314. old.)

Egy más, hozzáértő szervezőnek akkoriban — amikor még nem nőttek gombamódra különféle szövetkezetek, egyesületek, pártok stb. — az egész országot meg lehetett volna szervezni. Gömbös egyéniségének a politikai dzsungelokban való bujkálás jobban megfelelt, ámbár eleinte ott szintén nevésegesen naiv szerepet játszott. Később azonban Bethlen István alatt azután kitanult. Ez év április elején sürgősen keresett. A neki ajándékozott gépkocsival össze-vissza száguldozott Budapesten addig, míg megtalált. Újabb segítséget kért, mégpedig a Podmaniczky utca 45. sz. alatti szabadkőműves budapesti főpályának az elfoglalására. A Simonyi-Semadam-kormány belügyminisztere, Dömötör Mihály rendelete alapján kimondotta annak feloszlását. Ámbár ezzel nem lett kimondva sem az épületnek, sem pedig az abban foglalt instrukciónak más által való birtokbavétele: én azért Gömbösnek erre a célra rendelkezésre bocsátottam Takátsy Gyula szdost, aki azután tisztjeivel karakánul el is foglalta az épületet mindazzal, ami benne találtatott.

En azt gondolom, erről a muszáj-porhintő rendeletről a szabadkőművesek előbb értesültek, mint maga Gömbös, mert addig, míg a Britannia különítménye a Podmaniczky utcai főkaput döngette, a padláson keresztül a szomszéd házba vezető titkos átjárón a benntartózkodók a fontosabb iratokkal elslisszoltak. Volt elavult frás, lim-lom, hátborzongató halálfejes dekorációk, kaszás csontváz, török, kardok, szarkofágok, kandeláberek, izléstelen, gettó-stílusban tartott bútorok vagonszámra. Azonban aktuális dokumentumok — azok hiányoztak.

A jelzett iratok elsőbben a Nádor-laktanyának egy szobájába vándoroltak, onnét lett egy része a levéltárnak, egy másik része (katonai) a körletparancsnokságnak átadva. Gömbös pedig megtartotta magának az ottan megtalált perzsaszönyegegek közül a legszebbeket, melyeket Baross utca 4. sz. alatti lakásában büszkén mutogatott később nekem is. Gömbös hibásan intézte az egész lefoglalást, mert először is nem vitt magával szakértőket, akik ilyen aktatömkelegnél meg

tudtak volna különböztetni és különválogatni a megfelelő értékesebb részt. Másrészt azt sem vette tekintetbe, hogy ezen főpáholynak Budapesten legalább 12 más fiókpáholya is volt, amelyeknél a lefoglalási végrehajtást egy időben kellett volna végbevinni, beleértve a vidéki városokban levő páholyokkal együtt.

II. köt. 314—315. old.

Karlisták és antikarlisták

A legitimista irányú készülődések erősen folytak, nemcsak a politikusoknál, hanem a hadseregben is. A régi, konzervatív rezsim emberei mind a két helyen erősen voltak képviselve.

Az államfő környezetében báró Láng Boldizsár vk. ezredes vezette a katonai kabinetirodát. A melléje beosztott katonatisztek, úm. Révhegyi Ferenc, Fischer Lajos, Kozma Miklós szdosok mindannyian (talán kivéve a két utolsót) meggyőződéses legitimistáknak számítottak akkor még. A polgári katonai iroda főnöke eleinte Beleznay András volt szolnoki főszolgabíró volt, akit nemsokára Bartha Richárd váltott le, aki még Ferenc József kabinetirodájában dolgozott. Soós Károly hadügyminiszter, Willerding Vilmos hadsereg-főpnok, Horthy István lovassági felügyelő, Hellebronth Antal tüzérségi felügyelő, Berzeviczy Béla vk. főnök, Dáni Balázs, Dáni Béla, Sárkány István, Nagy Pál, Sávoly János altábornagyok valamint körletpnokok, azután báró Lehár Antal ezredes szombathelyi körletpnok, Riedl Miklós tábornok lovasdandár-pnok, gr. Csáky Zsigmond tábornok, a csendőrség felügyelője, Nádossy Imre orsz. rendőrségi felügyelő, Binder Ferenc, Ostenburg Gyula, Prónay Pál különítmény- és zlóaljpnokok, szintűgy a különféle lovasezredek ezredei: úm. báró Török Géza, Potter János, Abonyi Andor, de maguk ezen nevezett csapatokhoz beosztott tiszték nagy része is (kivévéen talán egy-két régi törzsökös honv-tisztet)

nem voltak dinasztiaellenesek. Az imént felemlített nevek feltétlen az erős legitimista irányt képviselték.

Tömegesen kerültek felszínre olyanok, akik ugyan az ellenforradalmi munkában sem nem exponáltak, de meg sem erőltették magukat — koruknál és rangjuknál fogva azonban elfoglalták úgy a hivatalokban, mint a csapatoknál a felsőbb vezető helyeket. Ezek természetesen létük érdekében karlistáknak vallották magukat — ha talán nem is voltak száz százalékig azok. Színvallásukhoz Horthy kormányzó mindenkor megértően bólintgatott, míg ellenben az ellenforradalmároknak a szemében szálkák voltak. A fiatalabb generáció, mert ellenforradalmároskodott, jussot vindikált a magasabb vezető állásokra, miután az ország újraépítő munkájában az alapköveket már le is rakták. Ezekhez beszívárogtak ugyancsak mint aspiránsok azok is — főleg vezérkariak —, akik karrierük érdekében a kommün alatt a vörösöknél is próbáltak szerencsét. Ezek azután, mint az összeszójazott bergsteigerek, hegymászők, kötélen húzta be egyik a másikat a nemzeti hadseregbe. Soós Károly honv. miniszter, aki maga igen szorgalmas vörös volt, hogyan is mert volna ellenállni ennek a fönt említett invázióknak. Ő nem állhatta útját egy Lorxnak, Werthnek, Lichteneckertnek, Újfalussy Gábornak, Öhmnek, Bengyelnek és még sok más, a vörösöknél levizsgázott konjunktúralovagnak, amikor ők a vörös éra bukása után továbbszolgálatra a nemzeti hadseregnél jelentkeztek. A régi közmondás ismét érvényesült: „Egyik varjú nem vájja ki a másik szemét.”

Csupán frappáns példaképpen felhozom az alábbi esetet: egy Nemessányi István nevű fhgy. orosz fogságban — távol Szibériában — lázító kommunista beszédeket tartva, bajtársait a következő szavakkal fenyegette meg: „mi majd odahaza szemben fogunk állani. Én a vörös zászlóval — ti pedig a nemzeti színűvel” stb. Ezt a tisztet a különféle ellene beérkezett feljelentések dacára 1920-ban már igazolták. A honvédségnél ezredes lett. Egy derék bajtárs, Görgey

Miklós ezredes, akit ezen ügyből kifolyólag üldöztek, mivel Nemessányi ellen vallott — érzékenységében agyonlőtte magát.

Mivel ilyen divergáló elemek összpontosultak már kezdetben a nemzeti hadseregben, megindultak az intrikák, gazdátlan besúgások, rágalmozások stb. A fegyelem gyepői a tisztii becsületet érintő dolgokban lazán lógtak, hiányzott az erős kéz a vezető állásokban, aki azokat megfogja, mert mindegyik félt és tartott a másiktól. A tiszteket nem egyéniségük vagy rátermettségük szerint válogatták meg, hanem a politikai állásfoglalásuk volt a mérvadó. A tiszta búzából nem válogatták ki a konkolyt — végül csak a gaz kelt ki, amely elnyomott azután minden mást. Ezen káros viszonyok nem javultak, hanem évről évre fokozódtak. Amikor pedig a második világháború alkalmával fegyelmezett, harci felkészültségre és katonai erényekben iskolázott, azután kiképzett csapatokat igényelt a nemzet — ilyen nem volt. Illetve a vezetők bizonyultak rossznak.

A nemzeti hadsereg kezdetleges felállításánál a volt közös hadseregbeli tisztek kvalitásban messze túlhaladták a volt honvéd tisztikart. A régi közös domináló katonai szellemet ellensúlyozandó, mely megjegyzem a született magyar tisztek részéről veszélyt az országra úgy sem képezett volna — az antikarlisták (jobbára szélső sovíniszták és konjunktúraelemek) Soós Károly honv. minisztert Sréter István ezredessel túrátták ki állásából. Ámbár ebben saját magamat is hibáztatom, mert ezen utóbbinak szekerét jóhiszeműen én is segítettem tolni a miniszteri székbe. Gondolván, mint jóvágású magyar ember — aki úgy békében, de különösen a világháború idején jó katonai hírnévnek örvendett — megértőbb lesz különítményemet illetőleg, melyet Soós el akart pusztítani. Azután a magyar intranzigens keresztény nemzeti gondolatnak az országban való keresztülvitelének szükségét belátja, és annak jobban érvényt fog szerezni, mint elődje. De bizony, igen csalódtam, mert liberális be-

folyás alá kerülve, debüjét⁹⁸ a különítményem feloszlásával akarta kezdeni.

Sréter kicsinyes politikai pizskálódásokban merült ki ténykedésében. Később pedig, amikor már az antikarlista csoport megerősödött — a Gömbös, Toókos, páter Gyarmathy, Magasházy, Fischer Lajos, Görgeyék által képezett klikkhez csatlakozott —, megteremtették a maffia magját, melyeknek tagjait kivétel nélkül beszervezték az EKSZ-be, amellyel azután ellensúlyozták a hadseregben és a politikában megnyilvánuló legitimista szellemet. Sréter azonban, ebbe a magas állásba jutva, ezen utóbbi áramlattal tehetetlennek bizonyult, mert ugyanezen évnek őszén máris kibukott — őt követte azután Belitska Sándor.

Amint a dolgok későbbi folyamányából tapasztalni fogjuk, mindezen katonai és politikai tényezőket — amelyek egymást filmszerű gyorsasággal felváltották —, mint a sakkfigurákat, gróf Bethlen István, gróf Teleki Pál, gróf Bánffy Miklós, ez a három erdélyi szabadkőműves mágnás igazgatta, egyelőre a háttérből. Nekik sikerült Horthy bizalmába férkőzni, mégpedig Bethlen Istvánné, szül. Mocsonyi Margit grófnő útján, aki akkoriban még igen csinosan nézett ki, és az 1920-as években majd minden nap megfordult a kormányzónál, akit lebilincselve, sikerült az ő klikkjük politikájának (vagyis az erdélyi optáns politikának)⁹⁹ megnyerni.

⁹⁸ — első szereplését.

⁹⁹ Az optáns olyan személy, akinek — egy terület más országhoz csatolása esetén — jogában áll két állampolgárság között választani. A trianoni békeszerződés is tartalmaz optálásra vonatkozó rendelkezéseket. Tekintettel azonban arra, hogy a rendelkezések nem határozták meg pontosan, hogy az állampolgári hovatartozást az állandó lakhely vagy az illetőség alapján döntenek el, évekig húzódott egy-egy optálási ügy, és rengeteg visszaélést eredményezett. A rendelkezések arra is adtak lehetőséget, hogy az optáns (állampolgárság változtatása esetén) megtarthassa ingatlanait abban az államban, ahová az opció előtt tartozott. A románok a magyar nagybirtokokat elkobozták Erdélyben. Prónay naplójában az e kérdésben kialakult huzavonára utal, nevezetesen arra, hogy Bethlen István és a többi erdélyi földbirtokos sürgette az elkobzott birtokaikért fizetendő kártérítés ki-

A számottevő politikusok túlnyomó része a legitimizmus mellett foglalt állást. Ámbár a parlamentben több pártbeli frakció kapott mandátumot, a nagyatádi Szabó kiscgazda tábora volt a legszámottevőbb. Ők, ha nem is ragaszkodtak a Habsburgok uralmához, a nagybirtokos mágnásosztály nemcsak azért tartott tőlük, hanem mert földosztókat is látott bennük. Kivévén értelmes vezérüket, Szabó Istvánt, aki a politikában is önzetlenül és becsülettel küzdött: fajtájáért és egy agrárállam létének feltételéért, a csizmások kevés kivétellel nem értek sokat. Otthoni dologkerülő, nagyképű, szószátyár pofázókból állottak, akik mint képviselők hivatásukat meghazudtolva, elveiket hamar cserben hagyták a kormány által megcsillogtatott holmi javadalmakért. Lejárta magukat csalódott választóiknál, kevés hitelnek és tekintélynek örvendeztek.

A kormányzó elé is többször felvonultak, aki különösen szívébe zárt egy Patacsy Dénes nevű képviselőt, akivel később a hadügyi államtitkársági állást is betöltötték. Horthy-nak lelkesedése érte bizonyára megszűnik, ha ezen ember múltját ismerte volna. Ti. a világháborúban (mint azt egy tisztem, Németh Miklós, aki vele együtt katonáskodott, elmondotta) szuronyos csendőrök megbilincselve hozták a mögöttes országból ezen volt parádés kocsist a világháborúban csapatához vissza, ahonnét mint közember egy támadás alkalmával ellógott.

Magasházy első szárnysegéd büszkén és abban a meggyőződésben jelentette be az államfőnél ezen deputációba megjelenő csizmás csoportot, mintha valóban azonos lenne azzal a „Fekete Blokkal”, melyet állítólag ő szervezett meg (csakugyan: még a ruházatuk is feketén tündöklött). A kormányzói váróteremben igen leereszkedően, jóízű adomákkal mulattatta a társaságot, és éreztette közbük való tartozását. Távozásuk után azonban megparancsolta az ajtónálló fizetését. Bethlen mint miniszterelnök is a magyar—román tárgyalások egyik fő kérdésévé az erdélyi földesurak kártérítési igényeit tette.

huszárnak: „Nyissa csak ki az ablakot, nem lehet kibírni ezt a bűdös parasztszagot.”

Én, aki éppen erre érkeztem a kormányzóságra, egy karszékbe vettem magamat, mert nem bírtam a nevetéstől még állni sem, olyan komikusan hatott reám ez a jelenet. „Te! Laci — mondtam neki —, IV. Henrik francia király vasárnapra minden parasztjának egy tyúkot kívánt a fazékba. Téged legalábbis három ilyen tyúkkal dotál, ha akkor élsz — mert olyan nagy paraszt vagy. Talán a Teréziánumból¹⁰⁰ kerültél ki? Úgy tudom, hogy zsidó körorvos nevelt fel faluhelyen — saját fajtád szagát pedig már nem bírod?” „Hát az régen volt, azóta megfinomodott a szaglásom” — felelte Magasházy vigyorgó ábrázattal.

A legitimista arisztokrácia, ha nem is deputációban, igen sűrűn jelentek meg Horthynál. Ezek között találjuk: gróf Andrassy Gyulát, gr. Apponyi Albertet, gr. Hunyady Józsefet, őrgróf Pallavicini Györgyöt és Alfonzt, herceg Windischgrätz Lajost, Rakovszky Istvánt, Beniczky Ödönt, Szmrecsányi Györgyöt, gróf Sigray Antalt, több főpapot és még sok más dinasztiahú politikust, akikkel az államfőnek az akkori megállapodások és külpolitikai helyzetük szerint nézeteltérésük a magyar trón betöltésének kérdésében nem lehetett, mivel a dolgok akkori menete és fejlődése a karlistáknak főképpen kedvezett. Egyben azonban igen hibáztak ezen jó emberek, amennyiben nem tudták magukat emancipálni a zsidóktól. Sülve-főve politizáltak a Vázsonyiakkal, Pál Alfrédokkal, Fábián Béláékkal, meg azután a Szociáldemokrata Párttal, mely jobbra zsidók által lett képviselve.

Már a kormányzóság első heteiben ezekkel intézték közösen támadásaikat a keresztény és nemzeti alapon álló táborok és képviselők ellen. Mégpedig olyan ügyekből kifolyólag, amelyek csak a zsidóknak fájhattak. De tekintve az akkori idöket és az előzményeket, egy kereszténynek nem lett volna szabad azokért a parlamentben nyíltan jajveszékelve

¹⁰⁰ A kollégiumot Mária Terézia alapította 1749-ben arisztokrata ifjak nevelésére.

műfelháborodásokat előidézni, amelyekkel, úgy látszik, csak népszerűséget hajhásztak. Ezen magatartásuk által mindannak a gyűlöletnek a nagy része, mely a forradalmak felbujtói és trónok rombolói ellen irányult, a legitimistákra is háramlott. Ezen utóbbiak működésében egyúttal a régi liberális korszaknak visszahonosítását és újra való felélesztését érezték ki, és sejtették mindazon magyarok, akik végre elérkezettnek látták az összeomlott kommün után azt a pillanatot, amikor az országnak szakítani kell az internacionális zsidó szabadkőműves befolyással.

A mi főuraink között éppen a legaktuálisabb pillanatban nem akadt egy gróf Széchenyi István, aki már egy fél század előtt rámutatott a zsidóveszedelemre. Pedig ők lettek volna hivatva ellenforradalomkor kihasználni a magyar népben megnyilvánuló újraéledési ösztönt. De nem ez történt, hanem a különböző szabadkőműves politikusok, azután házi zsidó tanácsaira és besúgásaira hallgatva, az antant előtt jó fiúk akartak maradni. Mivel a különféle vagyoni helyzetek: optáns birtokok sorsa, valutánk romlása stb. kívánta ezt így. Évek hosszú során a politikai láthatáron nem mutatkozott egy intranzigens mágnás, aki tiszta nemzeti, zsidóellenes alapon zászlót bontott volna. Sőt ellenkezőleg: magam láttam gróf Apponyi Albertet, aki karonfogva kísért fent a Várban egy jajveszékelő zsidót egy konzulátushoz panaszfelvételre, aki valahol néhány pofont kapott egy ébredőtől. Ilyen és hasonló gesztusokkal keresték arisztokratáink és legitimista politikusaink (nem beszélve a liberális zsidóságról) a népszerűséget.

A fent leírt eseményekből kifolyólag, nem is antidinasztikus motívumoktól irányítva, azok ellen fordult az ellenforradalmárok haragja, akik őket zsidó biztatásra nemcsak piszkolták és támadták a parlamentben, hanem egyszersmind a legitimizmus gondolatát is propagálták.

Ezen kölcsönös viszályt és ellentéteket izráel fiai egy koronás királyellenes akciónak állították be. Apponyi és társai azonban nem tartották érdemesnek egyszer sem ezen

beállítások valóságáról meggyőződni. A megértő platform kialakulása a különféle keresztény pártok között, főleg a királykérdésre, azért nem jött létre, mert a zsidóság a szabadkőműves szervezetekkel magát mindig közbevetette.

Mint már kifejtettem — ha nem is antininasztikus érzésktől hajtva —, növekedett azok száma, akik szemben állottak az Apponyi—Andrássy-féle legitimistákkal, akiket azután Gömbös és társai az Etelközi Szövetség útján kihasználva és beszerelve antikarlista tábornak jelöltek meg, ámbár valóságban a legtöbb közülük lényegében nem tartotta magát annak.

Az imént leírt két pártnak tagjai 1920-ban még felváltva adták a kormányzóság kilincseit egymásnak. Horthynál külön-külön, négy fal között mindegyik pártbeli igazat kapott. Talán az ún. antikarlista tábor legfőbb exponenseinek, a kiépülendő maffiának leginkább, mivel ők a nemzeti királyság eszméjét is felvetve, tervbe vették. Ezen utóbbi elgondolás egyszersmind mézes madzag lehetett Horthy részére. Ezt az alábbiakból is gyanítom:

Egy alkalommal, amikor Ostenburg Gyulával (aki időközben őrnagy lett, én pedig alezredes) fentjártam a kormányzóságon. Magasházy nekünk olyan bizalmas közléseket tett, amelyből következtethettünk, hogy ő foglalkozik főleg a nemzeti királyság gondolatával. Ő ugyanis Albrecht királyi herceget akarta Horthy Paulettel, a kormányzó leányával összeházásítani, és ezzel meg akarta teremteni az új nemzeti dinasztíát. Mi persze nevetve fogadtuk ezt a bizarr ideát. A továbbiakban megkérdeztük Lacikától — mivel így hívtuk ezt az ötletes parasztot — „hát mi lesz azután Horthyval, a kormányzóval?” „Az le fog köszönni Albrecht javára.” „No, és mi lesz a szerbekkel, csehekkel, románokkal, ha ismét Habsburg kerül a trónra?” „Hát Albrecht úgyse Habsburg, azt te tudod legjobban” — nevetett felém. „Nem hiszem — feleltem neki —, hogy a szerbek a te anyakönyvi dekorációddal megelégednének.”¹⁰¹

¹⁰¹ Prónay feljegyzéseiben említi Gömbös azon kijelentését, amely

Az ide-oda tréfálódzások után — mert mi Ostenburggal komikumra fordítottuk az egészet, mire arra se tudott válaszolni Magasházy, hogy ha a fent jelzett házasságból nem lesz fiú utód, mi lesz akkor — búcsúzásul a következőket jelentettem ki neki: „Te, Laci! Ide figyelj! Ha Károly király ma vagy holnap visszakerül ide, erre a helyre, a Várba, és ha én be akarnék nála bújni — tudod már hova? —, onnét valaki ki fog kiáltani: »Besetzt« — és az te leszel.” Ezután röhögve otthagytuk a tátott szájú szárnysegédet, aki hápogott, de feleletet erre szintén nem tudott adni. Amennyire én őt mégis ösmerem — bensőleg bizonyára igazat adott nekem.

Általában Magasházy igen leleményes tudott lenni — sok mindent kitalált és kigondolt a régi magyar történelem kútforrásai alapján, melyeket, úgy látszik, böngészett. Valami sárkány-rendjelen is törte a fejét sokáig. De a Bocskai-sapka, mely hadseregünk legcélszerűtlenebb fejviselete — mert nincsen szemellenzője —, azután, úgy gondolom, a Vitézi Rend is az ő elgondolásai alapján lettek megvalósítva. A legfurfangosabb és az arcátlanságba menő kutatásai közé tartozik az ő báróságának a felfedezési akarása. Ti. az apját, egy bakonyi svábot, még Hochhausernek hívták. Ő ezen az alapon folytatott levelezést német archeológusokkal, és családjának leszármazását az ottan kihalt báró Hochhauser-féle családnál kereste. De mindez csak a látszat kedvéért történt, miután a német ajkú falvainkban Hochhauserekből zlóaljakat lehetne összeállítani.

II. köt. 316—323. old.

szerint Albrecht apja nem Frigyes főherceg, tehát nem számítható ténylegesen Habsburgnak. Emellett igyekezett kimutatni, hogy anyja, Izabella főhercegnő, született Croy-Dülmen hercegnő révén egyenes ági leszármazottja az Árpád-háznak.

Bauer Ottó¹⁰² porosz ezredes és Trebitsch-Lincoln

Németek is érkeztek Budapestre, akik szintén antibolsevista, antiszemita és nacionalista elvekkkel közeledtek a magyarokhoz, mint olyanok, akik Németországban a császárságot szándékoznak visszaállítani, azonban nem az öreg Vilmos császárral, hanem fiával, Vilmos trónörökössel. Ennél a mozgalomnál Ludendorff v. ezredes állott a háttérben, aki Bauer Ottó nevű vk. ezredest küldte mint bizalmasát Magyarországra. Nevezettel más német tisztek, köztük egy von Stefany nevű szds., azután a híres Trebitsch-Lincoln nevű ágens is megérkezett.

Bauer ezredes szimpatikus, okos, intelligens egyénisége és kitűnő szervezői képessége dacára egy bizonyos tekintetben fantasztának és naivnak bizonyult, mint az efféle vkari — pedig ezen utóbbiak a németeknél mégis különbek voltak, mint minálunk. Ti. nagy hibát követett el, mert egy Trebitsch-Lincoln nevezetű hírhedt kalandort tett meg bizalmasává, akiről még azt sem tudta, hogy zsidó, és aki őtet és terveit is egész szervezetével együtt később úgy a franciáknál, valamint az angoloknál elárulta.

Bauerék a szerencsétlenül végződött berlini Kapp-puccs¹⁰³ után Budapestre menekültek, és elsősben engemet kerestek fel a Nádor-laktanyában. Élénken ecsetelték az akkori németországi állapotokat, a szociáldemokraták és bolsevikiek, illetőleg spartakisták uralmát, melyek Ebert köztársasági elnök alatt napról napra erősödtek. Ez a vállalkozás,

¹⁰² Helyesen Max Bauer porosz ezredes.

¹⁰³ Német monarchista tisztí ellenforradalmi összeesküvők 1920. március 13-án Ludendorff tábornokkal és Lüttwitz tábornokkal az élen felkelést szítottak Berlinben, és kormányt alakítottak, amelynek az élen dr. Wolfgang Kapp földbirtokos állott. A berlini felkeléssel egy időben zendülések törték ki Münchenben, Königsbergben és más városokban. A monarchista tisztek vezetése alatt álló akciót a munkásosztály hatalmas sztrájkjai és tüntetései közepette a kormány leverte. A Prónay Pál által említett Ehrhardt kapitány az egyik ellenforradalmi különítmény vezetője volt, akinek emberei a beígért zsold késése miatt nem teljesítették a puccsisták parancsait.

melyet Ehrhardt kapitány tengerészekből álló különítménye támogatott, majdnem sikerült, csupán néhány embernek a gyámoltalanságán bukott azután meg. A fő cél, amiért jött: velünk, magyarokkal egy olyan bázis megteremtése, amelylyel azután a német és osztrák nacionalista erőkkel közösen összefogva úgy a vörösök, valamint az internacionális szabaközműves zsidóság ellen fordulhassunk fegyverekkel a kezünkben. Miután különítményem ebbeli támogatását reméli — kérte annak kieszközlését a felsőbb helyeken is. Úgy Bauer, valamint Stefany reám igen biztató benyomást tettek, és ha azon sok idegen közül, akik országunkat ellepték, eggyel is szóba lehetett állani, akkor az csakis a német lehetett. Szóltam tehát Eckhardt Tibornak, aki akkor a miniszterelnöki sajtóirodát vezette, valamint Gömbösnek, a MOVE elnökének, és külön jelentettem a kormányzónak a nevezett németek megérkezését, valamint terveiket, aki Bauert nem-sokára azután magánál fogadta.

Bauerék, miután a Pannonia Szállodában laktak, felkerestem őket ott. Ezen alkalommal bemutatott nekem egy kövér, köpcös, fekete, igen zsidós kinézésű urat, mint mister Lincolnt. Ezen utóbbinál, amint németül beszélni kezdett — tisztában voltam, hogy tényleg zsidó. Mielőtt azonban megkezdtük volna a bizalmasabb dolgok tárgyalását, Bauert félrevonva figyelmeztettem társát, Lincolnt illetőleg, amennyiben származására vonatkozóan kifejtettem neki aggályaimat, és pedig a következőképpen: „Herr Oberst, Ihr dicker schwarzer Vertrauensmann ist ein Jude, und vor ihm traue ich mich nicht zu reden. — Oh, Herr Oberstleutnant! — válaszolt fölényes mosollyal — für den Mann gebe ich meine Hand ins Feuer. Sie können ganz ohne Skrupeln vor ihm reden.” Én kétkedőleg ráztam a fejemet: „Einen Juden können Sie nicht trauen, solange er warm ist — jegyeztem meg —, aber wenn Sie glauben, mich soll keine Verantwortung treffen.”¹⁰⁴

¹⁰⁴ — Kedves ezredes uram, az ön kövér, fekete bizalmasa zsidó, előtte nem merek beszélni. — Alezredes úr!... Ezért az emberért

Mindezek dacára Bauerék minden tanácskozásukra Trebitschet elhozták, és őt mindenbe beavatták. Ki is dolgoztak egy tervezetet, amelynek megvalósítási lehetőségébe az akkori viszonyok után ítélve, őszintén megvallva, nem igen hittem, miután túl fantasztikusnak bizonyultak. Ti. német és bajor katonákat főleg az Ehrhardt-divízióból szándékoztak hajókon a Dunán Ausztriába, azután Magyarországba becsempészni. Ezekkel és az ausztriai frontkämpferekkel és más megbízható fehér jobboldali szervezetekkel puccsot akartak véghez vinni oly értelemben, hogy minden országban kimondottan keresztény és nacionalista kormány jusson uralomra. Ugyanakkor a szudétánémeteken keresztül Csehország északi részébe németekkel egy betörést szerveznek, amelyet ugyanakkor az én különítményem egy délről jövő támadással támogat.¹⁰⁵

Bauerék többek között még a következőket is kijelentették: régi határainkat tiszteletben tartják, és nem aspirálnak a német ajkú vidékekre sem abban az esetben, ha Ausztria Németországhoz lesz csatolva. A Ludendorff-féle tervnek¹⁰⁶ lólába ezzel ki is látszott, és miután az Anschlussban láttam a bökkenőt, óvatos lettem ezen elgondolásokkal szemben, mert ha Bauerék egy Habsburg- és a nagymonarchia-ellenes propagandával Ausztriát tényleg Németország karjaiba szándékoznak hajtani, akkor nyugaton a nagynémet szomszéd éppolyan veszélyes lehet országunknak — mint északon és keleten a szlávok. Ez is és amaz is elsöpör. Mi régi határain-tűzbe teszem a kezem. Fenntartás nélkül, nyíltan beszélhet előtte. — Egy zsidóban nem bízhat, amíg az meleg, de ha úgy gondolja, engem ne terheljen felelősség.

¹⁰⁵ A tervezetet a naplóval egybehangzón ismerteti *J. T. Trebitsch-Lincoln*: *Der grösste Abenteuer des XX. Jahrhunderts!* Amalthea Verlag. 201—202. old.

¹⁰⁶ A Prónay által elmondottak is bizonyítják, hogy az ellenforradalmi Horthy-Magyarország az Európában szervezett ellenforradalmi akciók egyik központja lett. Ludendorff kapcsolatot keresett Horthyval, a levelet a Prónay által említett Bauer ezredes hozta Pestre. (A levél szövegét lásd: Worthy Miklós titkos iratai. Kossuth Könyvkiadó 1962. 34. old.)

kat, de különösen a nyugatit, csakis egy önálló Ausztriával és a volt nagymonarchia keretein belül tudjuk csak visszaszerezni, és azt feltétlen megtartani. Ezen aggodalmaimat kifejezésre hozva — a fentiekre vonatkozó további támogatásomat se helyeztem kilátásba. Bauerék ennek dacára tovább tárgyaltak Gömbössel, aki ezen idea iránt nagyon lelkesedett, miután nemigen bánthatta a 13 vármegyéből álló csonka ország további sorsa — ha ő vezető szerephez juthat.

Bauerék által előadott és már említett puccskísérletekben még nem találtam meg a szolid alapot. Ők is, mint a többi külföldi ágensek, szintén csak pénzt akartak tőlünk. Ámbár a németek rendelkezhettek ezen utóbbival, miután nagy virtuozitással gyártották a hamis bankókat, a rubeltől kezdve minden néven nevezendő külföldi bankjegyeket, melyeknek az értékesítéséhez is nagyszerűen értettek. A kormányzó útján sikerült nekik egy kisebb összeghez jutni, amellyel azután egy időre eltűntek, de néhány hét múlva ismét megjelentek.

Bauer, akinek sarkában voltak a Rathenau-féle¹⁰⁷ kémek és detektívek, egy ízben nagy ügyetlenséget követett el. Ti. felhúzva egyenruháját, német vk. díszben mutogatta magát a városban, a királyi várba ment az államfőnél kihallgatást kérni. Ezen alkalommal a fővárosban bujkáló sok külföldi ágens közül a németek mindjárt felfedezték őt, és a külföldi zsidó sajtó máris leköszölte per longum et latum azon célokat is, amelyek miatt ő Magyarországon tartózkodik. Én ezért egy penzióban való lakást ajánlottam neki, valamint polgári ruhába való öltözködést. De különben is Baueréket elosztva és széjjelválasztva, mindegyiküknek egy tisztemet adva testőrnek, Lincolnt a Margitszigeten, Bauert a Britan-

¹⁰⁷ Prónay Pál itt Walter Rathenaura, a weimari köztársaság külügyminiszterére utal, aki szemben állt a szélsőjobboldali politikai szervezkedéssel, a polgári demokratikus politikai irányzat híve volt. Külügyminiszterként nevéhez fűződik a rapallói szerződés megkötése, amelyben Németország gazdasági megállapodást kötött a Szovjetunióval. Politikai ellenfelei, szélsőjobboldali nacionalista elemek Rathenaut 1922 júniusában meggyilkolták.

niában, Stefanyt pedig a Pannoniában szállásoltattam el. És hogy Bauernek végképp nyoma vesszen, megkértem gróf Pálffy Józsefet, tartaná magánál a Bicskéhez közel fekvő tükröspusztai birtokán. Nevezett több hétig ott is tartózkodott, és ez alatt az idő alatt egy igen értékes közgazdasági memorandumot dolgozott ki Magyarország termelési képességeinek emelésére. Úgy látszik, ő minden téren jártas volt, miután úgy geológiai, valamint földtani megfigyeléseket is eszközölt a szénrétegek kihasználására vonatkozólag.

Mint már említettem, köztem és a németek között folyó tárgyalások egy közös akció érdekében megakadtak, miután én Ausztria önállóságának a rovására nem tartottam célszerűnek erre vonatkozó terveiket fegyveresen támogatni. De ezeknek keresztülvitelére úgy sem került volna sor, mert Bauer társa és egyúttal főbizalmasa gondoskodott róla. A franciáknak eladta Bauer és Ludendorff terveit. Az első félórában, amikor Bauer ezredes bemutatta nekem T.-Lincolnt, gyanakodva figyelmeztettem őt Stefany előtt erre az egyénre, akinek együgyű arca dacára szeme és füle mindegyik jelen volt, és figyelmét nem kerülte el semmi sem. Viszont nevezett is érezte első pillanattól kezdve, hogy nem vagyok vele megelégedve. De különösen megparancsoltam tisztjeimnek, akiknek egyike, Fáber Rezső fhgy., Lincolnt kísérgette: legyen ezen utóbbival különösen óvatos. És legutoljára, mikor ismét feltűntek Budapesten, csak Bauer jött vele — Stefany azonban hiányzott. Ezen utóbbtól postán kaptam egy levelet, melyben röviden válaszolva a helyzetet, a következőket írja: bizony, nekem igazam volt, mikor Lincolnt nem tartottam megbízhatónak, mert elárulta a terveit a franciáknak. Ő erről már meg is győződött. Elégedettségének virágnyelven elég érezhetően és félreismerhetetlenül a következőkben adott kifejezést: miután ez az imposztor gazember úgylis a Margitszigeten lakik, milyen szép és üdvös volna, ha a Duna kék hullámai őt Konstantinápoly felé ringatnák, miután nem érdemes arra, hogy velünk magyarokkal egy levegőt szívjon stb.

Elfelejtettem megemlíteni, hogy úgy Bauer, mint T.-Lincoln, valamint Stefany itt-tartózkodásuk alkalmával a német követség megtévesztése céljából nemcsak külön szállodákban, hanem álneveken is laktak. Bauer ezúttal a Britanniában, Lincoln a Margitszigeten volt szállva.

Bauerrel még aznap találkoztam a Britanniában. Mindjárt azzal fogadott: „Haben Sie keinen Brief von Stefany bekommen?” „Oh ja” — és ezzel kihúztam a levelet és átadtam neki. Sokáig merengett szeme ezen levél sorai között. Majd nevetve kérdeztem tőle: „Na, habe ich recht gehabt?” — Végre megszólalt Bauer: „Unglaublich — ungläublich! Man kann heutzutage niemand mehr vertrauen.” — És ezzel visszaadta a levelet. „Aber der Stefany übertreibt!”¹⁰⁸ — fakadt ki belőle újból, és elkérte tőlem a levelet, hogy majd visszaadja, mivel intézkednie kell, és Stefanynek is akar válaszolni. Miután a levelet a zsebében levő többi irataihoz dugta — elváltunk.

Másnap újból találkoztam Bauerrel ugyancsak a Britanniában. Mindjárt észrevettem rajta, hogy baj van — mert sokáig nem szólt. Csupán a jobb kezével nagyon izgatottan vakarta a bal füle tövét. Végre mégis megszólalt: „Ich habe einen grossen Blödsinn gemacht!”¹⁰⁹ — és azzal elmesélte, hogy egészen megfélemedkezett arról a Stefany-féle levélről, melyet tőlem elkért és zsebrevágott. Szórakozottságában átadta T.-Lincolnnak a többi iratokkal együtt. Bauer azzal fejezte be panaszát, hogy társa, úgy látszik, elolvashatta azt az ominózus levelet, mert sehol sem találják — valószínűleg ellógott.

Trebitschet kísérő tisztjeim másnap jelentették nekem, hogy Lincoln valami gyanús levelet kaphatott, mert mikor olvasni kezdte, arca mindinkább megnyúlt, szemei kidülledtek, és csak annyit mondott: „Grosser Gott! das ist doch un-

¹⁰⁸ — Nem kapott levelet Stefanytól? — De igen. — Na, nem volt igazam? — Hihetetlen — hihetetlen. Manapság már senkiben sem lehet megbízni. De Stefany túloz.

¹⁰⁹ — Nagy butaságot csináltam.

erhört.”¹¹⁰ Lincoln még aznap este, amikor a kísérő tisztek őt elhagyták, azonnal összecsomagolt, és a szállodából ellógott ki a vasútra, és Bécsbe utazott. Két tisztemet, Giczey Györgyöt, azután Fáber Rezsőt azonnal utána is küldtem azal az utasítással, hátha sikerül nekik ezt a notórius gazembert ide visszacsalni. Trebitsch azonban egy ilyen visszautazásról nem akart tudni semmit, mert igen biztosan érezte magát az Erzherzog Karl Szállodában Wienben, és fölényes gesztussal utasított el minden meghívást Budapestre.

A későbbiek folyamán Lincoln Bécsből Olaszországba utazott, ahol tovább szötte áruzásait ellenünk és a németek ellen. (Ez volna ennek a levélnek az eredeti története, melyről Trebitsch-Lincoln nevémmel kapcsolatosan önéletrajzában is megemlékezik.)¹¹¹

Tudomásom szerint Trebitsch-Lincoln az amerikaiakat, ahol pályáját kezdte, elárulta az angoloknak, majd a németeket árulta el az angoloknak, utána az angolokat a németeknek, a németeket az olaszoknak és franciáknak, az olasz fasisztákat a szociáldemokratáknak, azután fordítva. Később újból összekerült Bauerrel Marokkóban, utána pedig Kínában. Ezekből látszik, milyen hatással tudott lenni erre a német ezredesre, és miképpen tudta őtet faszcinálni körmönfont terveivel és elgondolásaival, mivel Bauer mindig meg tudott neki bocsátani a múltakért, és hajlandó volt vele közösen továbbműködni. Lincolnról is csak később tudtuk meg, hogy egy Trebitsch nevű paksi zsidó család sarja, aki előttünk még a magyar nyelvtudását is titkolta. Az angolok őt halálra keresték, mivel ott náluk hazaárulást követett el. Nem tudtam elképzelni, hogy is lehetett ez az ember nemcsak angol állampolgár, hanem Albion képviselője is.

Bauerrel még egy igen érdekes esetem játszódtott le, amikor ismét Budapesten járt, talán szeptember elején, de ezúttal Lincoln nélkül. Azért jött — mint mondotta —, mert tervezett akciójának utolsó órája elérkezett, mégpedig most

¹¹⁰ — Nagy isten, ez hallatlan.

¹¹¹ Lásd *J. T. Trebitsch-Lincoln*: Id. mű, 209—210. old.

már nem Berlinnel, hanem a bajorokkal, vagyis az Orgesch-sel.¹¹² Tehát vagy cselekszünk, vagy nem? Miután halasztani tovább nem lehet az ügyet. Megkért, hogy vigyem őt Gödöllőre az államfőhöz, és akciójának megsürgetésénél legyen én is jelen. Miután audienciára való megjelenésünket előre bejelentettem, reggel 9-kor a Bristol Szálló előtt megálltam, és felvettem Bauert a kocsimra. A sofőrömnök megparancsoltam, hogy hajtson Gödöllőre. A heves beszélgetés közben, mert Bauer igen élénken és intenzíven tudott érvelni — észrevettem, hogy a sofőröm, egy fiatal gyerek, akit Jablonszky Jánosnak hívtak, ahelyett, hogy a rendes és szokott úton ment volna, a Kerepesi úton végig, a Stefánia útról, amelyen kifelé indultunk, a Víztoronynál balra kanyarodott egy mezei útra. Megkérdezve őt, miért mész erre? — azt felelte: mivel sokkal közelebb. Miután én ráhagytam, tovább disputáltunk az aktuális dolgokról és Bauer fantasztikus terveinek kiviteléről. Többek között nevezett elmondta nekem, miképpen lett ő spiritus rektora¹¹³ és tulajdonképpen kitalálója annak a messzehordó ágyúnak, amelyel a németek a világháború alatt Párizst 100 km távolságról bombázták. Az ő teóriájának alapján, vagyis a röppályának a ritka levegőjű régiókba, „a sztratoszférákba” való emelése által érték el ezt az óriási lőtávolságot. Bauer akkoriban nekem leírta a németek messzehordó ágyúinak a titkát: — Columbus-tojás az egész — mondotta. Az bizonyos, Bauer ezredes egy zseniális és értékes ember volt, nem csüggedett, és elhatározásaiban fáradhatatlannak mutatkozott. Ezen beszélgetéseink elmélyedéséből csak akkor tértünk magunkhoz, amikor a kocsi hirtelen megállt. A mezei útnak, melyre bekanyarodtunk, vége volt, se előre, se jobbra, se balra nem volt nyom, káposztás föld, karfiolkertek köröskörül. Összeszidtam a gyereket, mert ilyen zsákutcába vitt

¹¹² — Organisation Escherich. Bajor ellenforradalmi szervezet, amelyet Georg Escherich 1920 márciusában alakított. A szervezetet az antant követelésére 1921-ben feloszlatták.

¹¹³ — szellemi irányítója.

be akkor, amikor egy előkelő német vendéget visz. Jani sofőröm, úgy látszik, erre igen elrestellhette magát, mivel hirtelen bekurblizott, és volgázzal nekihajtott a zöldséges kerteknek, és a bolgárkertészek nagy szitkozódásai között mégis elértük valahogyan a Gödöllő felé vezető országutat. Bauerrel ismét felvettük a témánkat, miközben a kocsi oly pokoli gyorsasággal vagy pedig abnormális lassúsággal haladt. Már Kistarcsa körül jártunk, és én javában szidtam Lincolnt, mert ha ez a gazember nem lett volna, mi már hol volnánk? Nekem azonban feltűnt, hogy nem is haladunk egyenest, hanem a kocsi kigyóvonalakat ír le a nyílt országúton. Felállottam, hogy előrehajolva a sofőröm arcába nézzek. Nem akartam saját szemeimnek hinni, amikor észrevettem, hogy lehúnyt szemmel ül a volán mellett, és bóbiskol. Még épp annyi időm volt, hogy elkapjam a volánt és a kocsit, mely már első kerekeivel az árok szélén járt, ismét az úttestre rántsam. Ezen hirtelen és gyors mozdulat által két gumi egyszerre pukkadt szét. Az árok szélén levő kerékvetőkből kettőt pedig kidöntöttünk. De szerencsésen meg tudtam állítani a kocsit még magán az úttesten. Sofőröm a gumik durranására ébredt fel, de akkor már a gallérjánál fogtam, és a rajta levő bőrkabát is alaposan porzott a hátán a lovaglópálcám behatása alatt. Rémületében a közeli kukoricásokba menekült, még a reászegzett pisztolyom se bírta őt megállásra.

Az egész jelenet oly hirtelen játszódott le, hogy Bauer, aki a magyarzásba bele volt mélyedve, maga sem tudta, hogy tulajdonképpen mi történt, csak annyit mondott: „Nicht schiessen! Um Gotteswillen, nicht schiessen!”¹¹⁴ Megmagyaráztam neki, hogy azért jártunk a káposztás földéken, azután kigyóvonalakkal a nyílegyenes országúton, mert a sofőröm tökrészeg. Erre csak annyit felelt: „Das habe ich wirklich garnicht bemerkt.”¹¹⁵ Miután a megrongált Fordkocsit átadtam az útkaparónak — nem tehattünk mást, leültünk az árokpartra, és megvártuk a helyiérdekű villamost,

¹¹⁴ — Ne lőjön, az isten szerelméért, ne lőjön!

¹¹⁵ Ezt valóban nem vettem észre.

melyre, miután megállítottam, felültünk, és folytattuk félbeszakított utunkat. Azonban célunkat, amiért tulajdonképpen Gödöllőre kirándultunk, ezúttal sem tudtuk elérni.

Ezen kihallgatás, melynél én is jelen voltam, csak olyan volt, mint a többi szokott lenni. Bauer terveit igen értelmesen adta elő — Horthy mindenre igent mondott, lelkesen beígért mindent. Az utána következő déjeuner¹¹⁶ nagyon kellemesen folyt le. A kormányzó né igen mulatott a részeg sofőrünkkel történt epizód fölött.

Délután, amikor kettesben ismét a főváros felé kocsikáztunk, a német ezredes igen meglegedetten dörzsölte a kezét. Később azonban mégis elfogta némi kétely, és kérdezte: „Was glauben Sie, wird der Reichsverweser das nötige Geld geben und hat er eigentlich alles verstanden, was ich vorgetragen habe?“¹¹⁷ Bauernek nem mertem megmondani, hogy én őszintén mit gondolok. Mint már jeleztem, én már úgyis csak a közömbös közvetítő szerepét játszottam abban a biztos meggyőződésben: érdemben a németek úgysem fognak elérni semmit.

Hazaérve azután megtudtam, hogy sofőröm, akit időközben egy kiküldött járőr elfogott, tényleg részeg volt, mert indulás előtt a bajtársai a kaszárnyában egy nagyobb adag pálinkát itattak meg vele, és nem lévén az italhoz szokva, a szesz megbódította.

Ludendorff v. ezredes és hívei mennyire dolgoztak az anschlusson és Közép-Európában az összes németek egyesítésén már akkor, azt legjobban mutatja az a ténykedésük (ez volt talán az utolsó irredenta kísérlet itten Magyarországon), amikor Burgenlandnak újból való függetlenítését és Ausztriától való elszakadását 1922 nyarán megakadályozták.

Miután az alább következők Bauer és társainak Magyarországon történt szereplésüket kiegészítik, azért mindjárt le is

¹¹⁶ — villásreggeli.

¹¹⁷ — Mit gondol, megkapjuk a szükséges pénzt a kormányzótól, tulajdonképpen megértette-e az egészet, amit előadtam?

közlöm. Ti. az 1921. felkelés leszerelése után 1922 nyarán¹⁴⁸ a felelőtlen elemekkel egy újabb betörést készítettem elő az időközben megszállt Nyugat-Magyarországra. Ezen vállalkozásnak azonban az osztrák monarchistáknak tudtával és segítségével kellett volna megtörténni. Éspedig azért, mert Ausztriában tényleg létezett egy frakció — köztük maga Schober is —, akiknek Burgenland nem kellett, mert egy tehertétel volt. Evégből Mészáros Gyulát kértem meg, akinek neve a frank- és a szokolügyből¹⁴⁹ kifolyólag eléggé ismeretes volt, hogy Ausztriában tárgyaljon erről. Mészáros ecélből Bécsbe is utazott, Bauer ezredes azonban ezt megtudva, azonnal Budapestre utazott, és elárulta a tervet azoknak, akik már az első felkelést is széjjeldestruálták.

Ezt a rajtaütésszerű puccsot Hír György elhamarkodta, aki üzleti szempontokat tartva szem előtt, időnek előtte kezdte meg a vállalkozást. Ennélfogva a kormány is megtette a szükséges intézkedéseket, és Karácsfánál több felkelőt le is tar-

¹⁴⁸ 1922 július közepén zajlott le a Prónay Pál által említett újabb nyugat-magyarországi felkelés. (Az első 1921 őszén.) A felkelés kellemetlenül érintette a politikai konszolidáció útján előrehaladó magyar kormányköröket. Gróf Bethlen István a sajtónak adott nyilatkozatában tagadta, hogy Prónay Pálnak köze volna a felkeléshez. A sajtó 1922. július 21—24 között Héjjas Iván és társai letartóztatását hozta nyilvánosságra. Gróf Bánffy Miklós külügyminiszter a nemzetgyűlés 1922. július 21-i ülésén kijelentette, hogy „ez az ügy, amely veszedelmes zavarokat idézhetett volna fel, befejezést nyert, és azok, akik a magyar törvény ellenére jogtalan toborzással foglalkoztak, az illetékes hatóságnak adatnak át.” (Képviselőházi Napló. 1922. II. köt. 232. old.)

¹⁴⁹ A magyar uralkodó osztályok a környező országok elleni politikájuk sikere érdekében támogatták az érintett országok szélső nacionalista mozgalmait. A csehellenes szlovák nacionalista mozgalom támogatását célozta a szokolhamisítási ügy, amely 1921-ben pattant ki. A hamisításban szereplő Mészáros Gyula neve az 1926-os frankhamisítás idején ismét szóba került. Az 1926-ban nyilvánosságra került frankhamisítással a magyar uralkodó osztályok Franciaország valutáris helyzetét akarták a kisantant államokban meggyengíteni és az ebből adódó ellentétek útján rontani Franciaország és a kisantant államainak gazdasági, politikai kapcsolatait.

tóztatott — köztük Héjjas Ivánt, páter Bónis Arkangyalt, Budaházy Miklóst, azután Apáthy Lászlót, aki a Margit körüti fogdában elkeseredésében ereit felvágta, és ennek következtében meg is halt ott. Én ekkor egy napilapban nyilatkoztam, mely interjúnak az értelme kb. az volt: a románok megszállták Erdélyt, az erdélyiek pedig minket, magyarokat, akiknek nem érdeke ma már az integritás.

Nem érdektelen még azon epizód sem, amelynél dr. Ulain Ferenc, dr. Szemere Béla és egy Bobula nevezetű lettek le tartóztatva 1923-ban.¹²⁰ Ugyanis egy Dömei nevű szélhámós németet Bethlenék felbéreltek azsan provokatörködésre. Ezen utóbbi, Bauer és Ludendorff emberének adva ki magát, hozzáam is beállított. Az ismert Bauer-féle terv szerint a hackenkreuzlerék¹²¹ készen állanak — mint mondotta — a felvonulásra a vörös Bécs és a csehek ellen. Hány emberrel és fegyverrel számíthatnak énnálam? Én azonban mindjárt kiéreztem ennek az ismeretlen egyénnek a provokatív szándékát, azért lakásomból kidobtam. Ulainék azonban bedőltek a Bauer névnek, vele tárgyalásokba bocsátkozva, írásbeli megállapodásokat és készítettek, amelyekért azután le is lettek felségsértés miatt tartóztatva. Ez egy előkészített csapda volt Bethlenék részéről, főleg Ulainra, aki akkor egy igen kellemetlen ellenzéki interpelláló szerepét játszotta a képviselőházban.¹²² Ezzel a lefogatással azután ártalmatlanná tették, és jó időre el is hallgattatták.

II. köt. 338—347. old.

¹²⁰ 1923 novemberében zajlott le Németországban a horogkeresztesek első nagy megmozdulása: célja Münchenből kiindulva puccsal megdönteni a német kormányt. A Ludendorff és Hitler által vezetett fasiszta szervezkedés szoros kapcsolatban volt a magyar fajvédőkkel, Gömbös Gyulával, dr. Ulain Ferencsel és másokkal. A német ellenforradalmárokkal való kapcsolat és egy magyarországi puccs előkészítésének vádjával 1923 november elején letartóztatták dr. Ulain Ferencet és társait. A Prónay-naplóban említett Dömei, helyesen Dóhmel Frigyes bajor ellenforradalmár állítása szerint a magyarországi puccs katonai vezetői Prónay Pál és Héjjas Iván lett volna.

¹²¹ — horogkeresztesek.

¹²² Prónay Pál itt arra utal, hogy 1923 nyarán a fajvédők, tá-

A Tisza-gyilkosság pörének tárgyalása

Az 1920. év nyarának legnagyobb szenzációját a Tisza-pör képezte, amelynek központjában mint attrakció Friedrich István gépészmérnök és gyártulajdonos, a volt miniszterelnök és hadügyminiszter személye állott. Miután a közönség egy része Friedrich ártatlansága, a másik része pedig bűnössége mellett foglalt állást, ezért ebből igen sok társadalmi és politikai ellentét támadt. Ezen monstre-pörnek első etapja a katonai bíróságnál folyt le, melyet már hónapok óta tartó nyomozások előztek meg. A fent vázoltakból kifolyólag az egész egy pártoskodó politikai harccá fajult, melynél a fő cél nem azt képezte, hogy az a néhány hitvány gazember, akiket mint a gyilkosságban részes és tettes vádlottak, úm. Bodó István, Hüttner Tivadar, Stankovics László, Kéry Pál, Kertész stb. a méltó büntetésüket megkapják, hanem Friedrich Istvánt és esetleg más politikai ellenfeleket miképpen lehetne ebbe a pörbe belekeverni és kompromittálni. Tisztán hamis tanúk, besúgók, titkos rágalmozók játékszerévé süllyedt az egész ügy, melynek Tisza István halálának és gaz meggyilkolásának megbosszulásához már vajmi kevés köze volt. A szenvedélyeket legjobban mégis azok tudták fűteni, azután magukkal ragadni, akikben a Tisza iránti fanatikus tisztelet és rajongás azt a szent meggyőződést váltotta ki, mintha csakugyan Friedrich István volna a gyilkos, vagy legalábbis egyik

madva a Bethlen-kormányt, leleplezték a kormánypolitikuskó és kormányhivatalnokok korrupciós ügyleteit. A rohamosan növekvő infláció körülményei között igen nagy tőzsdespekuláció folyt. A kormányhivatalnokok azokból a kibocsátásra kerülő részvényekből kaptak nagyobb mennyiséget, amelyeknek értéke a tőzsdén rohamosan emelkedett. Tekintettel arra, hogy a részvényeket kibocsátási áron kapták, a kötvények árfolyamának emelkedése nagy hasznot biztosított tulajdonosaiknak. A támadássorozatot Ulain Ferenc Cegléden, 1923. július 15-én elmondott beszéde indította el. A panama ügyével a nemzetgyűlésben is többen foglalkoztak. Ezzel kapcsolatban az ellenzéki képviselők több interpellációt nyújtottak be. (Lásd Iratok az ellenforradalom történetéhez. I. köt. 1919—1921. II. kiad. Szikra 1956. 313—332. old.)

részese. Nincsen kizárva azonban, hogy Friedrich éppen úgy, mint több mások, a forradalom zűrzavarában tudtak egy Tisza ellen készülődő merényletről, mert hiszen ez utóbbit jóval előbb figyelmeztették, mielőtt bekövetkezett.

Ezen pör kezdetével különös módon egyszerre rengeteg Tisza-imádó bukkant fel a közélet porondján. Azonban amikor ezt a nagy embert — aki még akkor is, amidőn a gyilkosok fegyvereiket a mellének szögezték, férfi maradt — temették, koporsója után két gyászoló hölgyön, úm. felesége és nièce-e,¹²³ Almássy Denise grófnő, azután egy férfi, báró Radvánszky Bélán kívül nem haladt senki. Sem az ő erős politikai táborának nagyjai és vámszedői (báró Vojnics Sándor, Pekár Gyula, Hajós Kálmán stb., stb.), azután volt harctéri ezredének tisztjei közül egyetlenegyét sem lehetett a temetésen látni. Ezen utóbbiak közül pedig azon néhányan, akik volt ezredesüknek a végtisztességet meg akarták adni, az akkori ezredes, a későbbi lovassági felügyelő, tóthváradai Asbóth István azzal szerelte le: „... nem aktuális, nem lehet forradalomban ilyet megkockáztatni”. Nevezett pedig a Tiszakultusz egyik legnagyobb emberének tartja magát, mivel a világháborúban Tisza alatt szolgált.

Kezdetben én magam szintén Friedrich bűnössége mellett foglaltam állást, akit akkor még csak hírből ismertem, és aki ellen szavahihető személyek által irányított propaganda folyt. Hiszen valószínűnek látszott, miután a forradalom kitörésének első napjaiban igen buzgón részt vett mint főpáholymenter¹²⁴ annak mozgalmában, hozzá még feljárt a Károlyi Mihály pártklubjába¹²⁵, ahol állítólag ennek a gyilkosságnak végrehajtását előkészítették. Sőt, nincs kizárva, hogy ő azokkal, akik a gyilkosságban részt vettek, ott magában a párt-helyiség nagy forgatagában talán beszélhetett is a vádlot-

¹²³ — unokahúg.

¹²⁴ — szabaddkőműves méltóság.

¹²⁵ Károlyi Mihály pártjának neve 48-as Függetlenségi Párt volt, általában csak Károlyi-pártnak vagy Károlyi-féle Függetlenségi Pártnak nevezték. Az említett párt-helyiség a Vörösmarty téren volt.

takkal, akiről nem tudhatta akkor, hogy azok kik, és szándékuk micsoda. Friedrichet eszerint nem volt nehéz bemártani, viszont a terheltek, Hüttner és Sztankovics, helyzetük könnyebbitésére szintén iparkodtak magas személyeket ezen dologba belerántani.

Mint megírtam, az első hírt Friedrichnek a Tisza-gyilkosságban való kompromittáltságáról, magától Horthy szájából hallottam még a télen, mint nagy titkot. Ezen utóbbinak azután ezt ki súgta be, nem tudom, mivel nem is mondotta meg, de mindenesetre nála is úgy jártak az árulkodók, mint énna-lam. Mint ezen vádaknak kezdeményezőjét, Huszár Károly volt szocialista néptanítót emlegették, akit a röpcédulákkal tetten is érték.

Emlékszem egy Milcsevics János nevezetű akkori nemzetgyűlési képviselőre, aki a Mátyásföldön Friedrichnek lévén szomszédja, fentjárva nálam a Nádor-laktanyában, órákig mesélt Friedrich forradalmi szerepléséről, valamint a Tisza-gyilkosság idején tanúsított gyanús magatartásáról. Ennek az embernek a szavahihetőségében mint egy törvényhozó-ban, nem volt okom kételkedni. A pör folyamán azután bebizonyult hitványsága, mert mindazon kompromittáló dolgok-ról, melyeket Friedrichre nézve nekem előadott, a bíróság előtt nem mert vallomást tenni. Viszont mások is Friedrich ellen akartak uszítani, pl. dr. Lengyel Zoltán, dr. Ulain Ferenc, aki a sértetteket, özv. Tisza Istvánné, azután Almássy Denise grófnőket képviselte. Nevezett, úgy hiszem, talán inkább jóhiszemű fanatizmusból tette ezt, mert gróf Károlyi Imre, azután a kormányzó környezetének befolyása kényszerítette őt erre. Ezen Friedrich-ellenes pártnak szubjektív és pártos álláspontja — amely a tulajdonképpeni konkrét tény-állást tekintetbe nem vette — sokakat belelovalt képzeleti dolgokba.

Tulajdonképpen ezen pör nem is tartozhatott a katonai bíróság elé, még akkor sem, ha a vádlottak valamikor ténylegesen teljesítettek katonai szolgálatot, mivel a tényleges állomány a forradalom kitörésével és a hadsereg feloszlásával

megszűnt. Egy bizonyos: a hadbírótság jobban megfelelt ennek a Friedrich-ellenes klikknek, mivel a terhelő momentumokat úgy és arra állíthatta be, ahogyan akarta. Ezért állapították meg: a nevezett vádlottak a tett elkövetése alkalmával még katonák voltak. Ugyanilyesfélét Friedrichről is megakartak állapítani, aki a háborúban mint tiszt be volt vonulva. Ez azonban egyelőre nem sikerült, mert a lóláb kilátzott volna. Engemet különben is ez a klikk — mely állott: Sréter, Gömbös, Magasházy, páter Gyarmathy, Fischer Lajos, Toókos Gyula, gróf Károlyi Imre és még többekből — rá akart venni, hogy legjobb volna ezt az embert egyáltalán láb alól eltenni, mivel közveszélyes.¹²⁶

II. köt. 351—354. old.

Razzia a Britannia Szállóban¹²⁷

Sréter honv. miniszter, akit a parlamentben többször támadtak a Britanniában levő különítményem miatt, a zsidók kedvében akarván járni, annak felosztatását követelte. A különféle katonai pnokságokat én már régen kértem egy alkalmas épületnek és helyiségnek a kiutalására, amelyben tisztjeimet ottan kedvezően elhelyezhessem, ha őket a Britannia Szállóból kivesszem. Ezenfelül nem éreztem magam sem kedvet az interpelláció pergőtüzében állani — olyan cselekményekért, amelyeket nem az én különítményem követett el, hanem más katonai alakulatok tagjai. Az 1920. év szeptember havában nevezett szállóból a tiszti századot kiköltöztettem, melynek egy részét a Nádor-laktanya néhány szobáiban helyeztettem el, míg a másik részét, főleg a nyomozókat, más szállodákba utaltattam be. Szóval ezen év szeptember elején magam részéről a Britanniát likvidáltam. Utána azonban nyomban beköltözött Hír György nemzetgyűlési képviselő az

¹²⁶ A Tisza-perben az első fokú ítélet 1921. május 24-én hangzott el.

¹²⁷ A Britannia elleni razzia 1920. november 11-én éjjel zajlott le. A következő napokban a sajtó sokat foglalkozott vele.

ő „adonyi különítményével”, mely nagy részben megbízhatatlan szedett-vedett emberekből állott, amely azután zsidó-fosztogatásokból élt.

Az én nyomozó-különítményem hivatalosan lett felhatalmazva csempészeket, valutázókat, kémeket lefogni. Ha ilyen tetteirre kihallgatás végett a Britanniába lettek bevive, a náluk talált értékekről Takátsy Gyula szds. Szabó Béla fhgy. segédtisztjével pontos leltárt és jegyzőkönyveket vettett fel, amely azután a zljpnoktséghez lett felterjesztve. Ellenben Hír emberei egy báró Babarczy Jenővel az élen a járókelő zsidókat a szálló előtt lefogták, oda bevitték, és értékeiket elszedve, őket ismét kirúgták.

Héjjas Ivánnak, aki szintén a többi tisztekkel együtt a Britanniában lakott, tanácsoltam, hogy ő is költözzön máshová, mivel mások miatt ő is bajba jön. Intésemet azonban nem fogadta meg, hanem megmaradt. A honv. miniszter pedig, aki a nevezett szállóra bosszút lihegett, egy éjjel katonasággal körülváratta és leigazoltatta a rendőrséggel az összes ott lakó személyeket. Persze ezeknek legnagyobb része olyan csirkefogó volt, akik mind a Prónay-különítmény tisztjeinek adták ki magukat — akik azonban a zlóaljamhoz sohasem tartoztak. Éppen ezen utóbbiak követtek el mindenféle felelőtlen akciókat, úm. zsarolásokat, fosztogatásokat és lopásokat, melyeket azután a parlament baloldali pártjai nekem könyveltek el.

Abban az időben lőttek le duhajkodó, garázda egyének egy Soltra nevű rendőrt, aki be akarta őket kísérni. A gyilkosokat eredménytelenül keresték mindenütt, főleg azon szállókban, amelyekben a különféle különítményeknek tisztjei laktak. Az igazi gyilkos, egy Sesevics nevű egyén, az országból megszökött. A hivatalos kommuniké azonban közzétett valami Horváth nevezetű tart. hdgyot, akit statáriálisan ki is végeztek, azonban mások néhány nap múlva vígan látták sétálni.

Aznap, amikor a Britanniát 12 órakor éjjel a katonaság körülállta, én a Hungária Szállodában vacsorára voltam hivatalos Gosset nevű angol katonai követhez.¹²⁸ Igen kellemes

¹²⁸ Gosset katonai attasé volt; az angol követ pedig Th. Hohler.

úriemberek voltak úgy a háziúr, valamint a többi jelenlevő külföldi tisztek, akiknek társaságában néhány órát nagyszerűen töltöttem el. Igen tetszett nekem az az egyszerű, minden parádét és feltűnést mellőző férfias jelenet, amikor a parancsnok, Gossett, az ebéd közepén — miután a pezsgőt felszolgálták — felállott. Hármat kopogott, és ezen szavakkal: „For the King”¹²⁹ — az első pohár pezsgőt az egész társasággal, állva a királyuk egészségére üritettük ki. Ezzel az egyszerű és jellegzetes gesztussal hódolnak uralkodójuknak, legbensőbb tiszteletüket kifejezve. Minálunk magyaroknál a legtöbb ünnepélyes ebéd üres és fecsegő, talpnyaló tósztokban fül meg, és a második pohár pezsgőnél már be is rúgnak.

Az estebédet még be se fejeztük, kihívtattak sürgősen a teremből, mivel Fischer Lajos szds. a kormányzói katonai iroda helyettes főnöke lelkendezve érkezett, és kérdezte tőlem, vajon igaz-e, hogy én a Britannia Szállónak kiürítését — melynek aznap éjjel 12 órakor kell végbemennie — zlóaljammal meg fogom akadályozni? A kormányzó üzenetét hozza, aki azt a reményét fejezi ki, hogy én ezt tenni nem fogom, mert azt a látszatot keltené, mintha én ellene vonulnék fel. Fischert megnyugtattam ezen hír alaptalan voltáról, miután a Britanniához nekem nincsen már közöm. Én csupán azon néhány tisztjeim érdekeit fogom megvédeni, akik kényszerből, más lakás hiányában, ott laknak, és akik ezt megérdemlik.

Miután Fischer megnyugodva távozott, én Takátsyval és néhány tisztemmel a Britanniához hajtottam, melyet a már kivonult rendőrség és katonaság körülvelt, és a bennlevők igazoltatása megkezdődött. Én egy-két tisztemet — akik zlóaljamhoz tartoztak, és más lakásuk nem lévén, még ott laktak — személyesen igazoltam, úm. Repeczky fhgyot és feleségét, Héjjas Ivánt szintén igazoltam, aki igen megbotránkozott, mert őt is felverték a nyomozórendőrök, és előállították az igazoló bizottságnak, pedig már régen figyelmeztettem őt ennek az eseménynek a bekövetkezésére...

II. köt. 358—360. old.

¹²⁹ — A királyért.

Francia ajánlat a lengyelek megsegítésére

Már 1920. év nyarán kínálkozott egy igen kedvező alkalom arra, hogy a megcsonkított Magyarország megmozduljon, és a cseh gyűrűt északon áttörve, Kassán keresztül segítségére siessen az oroszok által szorongatott lengyeleknek. Mint látni fogjuk, ez a helyzet nem lett kihasználva.

Millerand, az akkori francia elnök, Paléologue nevű francia külügyminiszterhelyettest küldte Magyarországra. Gödöllőn folytak vele az erre vonatkozó tárgyalások, melyeknél a franciák felkínálták nekünk Kárpátalja visszacsatolását a csehektől, mert ezzel egy egyenes összeköttetést kapunk Lengyelországgal. Mi azonban Temesvárt és Krassó-Szőrényt is akaruk.¹³⁰

A franciák elsősorban a cseheket szólították fel a lengyelek segítségére. Ők azonban az oroszok ellen nem akarván harcolni, az ajánlatot elutasították. Ezután fordult az antant hozzánk, magyarokhoz. Készek voltak a már említett területengedményeken kívül az összes felszerelést és lőszert szállítani, ha 100 000 emberrel azonnal a lengyelek segítségére indulunk, miután a több ezer lovasból álló orosz hordák Bugyonnij orosz generális vezetése alatt már Varsót fenyegették. A felénk röpködő sült galambnak még a szánkat sem nyitottuk ki — hanem becsuktuk. A vezérkar mindenféle kifogásokat emelt: emez nincs — amaz sincs, pedig lett volna annyi emberünk, de fegyverünk is, amelyekkel megindulva Kassa felé a cseheket Felvidékről elriasztjuk, és ezt a minket szorongató szláv gyűrűt szétrepezstjük.

Külügyi tájékoztatlanságunkra vall, mivel a Wolff Károly és a Bethlen-féle klikk titkos társasága ezen kedvező francia ajánlatot már azért sem tartotta elfogadhatónak, miután a

¹³⁰ A Halmos—Paléologue tárgyalásokra vonatkozóan lásd *Nemes Dezső*: Az ellenforradalom története Magyarországon. Akadémiai Kiadó 1962. 312. old. — Prónay Pál Millerand-t illetően téved. Millerand a tárgyalások kezdetén miniszterelnök volt, s csak később választották a köztársaság elnökévé.

német—lengyel¹³¹ akkori viszályból kifolyólag mi magyarok a németekkel szemben nem követhetünk el ilyen affront.¹³² Márpedig mi a bolsevizmus ellen vonultunk volna fel — nem pedig a német ellen, akinek magának is akadt elég dolga velük. Továbbá a csehek szervezetlensége akkor még, azután a francia felszólítás kihasználásának lehetősége, olyan adott momentumokat képezett, amely soha többé vissza nem tér, és amelyet kihasználatlanul hagyni nagy bűn és véték volt.

Az efölött való ide-oda terefeles az ügyet csak húzta és halasztotta, márpedig a lengyelek nem várhattak, Weygand francia marsall összeszedte a meglevő lengyel erőket, és a Piłsudsky által vezetett légionistákkal egyetemben nemcsak megakadályozták Bugyonnij lovasscapatainak — aki az orosz főerőtől elszakadva, messze előretört — nyugat felé való további előrenyomulását, hanem a vörösöket ki is verték az ország határain túl. Úgy tudom, ezután már csak lőszerszállítások folytak tőlünk a lengyeleknek, melyeket azonban a csehek lefogtak, és nem akarták továbbszállítani.

Mielőtt még a fentiekre vonatkozó tárgyalások a franciákkal megkezdődtek, többször jelentkeztem Horthynál, kérve őt: ne késleltessük az ügyet, és lépjünk Lengyelországgal szövetségre a kommunisták ellen, miután közösen kell védekeznünk, ha egyszer valóban nyugat felé megkísérelnék az előrenyomulást. Tisztjeim közül akkoriban Iliás Imre, Apáthy László szds. és még néhányan kint tartózkodtak Lengyelországban, és tőlük kaptam az ottani állapotokra vonatkozóan a jelentéseket, amelyekkel azután a kormányzónak is beszámoltam.

Ezen már említett, kedvezőnek kínálkozó alkalmat azzal

¹³¹ 1920 tavaszán népszavazás volt Felső-Sziléziában, amely a Saint Germain-i béke értelmében eldöntötte hovatartozásának kérdését. A népszavazás a németeknek juttatta a vitás területeket. A lengyelek 1920 májusában puccsal igyekeztek visszaszerezni az elszakított területet. Az ügy a Népszövetség elé került, ez azonban csak 1920 októberében hozott kompromisszumos döntést, amelynek következtében kettészakították a gazdasági egységet képező Sziléziát.

¹³² — sértést.

odázták el Horthy—Gömbös és a Wolff-féle társaság emberei: miután a németekkel kötöttek messzemenő megállapodásokat, a lengyelek miatt ezért nem lehetett az előbbieket cserbenhagyni.

Horthyt ismét rossz besúgók és tanácsadók vették körül. Én azt hiszem, hogy Hohler angol katonai attasé inspirálta őt legjobban, miután mint volt tengerész, őt már régebbi barátság fűzte a kormányzóhoz, akivel valahol keleten, ha jól emlékszem, Konstantinápolyban ismerkedett meg.¹³³ Ezt legalábbis abból merítem, mert valahányszor jeleztem a kormányzónak a reánk nézve kedvező, egy megmozdulásra alkalmas momentumokat, olyankor oly meggyőződéses és jelentősen kiszínezett előadást tartott a saját és az általános helyzetről, amelyek sokszor három órát is eltartottak, és melyeknek az ebédnek bejelentése vetett véget. Én sem akkor, de ma sem tudom, hogy mit akart tulajdonképpen mondani. A kormányzó hosszú előadásait azzal a teljesen átértzett kijelentéseivel fejezte be, amely különben abban az időben szavajárását képezte: „Ha megmozdulunk — akkor beledöglünk.” Más alkalommal pedig, amikor mint fővezér, Friedrich és Vázsonyiékkel, azután Garamiékkel Budapesten tárgyalt, ezen utóbbiaknak bármilyen feltett kérdésére Horthy — „felkoncolom”-mal válaszolt.¹³⁴ Annak demonstrálására pedig, hogy neki mennyire igaza van, és hogy az ő rövid kormány-

¹³³ Th. Hohler angol követ maga is megemlékezik Horthyhoz fűződő régi barátságáról, a „Reminiscences of Hungary” című cikkében, amely a „The Hungarian Quartely” 1939. évf. 1. számában jelent meg. Th. Hohler nem katonai attasé, hanem 1920 januárjától Anglia magyarországi teljhatalmú megbízottja, majd követe volt.

¹³⁴ Prónay Pál itt azokra a tárgyalásokra utal, amelyek Sir G. Clerk angol diplomata vezetésével 1919 november elején folytak Budapesten. A tárgyalások egyik eredményeként 1919. november 5-én jött létre az a megállapodás, amelynek értelmében a nemzeti hadsereg bevonult Budapestre. A megállapodást Garami Ernő, Horthy Miklós, Lovászy Márton és Vázsonyi Vilmos írták alá. (Lásd Iratok az ellenforradalom történetéhez. I. köt. 1919—1921. II. kiad. Szikra 1956. 210. old.) — A megegyezésről Garami Ernő is megemlékezik. (Forrongó Magyarország. Leipzig—Wien 1922. 178. old.)

zati ideje még idáig sem politikai, sem diplomáciai hibát nem követett el — ismét az ő Hohler nevű barátjára (akiről már többször megemlékeztem) hivatkozott, és mint mondotta, nem is olyan rég — helyeselve álláspontomat — megvereggette a vállamat. Megjegyzem, nevezett angol egy zsidó eredetű szabadkőműves tengerésztiszt, még békeidőkből tartotta fenn barátságát Horthyval. Nagy-Britannia épp ezért őt küldte Magyarországra, mert ismeretsége kapcsán jobban be-
tekinthetett és beférkőzhetett az itteni viszonyokba.

Ezen hosszú beszélgetést, vagyis jobban mondva ezen hosszú beszéd végighallgatása után (miután jómagam a kormányzónál járva ritkán jutottam abba a helyzetbe, hogy én is beszélhessek) azon tételődtem: hátha Horthynak van igaza, mivel ezt a kedvező alkalmat most nem használja ki, hanem érvei olyan meggyőződések voltak, hinni kezdtem, hogy a közeljövőben egy sokkal jobb alkalmatossággal fog minket meglepni. Mi mindnyájan benne az otrantói ütközetben szerzett hírnevénél fogva a megtévesztült erőt és férfiakaratot láttuk összpontosítva, azért lestük azon időpont bekövetkezését, amikor az egyszer már belőle ki fog robbanni, és őtet a tettek mezejére csábítja. Tehát vártunk, és mindig vártunk, mikor fogja már meg kemény öklös kezével ennek a szerencsétlen országnak az ügyeit, amellyel előadásai és kihallgatásai közben íróasztalát néha olyan eréllyel és kíméletlenséggel csapkodta — amitől azután sokszor a tinta is kifröccsent a tartójából.

Egy évre rá eltűnt azután az utolsó reménysugár is lelkemből arra nézve, hogy Horthy Miklós egyáltalán fog valamit az ország jól felfogott érdekében tenni. A kínálkozó alkalmak jöttek, de érintetlenül és kihasználatlanul ismét el is tűntek. Meg sem mozdultunk — és hogy a kormányzó szavaival éljek — „mégis beledöglöttünk”. Egy alkalommal őszinteségenben nem tudván magamat visszatartani, az Alföldön járva az ott szerzett tapasztalataimról beszámolva többek között előadtam: a parasztgazdák, akik tetterre készen várták idáig bementett ígéreteinek teljesülését, a kezükkel legyintenek,

ha a Horthy nevet hallják. Úgy vettem észre, hogy ezen őszinteségem nem változtatott a helyzeten semmit — csak nekem ártott. Horthy az őszinte szót és figyelmeztetéseket nem szívesen vette.

II. köt. 362—366. old.

Horthy kormányzó a Nádor-laktanyában¹³⁵

A terjengő és a szándékosan útnak engedett álhírek szerint a kommunisták, támogatva az orosz vörösöktől, egy nagy akcióra készülnek, amellyel el akarják söpörni Horthyval együtt az ellenforradalmárokat, és pokolba akarják kergetni gróf Teleki Pált kormányával együtt, aki a júniusban leköszönt Simonyi-Semadamot követte az elnöki székben. Úgy látszik, a kormányzó és környezete igen aggályosan ítélhette meg a helyzetet, mivel a kormányzóságról parancs érkezett az egész különítményemnek a Nádor-laktanyába való összpontosítására, miután a kormányzó el fog látogatni oda. Ezért a legénységet a kaszárnya udvarán, a tiszteket pedig fönt az emeleten levő ebédlőteremben gyülekeztettem. A kormányzót, miután Koós Miklós szárnysegéddel megérkezett és jelentésemet átvette, felkísértem az ebédlőbe, ahol tisztjeimhez egy rövid beszédet intéztem, melynek lényege kb. a következő volt: „Igen komoly időknek nézünk elébe, mert mi talán nem is tudhatjuk, hogy valóban ezen állapotok mennyire komolyak. (De hogy miben állottak ezen komoly momentumok, azt nem precizírozta, valószínű, hogy a kommunisták külső és belső mozgolódására célozhatott vagy pedig egy karlista-puccsra is, amellyel rémisztgették.)

A továbbiakban kifejtette az államfő elégedetlenségét a jelenlegi kormánnyal, miután Teleki egy kicsit puhakezű, egy erősebb fogja követni, valószínűleg Bethlen. Végül pedig a következőkkel fejezte be szavait: Akármilyen történjék, számít

¹³⁵ A kormányzó több ízben látogatta meg a Prónay-különítményt a Nádor-laktanyában, először 1920 tavaszán, majd 1921 tavaszán.

az én tisztjeimre és katonáimra mint azon egyedüli csapatra, amely minden körülmények között a helyét megállja. Egyben arra kért, hogy az egybegyűlt legénységet is tájékoztassam az általa elmondottakról — bízik az ő magyar vérükben és bátorságukban stb.

Miután az államfő autójába ült és eltávozott, tisztjeimmel lementem az udvarra, és az egybegyűlt zlóaljnak átadva a kormányzó üdvözlését, hozzájuk, mint rendesen szoktam, egy buzdítólag ható beszédet intéztem, éspedig: a jó katona, akinek ereiben keresztény magyar vér folyik, ne hagyja magát senki és semmi által a megkezdett iránytól és céloktól eltántorítani, hanem a magyar és keresztény eszmék mellett kell most már akár holtig is kitartani. Beszédemet pedig ezen szavakkal fejeztem be: „Ha pedig akadnának olyanok, akik a zlóaljamat megtámadni szándékoznak és a fegyvereket a kezünkől ki akarnák csavarni — akkor Budavár még a kömmün idején sem volt olyan vörös (a zsidók piros posztóval vontak be minden épületet és szobrot), mint lesz azoknak a véréből, akik ezt meg akarják kísérelni.”

Már most megjegyzem, hogy ezen általam elmondott beszédemről naplómban lesz még bőven szó, éspedig azért, mert évek múlva néhány rosszhiszemű rágalmozó és áruló tiszt (Rantzenberger, Laczkovich, Taby, Molnár és társaik) egy ellenük folyó, lopásuk és fosztogatásuk miatt folyó pörben,¹³⁶ szándékosan elferdítve, szavaimat akképp reprodukálták, mintha én ezen beszédemet nem is a kommunisták, hanem a dinasztia ellen tartottam, és Habsburg vérrel szándékoztam a Várat felöntözni. Az imént említett dolog, melyet az EKSZ sugalmazott és adott szájába nevezetteknek, már azért sem lehetett való, azon egyszerű oknál fogva sem, mivel ezen beszédem elhangzása után néhány napra rá Albrecht főherceget fogadtam a kaszárnyában, akit bátyám, Prónay Gyula ezredes társaságában ebédre megvendégeltem, és akit leg-

¹³⁶ Az említett per 1928—1931 között folyt le. Iratai megtalálhatók: Országos Levéltár. Magyar Rádió és Telefonhírmondó Rt. Dr. Ludinszky Lajos és társainak iratai. Prónay—Rantzenberger-per.

melegebben üdvözölve a fehér asztalnál fel is köszöntöttem. Albrecht érdeklődéssel szemlélte meg kaszárnýamat, a le-
génységet és annak berendezését, egyúttal sajnálatát is kife-
jezte afölött, hogy ő maga nem szolgálhat zlóaljamban,
pedig igen szeretne. Ezen ebéden kívül még egy vacsorán is
volt szerencsém ezen magas vendégemet fogadni.

II. köt. 366—367. old.

Szovjet-Oroszország kikémlelése

A rémhírekkel való ugrasztások igen divatban állottak az
1920-as években is, és mennyire ugrasztották a kormányt és
a kormányzót, ez az alábbiakból is kitűnik. Ezen év őszén egy
megbízatást kaptam Szovjet-Oroszország kikémlelésére. Ki-
kémlelendő volna a vörös hadseregnek, mely Lengyelország-
ból kivonult, további tervei. Hadseregének ereje és összeté-
tele. Szolgálnak e magyar hadifoglyok a vörös hadseregben?
Bugyonnij lovashadosztályainak bravúros előretörései után
visszament-e régi állásaiba, és igaz-e, hogy újabb támadásra
készül, de ezúttal Magyarország ellen.

Ezen feladatra három tisztet szemeltem ki, akik háború
alatt már orosz fogságban voltak és oroszul tudtak, ún. Balla
József fhgy., Bognár József és Balassa István hadapródjelölt.
Ez a három tiszt Lengyelországon keresztülbújva az orosz
demarkációs vonalon, eljutottak Szovjet-Oroszország belse-
jébe — Kijevbe és még ezen a városon túl kelet felé. Néhány
hónapi ott-tartózkodás után értékes és fontos tapasztalatok-
kal érkeztek vissza. Többek között megállapították, ami ta-
lán a legfontosabb volt, hogy a vörösök ezúttal nem szándé-
koznak újabb előretöréssel nyugat felé előrenyomulni; mivel
belső viszonyaikkal igen el vannak foglalva. A vörös hadsereg-
ben tényleg szolgáltak, de jelenleg is szolgálnak magyar hadi-
foglyok, melyeknek egy része a varsói előretörés alkalmával
visszaszökött Magyarország felé. Azonkívül konstatálták Kun
Béla, Pogány, Kéri és a többi magyar bolsevista elvtársak

propagandáját, melyekkel azokkal egyetemben végez, akik nemrégén a magyar hadifoglyokért lettek kicserélve. Vissza-felé jövet Balla Józsefet elfogták a vörös oroszok, akikről azonban sikerült neki megszökni, és több viszontagság után szerencsésen ő is elérte a lengyel határt.

II. köt. 371. old.

Irredenta a csehek ellen

A parlament ez év november 15-én¹³⁷ tárgyalta a trianoni szerződésre vonatkozó ratifikációjának kérdését. Az nem képezett volna nagy bajt, hogy akadt két magyar: dr. Benárd Ágoston és dr. Drasche Lázár Alfréd, akik aláírták, hiszen kaptak érte dús honoráriumot. Inkább a ratifikációnak megszavazása volt a szégyenletes, mely ellen egyedül dr. Pröhle Vilmos egyetemi tanár és kitűnő orientalista szólalt fel a képviselők közül. A derék erdélyiek, gróf Teleki Pál-miniszterelnök, a háttérben gróf Bethlen Istvánnal, afféle erdélyi szabadkőműves páholyok tagjai, simán keresztülvitték ezen gyalázatot. Mi történhetett volna nálunk, ha meg nem szavazzák? — Semmi! — A lelkiismeretünket bizonyára nem terhelte volna ez a hazánk függetlensége ellen elkövetett bűn. Csakis a szabadkőműves propaganda harsonái hirdették a katasztrofát, ha a békeszerződést nem írjuk alá.

Dacára a trianoni békeszerződés megkötésének, az irredenta tüze jobban lángolt, mint valaha. Már december havában, de csakis titokban folytak annak a támadásnak az előmunkálatai, amelyet a zlóaljam keretén belül és kívül álló szervekkel a csehek ellen terveztem. Ezen rajtaütésre vonatkozó megbeszéléseket, melyeknek egyidőben öt helyen is meg kellett történnie, a szabadcsapatok vezető embereivel, úm. Hír György képviselővel, Héjjas Aurél és Ivánnal, páter Bónis és Budaházy Miklóssal nálam a Nádor-laktanyában tartottam. Mégpedig karácsony estéjén 23-ról 24-re virradó éjjelen volt ezen

¹³⁷ A nemzetgyűlés 1920. november 13-án szavazta meg a trianoni békeszerződés becikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot.

rajtaütés megbeszélve, amelynél ismét a zlóalj kiválogatott tisztjei és altisztjei, azután fegyvereik képezték a keretet. Ezen időpont azért lett a szentestére megválasztva, mivel ez legalkalmasabbnak bizonyult már azért is, mert ilyenkor a cseh légionisták karácsonyi szabadságra mennek, miáltal a Felvidéket megszállva tartó katonaságuk meggyengül.

A szükséges előkészületek után a támadások megindítására a következő helyeket szemeltem ki: Köpcsényből a pozsonyi hídfő ellen (főleg demonstráló szándékkal). Szőnyből a komáromi hídfő ellen. Szobnál és Balassagyarmattól északra Rárosnál terveztem a főáttörést és pedig Léva irányába. Ezen a vidéken laktak magyarok, összeköttetéseink kapcsán elsőben ezeket a területeket szándékoztam a csehektől megtisztítani, akik a befutott hírek szerint már régóta tartottak egy ilyen támadástól, ezért a holmijukat főleg — mindig útra készen vagonokban tartották. A felvidéki irredenta szerveink titokban várták ezen megmozdulásunkat, mert értesítve lettek. A reájuk váró munkát ők azután az elkészített tervek szerint elvégezték volna, amint az első eredményes lökés az anyaország felől megtörtént. Rácz Kálmán szdsnak a Tiszántúlról, ahol állomásozott, Tokajon keresztül a Kárpátalja felé kellett volna előretörni a ruszínföldre. Bauer Ottó német ezredesnek, aki akkoriban Bécsben tartózkodott, szintén elküldtem üzenetemet, és reméltem egy előretörést a szudétánémet részről, melyet annyiszor emlegetett a nyár folyamán. Ezek az egyidőben Csehország ellen történendő koncentrikus támadások okvetlen eredménnyel járnak, ha tekintjük ennek az országnak akkori szervezetalenségét saját nemzetiségeivel szemben is, miután a kisantant szövetsége csak jóval később létesült. Biztosra vettük azután Ausztria beavatkozását is, amennyiben Schober is hajlandónak mutatkozott a cseheket az általuk elfoglalt osztrák területekről kidobni, amint Magyarország részéről az első eredmények mutatkoznak. Szóval december 23-án úgy a gépfegyverek, valamint az emberek nagy része a már kijelölt helyeken tartózkodtak vagy azok felé útban voltak. Készen kellett lenni azon meginduló tá-

madásra, melynek időpontját karácsony estéjének 10 órájára tűztem ki.

Valakinek árulása folytán azonban gróf Teleki Pál kormánya szelet kapott ezekről a készülődésekről, és felszaladtak a kormányzóhoz. Hír Györggyel, Takátsy Gyulával, Makkay Imrével, Héjjas Ivánnal (Bónis páter és Budaházy Miklós már elutaztak kiindulási pontjukra Miskolc felé) a Britannia Szállóban az utolsó megbeszéléseket tartottam, amikor lelkenedezve berohantak hozzám Magasházy László és Kozma Miklós szdsok. (Ezen utóbbi akkor a katonai kabinetirodában teljesített br. Láng Boldizsár mellett szolgálatot.) „A főméltóságos úrtól jövünk — kezdték el pihegve —, be kell szüntetni az egész műveleteket, amelyekre készültök. Gróf Teleki Pál kormánya minden felelősséget elhárít magáról — sőt, kész Prágába a cseh kormánynak sürgönyileg tudtul adni szándékunkat. De különben is nem illik és nem való, hangoztatták felém fordulva, neked elibe vágni a kormányzó úr programjának, mert te tudhatod legjobban a közeljövőbeli szándékát, amellyel ezen akciót sokkal alaposabban előkészítve és jól felfegyverzett csapatokkal meg fogja valósítani.” „Hátha őt is meg fogja akadályozni ez a pipogya kormány, támadtam most én erre a két pacifista hírnökre, mert képes erre, miután miniket, úgy látszik, már elárult a cseheknek. Elvégre felelőtlen egyének tetteiért nem tartozhatik felelősséggel a miniszterelnök stb.” Heves vita keletkezett köztünk és Kozmáék között ezen vállalkozás kimenetelének eshetőségei felett, melyeknél ők csak a katasztrófát látták és akarták szemünk elé tárni — ellenben mi: „aki mer, az nyer” pártján állottunk. Még be sem fejeztük ezen disputát, máris a telefonhoz hívtak. A kormányzóságról Koós Miklós szárnysegéd beszélt: „Jöjj azonnal a Várba, mivel a kormányzó úr hívat.” Ennek a parancsnak eleget téve, faképnél hagyva Magasházyékat, akikkel Hír György, Héjjas és a többiek tovább vitatkoztak, Takátsyt magam mellé ültettem, és autón felszáguldtam a kormányzóságra, ahol Horthy kezeit tördelve fogadott. „Mit akartok megint véghezvinni, ti szerencsétlenek? Romlásba

vizitek az országot — szereltesd le azonnal ezt az akciót, mivel a cseh követ már el akarja hagyni Budapestet. Ezzel elrontanátok azokat a terveket, melyeket én már Berzeviczy által kidolgoztattam, és jövő tavasszal azok alapján kiverem és összetöröm a cseheket, és megtisztítom tőlük a Felvidéket.” „Hátha késő lesz, főméltóságos uram, próbálkoztam közbeszólni.” Horthy azonban nem engedett szóhoz jutni, hanem mindinkább siralmasabb hangon tovább folytatta, és kb. ezeket mondotta még: a felelősséget sem ő, sem a kormány nem vállalhatja. Különben is már Prága is tud a mi készülődéseinkről. És mi nem is képzeljük, mennyire ártának ezen dolgok a mi valutánknak, mely okvetlen esni fog, és ezáltal mérhetetlen kára lesz az országnak, mert Svájcban a magyar korona igen alacsonyan fog állni, pedig jelenleg elég szilárdan tartja magát. Azután az otrantói útközetből is kiragadott egy néhány szemléltető epizódot, és ezekkel iparkodott a kérdéses rajtaütés szerencsétlen kimenetelére következtetni. Ezen hosszú disszertáció után egy kis szünet állott be, melyet felhasználtam, és végre megragadtam a szót: „ha már a dolgok valóban ekként állanak, főméltóságos uram, és Teleki a cseh követ előtt is mosakodott, aki állítólag el is akar utazni, főméltóságod pedig tavaszra szervezi ezen akciót — akkor sietek leszerelni ezt a támadást, mert ki tudja, nem kezdik-e meg az embereim, ha neszét veszik a lefúvásnak?” A kormányzó ezután nem is tartóztatott, hanem a gyors intézkedésre biztatva elbocsátott.

Mondhatom, leverten jöttem ki az államfőtől. „Gyere! — szóltam Takátsy Gyulának, aki az előszobában reám várt — gyorsan kell intézkedni, mert le kell fűjnom ezt a vállalkozásunkat. Nem lehet itt irredentázni, ki van zárva, mindig be vannak gyulladva. Nem is merek a Britanniába menni — még kérdés, vissza tudom-e egyáltalában fordítani azokat, akik már kint vannak, és elkeseredésükben betörnek?” A szállodába érve az ott levő tisztjeimmel haditanácsot tartva kiadtam a parancsot a tervbe vett vállalkozásunk beszüntetésére, és a megfelelő sürgönyök széjjelküldésére. Igen szomorú, el-

keserítő jelenetek játszódtak le a vasútnál, melyeket nem is tudnám kellőleg megírni és megfesteni. Úgy kellett ezeket az elszánt fiúkat a vonatból lerángatni, akik szívesen mentek hazájukért meghalni.

A zlóalj polgári ruhába öltöztetett tisztjei, altisztjei és legénysége, azután Héjjasék, Budaházyék derék parasztjai szomorodott szívvel vonultak falvaikba. Legjobban el voltak keseredve a megszállott területekről menekült irredenták, akik átkozódva fordultak a kormány ellen, és akiket csak nagy nehezen tudtam egy pogrom végrehajtásától visszatartani, melytől a zsidók annyira féltek, mintha a Britannia környékén kivesztek volna, és nem lehetett közülük látni egyet sem. Karácsony estéjére visszaérkeztek a legmesszebben fekvő pontokról is, úm. Köpcsenyből, Ráosról és Sátoraljaújhelyről. Kárpótlásul gondoskodtam a zlóalj legénysége részére egy megfelelő karácsonyról.

II. köt. 379—383. old.

1921. év

A Nádor-laktanya belső ügyei

Már ezen év elején nekiláttam a zlóaljam belső ügyeit alaposan átreformálni. Főleg a tiszték és legénység dúsabb és jobb megélhetésén fáradoztam. Ezen célból létesítettem egy kertgazdaságot, a Tisza mellett egy Szikra nevű helység közelében, ahol Muraközy László fhgy. vezetése alatt a zlóalj részére különféle zöldséget termeltettem, miután ott jó néhány hold földet olcsón bérbe vettem. Azután több gazdaságban vállaltam takarmánykaszálást részért, melyet a zlóalj kivezényelt legénysége által vágattam és takarítottam be. Ezen módon sok pénzt spóroltam meg, mivel zlóaljam állatai számára a takarmányt természetben szereztem meg, és az erre felvételezett pénzeket pedig egy külön alapra félretettem. Vagy pedig disznókat és teheneket vettem, miáltal azután úgy a tiszt, valamint a legénységi ellátást fokozatosan megjavítottam.

A zlóaljam adminisztrációjában felfektettem egy külön pénztárt, mely nem függött össze és külön kezeltetett a katonai kincstári pénzekről. Ezen pénzeket utasításom szerint a zlóalj gazdasági főnöke, Czirfusz Ödön fhgy. által vezettem, sőt annak ellenőrzésére és átvizsgálására katonai számfejtő bizottságot is kértem több ízben. Ezen pénzek három csoportra osztva az A jelzésű pénztárkönyvbe azon összegek lettek nyilvántartva, melyeket különféle valutacsempészekről, lánckereskedőktől a nyomozótisztjeim lefogtak, és a rendőrségnek vagy ügyészségnek hivatalosan is bejelentettem, de azokat esetleg be is kellett szolgáltatni, ha az illetőnek ügye felmentéssel végződött. A nagy B jelzésű pénztárkönyvbe azon pénzek lettek elkönyvelve, amelyek szintén üzerektől lettek elkobozva, de melyek vagy megszöktek, ezért hivatalosan bejelentve nem is lettek, és azért ezeket nem is szolgáltattam be. Végül a nagy C jelzésű pénztárkönyvbe kerültek mindazon összegek, melyeket a zlóalj maga szerzett, úm.: szénakaszálásoknál és mezei és más munkáknál, a MOVÉ-nál és egyéb vállalatoknál teljesített fuvarozásoknál, azután a zlóalj belső gazdaságában folytatott sertéshizlálás, tejtermelés, trágyaeladás stb. útján.

A fent leírt gazdálkodás folytán nagy összegek gyűltek össze, amelyekből fődöztem a különféle nyomozó- és határ-ellenőrző szervek kiadásait. Nemkülönbben kiutalt pótlékok által megjavítottam azon tisztek fizetését is, akik az említett kiküldetésekből fáradságot nem ismerve, az idő viszontagságaival dacolva — sokszor étlen és szomjan — éjjel-nappal teljesítették a kapott parancsokat.

A most felemlített pénzeket, valamint a hivatkozott pénztárkönyveket naplómban még érinteni fogom, miután ezen elkönyvelt összegeket sikkasztották el a zlóalj éléről való ideiglenes távozásom alatt — Rantzenberger, Laczkovits, Taby, Molnár, Czirfusz gazdasági főnök, azután Léderer Gusztáv, a később felakasztott rablógyilkos és társaik közreműködésével, akik valamennyien a hazafiasnak nevezett Etelközi Szövetséghez tartoztak. A nevezettek által ellopott pén-

zeket követelték később rajtam, de tehetetlen voltam az EKSZ-szel szemben, mely szövetség a tolvajoknak fogta pártját és zárt ajtók mögött ugyancsak beszervezett lelkiismeretlen bírák által (dr. Schadl Ernő—Dorosits—Placsek-tanácsa) rajtam egy jusztizmordot végeztek.¹³⁸

„Vorsicht ist die Mutter der Weisheit”¹³⁹ — ismert német közmondás. Ha elővigyázatból nem kérek illetékes katonai pnokságtól a zlóaljamnál levő és fentemlített számadásokra egy felülvizsgálatot — Isten tudja, mit sütnek rám ezen becsületrablók és vagányok, mert másnak nem nevezhettem Rantzenbergert és társait az ő felbujtóikkal együtt.

Miután az eredeti és hiteles pénztárkönyveket, melyeket a kivizsgáló bizottság is meg szemlélt és hitelesített, eltüntették, hamis számadásokat mutattak be, akkor, amikor ennek az ügynek 1923-ban kivizsgálását kértem, Mi mindent nem fogtak volna énreám, ha ezt az óvintézkedést meg nem teszem. Én magam ezen pénzeket soha nem kezeltem, de saját céljaimra soha egy krajcárt sem költöttem (ezt különben a hivatalos számfejtőség szintén megállapította). Sőt, külföldi utazásaimnál személyi kiadásaimat sajátomból fedeztem. Ezért ellenségeim pozitívumokkal nem operálhattak ellenem, hanem csakis koholt rágalomokkal és hamis vallomásokkal.

II. köt. 391—393. old.

„Bethlen a háttérből egyengette a talajt miniszterelnökségéhez”

Úgy látszik, Bethlen a háttérből egyengette már a talajt az ő kormányhoz való jutására. Ez érezhetővé vált azért is, mert az ő politikájának nem alkalmas egyéneket sorjában leváltatta, és az ő garnitúrájabelieket a megfelelő helyekre helyeztette.

Az öreg Beleznay Andrást, aki a Horthy polgári kabinet-

¹³⁸ Az említett perre vonatkozóan lásd 135. sz. jegyzetet. — *Jusztizmord* — ártatlan ember elítélése, súlyos bírói tévedés.

¹³⁹ — elővigyázatosság a bölcsesség anyja.

íródnak eleinte főnöke volt, és a családhoz magához régi baráti kapcsolatok fűzték, már jóval előbb leváltották — Bartha Richárddal, aki az ún. Wolff Károly és Bethlen-féle ligának nevezett titkos szövetségféléhez tartozott. Jóllehet, ha Beleznay talán nem rendelkezett azokkal a kvalitásokkal, mint utódja, azonban egyenes úri gondolkodása és megbízhatósága minden tekintetben sokat érhetett. Utána Horthy ismét két megbízható emberét: Diendorfer Miksa ezredest, aki még Szegeden állított fel neki megbízható csapatokat, azután gróf Csáky Zsigmond csendőrségi felügyelőt ejtette el, aki viszont igen kemény kézzel a csendőrséget hozta rendbe. Nevezettek a legnagyobb önfeláldozással és erővel működtek közre az újjraépítés terén.

Hiába jártam a kormányzónál nevezettek érdekében, kérve őt, hogy ne hagyja őket elnyomni, talán azért, mert legitímisták. Csákyt Koncz tábornok, egy liberális, zsidó barát követte a csendőrségi felügyelőségben, aki azonban egy év múlva elment, és helyébe egy Sahlender nevű tábornok jött.

Egy Rác Kálmán huszárszds. érdekében szintén közbenjártam a kormányzónál, miután az illető erre megkért. Ti. illetékes katonai hatóságok az ő különítményének, amelyet valahol a Tiszántúl magának összetoborzott, leszerelését elrendelte. Bajtársiasságból megtettem neki ezt a szívességet, azonban nem tudtam változtatni a helyzeten. Emberei, mint hírlott, rablásból éltek, és pedig uradalmakból disznókat vittek el éjjel, amelyeket előzőleg morfiuminjekciókkal elkábítottak, nehogy visítsanak, ha az ólból kirángatják. Ennek tetejében Rác ujjat akart húzni a debreceni körletpnokkal, mely fellépésre azonban gyengének mutatkozott, és ezért különítményével együtt leszerelték.

A kormányzó különben már 1920 nyarán,¹⁴⁰ amikor fent járt nálam a kaszárnyában, beszédében megemlítette egy erőskező Bethlen-kormány jövetelét. De ezt a nagy adut, ezt az ütőkártyát mi, ellenforradalmárok, mindannyian úgy képzeltük el és akként vártuk — mint egy meg nem alkuvó nem-

¹⁴⁰ Prónay itt Horthy Miklós 1921 áprilisi látogatására utal.

zeti irányzatot, amely végez a liberális destrukcióval, az általános korrupcióval, a zsidók hatalmával, és megfékezi a szabadkőművességnek az ország fejlődésére nehezedő káros befolyását, vagyis, ha törik, ha szakad — megvalósítója lesz a szegedi ellenforradalmi elgondolásainknak. Ebben a hitben élttem kezdetben én és többen, addig, amíg az ellenkezőjéről meg nem győződünk. Kibújt a szög a zsákból nemsokára. Az egyik tizenkilenc — a másik egy híján húsznak bizonyult. Teleki—Bethlen és az utána következők egy előre megszervezett paklit képeztek, ügyesen elosztott szerepekkel.

II. köt. 402—403. old.

Albrecht főherceg a titkos társaságban

A Svábhegyen néhányszor találkoztam Bethlen Istvánnal és családjával, valamint Teleki Pálékkal is, akik akkoriban ott fent különböző villákban laktak. Ugyanezen alkalmakkor meglátogatta őket Albrecht főherceg és Gyula bátyám is. Ezen vizitek alkalmával persze csak közömbös társadalmi témákról folyt a diskurzus, intimebb politikai nyilatkozatok nélkül, de a látszat kedvéért kiéreztettké ezen körmönfont erdélyi szabadkőműves politikusok, miután az EKSZ-nek tagjai voltunk mindannyian, az ő intranzigens felfogásukat az ország jövődjét előkészítő munkák hangoztatásával.

Albrecht főherceget, felkérésére, én kísértem el a Podmaniczky utcában fekvő volt szabadkőműves páholy épületébe, amelyben ezután már a MOVÉ-n kívül az Etelközi Szövetség is székel. A díszterem karzatáról, ahol akkoriban egy orgona is állott, néztem vele végig azon gyűlést, amelyen a vezérek tanácsa egybegyűlve br. Feilitzsch Berthold elnöklésével ülésezett. Toókos Gyula szds., a katona nemzetség tagja, éppen arról számolt be, hogy miként lakolt ezen titkos szervezet egy árulója, akit egy másik EKSZ-testvér lelőtt, amikor Szegeden a hídon keresztül a szerbekhez akart átmenekülni. Az illetőnek nevére már nem emlékszem, mások azonban kije-

Prónay Zászlóalj

Hedves magyelléserésedéit
fogadva noszonctemet

Te néad, Prónay zászlóalj
vottunk a legbüszkébbek Szegedre,
Te néad minnek, mint legadás
hőspere sídés e hátsóan; —

Te, Prónay zászlóalj légy az
jén örömmel és büszkeséggel,
ha majd, — taid rövid idő
mulva — mint a hadserő
erőletemek öre a Magyarországi
éltél állom. — Éi te

légy a legbátrabb, ha majd
visszoteli nekemmel
magunkat, megjelölöm
a Magyarországi

A viszonlatára

Szeged 1910. 5. 16.

Zadravetz

Orgoványi majális.

Prónay Pál és felesége Pálffy-Daun Aimé grófnő 1921. június közepén nagyobb társasággal vonaton Félégyházára utaztak, onnét pedig a szőlőjének orgoványi majálisára. A pályaudvaron katonaszekerek, lobogódisz és lovasbandérium várta őket, de Félégyházáig is Nagykőrösötől kezdve minden állomáson meleg ünneplésben részesítette őket a vidék közönsége. A fiatal párnak szemmel láthatólag rendkívül jól esett ez a meleg és igazán szeretetteljes fogadtatás. Nagykőrösön a város közönsége cigányzenekarral fogadta őket, volt üdvözlő beszéd, lelkes szónoklat, a pályaudvaron köszöntötte őket Héjjas Iván is, Kecskeméten pedig a kecskeméti hölgyek nagy küldöttsége jelent meg fogadásukra.

Felső kép közepén: Prónay Pál alezredes, balról tőle fehér köpenyegben Héjjas Iván, jobbról dr. Fürster Lajos főszolgabíró - az. sark. vitéz, mellette Szombath Zsigmond hdgy. mögöttük jobbra Poós László izzáki főjegyző.

Alsó kép: Prónay Pál és felesége Pálffy-Daun Aimé grófnő, jobbra tőle Héjjas Iván, mögöttük a háttérben dr. Hammersberg Elemér.

*Prónay Pál — felesége és Héjjas Iván társaságában
az orgoványi majálison*

Ben a teigleges illeti
kek kiutamborete a
kormanyzosiagi nem-
zeti hadsereg alap - bol
len folytatando.

Egyuttal lemogentetett,
nagy Prónay Pál alerre-
des csapatx / jelenleg I.
orog csend tart. ig. ki-
men, sem nemelyileg,
sem nemretileg a jelen
esetbol kifolyolag meg-
valtoztatant nem nem-
ved is annak parancs-
noki helge - kello forma.
ban - a megjelolt esetre
Prónay Pál alerredes
nemere fenntartatik.

Budapest 1921 évi augusztus hó 26.

Belitska s. t.

Lattam! Florthy s. t.

A másolat hitetes!

Budapest 1921. évi aug. 24

Prónay Aladár
I. osztály helyettes

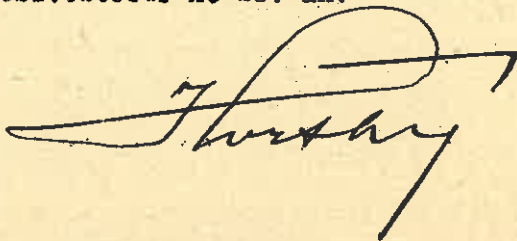
P R Ó N A Y P Á L
m.kir.alezredes urnak

Elrendelem, hogy az összes főkelő csapatok a Rantzenberger őrnagy által átadandó terv szerint Nyugatmagyarország kiűritését haladéktalanul kezdjék meg s azt oly módon hajtsák végre, hogy f.é.november hó 4.-én délig a kiűrités teljes és tökéletes befejezést nyerjen. Ezen időpontig az utolsó felkelőnek is el kell hagyni a kérdéses területet, különben az Entente a velencei megegyezést semmisnek jelenthetné ki, ami az országra nézve Sopron és környékének elvesztésével és esetleg egyéb súlyos következményekkel is járna.

Tájékoztatásul tudatom, hogy a nagyhatalmak képviselői Wienben közölték az osztrák kormányval, hogy az osztrákoknak a kiűritett területekre a tábornokok hívása nélkül lépni nem szabad.

Ugyancsak tájékozásul és a főkelőkkel való közlés céljából mellékelem a legközelebb kiadandó amnesztia rendelet kivonatát.

Budapest, 1921. október hó 28.-án.

Horthy Miklós parancsa: Nyugat-Magyarország kiűritésére

lentették, hogy ezen bejelentett gyász eset után sétálva látták az utcán.

A fiatal gyerek-főhercegre igen nagy hatást gyakorolt ezen misztikus külsőségekkel lefolytatott handabanda, melyet neki ízelítőnek Gömbösék bemutatnak — nemkülönben pedig a hasonló mókák között valamivel később végbemenő taggá való felavatása is.

A nevezett főherceg többek között készpénznek vette, ami szintén baj volt, úgy Teleki, valamint Bethlennek vele szemben megnyilvánuló és végtelenségbe menő lojalitását. Ezzel azután nemcsak benne, de főleg az anyjában, Izabella főhercegnőben is azon hitet ébresztették, mintha nevezettek csakugyan fia trónrajutását szándékoznának előmozdítani. Gömbös ezen konjunktúrát pedig felhasználta arra, hogy nagy összegeket csaljon ki a főhercegnőtől különböző címeken a fenti elgondolás megvalósítására.

Bethlen Istvánnal ezután még ugyanezen év tavaszán véletlenül is találkoztam a királyi palota azon szárnyának egy folyosóján, amely a kormányzósághoz tartozott. Egymást üdvözölve beszédbe elegyedtünk: „Hallom, te fogod a kormányt átvenni — kérdeztem tőle öröndetes kíváncsisággal —, miután úgy, amint a dolgok idáig folynak, már nem megy tovább.” — „Igen! — szólt Bethlen blazírt egykedvűséggel — szó van róla és akarják. De csak azon esetben vállalom, ha az általam megszabott feltételeim teljesítve lesznek.” Arra nézve: mik azok a feltételek — nyilatkozni nem akart. A többi nemzeti elgondolásaink programjában foglalt célkitűzések elérésére csak általános, igen dodonai válaszokat adott, valamint azon megkérdezésemre is, vajon milyen szerepet szántak Gömbössel együtt Albrecht főhercegnek, akit az EKSZ-be is felvették, és akit ő maga is nagyon portál.¹⁴¹

Tőle elválva hazamenet elgondolkoztam ezen a vékony, cingár emberen, akiről már annyi dicséretet hallottam (mely kétségkívül szabadkőműves propaganda lehetett) a kommün kitörése óta. Sőt, róla már azt is híresztelték, hogy egy má-

¹⁴¹ — előtérbe helyez.

sodik Tisza István. Ámbár ezen utóbbihoz nem igen hasonlított, sem kívül, sem belül, de a fõnt leírt, vele történt beszélgetésem után kezdettem ezen emberbõl kijózanodni. Elvégre a titkos társaság platformján állva négyszemközti társalogtunk nemzeti kérdésekrõl, ennélfogva egy követ fújtunk, vagy legalábbis kellett volna fújni. Mentségül tehát zárkózott és sunyi magatartására, még a politikai diszkrécióra sem gondolhattam. Ezen ember iránt táplált akkori érzéseim a késõbb történetek folyamán igaznak bizonyultak.

II. köt. 403—404. old.

„Gömbös, a minden lében kanál”

A parlamentben a politikai harcok mindig nyugtalanabbak és élesebbek lettek. Legitimisták és nem legitimisták — liberálisok és antiszemiták gyúrták egymást.

Gömbös, a minden lében kanál, Teleki és Bethlen szekereit tologatta, mely csak igen vontatva akart a jobboldali irányban haladni. Nevezett így akart azután vezetõ szerephez jutni, azonban csalódott, mivel õt egyelőre csak kihasználták, főleg intrikákra és köntõrfalazásra, de önálló hatáskörû állásokba nem juttatták, mint pl. a honvéd- vagy belügyminisztérium államtitkári székbe, melyeket pedig igen óhajtott elérni.

Azon bizalmas összejöveteleink alkalmával Gömbös igen adta a jobboldali ellenzéki meg nem alkuvót és úgy tett, mintha minden úgy menne, amint õ azt kigondolta magának, mivel õ irányít mindent. De mindez csak naiv képzelõdés volt nála, mert az illetõk, úm. Sréter, Belitska, Ráday Gedeon, Bánffy és mások, akiket protezsált és propagált, dicsért és magasztalt addig, míg oda nem jutottak, ahová akartak, látszólag a fenti hitet keltették Gömbösben, de miután céljaikat elérték, õt kutyába se vették és kinevették.

Nevezett fantasztikus és ambiciózus terveit nem fektette sem reális, sem praktikus vagy közérdekû alapokra. Parvenü

allűrjeivel,¹⁴² azután igen nem szimpatikus, hanem prepotens¹⁴³ modorban próbálkozott személyének súlyt adni, és ezzel magát teljesen nevetségessé tette.

Pl. a Svábhegyen lakott egy villában, ahol nagyobb szabású ebédeket akart adni a különféle meghívottaknak, azonban erre sem berendezkedve nem volt, sem pedig felesége, valamint ő az etikett szükséges szabályait sem ösmerték. A MOVÉ-ban ceremóniás kihallgatásokat tartott és így tovább. Mindezek az előkelő nagyúri gesztusok, melyeket magára erőltetett, nem állottak sehogysem arányban ahhoz a milióhoz, amelyből Gömbös származott és kispolgári felesége kikerült. Ezen utóbbi típusa volt az egyszerű bécsi Bürgermädellnek.¹⁴⁴ Mint már megírtam, az édesapja egy Reichart nevű optikai gyáros volt, akit sokan zsidó származásúnak mondtak.¹⁴⁵ Gömbös maga pedig, mint tudjuk, szegény falusi szülőktől származott — apja egy egyszerű tanító, anyja pedig bábaasszony állását töltötte be Murgán, Baranya megyében. Szüleit, akik a szerb megszállás miatt szintén a Svábhegyen laktak, nem szívesen mutogatta, sőt látszott rajta, hogy abban az időben restellte őket, és csak később kérkedett velük, amikor demokratikus származását fitogtatva, az előretartását vélte ezzel segíteni.

Gömböst a parlamentben különösen Szilágyi Lajos és Beniczky Ödön támadták erősen, mivel az ő személyében sejtették az antilegitimista és antidinasztikus iránynak a fő mozgatóját. Mindazok tehát, akik Gömbössel magával, azután a titkos társasággal összefüggésben állottak, azokat a többi politikusok is, úm. Andrássy Gyula, Apponyi Albert, Rakovszky István, a régi konzervatív világnak öreg harcosai, a legitimista irány ellenségeinek képzelték.

Szilágyi több ízben szóvátette azon pénzeket, amelyeket Gömbös (kb. félmillió korona) a kormány valamilyen segítő

¹⁴² — újgazdag magatartásával.

¹⁴³ — hatalmaskodó.

¹⁴⁴ — polgárlánynak.

¹⁴⁵ Ugyanerre utal Prónay feljegyzései II. kötetének 137. lapján is.

alapjából a MOVE részére folyósított.¹⁴⁶ De egyúttal célzásokat is tett azon titkos gyűlésekre vonatkozóan, amelyek a Podmaniczky utcai volt szabadkőműves palotában jelenleg folynak. Ti. a szociáldemokraták egy kiküldött spiclije egy őrizetlen pillanatban befurakodott egy gyűlésre, dacára az ajtónálló ellenőrző teremőrnek, és végig kibicelte a félhomályban tartott ülési ceremóniákat, amelyeknél a főmuftik — a vezérek — fekete kámzsában ültek sorjában. Ezután már nem volt nehéz mindazokat számon tartani a szociáldemokratáknak, akikkel Szilágyi is paktált, mindazokat, akik ezen már csírájában elárult titkos szövetséghez tartoztak.

II. köt. 407—409. old.

„Gömbös sohasem kelt védelmemre”

Mivel Gömbösnek énreám nagyobb szüksége volt, mint fordítva, a fentemlítettékből kifolyólag az én személyem és különítményem is a támadások központjába került. De úgy hiszem, azok, akik az ilyen agresszivitásokban tündököltek — ha hazafias szemszögből és nem zsidó mentalitásból vizsgálják az akkori helyzetet és viszonyokat, nekem békét hagynak, mivel rájöttek volna: hogy sem én, sem különítményem nem vagyunk Gömbös-imádók. Ő csupán megválasztott helyen és pillanatokban az én kardommal szeretett csörtetni, mintha velem feltétlen és gombnyomásra rendelkezne. Ennek az ellenkezőjéről nemsokára rá és alkalomadtán kénytelen volt ő maga is meggyőződni.

Miután nevezett védelmemre a parlamentben sohasem kelt, már ez is mutatja, hogy Telekivel és Bethlennel érez és

¹⁴⁶ Szilágyi Lajos és Beniczky Ödön 1920 augusztusában több ízben támadták a nemzetgyűlésben a MOVÉ-t és Gömbös Gyulát. A kérdéses pénzüsszeget a honvédelmi miniszter bocsátotta a MOVE rendelkezésére. A pénz a tiszti fizetésekből levont 1/30-ból származott. A levonás célja az volt, hogy ezzel az összeggel segélyezzék a megszállt területekről menekült tiszteket és családjukat. (Lásd Képviselőházi Napló. 1920—1921. IV. köt. 507—522. old. és V. köt. 95—102. old.)

működik együtt személyemnek a zlóalj éléről való eltávolításában. Persze, ezért jutalmat és egy politikai férőhelyet remélt tőlük, mert az erdélyiek, vagyis Bethlenék, elpusztításomra a szabadkőművesek által lettek kötelezve, akik az idevaló zsidósággal együtt, Vázsonyival az élen, a fejemet követelték. Gömböst és szűkebb környezetét azonban erre más rugók sarkallták. Mégpedig: előbb nevezett érezte, hogy én őt nem veszem sokba, és azon bizonyos fölényeskedő irányításai, melyekről már írtam, hidegen hagynak, mert tréfás megjegyzésekkel illettem. Tehát énreám, sem pedig a különítményemre, mely akkor szilárdan állott mögöttem, nem számíthat — még Albrecht főherceg kedvéért sem azon mozgalmaknál, amelyek a dinasztia ellen irányulnak. Mármost hozzájött mindezekhez az én eljegyzésem Pálffy-Daun Aimée-vel, aki a királyi családdal igen intím viszonyban állott.

Hangyabolyszerű mozgás támadt az antikarlista és anti-habsburgisták berkeiben, amikor eljegyzésem kipattant, és azt nemsokára házasságom is követte. Ezen riadalom nem is annyira az ország egzisztenciáját ért veszély miatt történt, hanem az ő saját létük, jövő sorsuk és a konjunktúrás előrejutásukat látták megsemmisítve IV. Károly visszatérése esetén.

Egy parlamenti ülés alkalmával a MOVE ellen irányuló interpellációból kifolyólag, melynek visszás dolgait Beniczky Ödön hánytorgatta,¹⁴⁷ bent a Házban nevezett Gömbössel összerúgta a patkót. Majdnem tettelegességre került a sor. Ezen afférból kifolyólag és másokból is Gömbös egy bizalmas konferenciát hívott össze, sőt egy hozzám intézett levelében az okát ennek az összejövetelnek meg is említette. Ezen gyűlés csakis EKSZ-tagokból állott, amelyen ezen utóbbi nagyképűen és imperatívén osztotta ki a szerepeket: rendeljek ki tisztjeim közül olyanokat, akik megverik Beniczkyt,

¹⁴⁷ Prónay Pál itt Gömböst és a MOVÉ-t ért nemzetgyűlési támadásra utal. Lásd Képviselőházi Napló, 1920—1921. IV. köt. 507—522. old. és V. köt. 95—102. old.)

majd bízzak meg másokat, akik felpofozzák Szilágyin kívül emezt a legitimista képviselőt és amazt a szemtelen szerkesztőt.

Magasházy László — aki a gyűlésen szintén jelen volt, és aki akkor már kitornászta magának nemcsak a soron kívüli őrnagyságot, hanem a VI. osztályba¹⁴⁸ való sorolását is (ami őt azután már minden magasabb pnoiki állásra kvalifikálta), azonkívül definitíve a kormányzó első szárnysegéde is lett — szintén örömmel csatlakozott Görgey György és Görgey József, a másik két szárnysegéddel együtt ezen Gömbös-féle óhajokhoz. Ti. órára, azután a társairól, valamint a kormányzó környezetete egyéb tagjairól is Beniczky Ödön a parlamentben történt felszólalásában egy ízben kijelentette: „... még most sem tudnak késsel és villával enni, hanem csak késsel, de még az ezüstkanalat sem tűrik az abroszon, mivel azt a csizmaszárba dugják” stb.

Én fenti uraknak ezen jámbor kívánságaik előadása után nagy ámulatára kijelentettem: „Sajnálom, de ezekért a személyeskedésekért vegyen magának mindenki olyan elégtételt, amilyent tud. Én mások becsületéért nem fogok pofozkodni. Már azért sem, mert ha én a különítményemmel vagyok hasonló bajban, senki pártomat nem fogja — főleg azon képviselők nem, akik mandátumukat az én tisztjeim jobboldali kortesmunkájának köszönhetik.

II. köt. 409—411. old.

Első királypuccs¹⁴⁹

Rantzenberger, aki a zászlóaljamnál helyettesített, miután ő volt a legidősebb, a következőkkel fogadott: „Alezredes uram, jelentem alássan, nagy baj van, Károly király meg-

¹⁴⁸ A Horthy-hadseregben az őrnagyi rang az állami rendszerű VII. fizetési osztály javadalmazását élvezte. Magasházy rendkívüli ki-nevezésekor azonban megkapta a magasabb, VI. fizetési osztály címét és jellegét, és az ennek megfelelő fizetést.

¹⁴⁹ Habsburg IV. Károly 1921. március 26-án érkezett Magyarországra, hogy átvegye a hatalmat.

érkezett, és fent a várban a kormányzó úrnál tartózkodik. Kormányzói parancsra pedig a zlóaljat, utólagos jóváhagyásával, készenlétbe helyeztem.”

Eleinte egy újabb rémhírré gondoltam vagy Rantzenberger elmebeli zavarára. De amikor a továbbiakban azt is jelentette, hogy a királlyal többen is érkeztek, és a kormányzó úr engemet sürgősen vár — visszaszaladtam Sassékhoz, akikkel közöltem ezt a meglepő hírt, és tőlük azonnal elbúcsúzva, helyettesemmel kocsiba ültem. A kormányzóságra indulva útközben Rantzenberger néhány részlet ismertetése után a király sógorát, Sixtus herceget is emlegette, aki szintén vele érkezett volna Budapestre. „Hát megint egy idegen avatkozik be a mi nemzeti ügyeinkbe — a Pármák?” Fakadtam ki bosszszankodva.

A Lánchídhöz érve, kocsimmal szemben az Albrecht úton lefelé egy másik autó gördült, melyben gróf Teleki Pál miniszterelnök gróf Sigray Antallal ültek. Kocsimról leugorva megállítottam őket, és az imént hallott esetről tudakozódtam náluk. „Igen! — felelte Sigray. — Ófelsége itt volt a kormányzónál, de már elhagyta Budapestet, és visszament gépkocsin Szombathelyre, ahonnét jött. Mi jelenleg sietünk utána — talán még elérjük.” Ezután el is búcsúztak, és továbbszáguldtak.

A kormányzói nagy fogadóteremben, amelybe beléptem, már néhányan tartózkodtak, úm. Gömbös Gyula, Toókos Gyula, gróf Teleki Sándor, Rantzenberger Jenő, a két Görgey szárnysegéd és talán még néhányan a kormányzó környezetéből, akik kíváncsian hallgatták Magasházy László szárnysegédet, aki a homlokát törülgetve izgatottan, halk hangon magyarázgatta a történeteket. Fekete cigányképe viaszsárga színekben játszott az ijedtségtől, mivel őneki kellett a királyt fogadni és kalauzolni a kormányzóhoz.

Ostenburg őrnagy közvetlen utánam toppant be az imént leírt gyülekezetbe, és megbotránkozva fakadt ki, mert, mint hallja, a király vissza lett küldve, pedig őtet értesíteni kellett volna ittlétéről. Én abban a hiszemben, hogy tényleg Sixtus

herceg hozta őt Budapestre, a Pármák ellen fakadtam ki, akik felelőtlenül és lelkiismeretlenül egész meglepetésszerűen csempészték be sógorukat az országba, teljesen méltóságán aluli módon, mert egy uralkodót mégsem lehet a kertek alatt hozva a trónjára ültetni. Ezen hercegi testvérek biztosan ismét valami jó üzletet szándékoztak lebonyolítani, mivel többnyire affélében utaznak. (A kommün alatt pl. az egyik testvér, Xavér — Péchy Erzsi színésznővel a közel fekvő Sós-fürdőben töltött egy séjourt.¹⁵⁰) Csak azután tudtam meg, hogy Jármay Andor ezredes kísérte őt két tisztjével Szombathelyről Budapestre, és Almássy László rep. fhgy. vezette a gépkocsit.

(A Pármákra történt kifakadásomat azért szögeztem le, mert évek múlva, amikor egy sajtópöröm támadt Rantzenberger Győzővel — mely sajtópör a dr. Schادل-féle tanács bírói vezetése alatt egy politikai mérkőzés és erőpróbává súlylyedt köztem és a titkos maffia között —, Görgey György szds., aki szárnysegédi minőségben jelen volt a fentemlített fogadószobában, azzal a merész állításával lépett a hamis tanúk sorába: ő hallotta, mikor Károly királyt gyaláztam és felakasztását proponáltam. Én mint vádlott neki — ezen frontkerülő volt ezredbajtársamnak, akinek ezen hazug rágalmak a tábornoki lampaszt is meghozták — csupán a következőkben válaszoltam: „Úgy tudom, Tatára, a király meggyilkolására teherautón Kőváry és Rácz Kálmán vezetése alatt küldött tiszti különítmény Öntől és társaitól kapott eligazítást.” Schادل tanácselnök erre kihallgatását gyorsan befejezve elbocsátotta, és előszóltott egy másik hamis tanút.¹⁵¹ Ezt az állítólagos kijelentésemet azonban csak Görgey hallotta a jelenlevők közül, de senki más.)

Magasházy szerint talán 3 óra délután lehetett, amikor Jármay ezredessel lent az épületben találkozott, és akitől megtudta IV. Károly megérkezését. Mint előadta, azonnal fölszaladt a kormányzóhoz, aki már ebédnél ülve, éppen a levest

¹⁵⁰ — kis idő — ideiglenes tartózkodás.

¹⁵¹ Az említett perre vonatkozóan lásd a 135. sz. lábjegyzetet.

ette, és fülébe súgta az esetet. A kormányzóné, aki nem is gyanította, hogy miről van szó, a szárnysegédnek szemrehányólag ezeket mondotta: „Kedves Magasházy, legalább ebédnél hagyjanak békét férjemnek.” Horthy előbb megette a levesét, és miután letette a kanalat, ment csak ki. A királyt fogadni azonban maga helyett Magasházyt küldte, aki félszeg, esetlen modorával ment őfelsége elé, aki közben — mivel Jármly sokára nem érkezett vissza — nyugtalankodva gyalog indult meg a kormányzóság felé, de most már egyenruha volt rajta.

Magasházy, aki nem bírván a német nyelvet, állítólag „Herr Majestät”¹⁵²-tel mutatkozott be. Valamint a király minden kérdésére, aki lakosztályai után kérdezősködött, „jawohl, Majestät”-tel felelt. De végre is felkalauzolta a kormányzói fogadó díszterembe, ahol azután az uralkodó leült. (Egy utólag kitalált és terjesztett virtuskodó szabadkirály-választó adoma szerint — Magasházy a királynak a lakáshivatalt ajánlotta volna, amikor ő a lakosztályai iránt érdeklődött. Valamint az is egy utólagosan kitalált hencegő mese, mintha a zlóaljamtól kivezényelt várórségnek akkori pnoka, Kuty László fhgy. megtagadta volna a fegyverbe lépést, amikor IV. Károlyt már felismerték. Jármly és Magasházy szerint az órség igenis fegyverbe lépett.)

Magasházy további előadásai szerint a kormányzó, aki gyorsan megebédelt, rövidesen megjelent a királyt fogadni, akivel azután kb. egy óráig maradt együtt a belső termekben, nemkülönben egy ebédet is felszolgáltatott az uralkodónak. Ezen idő eltelte után a király ismét távozott azzal a kíséretével, amellyel jött, azonkívül Magasházy elől járva, a miniszterelnökségi palotáig kísérte, ahol a gépkocsi Almássy Lászlóval reá várt. Miután kocsiba szállott, jelentkezett le nála a kormányzói szárnysegéd.

Magasházy ezen előadásához azután megnyilvánultak a különbözőléle kritikák, valamint vélemények Gömbös, Gyarmathy, Görgeyék és társaik részéről. Szerintük hogy lehetett egyál-

¹⁵² Helyesen: „Euer Majestät.”

talán behozni, és miért merte megkockáztatni Magyarországra való bejövetelét. Ostenburg és tisztjei álláspontja következő volt: ha már bejött, úgy nem lett volna szabad őt elengedni, hozzá még ilyen módon, minden biztos kíséret és fedezet nélkül. Ez valóban igaz, de én azon nézetemnek adtam kifejezést, hogy naiv és lelkiismeretlen egyének lehetnek azok, akik a legalkalmatlanabb, valamint a legelőkészületlenebb momentumot választották az ő behozatalára, mert ezzel azután már a sírját is megásták. Mindenekelőtt azzal is kellett számítani, hogy az uralkodó hirtelen megjelenése különös lelkesedést nem fog kiváltani sem a népnél, sem pedig a meglevő nemzeti hadseregénél, miután mindkettő a Habsburg-ellenes propagandával meg volt fertőzve. Ilyen spontán és magányos vállalkozás egy Napóleonnak sikerült csak, aki az elbai száműzetéséből francia földre téve lábát, máris a lelkesedés lángba borította az egész országot. Vagy pedig, ha a franciák hallgatólagos beleegyezése tényleg fennállott, Károly király csak akkor maradhatott volna trónján, és visszajövele csak abban az esetben lett volna erre a feladabolt országra eredményes, valamint áldást hozó, ha egy biztos többségre támaszkodhatik, Horthy kormányzó pedig minden huzavona nélkül azonnal átadja kezeibe a hatalmat.

Ez nem történt meg, valószínű azért, mert nem várt visszaterése meglepte nemcsak a kormányzót, de magukat a karlistákat is, akik teljesen fejüket vesztették. Senki sem tudta, hogy mit csináljon. Egy bizonyos frakció, amelyet Toókos, Gömbös, Gyarmathy és egyéb szabadúszó hívei képviseltek, fejüket már akkor is azon törték, hogy miképpen lehetne a királyt egyszer és mindenkorra ártalmatlanná tenni.

Egy másik csoport, melyet főleg Ostenburg képviselt; a hatalom átadását és az uralkodónak az országban való maradását követelte. A félnkebb és idősebb tábornokok, úm. Berzeviczy vk. főnök és mások Svájcba való visszautazását sürgették, mielőtt még a külföld megtudná, mert félték a szerbek,

csehek és románok inváziójától. Majd ha el lesz készítve a tálaj, majd akkor ők mennek érte stb.

A túlnyomó része, akikhez én is tartoztam, passzívan maradtunk. Éretlen tréfának tartottuk a koronás királyt — akire mindenestre az országnak még szüksége lehet, és rá szerezem vár, ily naiv és együgyű módon, minden különösebb előkészület nélkül, a kormányzót fait accompli¹⁵³ elé állítva — az országba betuszkolni.

Másrészt a legfőbb, azután vezető állásokban levők lelkiismeretét terheli azon felelősség, mert elmulasztották egy hivatalos és bizalmi embert a király mellé állítani, akinek a kiküldetését én magam, Pálffy grófnő közbenjárására, illetékes helyeken többször sürgettem.

Ezen imént leírt szöviták közepette kinyílt az ajtó, és megjelent a kormányzó. Mindnyájunkat üdvözölve meglátott engem és Ostenburgot — elkiáltotta magát: „No, jó, hogy itt vagytok”, és mindkettőnket dolgozószobájába szólított. Odabent kezeit vállainkra téve a következőket mondotta: „Mondhatom nektek, életemnek legnehezebb percei a maiak voltak. Ti nem is képzelitek, hogy mit kellett nekem szenvedni, amikor őfelségét, a koronás királyunkat, akinek én helytartója vagyok, rá kellett vennem és neki térdenállva könyörögtem, hogy hagyja el mielőbb saját országát, mert ittmaradása végzetessé válhatik óréa, de azontúl a nemzetre, de mindnyájunkra is. Ti nem tudjátok! — kiáltott föl többször, és szemeiből könnyek csepegtek — mit szenvedtem én, amikor királyomnak azt kellett mondanom: Um Gottes Willen, Majestät zurück, mit Hilfe Gottes nur zurück in die Schweiz, bevor es zu spät ist und die Mächte ihre höchste Anwesenheit in Budapest erfahren.¹⁵⁴ Majdnem kiteszkoltam, anynyira aggódtam életéért. Látszott rajta a kimerültség — foly-

¹⁵³ — befejezett tény.

¹⁵⁴ — Felség, az Isten szerelmére, térjen vissza Svájcba, Isten segítségével térjen vissza, mielőtt még nem késő, mielőtt a hatalmak felséged budapesti tartózkodásáról tudomást szereznek.

tatta Horthy —, miután egész nap nem is evett, ezért gyorsan ebédet is felszolgáltattam részére.

Midőn Horthyt így magam előtt beszélni hallottam, akiből ámbár akadozva és dadogva áradt a szó — önkéntelenül nevettem bensőleg, mert Othello jutott eszembe, aki talán hasonló, de csak megközelítő bőbeszédűséggel magyarázhatta szerelmét Desdemonának, akit később megfojtott. Mint már többször, ismét egy groteszk benyomást gyakorolt reám, mint egy olyan, aki alibit keresett ennek igazolására.

A kormányzó a továbbiakban előadta, mi folyt le közte és a király között: „Miután nála jelentkeztem és ámulatomat kifejtettem azon bátor és elszánt lépések fölött, amely őt Magyarországra, ide közibénk hozta, a felség a hatalom átvételére irányuló szándékát kifejtette előttem, amit Párizsnak csendes jóváhagyásával is alátámasztott, én dacára mindezeknek, ezt a kívánságát nem teljesíthettem. Most képzeljétek el, ha ezt valóban megteszem, holnap már itt van a nyakunkon a szerb, a cseh, a román pereputty. Azután kérdés, nem-e ugratta be a királyt valami gazember, aki francia illetékes körökre hivatkozott. Engemet ki is akart tüntetni őfelsége a Mária Terézia-rend nagykeresztjével, melyet idettem erre a kis asztalkára. Azonban megkértem királyomat, kegyeskedjen megengedni a jelen szomorú és kétségbeejtő helyzetre való tekintettel, ne kelljen azt a magas ajándékot jelen percben elfogadnom, mert hátha az ő nem várt látogatása az országot most egy kritikus és válságos helyzet elé állította, amely minden pillanatban egy katasztrófát robbanthat ki. Azért csak arra kértem őfelségét, legyen tekintettel erre a borzasztó helyzetre — ámbár, ha parancsolja, minden pillanatban átadom a kormányzást, a hatalmat az ő kezébe, de egyúttal a felelősséget is. Térjen tehát inkább vissza oly gyorsan és észrevétlenül, mint ahogy lehet, Svájcba, és akkor jöj-jön országát és trónját elfoglalni, majd ha én megyek érte, mert visszajövetelét én fogom előkészíteni nemsokára. Nehéz pillanatok voltak, hangsúlyozta Horthy ismételten, azon tűnődve tovább, hogy tulajdonképpen milyen bátorság és vak-

merőség volt öfelségétől magát ilyen veszélynek kitenni. De Isten látja lelkét, ő nem tehetett másképpen, mert azon bizalommal, amellyel őt a nemzet megajándékozta, nem élhetett vissza.

Valószínű: a kormányzó és a király között másról is lehetett szó, nemcsak arról, amiről Horthy nekünk beszámolt. A fent elmondottak, de különösen a Mária Terézia-rend adományozásának, valamint állítólagos elhárításának története a második királylátogatás alkalmával, azonkívül a Werkmann-féle memoárokban egész más megvilágításba helyeződött.¹⁵⁵

Mire Ostenburggal kijöttünk a kormányzó szobájából, a fogadószoba majdnem tömve volt az összegyűlt tisztektől és politikusoktól. Magasházy a kiállott félelmek után némileg visszanyerte lelki egyensúlyát, és az érdeklődés központjában állott. Nem győzte a történeteket, személyének nagy fontosságot tulajdonítva, a kíváncsiskodóknak kicifrázva magyarázgatni. Már sötét este volt, amikor Ostenburggal a kormányzóság épületéből kiléptünk a várudvarra, ahol minket tisztjeink vártak, akiket szintén tájékoztattunk a történetek felől. Végeredményben Ostenburg, a nagy legitimista sem helyeselte IV. Károlynak ezen ötletszerű elhatározását és várátlan, meglepetésszerű bejövetelét. Azonban el volt határozva, ha idejében értesül, itt tartja, és nem engedi el.

II. köt. 414—420. old.

¹⁵⁵ Az első király-puccsról emlékirataiban Horthy Miklós Prónay Pálhoz hasonlóan emlékezik meg. (Lásd *Horthy Miklós*: Id. mű, 136—137. old.) A valóságban Horthy Miklós az államfői hatalom átadása fejében a hadsereg-főparancsnokságot és a hercegi címet követte. Horthy Miklós követeléseit tartalmazó okmány nincs a birtokunkban, de Horthy és Teleki táviratváltása (lásd OL. Kozma-iratok. Ált. gyűjt. 1920—1922.) igazolja, hogy Horthy és Prónay egyaránt szépítik és hamisítják a találkozás történetét. A Prónay Pál által idézett Werkmann-memoár (*Carl Freiherr von Werkmann* [Károly császár és király utolsó titkára]: A madeirai halott. München 1923.) is Horthyt hűségessé és erőszakossággal vádolja.

„En utoljára akartam a tálból venni”

A megbuktatásomra kieszelt tétényi hadgyakorlat¹⁵⁶ után egy napon, a délutáni órákban, mit sem sejtve a Duna-korzón ültem, amikor az arra menő Héjjas Iván hátulról bizalmasan a fülembé súgta: vigyázzak, mert az EKSZ-ben gyűlés volt és ottan elhatározták a Gömbös-, Gyarmathy-, Görgey-klikk és még néhányan, hogy engemet a zlóaljam éléről el fognak távolítani. Nem is igen akartam eleinte ennek a hírnek hitelt adni, mivel inkább egy pletykának vagy beugratásnak minősítettem. Viszont Héjjasnak jóhiszeműségében sem akartam kételkedni, mivel akkoriban még mellettem tartott, és hálára volt kötelezve, miután többször eljártam ügyében a kormányzónál, valamint lefogatását is megakadályoztam, amennyiben a Nádor-laktanyában bújtattam őt el.

Héjjasnak ezen állítását megerősítette azután feleségemnek is egy figyelmeztetése, aki pedig a legitimista oldalról hallotta a következőket: vigyázzak, mert az egész hajsza, mely ellenem a parlamentben folyik, csak lejáratomra van főleg rendezve. A mostani rezsim, amely Bethlen alatt működik, a liberális és legitimista pártoknak politikai támogatásaképpen az én személyemet fogja áldozatul odadobnám az egésznek. Ezért jobb volna, ha egyáltalában odadobnám az egészet, és elmennék. Megvallva: már magamnak sem volt nagy kedvem a további ténykedésekre és küzdelmekre a kitűzött eszmékért és célokért, mivel a legcsekélyebb nemzeti irányú dolgoknak a keresztülvitele máris óriási nehézségekbe ütközött, de legfelsőbb helyről sem számíthatott az ember eredményes támogatásra. Pedig éppen most érkezett volna el az ország és a nemzet érdekében történendő cselekvések ideje, mely csakis a felelős és illetékes helyről jövő akaraton és bátorságon múltott. Igazán szívből megutáltam ezt a meddő —

¹⁵⁶ A hadgyakorlat 1921 májusában volt, célja — Prónay szerint — annak bebizonyítása, hogy ő mint lovastiszt nem alkalmas gyalogszázatok kiképzésére és vezetésére. (Lásd *Prónay*-napló. II. köt. 438. old.)

csupán látszatokban megnyilvánuló munkát, amit mi keresztények folytatunk. Törtető aspirációim nekem nem voltak, mert ha ilyenek lettek volna, azzal a hatalommal, amellyel akkor én rendelkeztem, nem Horthy, se nem Bethlen állnának az ország élén, hanem én. Az én célomat képezte annak a szégyennek és gyalázatnak a megbosszulása, amely az országot és a keresztény nemzetet a zsidó szabadkőművesség által érte. Tisztességes magyar önzetlen kezekbe szándékoztam juttatni az ország vezetését, nehogy megismétlődhessék az, ami történt és ami minket tönkre is tett.

A majd 10 éves viszontagságos katonai élettel én is torkig voltam, békés viszonyok között tovább katonáskodni nem igen volt kedvem, és vissza akartam már rég vonulni, hogy mint házas ember a sportnak és lovas passzióimnak élhessek. Ebbeli szándékomat közöltem is Horthyval, aki megijedt, és indignálva kérdezte: „Csak nem akarsz most minket itthagyni? Neked egyelőre maradnod kell.”

Azonkívül nem is akartam addig elmenni egy kényelmes állásba, és visszatartott a bajtársi kötelesség, mivel annak a sok önzetlen és önfeláldozó tisztnek és alantasainak további sorsát és jövőjét akartam biztosítva látni, akik velem együtt szenvedtek és küzdöttek az ország érdekében. Én utoljára akartam a tálból venni, erre azonban nagyon is ráfizettem, miként azt a további események igazolni fogják. Ebbeli törekvéseim jóakarató támogatását úgy Horthynál, valamint Bethlennél is elérni reméltem, azonban igen csalódtam, mert az érdemtelenek — az irredenta és a keresztény eszmény megtagadói, akik engemet és a többi bajtársakat elárulták, a titkos társaság kémjei —, ők igenis meg lettek jutalmazva, de a többi nem.

II. köt. 443—444. old.

Amnesztia kérdése

Jellemző Bethlen István miniszterelnök aljas furfangjára a következő eset is:

A különítménypnokok közül rajtam kívül többet Belitska Sándor tábornok honv. miniszter magához rendelt, úm. gróf Jankovich-Bésán Endrét, Ostenburg Gyula őrnagyot, Hír György képviselőt és még néhányat. Ugyánakkor megjelent ott gróf Bethlen István miniszterelnök is, kijelentve, hogy az amnesztia-kérdést¹⁵⁷ szándékozik velünk megbeszélni, amely aktuális lesz nemsokára mindazon atrocitásokra, kivégzésekre stb. (anyagi érdekűeket kivéve), amelyek az 1920. év végéig az ellenforradalmárok által el lettek követve. Bethlen, akinek az arcáról sugárzott az atyai jóindulat, mondókáját így kezdte: „becsületszavamat adom, hogy én ezt az ügyet veletek a legjobban és legőszintébben akarom rendezni, a ti és az alantasaitok előnyére. A kormányzó úr egy általános amnesztia tervével foglalkozik, mely fog szólni jobbra is, balra is, és ezzel véget akar szakítani minden titeket érő további támadásoknak, valamint interpellációknak stb. Az itten megjelent pnokok rendeljék el csapataiknál, és annak minden egyes tagja írja le: mikor, hol és kit végzett ki.”

A miniszterelnök ezen szavait síri csend követte. Mindannyian összenéztünk. Én, aki a miniszterek háta mögé ültem, szembe a többivel, máris tagadólag intettem fejemmel, és megszólaltam: „A szegedi kormány azzal az utasítással indított el 1919 nyarán és hatalmazta fel a különítményeket, hogy mindenütt, ahová érkezünk, végezzünk tabula rasát, a súlyos bűnösöket pedig azonnal végezzük ki. Ennélfogva furcsának találánám, ha most pedig saját rendelkezéseit kénytelen a kormányzó úr megamnesztiázni. Vagy van tudomása a hatóságoknak olyan kivégzésekről, amelyeket a különítmények

¹⁵⁷ A kormányzó többször bocsátott ki amnesztiarendeleetet, amelynek célja elsősorban a fehérterrorista ellenforradalmárok ellen hozott ítéletek megsemmisítése volt. Ilyen az 1920. december 24-i, valamint az 1921. november 3-i rendelet.

egyres tisztjei követtek el, akkor ezek ellen folytassák le az eljárást. Ha ezután kitűnik, hogy megtorlasképpen, csupán nemzeti felbuzdulásból követte el tettét — az illetőt úgy részesítsék amnesztiában. Azonban olyan kivégzésekre, amelyeknek nincsen gazdája, sem én, sem a többi parancsnok tettet állítani nem fogunk, de nem is tudnánk — mert ma már ezt megállapítani, ha idáig nem sikerült, nem fog lehetni.”

A jelenlevő különítménypnokok unisono¹⁵⁸ mindnyájan magukévá tették az én álláspontomat. A vitafközások és érvelések még ezután is folytak, a gyűlés azonban eredménytelenül oszlott fel, és Bethlen cigarettával a szájában, zsebre vágott kezekkel le-fel sétált a teremben.

Távozóban a miniszteri szobából megmagyaráztam a többinek Bethlen kívánságának tulajdonképpeni célját, melynek általunk való teljesítése egyet jelentett volna a nyakunknak önként a hurokba való tételével, melyet azután Bethlenék úgy húzzák meg, miként azt akarják. Ámbár Bethlent akkor még a valódi oldaláról nem igen vagy talán kevesen ismerték, hogy mennyire szokta adott becsületszavát beváltani. Azonban ravaszságáról én már hírből hallottam, ezért eleve gyanúsnak tűnt fel nekem adott becsületszava, amellyel mondanivalóját kezdte.

Amnesztiát a cselekmények önbevallása nélkül is kénytelenek voltak megadni, mert azok, akik vádolva lettek és az eljárások által rablási szándék nem bizonyult rájuk, azok fel lettek mentve. Éppen ezért nyilvánvaló volt Bethlennek jámbor kívánsága: ő vaját akart csöpögtetni a különítménypnokok fejére, mivel jó fiúkat akart belőlük idomítani, akiket mindig pórázon tarthat.

II. köt. 444—446. old.

¹⁵⁸ — egyhangúlag, egybenhangzóan.

Kornhauser-ügy

Abban az időben, amikor a Bethlen-kormány azon törte a fejét, hogyan lehetne a különítményemnek hatalmát megtörni, de főleg engemet annak éléről eltávolítani, egy véletlen eset erre nekik ürügyet szolgáltatott. Ugyanis Miska bátyám, akivel én különféle családi ügyekből kifolyólag vagyoni összeköttetésben is állottam, elpanaszolta nekem, hogy egy Kornhauser nevű mészégető zsidó, aki bérlő ügy az ő saját, valamint az alsópetényi község mészbányáit, már évek óta tartozik nemcsak a falunak, hanem neki is kb. 70 000 korona összeggel. Nevezett fizetésre felszólítva csak halogatással élt. Félős tehát, hogy csalárd bukással, amint már a zsidók szokták, meglevő pénzével és ingóságaival ellóg a csehekhez. Ezért megkért, tegyek ebben az ügyben valamit, miután egyrészt közérdek, azonkívül családi érdek is, miután az alsópetényi birtok, mivel neki gyereke nincs, az enyém lesz. Bátyám, aki már akkor igen gyengélkedett, beteges állapotára való tekintettel utána külföldre, Graz mellé, Lastnitz-Höhére utazott kúrára.

Nevezett zsidót Budapesten azután én kinyomoztattam, és felszólítottam bátyám nevében a fizetésre. Ő azonban válasz helyett vesztére felkeresett engemet a Nádor-laktanyában. Előttem megjelenve bejelentette fizetéseképtelenségét, hogy nem tudja tartozását sem bátyámmal, sem pedig a községgel szemben kiegyenlíteni.

A zsidónak ez a merő állítása engemet végtelenül felbosszantott, mert nem is úgy nézett ki, mint aki nem tudna ily összeget kifizetni akkor, amikor csakis a zsidóság úszott a jólétben. Tehát ezért kellőleg lehordtam és hitvány csalónak neveztem, aki hamis bukást színlel azért, hogy pénzét másutt kamatoztathassa, és visszaél a keresztények türelmével. Azon esetre pedig, ha rövid időn belül nem fizet, lefogatását helyeztem kilátásba. Ezzel azután az ajtót magam mögül becsapva, távoztam azon ügyeletes tiszt szobából, ahol őt elővettem, és amely egyszersmind szomszédságban állott a fog-

dával. Én még aznap délután vidékre utaztam, és teljesen megfeledeztem az egész ügyről.

Amikor két nap múlva visszaérkeztem lovasszázadom meg- szemléléséről Bicskéről, a Kornhauser-ügy további folyomá- nyáról a következőket tudtam meg: foglár tisztem, dr. Doboly Lajos fhgy., mert nem fizetett, ottfogta a kaszárnyaiban. Azon- ban csak annyi időt engedett neki a távozásra, hogy a kér- déses összeget beszerezhesse. Kornhauser, aki tényleg haza- ment, visszajött azzal a kijelentéssel, hogy a szükséges össze- get nem tudta beszerezni, ennélfogva a kaszárnya foglya ma- radt. Ezen utóbbi felesége azonban, aki abban a rémületében, miután ura felment a Nádor-laktanyába, tehát ott ki is fog- ják végezni, a rokonságával együtt Vázsonyi Vilmos orsz. gy. képviselőhöz szaladt, aki viszont a parlamentben Beth- lennek szólt.¹⁵⁹

Első összetűzésem Bethlen István miniszterelnökkel

Vázsonyi és Bethlen között milyen megállapodások történ- tek bizalmasan, azt nem tudom, de amikor említett utamról hazaérkeztem, gr. Ráday Gedeon akkori belügyminiszter, aki a titkos társaságnak már akkor egyik főembere volt, telefo- non arra kért, hogy jöjjek aznap délután 5 órakor a minisz- terelnökségre egy megbeszélésre. Nem is sejtván, hogy miről lesz szó, a kitűzött időben felmentem. Űgy gondolom, Vogler min. titkár vezetett be gróf Bethlen miniszterelnök szobá-

¹⁵⁹ 1921 júliusában Beniczky Ödön több felszólalásában támadta a nemzetgyűlésben a különítményeseket. Ismertette Héjjas Iván, Francia Kiss Mihály kecskeméti és izsáki vérengzéseit, nehezmé- nyezte, hogy a kormány olyan elemeket, mint Prónay Pál, megtúr, ismertette a Kornhauser-ügyet, és kijelentette, hogy mindezeknek ellenére Prónayékat csendőrnek helyezték a Belügyminisztériumba. Bethlen István, a kormány védelmében, visszautasította Beniczky tá- madásait, és utalt arra, „Vázsonyi Vilmos képviselő úr egy másik ügy- ből kifolyólag” felkereste, és ő (Bethlen) a felvetett kérdésekben igaz- ságot szolgáltatott. (Képviselőházi Naptó. 1920. XI. köt. 577. old. XII. köt. 210. old.)

jába, ahol rajta kívül jelen voltak gróf Ráday, Belitska Sándor hönv. miniszter, Berzeviczy Albert vk. főnök, és úgy gondolom, Nádossy Imre orsz. főkapitány.

A szokásos üdvözlés után, Bethlen megkínálva helyvel és cigarettával, megszólalt és a következőket kérdezte tőlem: igaz-e, hogy én egy Kornhauser nevű zsidót a laktanyában váltságdíj fejében fogva tartok? Erre én megmagyaráztam a dolog lényegét és keletkezését. Fogva van-e nem tudom, de kétséget nem szenved, mert egy csalóról van szó, aki úgy a már említett község parasztságát, valamint a családomat is megkárosította. Bethlen erre igen ünnepélyes és emelkedett hangon a jogrendet és egy „alkotmányos állam vagyunk” frázist emlegetve borzasztó vészt jósolt, ha Vázsonyi a fenti esetből kifolyólag egy interpelláció alakjában nagy politikai botrányt fog csapni. De, mint Bethlen mondotta, ezen utóbbi neki ígéretet tett, hogy mindaddig vár, amíg ő ki nem vizsgálja az esetet, és úgy neki, mint pártjának elégtételt nem szolgáltat ezért. Bethlen kijelentette azután: miután ő mindenkinek egyformán akar mérni (nála igen gyakran használt frázist képezett) — távozzam a zlóalj éléről, és annak átadását beszéljük meg most mindjárt.

Engemet első pillanatban elfogott a düh az ellen a vézna, cinikus pofájú, hitvány ember ellen, akinek ott helyben szerettem volna vékony nyakát és kiálló ádámcsutkáját megropogtatni. Fölényes magatartásával hirdetett jogrendjét miért éppen rajtam akarja kipróbálni, amikor vannak igazi bűnösök, hiszen úgy ő, mint a többi, akik a mély fotójökben gubbasztottak az említett miniszteri szobában, egész egzisztenciájukat nekem köszönhetik. Azonkívül ebben a borzasztó korrupst és panamavilágban mindenki, még maga a kormányzó is hozzám fordulva megkért, legyek segítségére embereimmel a forradalmak alatt ellopotst és elhurcolt ingóságainak visszaszerzésében. Egész zarándokjárásokat kellett a laktanyában fogadnom, akik hasonló panaszokkal fordultak hozzám, mint különítménypnokhoz a zsidók minden téren való garázdálkodásaik miatt. Most pedig, amikor családom

érdekéről van szó és jogos követelést akarok egy csalón behajtani, ez Bethlen szerint a jogrendbe ütközik? De uralkodva magamon a következőkben válaszoltam: a jogrendnek egy különös tüneténye lehet, hogy a zsidók még mindig azt teszik a keresztények vagyonával, amit akarnak, és éppen úgy károsítják őket, mint károsították a forradalom előtt és alatt is. Én nem félek attól, hogy Vázsonyi mit fog a parlamentben szólni (sajnos ezen utóbbiról akkor még nem tudtam szabadkőműves kapcsolatait), mert egy gazember csalótól való jogos követelésről van szó, aki egy község parasztságát is becsapta. Én sajátomból élek, nem foglalkozom sem üzérkedéssel, sem kincstári autók elsikkasztásával, sem egyéb kijárási panamákkal. (Ezekkel a felsorolt dolgokkal főleg Belitska honv. miniszternek autópanamáit értettem, aki ezen szavaim hallatára bő karosszékekben igen kicsinyre húzódkodott össze. Ezen utóbbi fel is lett jelentve, azonban az ügy el lett tusolva. Azután céloztam azon kijárási panamákra is, melyek már akkor kezdtek virágozni Bethlen miniszterelnöksége alatt, és nemcsak fia, aki okiratot is hamisított, hanem felesége, valamint Ráday felesége is szerepeltek.)

Ha a miniszterelnök úr, folytattam tovább, mindenkinek egyenlően akar mérni, úgy annak igen fogok örülni, de azt hiszem, az én Kornhauserrel szemben elkövetett bűnöm elől az előbb felsorolt deliktumok mellett, melyek milliókkal károsítják meg az ország és nemzet vagyonát. Azonban én jogos családi és egy község érdekét védem. Elég szomorú ez a jelenség, amely a kereszténység jegyében mutatkozik egy újra születő országban, ahol ilyen csalók, mint Kornhauser, még mindig szabadon járhatnak.

Miután előzőleg nem is gyanítottam az okát annak, amiért engemet a miniszterelnökségre rendelték, azért kijelentetem: a zlóaljat pedig akkor fogom átadni, amikor én azt magam látom jónak, mert nemcsak az én érdekemről van ennél csupán szó, hanem a tisztjeiméről is. De különben is érzem az élet ennek a hozzám intézett felszólításnak, mely csakis személyem ellen van irányítva. Ilyen körülmények

között feloldva érzem magamat minden hazafias kötelesség alól, hogy én ilyen rezsimnek tovább szolgáljak, és csak mint mumust alkalmazzanak, ha arra netán szükség mutatkozik.
II. köt. 458—460. old.

Görgey György szds. áruló szerepe

A Kornhauser-ügy az ellenem való megmozdulásra nemcsak a zsidóknak jött kapóra, hanem Gömbös és társainak is. Naiv voltam azon elképzelésemben, hogy az összkereszténység szent érdekeiért létrejött Etelközi Szövetség áldásos munkája valóban minket, keresztényeket fog általában boldogítóan szolgálni a destruktív zsidóság és szabadkőművesség nemzet-, valamint trónromboló munkájával szemben. Ennek az ellenkezőjét a nevezett szövetségnek egy tagja, egy volt ezredtársam ellenem tanúsított viselkedésével már el is árulta és bebizonyította.

A miniszterelnökségben leírt afférom után egy este a Ritz-Szállodába mentem egy társasággal ebédelni, amikor özv. gr. Eszterházy Jánosné kétségbeesetten szaladt felém és megkérdezte: — való-e az a hír, amelyet Görgey György közölt előtte aznap, ott helyben: „Hála Istennek, sikerült nekünk Prónay helyett egy új zlóalpnokot Bánó Kálmán ezredesben találni.” Eszterházyt megnyugtattam, hogy nem kell a levest oly forrón megenni, miként azt feltálatják. Egyúttal azonban csodálkozásomat fejeztem ki Görgey magaviselete fölött, aki ilyen ügyeket, mint az enyém, kárörvendezve a nyilvánosság elé hoz. Ő, aki a szabadúszó klikkhez tartozik, pertraktálja a Kornhauser-ügyet az EKSZ-nek, egy ellenem hozott határozatából kifolyólag Eszterházynének, azután Rakovszky Zsófiáknak — ösmert karlista társaságnak.

Tehát mégis igaz, gondoltam magamban, amit idáig még mindig nem akartam még Héjjas Ivánnak sem elhinni: — az ellenem irányuló intrikáknak a fő fészke magában az EKSZ-ben van. Bánó Kálmán, akit ezen esetre vonatkozóan megkér-

deztem — azonban váltig tagadta azon aspirációkat, amelyek az én zlóaljam pnokságára az ő részéről megnyilvánulnának. De miután már ő is tagja lett a titkos társaságnak, ezért nyilvánvaló, hogy a fentieket beismerni nem fogja, és illő azokat letagadni, ámbár Bánónak már Szegeden voltak titkos ambíciói nyomdokaimba lépni, amiről naplóimban meg is emlékeztem.

II. köt. 462—463. old.

A gödöllői déjeuner

Azon eredeti szándékomtól, hogy végleg elmegyek, a kormányzó biztató és garantáló szavai által elhagytam magamat tereltetni, ezzel pedig nagyot hibáztam, mert ha ezt valóban megteszem, úgy összeroppant volna az egész kezdetleges rendszer, melyre Horthy és környezetének hatalma fel volt építve. Létesült volna azután egy liberálisokból és legitimistákból álló politikai szervezet, ami az egész Horthy—Bethlen—Gömbös érárt elsöpri. Részükről tehát a belém való kapaszkodásuk olyan volt, mint egy fuldoklónak a szalmaszál, addig, míg nincsen jobb.

A vizsgálat, amelyet kértem, megindult ellenem Schmitz Rezső hadbíró szds., a csendőrség ügyésze által, miután úgy az én, valamint az Ostenburg zlóalja Trianon miatt csendőrtartalék zlóaljak lettek — vagyis csendőröknek soroltak be minket. Schmitz működését kihallgatásommal kezdte, megjegyezve: a titkos társaság majd így, majd úgy ki fog húzni ebből a dologból, csak fogadjak szót az ő utasításainak, és akként valljak, ahogy ő azt mondja. Erre kijelentettem neki: én semmivel sem fogok másképpen vallani, mint ahogy történt — különben is nagyon csodálkoznék, ha akár a hajam szála is meggörbülne, mivel bűnösségemnek tudatában, a mai rendszer viszonyait véve, abszolút nem vagyok. Ily módon sokak ellen kellene eljárást folytatni, akik pl. a kommunisták által elhurcolt ingóságait, nem várván be a hatóságok lassú és évekig húzódó eljárását, hanem saját maguk hajtották

végre jogos tulajdonuknak visszaszerzését. Márpedig igen sokan kértek tőlem karhatalmat, valamint segítséget a forradalmak alatt elrablott holmijaik visszaszerzésére. Maga Horthy Miklós kormányzó is megbízott, hogy a kommunisták által kenderesi birtokáról elcipelt holmijait kutassam fel és szerezzem vissza — amit embereimmel végre is hajtottam. Azután ő maga tartóztatta le azon tengerész altisztet, aki bútorait Polából felhozta Budapestre, és állítólag meglopta volna, mert egy értékes cigarettatárca eltűnt. Azonban szabadon kellett őt bocsátani, mert ártatlannak bizonyult. Számítalan efféle esetek történtek. Az én és a Kornhauser-ügyem sem más, mint a felsoroltak, azonban csakis nálam fújták fel a dolgot zsarolássá és hivatalos hatalommal való visszaéléssé. A dolgok későbbi fejleményeiből jobban ki fog tűnni, hogy a rendszer csakis a lejáratásomra törekszik.

Dacára a Bethlen által beígért kompromisszumnak, a parlamentben Vázsonyiék újból felvetették a Kornhauser-ügyet — Beniczky, azután Rakovszky István pedig alátámasztották más mindenféle ostoba rágalomokkal csak azért, hogy a zló-aljamat megsemmisítsék, mely véleményük szerint egy eredményes puccs végrehajtásának útban állott. Sem személyem, sem különítményem érdekében, úgy Gömbös, de senki azon képviselők közül, akik az intranzigens keresztény párthoz tartoztak, és akik megválasztásukat szervezeteimnek köszönhatték, érdekünkben szót nem emeltek. Dr. Eckhardt Tibor, az akkori miniszterelnöki sajtófőnök, a maffia utasításai folytán pedig a sajtót irányította ellenem. Tehát nem kétkedhettem többé a kormány rosszakaratú tendenciájában, ezért kihallgatást kértem újból Horthynál. Ezen utóbbi, aki már ekkor Gödöllőn nyaralt, betelefonáltatott: jöjjen bármi-kor, mert szívesen lát feleségemmel együtt déjeuner-re.

Autón mentem ki, azonban feleségemet nem vittem el, mert tisztázni akartam a helyzetet, amelyet holmi formalitásos lönchökkal elparentálni nem szándékoztam. A déli órákban tehát megjelentem a déjeuner-n, és magyarázatot kértem a kormányzótól azon eljárásért, amit Bethlen folytat ellenem

— ezen szavakat használva: — „azt hittem, hogy ügyemet gentlemenekre bízom”. Egyben hivatkoztam is azon megállapodásokra, amelyeket Bethlen és Belitska ígértek arra az esetre, ha a vizsgálatot magam ellen fogom kérni. Ez megtörtént — dehát miért állok minden oldalról a támadások központjában, mert ígérve volt, hogy azok elmaradnak?” Horthy látszólag igen nagy zsénbe jött¹⁶⁰ kifakadásomra, mert hiszen ő is jót állott a miniszterelnök ígéreteiért, és engemet biztatva, csak kérjem a vizsgálatot, azután menjek szabadságra, és nem lesz semmi baj. Erre azután nem maradt más hátra, mint azon mentsége, amellyel vigasztalni igyekezett: hogy a miniszterelnök nem tehet róla, mert Vázsonyiék őtet is becsapták. Utána pedig máris áttért az ő banális dolgainak elmondására, amelyek nem is tartoztak ezen ügy keretébe. Többek között még mindig igen aktuális témát képezett nála a korona külföldi értékének kérdése, amely szerinte egyáltalán a hú barométere a mi országunk helyzetének kifelé, és melynek magyarázatába nagy igyekezettel fogott bele. Eközben öklével az íróasztalt is verte, mert csak ez a fontos, és csak ezt kell szem előtt tartani. Ezen probléma már nagyon is köztudomásúvá vált, miután minden alkalommal és mindenkinél szóba hozta, bármely kérdésnek a megoldása került a nála lefolytatott audienciáknál szóba.

A kormányzó ezúttal is igen sokáig beszélt nekem a fentiekről, miáltal azt a benyomást nyertem: vagy agyon akar beszélni — csupán azért, hogy meggyőződjek az ő álláspontjának helyességéről, vagy pedig óvakodjak máskor nála kihallgatásra jelentkezni. Végre is a déjeuner-nek másodszori bejelentése szakította csak félbe ezen audienciát, mely után mint szíves házigazda karonfogott, és betolt az ebédlőbe, ahol már a család régóta várakozott. Ámbár nagy kedvem volt a déjeuner-en részt nem venni, de mégsem tartottam illőnek egy államfővel szemben azt refus-rozni.¹⁶¹ Örültem azonban, mert feleségemet nem hoztam el, akit a kormányzóné előtt

¹⁶⁰ — zavarba jött.

¹⁶¹ — visszautasítani.

azzal mentettem ki, hogy nem volt megfelelő toalettje velem, miután éppen vidékről, Tükröspusztáról jött be öccsétől, ahová vissza is ment.

A kormányzóné mint bájos és kedves háziasszony, ámbar több kísérletet tett a kedélyek felvidítésára, a hangulat még sem lett fesztelen, és rosszkedvű maradtam, de bizalmatlanná is lettem, mivel éreztem, hogy a dolgok nem mennek rendjén és őszintén. Ez volt az utolsó ebédem, amelyet a kormányzó asztalánál ettem, de különben nem vettem azoknál gyakran részt, kivéven feleségemmel egy Budapesten tartott soirée-n azután egy lunchön.

Gödöllőről délután hazaérkezve megkaptam hivatalosan is azon idézést, melyet a Kornhauser-ügyből kifolyólag küldtek. Éspedig 1921. szeptember 3-ra tűzték ki a főtárgyalást a Margit körúti katonai törvényszéknél dr. Mondada Jenő őrn. hadbíró, aki a Tisza-pört is vezette — mint tárgyalásvezető — Schmitz szds. hadbíró pedig, akiről ügyeimben lesz még bőven említés téve — mint a vád ügyésze lett kijelölve. A vád maga zsarolásra és hivatalos hatalommal való visszaélésre szólott.

II. köt. 471—474. old.

Újabb összetűzésem gróf Bethlennel

Rövid időn belül idősebb tisztjeim, úm. Rantzenberger Győző, Takátsy Gyula, Makkay Imre szdosok, azután Lackovich László, Thurzó Lajos, Hambrus Béla, Molnár Endre, Falböck Zoltán, Taby Árpád fhgyok készen állottak, akikkel gépkocsikon a miniszterelnöki palotába hajtottam, ahol gróf Bethlen, valamint Belitska Sándor honv. miniszterek már vártak mireánk.

Rantzenberger mint helyettesem és legidősebb, előadta a zlóalj nevében azon kívánságot és kéri a miniszterelnököt, valamint a honv. minisztert arra — hogy a zlóaljamat újból átvehessem, mert ők csak velem, de nélkülöm nyugatra

nem hajlandók elmenni,¹⁶² és a kapott parancsnak eleget tenni.

A miniszterelnök ezen szavak hallatára pózba vágva magát a következőket mondotta: „csudálom, hogy tisztetek; akiknek engedelmes katonáknak kellene lenni, egy kapott parancsot nem akarnak teljesíteni. Ő is volt katona, és tudja, mi a feyyelem”. De kertelésbe kezdett: miután én még vizsgálat alatt állok, de az általam Rakovszky ellen indított támadások¹⁶³ nyomai és hatásai még igen élénkek és nem párologtak még el, jobb ha én nem szerepelek a zlóaljam élén, hanem helyettesem. Arra a kérdésemre pedig, miért kéri akkor az én becsületszavamat és miért nem azét, aki a kérdéses csapatot parancsnokolni fogja, azzal replikázott: mert én tudok a helyettesemre, Rantzenberger szdosra akként hatni, hogy ő a parancsokat híven teljesítse.

Ez egy igen furcsa eset, fejtettem ki mosolyogva a miniszterelnöknek, miután ilyen fontos dologra rendelik ki az én zlóaljamat énnélkülem, és mégis tőlem kéri a garanciát. Most legalább ezzel tisztán látom a háttérét ennek az egész manővernek és ámtgatásnak, mivel nyíltan nem szándékoznak ellenem fellépni. A miniszterelnök úr a fentiekre attól kérje a becsületszót, aki a zlóaljat vezetni fogja, és akit

¹⁶² A trianoni béke értelmében Ausztria igényt tartott Nyugat-Magyarország egy részére, Burgenlandra. A magyar kormány vonakodott a békekötés feltételeinek eleget tenni. Hosszas tárgyalások után, a kiürítendő területet A, B, C zónára osztva, meghatározott ütemben tervezte az átadást. A magyar hatóságok kivonását az említett területekről az Ostenburg-, Lehár-, Prónay-zászlóalj „fedezte”. A zászlóaljak mellett, látszólag a kormány tudta és beleegyezése nélkül, a titkos szervezetek (EKSZ és MOVE) közreműködésével szabadcsapatokat szerveztek. A szabadcsapatok feladata a közhangulat befolyásolása volt az átadás elleni tiltakozásra, azzal a céllal, hogy népfelkelés látszatát keltsék. A Prónay-zászlóaljat már 1921 augusztusában Nyugat-Magyarországra rendelték. Prónay Pál ekkor már nem állott zászlóalja élén. Két fegyelmi ügye, Kornhauser letartóztatása és a Rakovszky-ügy miatt kénytelen volt lemondani. 1921 szeptemberében viszont kinevezték a szabadcsapatok fővezérévé. A parancsnokságot szeptember 8-án vette át.

¹⁶³ Lásd a 164. sz. lábjegyzetet.

érte felelőssé lehet tenni. Ezen szavak után faképnél hagytam Bethlent, aki kopasz fejével és zsebrevágott két kezével, lógós gambájával és görnyedt hátával úgy állott ott, mint egy börzezsídó, akinek nem sikerült egy üzlet.

A miniszterelnöki palotából lejövet Ostenburggal találkoztam, akinek elmondottam a történeteket. Ezen utóbbi egy találgatást kért tőlem, és azt az ajánlatot tette, miután fontos dolgokat akar velem megbeszélni, tehát addig, míg itt van Budapesten, vacsorázzunk együtt Eszterházyékkal. Úgy emlékszem, a Hungária Szállodában jöttünk össze, és ott is vacsoráztunk, amelynél Ostenburg is megerősítette azt az aknamunkát, amelyet az EKSZ-ben támasztott ellenem a Gömbös-féle klikk Bethlennel egyetemben, ő azonban Horthyt majd fel fogja világosítani ezen cselszövegekről, miután őtet gyakran hívhatja, és úgy látszik, bízik is benne. Eszterházyék ezekután elmondották nekem azon szemrehányásokat, amelyeket Görgey Györgytől kaptak, mivel elárulták nekem azokat a kijelentéseket, amelyeket ő annak idején reám vonatkozólag tett, és nekik ezt csak bizalmasan közölte.

Gróf Betlennek a zsidókkal és legitimistákkal való paktálása kitűnt abból is, mivel ezen utóbb nevezetteket, sem Ostenburgot, sem pedig zlóalját egyáltalán nem részesítették parlamenti támadásokban, úgy mint engemet, pedig hát a Somogyi és Bacsó elgajdeszolása, azután egyéb más zsidóverések stb. nagy tehertételt képeztek nála is. Ostenburgot a Szmrecsányi—Beniczky-klikk titokban és bizalmasan már erősen bevonta a politikába, miután ő képezte elsősorban azon karhatalmi és fegyveres alapot, amelyre a továbbiakban a karlisták egy megejtendő királypucstra a terveiket Lehár által építették. Sőt már akkor részesült tőlük ezen zlóalji anyagi támogatásban is, amint az a rövid idő múlva bekövetkezett királypuccs után ki is derült.

A miniszterelnökségen lefolyt eset után már nem is mentem Belitskához vissza, hanem a kaszárnyába, ahol az összehívott tisztjeimnek kijelentettem a következőket: eszem ágában sincsen magamat továbbra is ilyen ostoba és gyere-

kes tréfáknak kitenni, mint amelyekkel a kormány engemet kijátszani akar, azután a zlóaljamat mindenféle látzatokkal — személyemet illetőleg — bolonddá akar tenni. Már ezelőtt egy hónappal akartam úgy a zlóaljtól, valamint a hadseregtől teljesen megválni, de nem tettem, csupán az ő sorsukra való tekintettel — ezek után azonban megcselekszem. Le is ültem az íróasztalomhoz, és kilépésemre vonatkozólag írógépbe diktáltam a kérvényemet. Lakásomra érve feleségem nagyon örült ezen elhatározásomnak, mert végre megtettem azt, amit ő már régen tanácsolt nekem. Magam is megkönnyebbülve éreztem magamat, miután leráztam ezt a nyűgöt és felelősséget, azután személyemnek exponálását másokért, ami hálával sohasem jár.

II. köt. 491—493. old.

Tisztjeimmel gödöllői kihallgatáson

Ugyanazon tisztekkel, akikkel de. a miniszterelnöknél voltam, jelentem meg este 6 órakor Gödöllőn. A kormányzó a nagyteremben fogadott minket, amelyben a beállott sötétség miatt a villany égett. Horthy Miklós szavait az alábbiakban vezette be: azért hívattalak tégedet és tisztjeidet, mert megbeszélni akarom veletek a zlóalj dolgait. Ti meg akarom nyugtatni tisztjeidet, hogy a pnoki helyről csak ideiglenesen kell távoznod, és csakis erről lehet szó, addig, míg a politikai zavarok megszűnnek, melyeket magad okoztál azzal a bizonyos Rakovszkyhoz intézett levéllel,¹⁶⁴ de én

¹⁶⁴ Prónay Pál 1921. július 25-én levelet intézett Rakovszky Istvánhoz és elégtételt követelt a Ház elnökétől a Prónay-zászlóaljon esett sérelmek miatt. A levél szövege a következő:

„Nagyméltóságú Rakovszky István házelnök úrnak. A világháború lezajlott, a kommun és mindenféle harc veszélye megszűnt, előbújnak a különféle rejtekekből és álarcokban a konjunktúra hiénái, és hazafias politika címén támadják a nemzeti hadseregnek azt a csapattestét, amelynek tisztjei és legénysége a legönzetlenebb odaadásal első volt abban, hogy a régi rendet helyreállítsa és megszilárdítsa.

garantálom és követelni fogom, hogy a zászlóadat ismét átvegyed, ezért semmi változtatást nem engedek meg rajta. Ellenben, ha a miniszterelnök nem tud beszámolni arról, hogy te azon bizonyos levél miatt tényleg elmentél a hadseregtől, úgy borzasztó eseményeknek nézünk elébe, és a külföld előtt a presztizsünk is szenvedni fog. Gróf Bethlen

A Prónay-zászlóaljat ma azok támadják, akik neki csak hála vannak kötelezve. Nagyméltóságod egyszer sem tartotta hazafias kötelességének, hogy az elnöki székéből vétót mondjon az oktalan rágalmak és sértések ellen, amelyekkel azelőtt már mások, jelenleg Beniczky próbálkozik keresztény mivoltát bebizonyítani, sőt ellenkezőleg, az elnök úr ilyenkor kéjeleg. Nem szándékom egy pártatlan, magyar érzésű házelnök kötelességeit felsorolni. Eltekintve az én privát ügyemtől Kornhauserrel, amely a Beniczky-féle megvilágításban sem felel meg a valóságnak, a következő pontokat akarom Nagyméltóságodnak tudomására hozni:

1. Burkoltan meggyanúsított engem elszámolatlan pénzekkel, amelyekről a nyugta nála volna (ti. Beniczkynél).

2. Meggyanúsított engem egy állítólagos keresztény irányzafú miniszterelnök (Friedrich. — Szerk.) üldözésével.

3. Meggyanúsította a zászlóaljat és diszkreditálja annak tisztikarát és legénységét, hogy nem való a csendőrséghez. Maffiának hívja, amelynél közönséges rablási szándék érvényesül.

4. Végül odaállítja a nemzeti hadsereg egy érdemes tartalékos főhadnagyát, Héjjas Ivánt és Francia Kiss Mihályt mint mindkettőnk érdemes, háborúviselt, többszörösen kitüntetett tiszthelyettesét mint rablógyilkosokat. Mindkettő a zászlóalj tartalékállományába tartozik. Nem tűrhetem, nem tűrheti a tisztikar és a zászlóalj legénysége, hogy egy képviselő ilyen súlyos rágalmakat szórjon egy zászlóaljra, amely köztiszteletnek örvend az intranzigens keresztény világban.

Ugy Héjjas Iván tartalékos főhadnagy, valamint Francia Kiss Mihály tiszthelyettes önzetlen hazafiak, amit tettek, a hazáért és a nemzetért tették.

Ujjokhoz szenny, piszok nem tapad, és nem hiszem, hogy akár a Rakovszky, akár a Beniczky család fel tudna mutatni ősei között ilyen hazafiakat, mert különben nem sülyedhetek volna az utódok annyira, az egyik, aki rágalmaz, a másik pedig, aki ennek örül. Beniczky a zászlóalj ultimátumát meg fogja ezekért a sértésekért kapni. És ha a házelnök hazafi és magyar, hasson oda, hogy a zászlóalj meg legyen követve a nyilvánosság előtt ezekért a rágalmakért és sértésekért, mert különben gondolkodóba ejt, hogy az elnök urat nem-e a csehek küldték megszállott területről ide, azzal a hazafias megbízással, hogy politizáljon és kártyát keverjen.

köti magát ehhez, és ha nem távozol ideiglenesen a hadseregétől, úgy borzasztó eseményeknek nézünk elébe, és a vokálna. Tehát ne tegyétek ki annak éppen a most küszöbön álló nyugat-magyarországi dolgok előtt.

Ezután megszólalt Rantzenberger Győző szds., aki legjobb tudása szerint kifejezésre akarván juttatni a tisztikar velem való szolidaritását, valamint elhatározását, de nagy zavarában, azután gyenge észbeli képességeinél fogva ez neki nem nagyon sikerült, mert belefogott egy automatikusan betanult és személyemet dicsőítő és magasztaló speech-¹⁶⁵be, amelyben ismételten hangoztatta az én talpig való becsületességemet, akit ő mindig gerinces, derék, önzetlen feljebbvalónak ösmert, akiért a tisztikar és a zlóalj rajong stb. stb.

Miután én a felvonult tiszteknek jobbszárnyán állottam, és idáig egy szót sem szóltam, restelni kezdtem ezen nagy dicséretet, amely helyettesemből személyemre vonatkozólag kiáradozott. Ezért Rantzenberget, aki balról állott tőlem, egy elég feltűnő kézmozdulattal oldalba löktem, annak jelül, hogy elég volt — hallgasson és ne szóljon többet. Ily módon megzavarva, a szó a torkán akadt, amelyet azután én vettem át, és a kormányzónak igen röviden és határozottan a következőket adtam elő:

„...nem az én derék vagy gerinces mivoltomról lehet most szó, hanem a következőkről: az itten jelenlevő tiszték kijelentették ma fönt a Várban a miniszterelnök úrnak, hogy

Budapest, 1921. július 25. Prónay Pál alezredes.” (Képviselőházi Napló. 1920. XII. köt. 282—283. old.)

A levelet a képviselők sértőnek találták és utasították a mentelmi bizottságot, hogy idézze meg Prónay Pált és három tisztjét, Rantzenberger Viktort, Makay Imrét és Molnár Endrét. A bizottság előtt Prónay Pál kijelentette, hogy távol állott tőle, hogy megsértse Rakovszkyt. Az úgy nyomán egész augusztusban nagy viták folytak. Az ellenzék Prónay Pál megbüntetését követelte. Hosszú huzavona után Prónay Pált a magyar királyi csendőrfelügyelőség mint illetékes parancsnokság 30 napí szobafogságra ítélte. (Lásd Új Nemzedék, 1921. augusztus 13.)

¹⁶⁵ — beszéd.

nélkülem nem mennek Nyugat-Magyarországra. Elég gyászos szerep ez az én zlóaljam részére, mivel a kormány Burgenland megvédése helyett annak átadására küldi ki. Azonban átlátszó és nem téveszthető el azon szándék, hogy itt más aknamunka és más manőverek folynak, vagyis a zlóaljnak passzivitásába való helyezésére törekszik egy bizonyos klikk — a kormánynak, a politikusoknak és a honv. minisztériumnak Belitska és Láng Boldizsárral az élén, melyek szerint, ha a zlóalj nyugatra mén, itt egy karlista puccs végrehajtása fog bekövetkezni. Mindez már a Hambrus fhgy. századának elparancsolásából is kitűnik, amelyet a gödöllői kastély és a kormányzó személyének biztonságára vezényeltem ide.

Az én zlóaljamat, amelyet én állítottam fel — én szerveztem meg, két év óta tartom fenn a rendet ennek a rezsimnek. Tehát nem érdemlem meg, hogy ezért Vázsonyiék által ellenem rendezett botrányos hajszákkal fizessenek ki, mint pl. a Kornhauser-ügy. Mindezeket a kormány pedig összetett karokkal nézi — sőt elő is segíti, ami a gyalázatnál is több. A zsidó uralomnak egy vészes kommün után ilyen újból való bekövetkezését hinni sem mertem akkor, amikor Szegedről elindultunk. Ezen okoknál fogva én levonom a konzekvenciákat, miként azt már ezelőtt egy hónappal úgyis szándékoztam megtenni, megköszönve szolgálataimat és ott-hagyva nemcsak a hadsereget, hanem az országot is, nem akarok többé célpontja lenni különböző, zsidók által kieszelt támadásoknak. Ezúttal mint teljesen független ember külföldön fogok élni, és pedig Lengyelországba költözöm, hol megélhetésem biztosítva lesz. Most pedig főméltóságodra bízom — fejeztem be mondanivalómat —, vagy visszahelyez a zlóaljam élére vagy végleg elmegyek, de akkor többet az én szolgálataimra ne számíton, és ami történik azután, én semmi felelősséget nem vállalok.”¹⁶⁶

¹⁶⁶ A bizalmas kihallgatás részletei kiszivárogtak. A Bécsben, Garami Ernő és Lovászy Márton szerkesztésében megjelenő „Jövő” az alábbiakban emlékezik meg a kihallgatásról: „Prónay Pál báró [tév-

Az én határozott és katonás előadásom után Horthy könnyöngésre fogta szavait, kezeit tördelve, szemében könnyekkel, siránkozó hangon kérlelni próbált: „Ezt ne tegyed, Pali, bízzál bennem, te túl feketén látod a helyzetet, mert egy puccs, mint ezt neked már a múltkor megmagyaráztam, ki van zárva. Viszont be kell látnod, hogy a parlamenttel szemben tanúsított magatartásoddal, azzal a bizonyos Rakovszkyhoz intézett levéllel, milyen válságos helyzetbe hoztad a kormányt, valamint engemet is.”

Ezen megemlített kapacitálások után is megmaradtam elhatározásom mellett. Erre a kormányzó a továbbiakban a tisztjeimet kérte a kapott parancsok teljesítésére, és ígéreteket próbált tőlük venni. Rantzenberger ezekre azonban szólni már nem mert, vagy talán nem is tudott. Így azután a kihallgatás tulajdonképpen eredménytelenül véget is ért, és visszakocsikáztunk Budapestre. Mondhatom, a lefolyt audienciánál Horthy magatartása ismét igen szánalmas benyomást gyakorolt rám. Vajon azon könnyek, amelyek szemében megsillantak, csakugyan az izgalom és a meghatottság könnyei voltak-e? Ennek megítélését azokra bízom, akik őt jobban ismerik.

II. köt. 496—498. old.

dés, nem volt báró. — Szerk.] alezredes megjelent Gödöllőn Horthy-nál és jelentést tett a mentelmi bizottság határozatáról. Kijelentette a kormányzó előtt, hogy a mentelmi bizottság határozatának teljesítése az ő részéről olyan lépéseket vonna maga után, amelyek a kormányzóság hátrányára szolgálna. Prónay e közlése után másfél óráig tartó bizalmas audienca után Horthy kijelentette, hogy Prónay a Háznak és Rakovszkynak nyílt bocsánatkérés formájában semmi körülmények között nem adhat elégtételt, mert egy tiszt ennyire nem alázhatja meg magát. A kormányzó erről az elhatározásáról értesítette Nagyatádi Szabó Istvánt és Bethlent is azzal, hogy a felfogásához ragaszkodik minden körülmények között, nem bánja, történjék akármi.” (Jövő, 1921. augusztus 12.)

Kibékülés Bethlennel

Nem tehettem mást, Horthy kedvéért ezt is megtettem, és a kormányzóságról egyenest a miniszterelnökségre mentem. Bethlen sanyarú mosollyal fogadott, mintha kifejezésre akarta volna juttatni azon szenvedéseket, amelyeken az utolsó napok izgalmai közben átesett, és amelyeket én okoztam neki. Lényében még mindig valami sértődöttséget lehetett konstatálni.

A kormányzó úr kívánságát hangsúlyozva jelentem meg, fejtettem ki neki, és fogadd őszinte sajnálatomat a múltkor törtétek fölött, de nem tehettem másképpen, miután a miniszterelnök szájából a zlóaljamra egy igen sértő kifejezés hangzott el, amennyiben azzal fenyegetőztél, hogy ezen utóbbi szétrúgod stb.

Bethlen, aki látszólag ezt belátta, de színleg még mindig a megsértődöttet adta, ámbár valójában és titokban mégis igen örülhetett jövetelemnek — kezet nyújtott. Leültetve, máris bizalmas magyarázataiban a zlóalj életéről és a hadseregből rövid időre való eltávozásomnak a feltétlen szükségességét fejtegette. Csapattestemet, amelyen változás nem fog történni — „becsületszavamat adom neked, Pali, lehet, hogy már három hónap múlva, de legkésőbb hat hónap múlva biztosan vissza fogod kapni”.

Bethlennel ezután én is kifejtettem álláspontomat: hogy nem is nagyon vágyódom ily békés és monoton katonai szolgálat után, mint amilyen itt minálunk jelenleg folyik, mert ha országérdek — eltávozom a nemzeti hadseregből végleg. Azonban ne tartsa meg Belitskát honv. miniszternek, mert én őt, ami tetteiből is kitűnik, a nemzeti irányra vonatkozóan megbízhatónak nem tartom. Különösen a mostan végbemenő diszkrét jellegű leszerelési munkálatoknál, miután nagy zsidóbarát.

Bethlen viszont erre történt válaszában fent nevezettet egy nagyon ügyes katonának és szervezőnek mondotta, akire éppen antant összeköttetései miatt nagy szükség van. Az-

után ő is, úgy mint a többi, ellenezte végleges elmenetele-
met a hadseregből, mert erről szó egyáltalában nem lehet,
és addig is, míg távol leszek, írásban részemre biztosíttatnak:
a zlóaljpnokság, valamint engemet megillető teljes tényleges
illetményeim. Ha ezt nem így, hanem másképp tesszük,
folytatta Bethlen, és nem tudná távozásomat a hadseregből
a parlamentnek bejelenteni, akkor az ellenzék, miután a Ház
előtt az általam megsértett házelnököt, Rakovszky Istvánt
a hozzá intézett goromba levél miatt megkövetni nem szán-
dékozom — megbüntetésemet követelné, ami ellenem egy
eljárás megindítását vonná maga után. A látszat kedvéért
ezen utóbbi eljárást szintén le kell folytatni, és búcsúzaskor
teljes bizalmamat kérte személye iránt.

Bethlentől elválva a honv. minisztérium sarkán Rantzen-
berger Jenő vk. szds. lesett reám, aki a kaszárnyába elkísért,
és megmutatta nekem azután tisztjeimnek azon írását, amely
el lett készítve, és amelynek egyik példányát nemcsak Beth-
len miniszterelnök, azután Belitska honv. miniszter, hanem
maga Horthy, az államfő is alá fognak írni. Ezen okmányt
szóról szóra a következőkben reprodukálom:

I. Másolat.

„26820/eln. 8. 1921.

Honv. Min.

Szigorúan bizalmas!

(A Kormányzóságnál az eredeti példány őriztetik)

Mi: Magyarország jelenlegi felelős *miniszterelnöke*, gróf
Bethlen István és *honvédelmi minisztere*, Belitska Sándor,
elismerjük, hogy *Prónay Pál* alezredesnek az m. kir. had-
seregből a f. évi 42. sz. R. K. (sz. ü.)-ben kihirdetett, önként
és szabad akaratából történt kilépését a jelen politikai hely-
zet és a haza főbb érdeke kívánja meg.

Minek folytán semmi sem áll annak útjában, hogy azon
pillanatban, amikor a fentebb jelzett okok már nem állanak
fenn, vagy bármikor, amikor a haza veszélyeztetett érdeke

azt kívánják, *Prónay Pál* alezredes a nemzeti hadsereg kötelékébe ismét visszalépjen.

Budapest, 1921. évi augusztus hó 26.

Gróf Bethlen István s. k.
Belitska s. k.

Láttam!

Horthy s. k.

A másolat hiteles!"

II. köt. 508—510. old.

LAJTABÁNSÁG

Megérkezésem Nyugat-Magyarországra¹⁶⁷

Bicskére érve azonnal összehajkoltattam Feri legényemmel a szükséges holmikat. Takátsy századosnak megparancsoltam, hogy a lovasszázadot rakja be vagonokba, és vasúton irányítsa Szombathelyen keresztül Felsőőrre [Oberwarf]. Egyúttal vigye a századdal lovaimat, legényeimet és kutyáimat is — Flórát és Fennrist. Én magam pedig feleségemmel együtt, aki nem akart elhagyni és visszamaradni, előremen-tem a legközelebbi vonattal Komáromon, Győrön, Kapuváron, Nagycenken keresztül — a Győr—Ebenfurth vonalon — Sopronba, ahová este érkeztem.

Azért siettem Sopronba előre, mert tájékozódni szándékoztam az ottani uralkodó általános helyzetről, nehogy idő előtt Gömböséknek alkalmuk nyíljon az irredentát széjjelbomlasztani és beszüntetni. És ha valóban Burgenland érdekében tehetek valamit, akkor megkísérlem a kezembe venni a felkelés vezetését egyáltalán. Ezen utóbbira nézve azonban gr. Sigray Antal, Nyugat-Magyarország kormánybiztosával, valamint Ostenburggal, de Friedrich Istvánnal is, azután egyéb mértékadó körökkel kellett előzőleg tárgyalásokat folytatnom a bekövetkezendő megállapodásokra nézve. Ti. engemet már akkor Ausztria meglevő fehér alakulataival egy békés megegyezésnek a gondolata foglalkoztatott, melyet a csehek ellen közös alapon akartam kihasználni. Dehát ezek csak tervek voltak, és mint látni fogjuk, végrehajtásuk nem várt akadályokba ütköztek.

Feleségemmel 1921. szeptember 6-án este érkeztem Sop-

¹⁶⁷ Lásd a 162. sz. jegyzetet.

ronba, s miután Ostenburgot jöve telemről sürgősen értesítettem, ő Eszterházyékkal automobillal várt a győri pályaudvaron, ahonnét a Pannónia Szállodába hajtottunk, miután szoba részünkre ott volt biztosítva. A szállodában laktak Eszterházyakon, Ostenburgon és néhány tisztén kívül gr. Sigray Antal kormánybiztos is.

III. köt. 14—15. old.

A Lajtabánság megalakulása

A felkelésre nézve egy igen fontos kérdésnek a megoldása várt — abban a pillanatban, amikor a magyar kormány a B¹⁶⁸ zónát is kiürítette, és ezzel azt az osztrákoknak végleg át is adta. Ezen eseménynek, mint hírlett, már október első napjaiban kellett bekövetkeznie. Elhatározásom szerint ezen akciót nyomban Nyugat-Magyarországnak függetlenítése fogja követni. Ezt a vállalkozást azért kellett a tempo¹⁶⁹ nekem véghezvinni, mivel nem volt kizárva, hogy ugyanerre készül Friedrich István Kismartonban [Eisenstadt] is, ami zavart és kavarodást okozhat.

Ezen célból tehát már jóval előbb bizalmas tanácskozásra hívtam össze azon idősebb urakat és a Burgenland közeletében szerepet játszó funkcionáriusokat, akik részben magában Felsőőrön [Oberwarf], Pinkafőn [Pinkafeld] vagy a vidéken

¹⁶⁸ A nyugat-magyarországi területek kiürítése zónánként történt. A „B” zóna kiürítésére 1921. október 3-án került sor. A kiürítés az antant hatalmak tábornoki tanácsának ellenőrzése alatt ment végbe. A kiürítést rögzítő jegyzőkönyvet Hegedűs Pál altábornagy, a magyar kormány teljhatalmú megbízottja, az antant részéről pedig Gorton angol, Gamelin francia és Ferrario olasz tábornokok írták alá. A kiürítés végrehajtásakor, Sopron és környéke kivételével, Nyugat-Magyarországot (Burgenlandot) átadták az osztrákoknak. Sopron és környékén a kettes számú országos rendőrtartalék zászlóalj (Ostenburg vezetése alatt) maradt a szövetségi tábornoki bizottság ellenőrzése alatt.

¹⁶⁹ — a kellő időben.

tartózkodtak, és a felkelést ez ideig lelkesen pártolták. A fővezérség törzséhez beosztott Bárdoss Béla szolgálaton kívüli szedeg Szeged város főjegyzőjét, dr. Lévay Ferenc tart. hdgy. szedegi ügyvédet, Hir György nemzetgyűlési képviselőt, az első hadsereg nominatim¹⁷⁰ pnokát, de aki a felkelés gazdasági és finaciális ügyeit is vezette, és Apáthy László tüzér szdoson kívül megbeszélésre hívtam össze a helybeli főszolgabíró, Lauringer Istvánt, dr. Galba Vincze szolgabíró, Nischel kat. plébánost, azután Pinkafórról [Pinkafeld] Horváth József főjegyzőt, Városszalónakról [Schlaining] Zumpf Hubert kat. plébánost, azután Pinkafórról [P'inkafeld] Horváth József főjegyzőt, akinek úgy az egész családja, valamint Mindok Ferenc tanár valamennyien azon álláspontot foglalták el, hogy Burgenlandot csakis függetlenítése által lehet az Ausztriához való csatolásától megmenteni.

Ezen említett gyűlésen előadtam a Trianon szerint elszakítandó terület függetlenítésére irányuló szándékomat, melyet a tanács mint keresztülvihetőt helyeselve el is fogadta — dr. Bárdoss Béla azon előterjesztésével együtt, hogy ezen független országrész „Lajtabánság” elnevezést fogja kapni. Egyben elhatároztattott, hogy a báni méltóság egyelőre betöltetlen maradt, mivel a közügyeket egy kormányzótanács fogja intézni. Addig pedig, míg egy megfelelő bánt, aki Burgenland szülöttje, találunk, a hatalom a jelenlegi felkelők fővezérének, vagyis az én kezemben marad. Ezen fent leírt határozatok és megállapodások után vidéken is megindult az erre vonatkozó előkészítő munka. Az újabb tanácskozások alkalmából elhatároztuk még a következőket: a függetlenségre vonatkozó proklamációnak három nyelven (magyar, német, horvát) történő közzétételét, valamint a bánsági posta- és okmánybélyegeknak elkészítését. Ennek utána meg is bízom dr. Veró Károly felkelőt a szükséges rajzoknak és tervezeteknek az elkészítésével. Nevezett mérnök nemcsak Burgenland várait, de rajzaiban engemet is megörökített egy portré-rajzával, miután a kormányzótanács

¹⁷⁰ — névleges.

határozata szerint egyik fajta bélyeg a fővezér képét, a többi pedig a nyugat-magyarországi régi várakat (jelképezve Burgenlandot) fogja viselni. Úm. Szalónak ősi vára, amely akkor egy Szelezky nevéű úrnak a tulajdonát képezte, aki abban egy báró Grimmenstein volt osztrák lovastisztval lakott. A bélyegen szerepeltek még: Németújvár (Güssing), gróf Draskovics Pálé — Borostyánkő (Bernstein) Almássy Jánosé, Léka (Lockenhausen), azután Fraknó (Forchtenau) Eszterházy hercege volt.

Egy Lehnhardt nevezetű szakértő és filatelista ezen rajzok után a megfelelő klisék elkészítésére és a bélyegek megrendelésére vállalkozott. Miután Budapesten nem tudták előállítani, kénytelen volt Bécsbe utazni, ahol végre előállításukat vállalták, és a kellő anyag is megvolt hozzá. Ezen ide-oda utazások és alkudozások igen elhúzták és hátráltatták a bélyegsorozatok megérkezését.

A bélyegek előállításának opciójára pályáztak azonban mások is — mint dögre a keselyűk, úgy érkeztek a különféle ajánlatok. Ebből kifolyólag azután a felkelés lezajlása után irigységből és bosszúból nevezettek egymás ellen botrányos pöröket indítottak, amelyekben egyik bélyeggyűjtő és szakértő a másikat vádolta a felkelő bélyegek meghamisításával stb. Ellenségeim — a maffia, Nagy Pál akkori hadsereg-főpnnokkal az élén, ezt természetesen ellenem is fel akarták használni egy Döme László nevezetű züllött és megvesztegetett szdos által az „Esti Kurir” 1924 augusztus hóban erre vonatkozóan megjelent rágalmozó cikkei által. De nem értek vele célt, mert nekem, aki a bélyegek eredeti előállítására az engedélyt megadtam — magától értetődik — nem állott érdekenben azoknak meghamisítása. Hamisítást tehát csak az követhetett el, aki engemet, vagyis a Lajtabánságot károsítani akarta, és akit nem illetett meg a jog nevezett bélyegeket előállítani.

Egyebeken kívül foglalkoztam azután a leendő bánság részére egy megfelelő kormányzótanács összeállításával is, amely a függetlenség proklamálása után az adminisztratív

teendőket, úgy a bel-, valamint a külügyeknél végezni fogja. Szerettem volna tehát ezen tisztségekre több odaváló lakost felszólítani, miután ezzel annál jobban érvényesül a népek önrendelkezési joga, valamint akarata is.

De bizony, akik erre számba jöhettek — nem éreztek elég bátorságot magukban. A legtöbben az osztrákoktól való félelmükben nem mertek vállalkozni semmire, mivel félték egy későbbi üldöztetéstől. Ezt meg is értettem, miután ezen okokból kifolyólag szintén nagy nehézséget okozott a megfelelő báni személynek a kiválasztása is.

Elsőbben a fiatal Eszterházy Pál hercegre gondoltam, aki az itten fekvő nagykiterjedésű földbirtok, azután Fraknó, Léka várának tulajdonosa, a leghivatottabbnak látszott. Azonban túl fiatal és gyerek lévén — csupán egy eszközt képezett félénk, gerinctelen papi környezetének — szándékomat az ő személyével keresztülvinni nem tudtam.

A fiatal herceg akkori jószágigazgatójával, Patzenhoffer Róberttel a fentiekre vonatkozóan folytattam Sopronban megbeszéléseket, aki megígérte, hogy intencióimban a hercegnél és környezetében el fog járni. Erre azonban már nem került sor a közbejött mindenféle zűrzavarok miatt.

A bennszülöttek részvétlensége Lajtabánság proklamációja idején tehát arra indított, hogy a kormányzótanácsot a felkelés vezető férfiaiából állítottam össze, akikbe bíztam, és akik nekem föltétlen engedelmeskedtek is.

A már említett megtartott megbeszéléseken meghánytunk és megvetettünk minden kérdést, valamint mérlegeltük azon eshetőségeket is, amelyek mutatkoztak ezen kérdéses terület függetlenítéséhez. Ezen proklamációnak a propagálása, miután a lakosságnál is folyt, nyilvánosan és egy ünnepség keretében szándékoztam megtartani, mégpedig teljesen jogszerűen bevezetett hivatalos aktussal, amelyhez az egyes községek, bírások, esküdtjeik spontán hozzájárulásával hiteles okmányokkal támasztották alá Burgenland függetlenítését.

De mielőtt mindez megtörtént volna, szeptember végével

és október első napjaiban még egyszer beutaztam a távolabb fekvő a II., III. és IV. felkelő hadseregek körletét, ahol azután úgy az alvezérekkel, valamint a fontosabb polgári tényezőkkel, valamint hatóságokkal, illetve volt hatóságokkal a már fent említettekről behatóan értekezve előkészítettem mindent a proklamációnak meglepetésszerű keresztülvitelére.

Kétüléses Puch típusú gépkocsimon Felsőörről elindulva Felsőpulyára irányítottam utamat, a II. hadsereghez.

(Megjegyzés: a fent említett kétüléses Puch kocsiról a következőket kell leszögezni. Ezen kocsi azonos azzal, amelyet 1920. év végével egyik sofőröm benzinlopás közben felgyújtott, és melyet mint ócskavasat a katonai kincstári autogarázsra leadtam. A felkelés megindulásakor ezen ócskavasszámba menő alvázat a kincstártól elkértem, és felkelő-pénzen ismét használatra rendbehozattam. Évek múltán Rantzenberger Győzővel folytatott sajtópörömben, miután ezen kérdéses kocsit a felkelés leszerelése után mint a felkelés magánvagyonát Hir Györgynek azzal a megbízatással adtam át, hogy annak eladási ára szegénysorsú felkelők gyámolítására fordítandó — nevezettek a pör folyamán úgy állították be, mintha én egy kincstári kocsit saját céljaimra értékesítettem volna.)

A II. hadseregnél Budaházy Miklóssal mint parancsnokkal, azután segédtsíjtjével, Szabó József szdossal, valamint Bónis páterrel megbeszéltem Burgenland függetlenítésére vonatkozó előzetes intézkedéseket. Miután pedig a II. hadsereg jobbszárnyát egészen Fraknó várától északra fekvő Rozália-kápolnáig kellett meghosszabbítani, hogy az összeköttetést a Maderspach Viktor-féle VI. század és törzsével Nagymartonban [Mattersdorf] székelő hadsereggel felvehesse, célszerűbbnek találtam a II. hadsereg székhelyét Lackompákra [Lackenbach] áttenni, mely központilag előnyösebb. Felsőpulyán meglátogattam Rohonczy György báró földbirtokost és főszolgabíró, akinek családjához, illetve szüleihez sokat jártam annak idején, amikor még Szombat-

helyen szolgáltam. Az öreg Rohonczy altábornagy, valamint felesége, ekkor már nem éltek, csupán György, nővére, Rejneria bárónő és bátyja, Imre, aki Inkén lakott. György, aki jól ismerte az odavaló viszonyokat, sokban kezemre járt, főleg a lakosságnak a kellő felvilágosítása tekintetében és azon sorsra vonatkozóan, ha Burgenland Ausztriához lesz csatolva.

Felsőpulyáról azután Sopronba utaztam, ahol meglátogattam Ostenburgot a gyalogsági laktanyában, mely épület kb. 15 év előtt épülhetett, miután 1890-ben, amikor én a Lähne-intézetből kikerültem, csupán két fegyvernem állomásozott nevezett városban. A gyalogság akkortájt a Windmühl (szélmalom), a 9., gróf Nádasdy-huszárezred pedig előbb nevezett kaszárnyával szomszédos, vörös téglából épült lovaslaktanyában helyezkedett el. Köröskörül tehát, azon a helyen is, amelyen Ostenburg csendőrei tanyáztak, a Baumzichterek¹⁷¹ babot és káposztát tenyésztettek.

Ostenburgnak laktanyáját már akkor erős ellenőrzés alatt találtam, ami nekem ugyan feltűnt, mert kocsimmal csakis a kellő igazoltatás után bocsátott be az őrség. Magával a parancsnokkal főleg a szabadcsapatok által megszállva tartott határszakaszok átadásáról tárgyaltam, mivel addig nem tudtam a kellő intézkedéseket, valamint az összeköttetést az északra fekvő IV. sz. hadseregemmel foganatosítani, ameddig a Nagy- és Kismarton között fekvő felkelőcsoport nem rendeli alá magát a felkelés fővezérének.

Ezen dolgok azért voltak szükségesek, és azért sürgettem elintézésüket, mivel a Friedrich-féle kismartoni felkelőcsoport, melynek vezetőségére Ostenburg is haragudott, egyáltalán nem végezte megfelelően a határvédelmet. Ezen okból kifolyólag oda is ki kellett rándulnom, miután Friedrichék képezték volna az V. számú hadsereget. Tehát Bogya

¹⁷¹ A szó eredetileg Bohnenzüchter, babtenyésztő. Elmagyarosodott formája poncichter. Poncichtereknek nevezték a soproni német gazdálkodó polgárokat.

Jánost akartam felkeresni, akivel ezen tárgyban úgylis már értekeztem, és aki Kismartonban szolgált mint felkelő.

Ostenburg Gyulával elbeszélgetve a közben nála és nálam lefolyt eseményekről, szó esett Gömbös Gyuláról, aki az EKSZ nevében felsőbb vezetőségre hivatkozva küldözgette mindkettőnk részére okvetetlenkedő utasításait, melyek felett jót neveltünk. Már azért is, mert sem ő, sem én ezen titkos szervezet működésével hazafias szempontból megelégedve nem voltunk. Csupán egy bizonyos önös klikk előretörését észleltük benne, amely a nekik megfelelő embereket mindkettőnk zlóaljaiból is kiválasztja, és a tagok sorába felvéve azokat, feleskedtetni olyan célok megvalósítására, melyek ugyan hazafiasan hangzanak, de melyeket alapjában megvalósítani szándékukban nincsen.

Ostenburg többek között elmondotta nekem azt az esetet, amikor néhány tisztje, Czenkovics Dénes fhdgy. vezetése alatt, Gömböst Sopronban tett utolsó látogatása alkalmával le akarta fogatni, amikor az illető gróf Sigraytól a megyeházáról, ahol a kormánybiztosi helyiségek voltak, ki fog jönni. Ezen célra már a kocsis is készen állott, amelyen elviszik — azonban csupán Sigrayn múlott a siker, aki könnyörgéssel és egyéb véstjőslő komplikáció keletkezésére való hivatkozással a terv kivitelét megakadályozta. Pedig hát nem sok kakas kukorékolt volna nevezettnek elvesztén, ha az említett tiszték őt Somogyi és Bacsó példájára automobilon a Fertő-tó nádasaiba szállították volna.

Ostenburggal bizalmasan közöltem azután még Burgenlandnak független területté való kikiáltására vonatkozó szándékaimat, amelyen a két zlóalj rendületlenül összetartva megszervezheti azt a megfelelő irredentát, úgy a csehek ellen, amellyel azután Ausztriának is segédkezet nyújthatunk az ottani royalisták és egyéb keresztény fehéralakulatoknak, akik ezen közbelépésünket türelmetlenül várják.

Ostenburg, aki terveimről szóló előadásomat figyelmesen hallgatta, semmivel sem árulta el tulajdonképpeni szándé-

kait a jövőre vonatkozóan, ámbár — mint később kitűnt — minden intézkedésével a leendő királypuccs előmozdítását szándékozott szolgálni. Úgy látszik, mégsem bízott bennem, és jól tudta, hogy egy puccsra kapható nem leszek Horthy megkérdezése nélkül. Terveimet azonban nagyszerűnek tartotta, és mint kifejtette, ő is állandóan szervez és fenntartja nevezett osztrák alakulatokkal a jóviszonyt, annál is inkább, mivel Gömbös intrikái folytán, aki minden bokorban Károly királyt sejtí, az ő zlóalját is, mint hírlík, le fogják szerelni. De nagyon fognak csalatkozni, fejezte be Ostenburg, ha azok ott fent azt hiszik, hogy ő fogja magát hagyni.

III. köt. 75—81. old.

Lajtabánság proklamációja

Az 1921. év október 3-án du. a magyar kormány a B zónának kiürítését befejezte. A csendőrzlóaljnak ezáltal Nagyszentmihályról [St. Michael] Toronyba kellett költöznie, és egyáltalán a csendőrkarrhatalmak a C vonalra lettek visszavonva, miáltal Trianon szerint meghatározott terület a magyar kormány közigazgatása alól felszabadulva, az osztrákoknak megszállásra rendelkezésre állott. Most azután nem lehetett késlekedni ezen halálra szánt magyar földnek az anyaország részére való megmentésével. Ezért — miként azt már előzőleg terveztük — nyomban a kiürítés után, tehát október 4-én kikiáltattam függetlenségét, és proklamáltam Lajtabánság megalakulását.

Ezen aktus egy nagyobb szabású ünnepség kíséretében Felsőőrött, a főparancsnokság székehelyén, alkotmányos keretek között ment végbe. Azonban ugyanakkor, amikor Felsőőrön a központban ez végbement, publikálva lett a bánság függetlensége a többi három hadsereg székehelyén is hasonló keretek között, úm. Németújváron, Felsőpulyán és Nezsiderben is.

Minden község a községi pecséttel, azután bírójának, esküdteinek és a község egyéb elöljáróságainak aláírásával el látott nyilatkozatot mint hivatalos okmányt elhozta a parancsnokság székhelyére, annak jeléül, hogy a függetlenségi proklamációhoz hozzájárul és csatlakozik.

A proklamációt mint fővezér egy rövid beszéd keretében hirdettem ki Felsőőrött a községház erkélyén. A vidék nagyszámú parasztsága bejött a városba. A községházával szemben a szabadban egy tábori oltár állott, amelyet a felkelő csapatok vettek körül, és amelynél páter Bónis Arkangyal Ferenc-rendi szerzetes, felkelő tábori lelkész tartotta a misét, amelynél azután felszentelte a szabadcsapatok azon zászlaját, amelyet Horváth Margit tanárnő mint zászlóanya adományozott. A felkelő csapatok úgy itt a központban, valamint a vidéken is az én kezembe tették le a hűségesküt. A többi hadseregtől már a délután folyamán érkeztek be az üdvözlő táviratok és jelentések, amelyekben közölték a többi községeknek egyhangú csatlakozását a proklamációhoz. Ugyanakkor meg is alakult a Lajtabánság kormányzótanácsa, amely dr. Lévy Ferenc külügyi kormányzótanácsos által sürgönyökkel értesítette úgy Ausztriát, azután a magyar kormányt, valamint az antant nagyhatalmakat a népek önrendelkezési jogán ezen terület létrejött függetlenségéről. Ezen folyamatot azután azon okmányok is alátámasztották, melyeket kb. 400 községnek a fentiekre szóló spontán hozzájárulása és elhatározása is igazolható, és amelyre a kormányzótanács részéről hivatkozás is történt.

Álláspontunk az anyaországgal szemben pedig természetesen a vele való legjobb egyetértésben élés lehetett csakis, amelyben a kínálkozó alkalmat a visszacsatolásra ki kellett volna várni.

III. köt. 84—85. old.

Gr. Bethlen miniszterelnök tiltakozása

Ezen coup d'état-tól,¹⁷² ha Ostenburgék talán nem is, de Friedrichék, valamint az antant igen megilletődtek, mert egy ilyen gyors és határozott aktusra nem számítottak. Az antant nem is szólhatott, mert hiszen a Wilson-féle pontok¹⁷³ alapján történt a proklamáció, de annál jobban izgult és csatogott a magyar kormány, vagyis jobban mondva Bethlen. Ezen nevetséges, együgyű magatartását mutatják azon sürgönyök is, amelyeket Hegedüs altábornagy útján hozzám származtatott. Éspedig: ő nem ismer el semmiféle függetlenségi megnyilatkozásokat. Magyar alattvalóknak nincsen ehhez joguk, a felkelők hagyják el Nyugat-Magyarországot stb., stb. Azonkívül az összes újságokból cenzúráztatta Lajtabánság megalakulására vonatkozó közleményeket, amelyeket a Felsőőrön nyomtatott „Lajtabánság” című lapunkból, azután a „Lajtabánság Hivatalos Lapja”-ból, melyeket Felsőőrön dr. Lévay Ferenc külügyi előadó szerkesztett és a különböző szerkesztőségeknek széjjelküldött.

Egy miniszterelnök, aki hazáját tiszta lelkiismerettel és önzetlenséggel szolgálja, és akit a már kiürített, valamint átadott területekért semmiféle felelősség nem terhelhet, csak örülhetett egy ilyen akciónak, melyet azután diplomáciailag kihasználhat úgy, ahogy akarja. Bethlen azonban jajveszékelt, azután hazaárulásnak minősítette ezen akciónkat, előállva mindenféle politikai és külügyi pretextusokkal, miután azok az ígéreték, melyeket ennek ellenében kapott, sokkal többet érnek, mint a Lajtabánság stb. . . .

III. köt. 85—86. old.

¹⁷² — államcsíny.

¹⁷³ Woodrow Wilsonnak, az Amerikai Egyesült Államok elnökének 1918. január 8-i kongresszusi üzenete tartalmazza az első világháború utáni béketárgyalások alapelveit szolgáló útmutatásokat, amelyeket az elnök 14 pontban fejtett ki. Prónay Pál a népek önrendelkezését hirdető pontokra utal.

Gömbös újabb levelei

Alig volt ezen önállónak, függetlennek és semlegesnek kiáltott állam néhány napos, és alig hagyta el azt Gömbös másodszer is — családóttan —, az események egymást váltották. Éspedig a magyar kormány elrendelte ellenünk, Gömbös intervenciójára, a megszigorított blokádot. Nádossy Imre (az EKSZ-tag), aki abban az időben lett orsz. főkapitány, dupla csendőrkordonnal záratta le Lajtabánság felé eső országhatárokat — kiadván parancsba: „... a nyugatra iparkodó felkelőket már Budapesten kell lefogni, internálni vagy visszatoloncolni illetőségi helyükre”.

Gömböstől is érkeztek kesergő és szemrehányó levelek, melyeknek eredetijét irattáramban gondosan őrzöm, és melyeknek másolatait naplómban itt alant leközlöm:

„Kedves Pali!

Értesítelek, hogy visszavonhatatlanul beadtam lemondásomat. A Feltámadás legfelsőbb vezetősége, a honvédelmi bizottmány, amely ezt támogatta, szintén meg fog szűnni, mert egyikünk sem hajlandó fegyelmetlenséget, karlista intrikát stb. tűrni olyan szervezetben, amely Nyugat-Magyarországot kell hogy nekünk megtartsa, amely szervezet azonban nem lehet öncél, hanem eszköz azok kezében, akik hivatva vannak a vezetésre. Bár Hir György ma nálam volt, és quasi tiltakozott Sigray ellen, én visszavonhatatlanul megmaradok elhatározásom mellett, menjetek ti azokon az utakon, amelyeket ti és tanácsadóitok választottatok. Én úgy érzem, hogy ezek az utak nem fognak sem ideális, sem egyéni céljaitokhoz elvezetni. De ti tudjátok, hogy mit csináltok, és különösen neked kell tudni, mert különben előttem érthetetlen, hogy olyan könnyelműen, régi barátságunkat felrúgva választasz új barátokat, abban a hitben, hogy én cserben hagytalak, és hogy azok neked jobb barátaid lesznek.

Most, hogy semmi, úgynevezett szolgálati viszonyban nem

állunk egymással, kijelentem neked, hogy minden intrika, ami ellenem felhozott nálad, akár írásban, akár szóban, szemenszedett hazugság, és csupán arra szolgál, hogy a Gömbös—Prónay—Héjjas-féle veszélyes és makacsul összetartó triumvirátus egységét megbontsa. Ez sikerült. Az idő fogja bebizonyítani, hogy igazságom volt-e, és akkor remélem, leszel az, aki mindig voltál, férfi, és visszajössz hozzám, aki nagy hibáid dacára mindig nagyra becsültelek, és aki sokszor jobb meggyőződéseim ellenére olyan tettekért védtelek, amelyekről előzetesen nekem tudomásom sem volt.

Makayval elküldtem az utolsó 150 000 koronát, és én ezzel befejeztem működésemet Nyugat-Magyarországon, szűkebb hazánkban, amelynek megvédéséhez, tehetségemhez képest, nekem is volt jogom. Arra kérek, vedd tudomásul előre, ha Sigrayék vagy bárki más azt fogja mondani, hogy azért nem tudnak ők téged segíteni, mert én meggátlok most már mindent, az hazugság lesz, mert nem fogok többet semmivel sem törődni, sőt ha törődöm, csak pozitív irányban teszem azt.

Arról akarlak még értesíteni, hogy legutóbb hozzád intézett levelemben Ivánról szóló kritikát Ivánnak megmondtam és meg is írtam.

Amidőn még arról értesítelek, hogy ma kapott sürgöny szerint Károly király mozgolódik.

Üdvözöllek régi szeretettel

Budapest, 1921. október hó 8.

Gyula s. k.

P. S. Értesítlek, hogy Feilitzschnek szintén bejelentettem a köztünk előforduló dolgot, miután a VT¹⁷⁴ volt az, aki engem megbízott. Vizsgálatot fognak indítani.

Gyula s. k.

¹⁷⁴ A Vezérek Tanácsa — az EKSZ vezető szerve.

„Kedves Páter!¹⁷⁵

Értesítelek, hogy a mai napon lemondtam a Feltámadás legfelsőbb vezetőségéről, éspedig azért, mert Prónay—Sigray politikai irányításának kívánja magát alárendelni.

Szívélyesen üdvözl téged és Budaházyt

Budapest, 1921. október hó 8.

Gömbös s. k.”

„Budapest, 1921. október 12.

Kedves Pali!

Értesítelek, hogy Eszterházy Lulu grófnő a soproni hírek alapján elmesélte a kettőnk közt lefolyt beszélgetést, és különös örömet talált abban, hogy Prónay Gömböst letartóztatással fenyegette. Azt persze nem mesélte el, hogy erre én mit válaszoltam, és azt sem, hogy a karlisták akárhogy ugrasztanak bennünket, végeredményben mégsem tudnak elválasztani. Értesítelek továbbá, hogy Lévay melléd beosztott sajtófőnök állítólag zsidó származású. Azt ajánlom, még ha nem is volna zsidó, zavarj el magad mellől, mert bolondos ember. Hir Györgyöt itt nem fogadták, amit nagyon sajnállok. Azt akarták neki mondani, hogy amíg fegyelmezetlenség van, támogatás nincs. Értesítelek, hogy hasonló határozatot hoztak a társadalmi egyesületek is.

A helyzet ma az, hogy a velencei tárgyalásokat¹⁷⁶ semmi

¹⁷⁵ Páter Bónis Arkangyal.

¹⁷⁶ 1921. október 11. és 13. között Velencében tárgyalták meg — az angol, francia és olasz kormány beleegyezésével — az olasz, osztrák és a magyar kormány képviselői Sopron hovatarozásának ügyét. Magyarországot gróf Bethlen István miniszterelnök és gróf Bánffy Miklós külügyminiszter, Ausztriát Johann Schober kancellár képviselte. A megegyezés értelmében a magyar kormány kötelezte magát, hogy eltávolítja a felkelőket a még ki nem ürített területről. A megegyezés értelmében nyolc nappal azután, hogy az angol, francia és olasz tá-

körülmények között sem szabad zavarni, mért ezek, jelentéseink szerint, miránk nézve jól állanak.

A Lajtabánság túlságos hangoztatása a jelen helyzetben hamis, és zavarja a velencei tárgyalásokat, tehát csöndben maradni. Értesítelek örömmel és igen bizalmasan, hogy Baue-
rékkal ismét felvettem az érintkezést.

Nagyon örülnék, ha az ellentétek a barátok között gyorsan elsimulnának. Jól jegyezzük meg, egyikünk sem ér a másik nélkül semmit, és hogy állandó és biztos eredményeket csak azok érnek el, akiket a múlt és jövő magas eszméi, egyforma politikai felfogás köt össze. A múltban közöttünk harmónia volt, a jelenben a diszharmónia uralkodik, amelyet ellenségeink, a karlisták, ügyesen kihasználtak. Azt sem szabad elfeledni senkinek, tehát neked sem, hogy csak feltétlen engedelmesség alapján lehet vezetni, és hogy a legmagasabb polcon levő hadvezérek is az állam szolgálói, tehát neked is végeredményben engedelmeskedni kellett volna nekem, akit nemcsak az állam, hanem a társadalom is megbízott, és aki éppen veled szemben és ottan levő testvéreinkkel szemben mindig őszinte barát voltam és vagyok.

A kritikai tárgyalás még nem jelenti azt, hogy belső ér-
zésemben megváltoztam.

Figyelmeztetni akarok a te érdekedben és az ügy érde-
kében is, szakítsd le magadról azokat a kötelekeket, amelyek tőlünk elválasztanak, és légy az, aki voltál, sérelmeket is eltérni tudó, meggyőződéses, igaz magyar katona, aki végre engedelmeskedni fog azoknak, akik hivatva vannak a ma-
gyar államot és társadalmat vezetni. Ezen engedelmesség nélkül, Pali, előre figyelmeztetek, nem lesz megegyezés.

Azt mondanom sem kell, hogy meg vagyok arról győződve,
hogy te sohasem leszel karlista, mert jól tudom, hogy az a te
férfias karaktereddel merőben ellenkezik. Mikor azt mondták

bornokokból álló bizottság megállapította, hogy a lefegyverzés meg-
történt, Sopronban és környékén népszavazást tartanak a bizottság
ellenőrzése alatt Sopron és környéke hovatartozásának eldöntése cél-
jából:

nekem, hogy kedves feleséged öméltósága befolyása alá kerülés, emlékeztettem őket arra, aki kérdezte, hogy Húsvétkor még a lakodalmadra sem mentél el.

Sokszor ölel
Gyula s. k.

III. köt. 97—100. old.

Horthy kormányzó levele

Héjjas Iván legutolsó ittléte alkalmával a következőkre figyelmeztetett: „Fővezér uram, tessék vigyázni, biztos értesüléseim szerint a kormányzó úr szándékozik eljőnni a fővezér urat rávenni, hogy a felkelőkkel vonuljon ki a bánságból. Azt tudom — erősködött Héjjas tovább Taby Árpáddal együtt, aki jelen volt —, inkább itt döglünk meg, de nem mozdulunk, történjen bármi.”

Valóban jól esett hallani ezen ifjak lelkes megnyilatkozásait, akiket akkor az integritásunkért való felbuzdulásokban tényleg képesnek tartottam az ilyen elszánt hazafiságra. Azonban mosolyogva hozzáfűztem: „Hátha csakugyan arról van szó — ne hagyjuk el a nyugati végeket, hanem haljunk meg itt —, én kész vagyok arra is, mert bízom magamban, és ura szoktam lenni elhatározásaimnak. Kíváncsi vagyok azonban mégis, kik és hányan fognak kitartani mellettem, ha szorulni fog a kapca, és a magyar kormány pedig megmozgat minden eszközt ellenünk? A kormányzó nem érkezett meg Lajtabánságba, ámbár azt mások is több oldalról híresztelték, hanem érkezett a címemre egy levél, amelyet Majthényi Miklós Kecskemét városának polgármestere (az Etelközi Szövetség tagja) hozott nyugatra és adta át kezeimbe. Ezen levél másolatát az alábbiakban közlöm:

„Kedves Pali!

A velencei tárgyalások olyan stádiumba jutottak, hogy egy megegyezés a nyugat-magyarországi kérdésben igen valószínűnek látszik.

A megegyezésnek előreláthatólag természetes feltétele lesz az egész nyugat-magyarországi terület kiürítése. Ezt a kiürítést, amennyiben a megegyezés lehetősége ettől függ, végre kell hajtani, és végre is fogom hajtani, mivel nem tehetem ki az országot azon veszélynek, amely bekövetkeznék akkor, hogyha nem volnánk képesek a megegyezéssel kapcsolatos feltételeket teljesíteni.

A miniszterelnöknek a megegyezésről szóló távirati jelentését a legközelebbi időben várom. Mihelyt az megérkezik, a viszonyokhoz képest rövid időn belül, esetleg már rögtön a távirat vétele után el fogom rendelni azt, hogy a felkelő csapatok Nyugat-Magyarország területét elhagyják.

Mindezt azért tudatom veled, hogy a felkelőket, kiknek eddigi tevékenysége iránt teljes elismeréssel vagyok, fenti eshetőségre megfelelően előkészítsed, és egyben kérlek, hogy kiürítés technikájának megbeszélése céljából vagy személyesen jelentkezzél nálam mielőbb, vagy pedig helyettesedet vagy más megbízottadat indítsad a *legközelebbi alkalommal* útba avval, hogy nálam jelentkezzék.

Szívélyes üdvözlettel

Horthy s. k.

Budapest, 1921. október 12-én.

Boríték:

Nagyságos

Prónay Pál m. kir. alezredes úrnak

Hátul: két kormányzói iroda pecsétje.”

III. köt. 104—105. old.

Gróf Bethlen miniszterelnök levele

— Éppen fent a várban lévén dolgom — adta elő Förster —, amikor a miniszterelnök meglátott, és arra kért, utazzak azonnal nyugatra, és adjam át neked ezt a levelet, de különben is hassak reád a felkelés teljes leszerelésére stb. Úgy látom, elég volt nekik ebből, folytatta Lala barátom, miután úgy a kormányzóság, a kormány, a zsidóság és az egész istenség ott fönt fél az irredentától — már túl hatalmasak vagytok nekik. De különben is, olvassad el a levelet — fejezte be, mely így hangzott:

„Budapest, október hó 17-én.

Tisztelt Barátom!

Vettem a szabadcsapatok fővezérségének hozzám intézett közlését, amelyben tudomásomra adja, hogy a területi integritás megalkuvást nem ismerő álláspontját kivéve, a szabadcsapatok fővezérsége a magyar kormány minden kívánságát teljesíteni és utasításait követni hajlandó.

Tudomásul vettem azon részét, hogy a kormány hasson oda, hogy a nyugat-magyarországi felkelés ügye mellékes politikai célok felhasználására ne szolgáljon alkalmul, és hogy ezt a kormány teljes erejével akadályozza meg.

Amikor a közlésnek azon részét, hogy a felkelők fővezérsége a magyar kormány utasításait elfogadni hajlandó, megelégedéssel veszem tudomásul, ugyanakkor indítatva érzem magamat arra, hogy teljes bizalommal forduljak hozzád, és előttem a nyugat-magyarországi kérdés jelenlegi helyzetét feltárjam. Feltárjam úgy, ahogy azt a Velencében megtartott konferencia és megegyezés után látom, mert felelősségem tudatában kötelességemnek tartom, hogy betekintést adjak nektek a dolgokba, akik — meg vagyok győződve —, hogyha a helyzetet teljesen ismeritek, hazafias elhatározástok nem lehet kétséges.

Kétségtelen, hogy az ország és a magyar kormány a szabadcsapatoknak Nyugat-Magyarország ügyében rendkívül

sokat köszönhet. Az ő hazafiasságuk, önfeláldozásuk és kitartásuk tette lehetővé azt, hogy az osztrákok a mai napig határainktól távol tartattak, és a magyar kormány ezt a helyzetet felhasználhatta arra, hogy a kérdésnek Magyarországra nézve előnyös rendezését diplomáciai úton kezébe vehesse. Az érdem oroszlánrésze tehát a felkelőké. Elsősorban azoké, akik az ország önvédelmi harcában életüket áldozták a honért. Ezt az ország és a magyar kormány nemcsak hogy készséggel elismeri, de azt hiszem, nem fog megfedkezni azokról a köteleességekről sem, amelyek ebből a felkelőkkel szemben folynak. Ennek a munkának volt eredménye, hogy hosszas diplomáciai előkészületek és bevezető tárgyalások után Olaszország mediációját megragadva, leültünk a velencei tárgyaláshoz, hogy ott Ausztriával, Olaszország vezetése mellett, a kérdésre vonatkozólag megegyezést kössünk.

A helyzet az volt, hogy az ország és az előző kormány által aláírt trianoni szerződéssel állottunk szemben — minden jog tehát az osztrák oldalon volt. A mi erősségünk az az ellenállás volt, amelyet az ország hazafias közönsége kifejtteni képes volt az elmúlt hetekben, és amely a szerződés végrehajtását megakadályozta. Választanunk kellett aközött, hogy belemegegyünk egy megegyezésbe, amely mellett Ausztria lemond jogának egy részéről, amely mellett viszont Magyarország mindent el nem érhet, amit elérni szeretett volna, vagy aközött, hogy követeléseinket a végletekig fenntartva kitesszük magunkat annak, hogy a szerződés végrehajtása és kikényszerítése érdekében úgy a nagyantant, valamint a kisantant ellenünk fordul, és visszavonhatatlanul végrehajtja azokat a büntető szankciókat, amelyeket kilátásba helyezett, s szükség esetén még fegyverhez is nyúl, mint ahogy azt már több ízben Németországgal is megtette volt.

Levelem későbbi folyamán meg fogom magyarázni, hogy miért választottuk az előbbi utat, és hogy miben rejlenek azok a veszélyek, amelyeknek az országot ki nem tehattük, ha az országgal szemben vállalt felelősségünk tudatában hazafias köteleességünket elmulasztani nem akartuk.

Addig is közölni kívánom, hogy milyen eredményeket értünk el a békés megegyezés útjára lépve. Mert hiszen lehet ezen eredményeket kicsinyelni, de a német azt mondja: Wer das Kleine nicht ehrt, ist des Grossen nicht wert.¹⁷⁷ És valóban, területi integritásunkat lépésről lépésre, nagy kockázatok vállalása nélkül kell visszaszereznünk, és ezen az úton haladva vissza is fogjuk szerezni, de az egész világgal a küzdelmet egyszerre felvenni nemcsak rövidlátás, de könnyelműség és a haza iránti kötelességünk elmulasztása, vétkes gondatlanság volna.

Biztosítottuk a megegyezés rendjén, hogy Sopron és környéke, formailag népszavazás útján, de tényleg magyar birtok fog maradni, mert hiszen a népszavazás, az Ostenburg-csapatok megszállása mellett, magyar közigazgatás alatt fog nyolc napon belül végrehajthatni, amint az Ausztriának jutó területekről a felkelők visszavonulnak. Biztosítottuk azt, hogy az egész határ mentén egy, a kívánságainknak megfelelő határkiigazítási eljárás fog az antant által kiküldött komisszió által eszközöltetni, amelynek döntését az osztrákok elfogadni előre beígérték. Biztosítottuk azt, hogy az államvagyon egy részének átadásával előálló követelésünk vég-eredményben választott pártatlan bíróság elé kerül, amely négy héten belül fogja döntését meghozni. Biztosítottuk, hogy Nyugat-Magyarország lakossága, bármilyen lett legyen magatartása a felkelés idején vagy azelőtt, az osztrák hatóság részéről semminemű üldözésben nem fog részesülni. Biztosítottuk végre azt is, hogy a magyar tisztviselők tömeges elbocsátásáról szó se legyen, és amennyiben egyik vagy másik állását nem politikai, hanem más okokból elhagyni volna kénytelen, a neki járó nyugdíj teljes mértékben kiadassék az osztrák állam által. Ezáltal garantáltuk a nyugat-magyarországi tisztviselők megélhetését a jövőben is.

De ezeken a pontokon felül a velencei konferenciának mélyreható külpolitikai sikerei is vannak. Magyarország és Olaszország között egy olyan közeledés létesült, amelynek

¹⁷⁷ — Aki a kicsit nem becsüli, az a nagyot nem érdemli.

gyümölcsseit csak ezután fogjuk élvezni, és amelyek elég nagyra nem becsülhetők, ha arra gondolunk, hogy déli és északi szláv szomszédainkkal szemben Olaszország az egyetlen hatalom, amely az ország érdekeivel azonos érdekekkel bír. De messze vezetne, hogyha mindezen érdekeknek részletes taglalásába bocsátkoznék!

Szükségesnek tartottam ezeknek közlését, mert hiszen megérthető és méltánylandó az az álláspont, amelyet a felkelők fővezérsége vall, hogy értékes ellenszolgáltatások nélkül nem hajlandó az önvédelmi harcot feladni. Merem állítani, hogy messzebbmenő ellenszolgáltatásokat kaptunk, és messzebbmenő gyümölcsökre számíthatunk a jövőben ezen megegyezés alapján, mint aminőket maga az egyezmény láthatólag tartalmaz.

Légy meggyőződve, hogy kötelességünknek tartottam a leggondosabb mérlegelés tárgyává tenni minden egyes engedményt, vajon nem volna-e több elérhető, vajon érdemes-e az engedmények ezen mértéke mellett az egyezménybe bele menni. Légy meggyőződve arról, hogy a hazafias gond a magyar kormány kiküldöttjeit is a kérdés legminuciózusabb vizsgálatára kényszerítette. Hiszen emberek vagyunk mi is — lehet, hogy egyik vagy másik részletkérdésben tévedhettünk, de merem állítani és vállalom a felelősséget azért, hogy többet ezen kérdésben elérni a mai külpolitikai helyzetben nem lehetett, nem lehet és nem fog lehetni, bárki is venné kezébe az ügyet.

És most áttérek annak a helyzetnek az ismertetésére, amely a velencei megegyezés folytán teremtődött, és amely a magyar nemzetet új elhatározások elé állítja. A velencei megegyezés leszakította azokat a gyümölcsöket amelyeket a nyugat-magyarországi felkelés érlelt meg. Több gyümölcs, amit leszakíthatnánk, nincs, aki azt hinné, hogy egy további ellenállással még többet lehetne elérni, az merőben téved, sőt az országot és az eddig elért eredményeket is a legnagyobb veszélybe sodorná. A velencei megegyezés rendjén köteleznünk kellett magunkat arra, hogy a megegyezést lojálisan hajtjuk

végre, és hogy a felkelőket minden rendelkezésre álló eszközzel rábírnjuk arra, hogy az ellenállást szüntessék be, a nem odavaló illetőségűek a nyugat-magyarországi területet hagyják el, az odavalók pedig a fegyvert tegyék le. Enélkül semmiféle megegyezés nem lett volna köthető, és nem köthető a jövőben sem. Ennek következménye az, hogy most már a végrehajtás rendjén lojálisan kell eljárni. Ha a felkelők nem tennék le fáradozásaink ellenére a fegyvert, s ennek nem az lenne a következménye, hogy újabb tárgyalásokat kezdenének, hanem a pacifikálásra kitűzött három hét leforgása után azokhoz a büntető szankciókhoz nyúlnának, amelyeket a nagyhatalmak és a kisantant együttesen már előzetesen megállapítottak, és hogyha ezek nem vezetnének eredményre, fegyveres beavatkozásra szánnák magukat.

Vegyük először a büntető szankciók kérdését. Ezek abból állának, hogy Magyarországot a külvilágtól teljesen elzárják; beszüntetnék a vasúti forgalmat mindenütt és minden irányban határainknál. Az ország nem kapna sem szenet, sem petróleumot, sem sót, sem fát, sem semmiféle javakat, amelyek nélkül ez a csonka ország megélni egyáltalán képtelen. Beszüntetnének minden fizetést Magyarországgal szemben. Állatainkat nem vihetnők ki, lisztünket nem exportálhatnók — amennyiben pedig ilyeneket kivittünk volna, a függőben levő fizetést nem teljesítenék. Megszűnnék a személy- és postaforgalom kifelé, a távíró és a telefon, szóval el lennének zárva a világtól úgy — sőt még jobban —, mint az orosz proletárállam.

Ezeknek a rendszabályoknak a hatása a legrovidebb időn belül mutatkoznék, elsősorban Budapesten, de természetesen a vidéken is. Itt Budapesten megszűnnék apránként szénhiány folytán a forgalom, a világítás, megszűnnék a gyáraknak az üzeme, a drágaság, amely ma már óriási, napok, sőt órák múlva olyan mérveket öltene, amelyet rövid időn belül az itt lappangó és rejtőzködő bolsevisták és a keresztény irányzattal szemben ellenséges érzelmű zsidóság a legrövidebb idő alatt forradalmi jelenségek előidézésére használná-

nak fel. Én, aki ismerem a helyzetet, felelősségem teljes tudatában állítom, hogy nyolc-tíz napon belül Budapesten a vörös forradalom újból kitűzné a zászlaját úgy, hogy nektek aközött kellene választanotok, hogy az osztrák határt tovább is védjétek, vagy pedig, hogy Budapestre jöjjetek a forradalom letörése végett. Már ma mutatkoznak jelei annak Budapesten, hogy a megbízható csapatok távolléte bátorítólag hat a vörösökre és a zsidóságra. Már ma hatványozott mértékben folyik az aknamunka a keresztény irányzat ellen, és folynak a készülődések, hogy a legkisebb komplikáció esetén a mai rezsimet és a kormányzó uralmát felborítsák, amit elérni annyival könnyebb lesz, ha a mai helyzethez az járul, hogy a drágaság itt a sokszorosára szökik a mainál, és nem lesz se fűtőanyag, se munka a gyárakban, sem közlekedés a vasúti vonalakon.

De mégha mindezt kibírnánk, mégha sikertülne is Budapesten és más vidéki városokban vérbe fojtani a mesterségesen előidézett lázadást, ne áltassuk magunkat, hogy szomszédaink, sőt egyedül egy szomszédunk: a szerbeknek beavatkozásával szemben momentán ellenállani tudnánk. A velencei tárgyalások egész folyamán, sőt már azelőtt is a szerbek állandóan csapatösszevonásokat eszközöltek a magyar határ mentén. Nem Nyugat-Magyarország felé koncentráltak, hanem Szeged és Szabadka irányában, és mindent elkövettek, hogy Magyarország a nyugat-magyarországi kérdésben meg egyezni ne tudjon, illetve, hogy a megegyezés véglegesen meghiúsuljon. Alig várják a pillanatot, amelyben a nagyantant felhatalmazná őket, hogy Magyarország ellenállását fegyveresen törjék meg. Abban a pillanatban, amelyben a nagyhatalmak megszűnnének féken tartani a szerbeket, abban a pillanatban támadnák meg a magyar alföldi városokat, s jönnének Budapestre, és evvel a támadással szemben védtelenek volnánk. Tudjátok jól, hogy Budapesten az antant kontroll komisszió székel, hogy kénytelenek voltunk addig, míg az az ellenőrzést gyakorolja a magyar csapatok létszámát 35 000 főre leszállítani, de még ebből a 35 000 főből is ma

20 000 újonc, aki kiképezve nincsen, aki a háborúban sem vett részt, és aki tehát egy szerb offenzíva esetén teljesen értéktelen elem. Ha a szerbek csak három divízióval indulnának meg, az út Budapest felé nyitva állana számukra.

Vállaljátok és vállalhatjátok-e a felelősséget azért, hogy akkor, mikor jóhiszeműen és hazafias érzéstől sugallva Nyugat-Magyarországot véditek továbbra is, és veszélyeztetitek azt, amit a velencei egyezmény révén az ország számára biztosítani tudtunk, Budapestet és a magyar Alföldet a szerb invázióknak teszitek ki, amely ellen nem tudjátok, de nem is akarhatjátok megvédeni az országot, mert kétfelé osztani az erőket képesek nem vagytok? Legyetek meggyőződve arról, hogy mikor eljön az óra, amelyben csak egynéhány százalék valószínűség van arra, hogy fegyverrel a kézben nemcsak megvédehetjük az országot, de nyerhetünk is fegyveres fellépésünkkel valamit, én nem fogok egy percig sem tétovázni, mert minden alkalmat meg kell ragadni, hogy területi integritásunkat helyre állítsuk. De néhány százalék valószínűségnek kell lennie, hogy a harcot megvívhatjuk sikerrel. Akkor azonban, amikor 100% a bizonyosság abban a tekintetben, hogy a harc révén nemcsak a velencei konferencián elért sikereket dobjuk könnyelműen oda, hanem a csonka ország integritását is egész bizonyosan feláldoznánk, és még ebből a csonka országból is területeket fognak oktalan és céltalan ellenállásunk folytán újból elrabolni, akkor kötelességemnek tartom, hogy mélységes hazafiúi aggodalmamat veled közöljem, és kérve kérjelek, hogy a helyzet ismeretében olyan kockázatnak az országot ne tegyétek ki, amiből csakis egy nagy katasztrófa következhetik.

Én tudom, hogy cselekvéstek egyetlen indító oka a hazafias érzés, és ez az, ami záloga előttem annak, hogy bizony remélem, hogy megértve a helyzetet, annak konzekvenciáit úgy vonjátok le, ahogy azt másképp tenni ma nem lehet. Kérve kérlek, szüntessétek meg az ellenállást Nyugat-Magyarországon — mentsetek fel a felkelőket tett esküjük alól. Jogotok van hozzá, küldjétek haza sorra az embereket; a ma-

gyar kormány a maga részéről garantálja azt, hogy senkinek az ellenállásból nemcsak hogy bántódása nem lesz — természetesen amennyiben az illető közönséges bűncselekményeket nem követett el —, sőt, ellenkezőleg, őket az ország köszönete várja itthon.

Megbeszéltem az ügyet a kormányzó úr őfőméltóságával is. Nemcsak a magam, az ő nevében is beszélek. Még van két-heti idő, hogy a leszerelés keresztülvitessék. Kérve kérek, ne állítsátok a magyar kormányt, a kormányzót és az egész nemzetet az elé a kétségbeesett helyzet elé, hogy kénytelen legyen a haza megmentése érdekében ellenetek fordulni. Ezt tenni semmiképp sem akarjuk: hazafiságtokra apellálunk, amelyben eddig sohasem csalatkoztunk.

Maradok baráti üdvözléssel:

Bethlen István s. k.”

Sokáig tanakodtam Förster Lajos barátommal ezen levél tartalma fölött, melyre eredetileg nem is szándékoztam válaszolni — mivel kiéreztem belőle a Bethlen-féle halandzsát és képmutatást. Ő azonban nem hagyott békében — „válaszolni mégis muszáj — írjál, amit akarsz”. Erre azután megszületett az a válaszlevelem, melyet az alábbiakban ismertetek:

„Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Vettem f. hó 17-én kelt levelét.

Ami Nyugat-Magyarországnak »Lajtabánság« címén függetlenné és semlegessé való nyilvánítását illeti, az természetes és logikus folyománya volt annak, hogy az antanthatalmak ragaszkodtak Nyugat-Magyarország elszakításához, az m. kir. kormány pedig a trianoni béke ratifikálásával vállalt kötelezettségének értelmében fölkelők által megszállott terület legalább írásban is átadta az illető antantbizottságnak.

Nyugat-Magyarország népe, amely Ausztriához csatlakozni semmi szín alatt sem hajlandó, miután a magyar kormány e

területről tényleg lemondott, nem tehetett egyebet, minthogy természetes és elidegeníthetetlen önrendelkezési jogára hivatkozva inkább függetlennek nyilvánította magát, semhogy az előtte gyűlöletes, zsidó, bolsevik uralom alatt nyögő Ausztriába hagyja magát bekebeleztetni.

Ennek a függetlenségi nyilatkozatnak az élet nem irányult és nem irányulhatott Magyarország ellen, hanem kizárólag ama hatalmak ellen, amelyek az önrendelkezési jog eltaposásával Nyugat-Magyarországot lakosságának megkérdéze és beleegyezése nélkül akarják Magyarországtól elszakítani.

Ez a tényállás.

Sajnos, úgy látszik, hogy ezek a körülmények a magyar közvélemény előtt nem helyeztetnek kellő világításba, sőt a magyar sajtóval a nyugat-magyarországi eseményeket és helyzetet tárgyilagosan ismertető közlemények célzatosan elnyomattak.

A velencei egyezmény bírálgatásába egyelőre nem akarok bocsátkozni, azonban jelenleg minden hazafias aggodalom méltánylása mellett sem vagyok abban a helyzetben, hogy az m. kir. kormány felszólításának eleget tegyek.

Szükségeseznek tartom azonban már itt hangsúlyozni, hogy nézetem szerint végzetes hiba, hogy a kormány arra vállal kötelezettséget, hogy a fölkelőket ő fogja leszerelni.

Végzetes hiba ez, mert nem hiszem, hogy akadjon magyar csapat, amely önfeláldozással küzdő testvérei ellen fegyveres vállalkozásba bocsátkoznék, továbbá, mert a kötelezettség vállalásával az m. kormány elesett attól az előnytől, hogy akár az antantot, akár a kisantantot annak bebizonyítására kényszerítse, vajon rendelkeznek-e ellenségeink csakugyan megfelelő katonai erővel a felkelés leküzdésére, nem is szólva arról, hogy a tudvalevőleg egymás között féltékenykedő és belső zavarok tüneteit mutató ellenséges államok között ez a kérdés konflagrációt is idézhetett volna elő.

Mély tisztelettel

Nagyszentmihály, 1921. október 19-én.

Prónay s. k.”

Nem érdektelen azon táviratnak a megismertetése sem, melyet gróf Bethlen miniszterelnök küldött Sopronba Hegedűs Pál altábornagynak, amellyel meg akarta akadályozni Lajtabánság megalakulását. Ezen távirat tartalmát nevezett tábornok következőkben közölte velem:

„TÁVIRAT

Prónay Pál

Katonai távirat Sopronból

A miniszterelnök az október 4-én 13,20-kor átküldött táviratra következőt feleli: »Magyar állampolgárok Nyugat-Magyarországon külön köztársaságot nem kiálthatnak ki, magyar állampolgárok a magyar királyság alá tartoznak, leghatározottabban tiltakozom tehát mindenféle köztársaság, vagy bánsági, vagy bármiféle hasonló mozgalom ellen, mert magyar állampolgárok idegen területen is kötelesek hazájuk érdekeit szem előtt tartani. Magyarország helyzetét rendkívül súlyosbítja az, hogyha a Nyugat-Magyarországon tartózkodó felkelők, bár jóhiszeműen, de a körülmények teljes félreismerése mellett olyan határozatokat hoznak, amelyek Magyarország nemzetközi helyzetére vonatkozólag súlyos következményekkel járnak; idejében figyelmeztetem tehát azokat, aki ezen határozatot hozták, hogy hagyjanak fel hasonló dolgokkal, felelősségem tudatában kell ezt megmondanom idejében, mielőtt nagyobb bajt okoztak volna, és bíznom kell abban, hogy ezen értesítés vétele után tudni fogják hazafias kötelességüket, amely nem más, mint hogy ezen határozat megmásítása mellett tartózkodjanak attól, hogy a legsúlyosabb helyzetbe sodorják hazájukat.

Gróf Bethlen István s. k.
miniszterelnök.«

Gróf Bethlen tehát, mint azt a fenti iratok mutatják, kézzel-lábbal kapálódzott egy Lajtabánság létrejötte ellen. Hol

meg nem alkuvó parancsokkal, majd deputációkkal, végül pedig könyörgő levelekkel kísérletezett. Azon ún. és abban az időben igen sokat emlegetett velencei tárgyalásokon az egyes érdekelt országoknak odadelegált szabadkőművesei értekeztek. Ezen utóbbiak Nyugat-Magyarországra vonatkozóan egy olyan egyezményt tákoltak össze, melynél a kecske — az olasz és a magyar diplomácia Sopron visszamaradásával — jóllakhatott; hanem a káposzta többi része a cseheknek maradt, akik Burgenland elszakításával egy örökös éket vertek a magyar és osztrák megértés lehetősége közé. A már említett tárgyalásoknak nagyszerű vívmányait azonban fény sohase világította meg, mert Sopron városának visszamaradása népszavazáson¹⁷⁸ dőlt el.

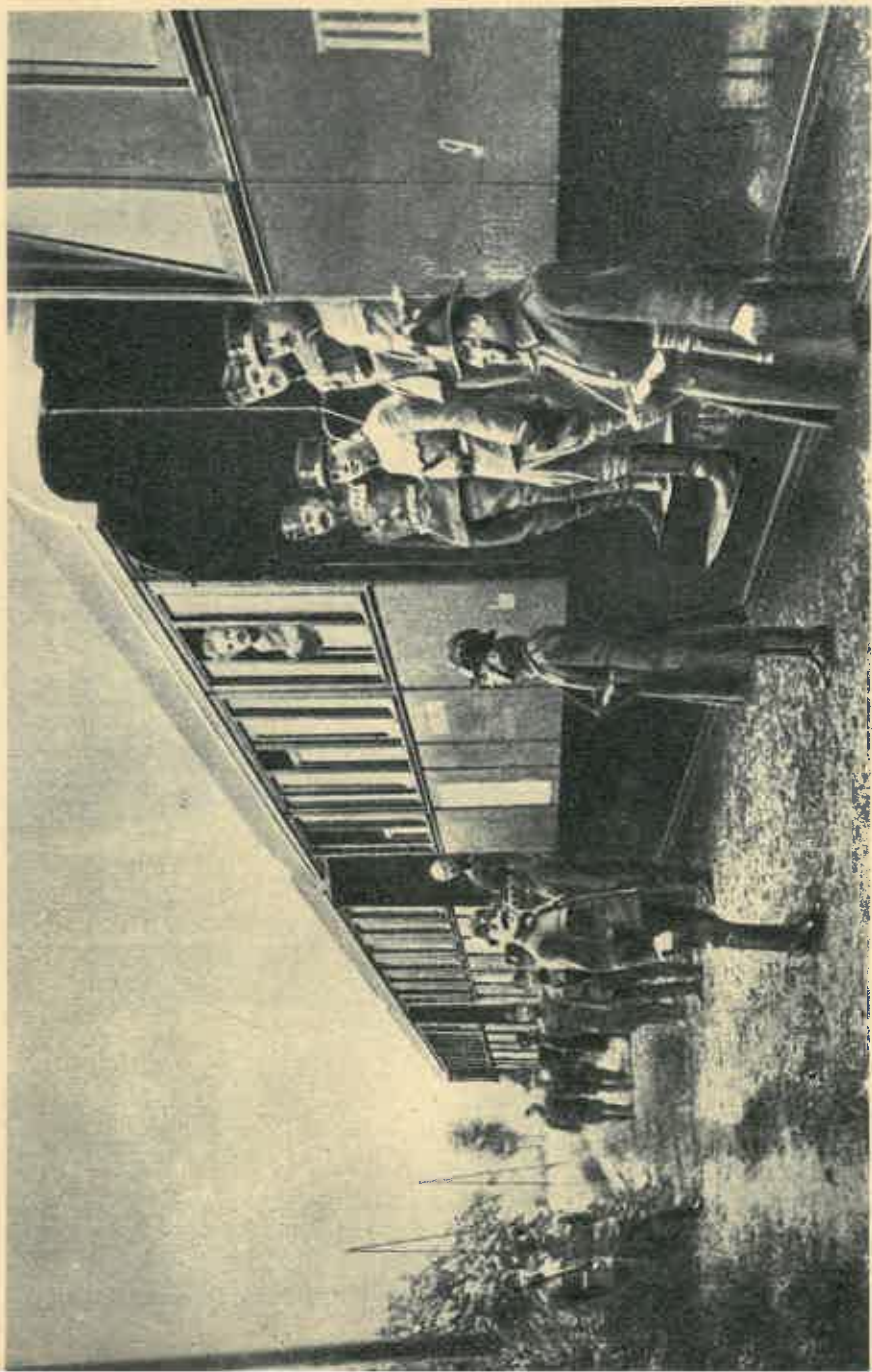
III. köt. 113—122. old.

Tanácskozás Horthy Miklós kormányzónál

1921. október 31-én reggel érkeztem feleségemmel Budapestre. A felkelés vezetői közül velem jöttek páter Bónis, Bachó István és Héjjas Aurél alvezérek. Ezen utóbbi Iván öccsét is képviselte, aki fogfájással mentette ki magát, holott én magam is súlyt helyeztem jelenlétére, mégpedig azért is, hogy a kormányzó őt már egyszer fogadja és megismerje. Viszont Héjjas előtte is képviselje azon irredentától áthatott lelkes szándékait, amelyekkel népszerűségét annyira iparkodott emelni ott kint.

Megjegyzés: Héjjas Iván elmaradása ekkor még nem kellett bennem különös gyanút. Amikor azonban évek múltán egyes lefolyt események kulisszatitkainak birtokába jutva, azokat mozaikszerűen összeilleszthettem — megoldódott ezen említett fogfájással való megbetegedésének a háttere is. Ti. nevezetnél ezen fájdalomak mindig akkor következtek be, amikor valami felelősséggel és veszéllyel járó akcióból ki-

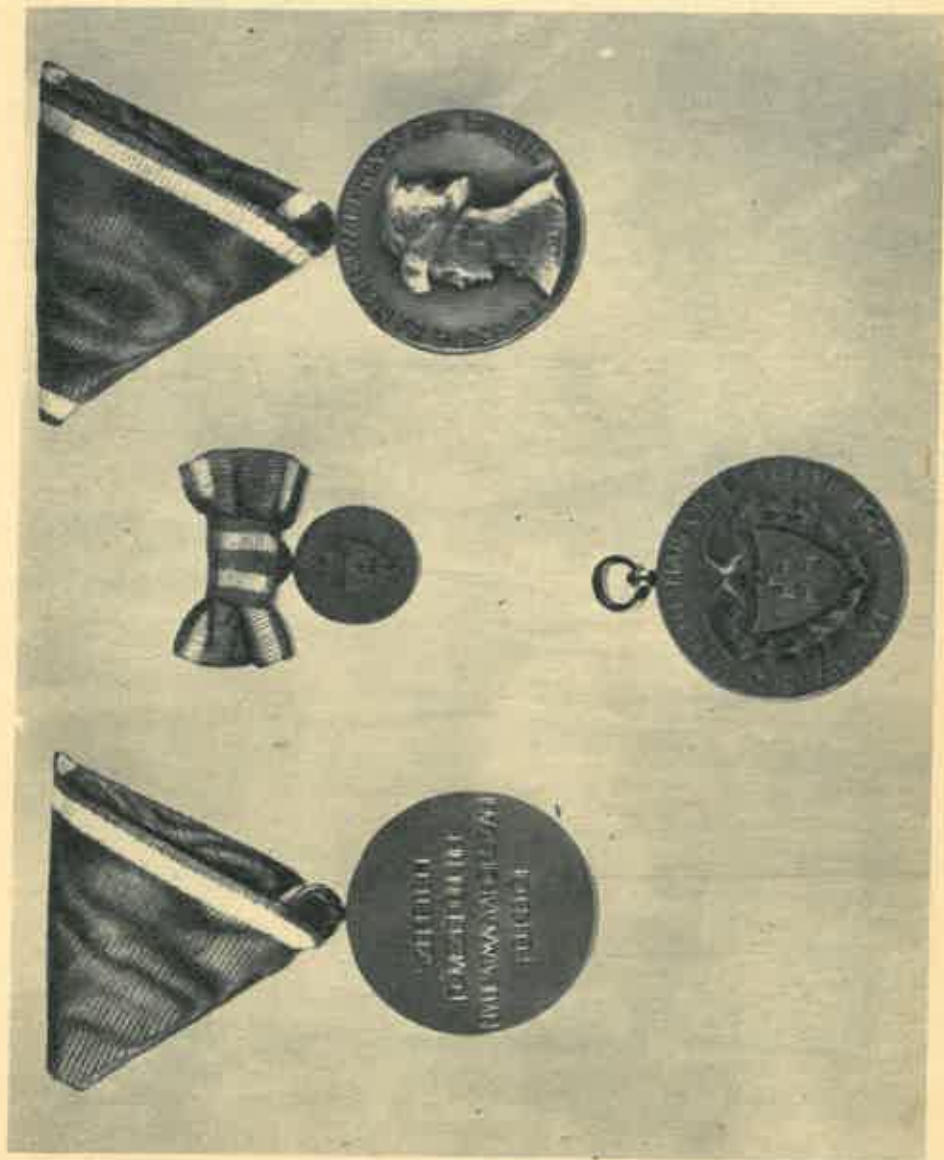
¹⁷⁸ 1921. december 14—15-én került sor a népszavazásra, amelynek eredményeképpen Sopront nem csatolták el az országtól.

*A Magyarországra visszatért Habsburg IV. Károly különvonata.
A vonat ablakában a király, lent Ostenburg-Moravék Gyula*

A Prónay Pál által kibocsátott lajtabánsági bélyegek

Lejtesbenedsg emlékérmék

MAGYARSÁG

Működik a Magyarországi 1887-es évi 34-vel módosított 1753.

Magyarországi 1887-es évi 34-vel módosított 1753. számú törvény a Magyarországi 1887-es évi 34-vel módosított 1753. számú törvény alapján.

A „Magyarság” című jobboldali napilap vasárnapi képes melléklete a nyugat-magyarországi felkelesről.

búvót keresett. Miután tisztában volt a küldöttség feladatával, ő már nem képviselhette a felkelésnek azon lelkes és meg nem alkuvó akaratát, amely az irredentában elszántan a vég-sőkig ki akart tartani. Hiszen a felkelőknek kivonulását megígérte néhány nap előtt Tatatóvárosban, amikor Siménfalvy ezredesen keresztül az EKSZ-nek deferált.

A fővárosba érve legelsőbben lakásomba hajtattam, amelyet a magammal hozott Kissilka Ferenc inasommal (kalocsai fiú) hosszú idők után alaposan ki kellett szellőztetnem, miután majd három hónapi távollétem alatt el volt zárva, és a molyok szőnyegeimben tetemes károkat is okoztak.

A kormányzói fogadásra megfelelően civilbe átöltözve felkerestem páter Bónist, akivel elmentem először Pröhle Vilmoshoz, aki fönt a Várban, a Kaszinó utcában lakott, utána pedig Zdravec István táb. püspökhöz a Margit körúti ferenciek zárdájába. Nevezetteket, mint az EKSZ-nek vezető tagjait megkértük — tartsanak velünk a kormányzói kihallgatásnál, és követeljék velünk együtt ők is a céltudatos intranzigens kormányzást, főleg Belitska hadügyminiszternek és még néhány liberális irányban exponált kormányférfinak az eltávolítását a közéleti porondról. Nem is következtek volna be a nemzetre és az országra nézve ezen szomorú és szégyenteljes napok, amikor a koronás királyt ellenségeink parancsára a kormány detronizálta, sőt aljas módon ki is adta. Ha előrelátó és önérzetes férfiak kormányoznak, nem keletkezett volna főleg felelőtlenek által lelkiismeretlenül rendezett királypuccs, valamint a zsidók se hatalmasodnak el, miáltal a nemzeti keresztény irány lassan, de céltudatosan teljesen háttérbe szorult. Ha tehát a kormányzó, akinek a léte ügyis hajszálon függött, ezek után, amik történtek, sem érzi vagy látja be az időnek a cselekvésre való elérkezését — mert erre az Etelközi Szövetségnek tett eskünk szerint mindannyian kötelesek vagyunk —, és nem hajlandó engedményeket tenni az intranzigens magyar tábor követeléseinek, akkor lássa majd ennek a következményeit. Nevezettek nagy érdeklődéssel hallgattak meg minket, és miután belátták, hogy

tényleg szükséges legfelsőbb helyen ilyen eljárás, megígérték eljövetelüket a délután 4 órára kitűzött kihallgatásra.

Ezen audiencián megjelenve jelen voltak a kormányzón kívül még gróf Bethlen István miniszterelnök, gróf Bánffy Miklós külügyminiszter, Nagy Pál altábornagy hadsereg-főpnök, Zadravec István táb. püspök, Pröhle Vilmos egyetemi tanár, Bachó István szdos, páter Bónis Arkangyal, Héjjas Aurél tart. fhgy. és én, a felkelés fővezére.

Az államfő nagyon szívélyesen üdvözölt minket felkelőket. Miután örömének adott kifejezést afölött, hogy minket láthat, mint már ilyen alkalommal szokta, hosszadalmas fejtegetésekbe bocsátkozott, melyek főleg az ország külpolitikájára vonatkoztak, de melyeknél hol megakadt, vagy pedig ismétlésekbe esett. Igyekezett főleg a mi irredentánknak a folytatását kilátástalannak, sőt vészthozónak lefesteni. Előadásának refrénje pedig: sírba visszük az országot, ha november 6-ig Burgenlandot ki nem ürítjük stb. stb., ebbe pedig — nála gyakran használt kifejezéssel élve — beledöglünk. Különben is — ezt még hozzátette — Sopronon kívül sokkal nagyobb engedményeket fogunk kapni az olaszok révén, miután Sopronért az antantbizottság népszavazást akar elrendelni, tehát már ez is olyan nagyszerű eredmény, és nem éri meg ez a darab föld, már mint a Lajtabánság, ha miatta a nemzetet egy megszállási veszély érné, miután az antant ezzel fenyeget minket stb., stb.

Magam részéről az ezután történt felszólalásomban úgy a kormányzót, mint pedig a jelenlevő hivatalos tényezőket az alábbiakról szándékoztam meggyőzni: távol áll tőlem a felkelést egyéni hiúságból vagy érdekből folytatni — ha ezt esetleg egyesek ekként iparkodnak beállítani. De az anyaországra se akarunk ezzel bajt hozni, miután ezen kérdéses területeket a magyar kormány már kiürítette — a megszálló osztrákokat a felkelők pedig kiverték, tehát a felelősséget mi, szabadcsapatok viseljük, nem pedig a hivatalos magyar kormány.

Abszolút meggyőződésem és hazafias ösztönöm szerint mi

a megalakult Lajtabánságot az odavaló néppel jó egyetértésben tovább is tudjuk tartani, ha titokban anyagi, vagyis pénzbeli segítséget kapunk az áttelelés lehetőségére. Mert ha ruházni, valamint élelmezni tudjuk magunkat, és ezzel a burgenlandiaknak nem esünk terhére, jövő tavaszig annyira megszilárdítjuk a magyar irredentát, melyhez a magyar kormánynak kifelé ne is legyen látszólagos köze, a többit bízzák azután reám. Szilárd meggyőződésem szerint ezen fegyverrel kifejtett és megszervezett irredentánkat minden eshetőségre melegen kell tartani. Ilyen jó alkalom nekünk magyaroknak többé nemigen fog kínálkozni, amikor fegyverekkel a kézben a nemzet, valamint az ország integritása érdekében egy spontán megnyilvánuló lelkesedéssel tudunk cselekedni, mint azt jelen alkalom is igazolja.

De nemcsak Nyugat-Magyarországról van itt szó, hanem arról, hogy a szabadcsapatok egy fehér Ausztriáért is sokat tehetnek, amelynek feltámasztásával azután a cseheket a Felvidékről könnyen kiverhetjük már a jövő évben. Azonban kötve hiszem, hogy mindezekért a magyar kormánynak kellenie kifelé felelni. A magyar hivatalos tényezőket talán inkább a most lezajlott királypuccs keletkezéséért¹⁷⁹ lehetne megvádolni, hiszen én magam voltam az, aki illetékesek figyelmét jóval előbb erre felhívtam. Ezt is felelőtlenek rendezték, mellyel sok minden reménységet a magyarságnak le-

¹⁷⁹ A második királypuccs 1921. október 20. és 24. között zajlott le. IV. Károly ekkor ismét visszatért Magyarországra. Visszatérését a legitimista körök készítették elő. A nemzeti hadsereg nyugati határon állomásozó zászlóaljainak egy része, az Ostenburg-zászlóalj és a Lehár vezette szombathelyi helyőrség, felesküdték a királyra. A király vonata Nyugat-Magyarországról — Győrön keresztül — közeledett Budapest felé. A király és a kormány csapatai Budaörsnél ütköztek meg. A katonai túlsúly az — egyetemi zászlóaljakkal kiegészített — Horthy-csapatok oldalán volt, a királyhű csapatok nem is vették fel a harcot. Így a második királypuccs is sikertelenül végződött. A királyt és feleségét a tihanyi bencés kolostorba helyezték őrizet alá, majd Bajánál angol monitorra szálltak és elhagyták az országot. IV. Károly élete hátralevő részét a Madeira-szigeti Funchalban töltötte; 1922. április 1-én halt meg.

romboítottak és sirba vittek. Utánam Bánffy külügyminiszter mondott néhány gépies frázist a külpolitikai helyzetünkre vonatkozóan, mely a velencei egyezmény szerint nagy előnyökkel kecsegtet. Utána pedig Bethlen fölényes modorban adott kifejezést annak a kérlelhetetlen jogalapokon és jogrenden nyugvó kormányszatnak, amelynek nincsen szüksége többé se különítményekre, sem pedig irredenta csapatokra, miután ezek úgy gazdaságilag, de főleg valutáris szempontból az országot csak tönkreteszik. Kiemelte azután azon feltétlen előnyös helyzetet, amellyel Sopronra vonatkozólag a népszavazás már november 6-ára ki lett tűzve, tehát a felkelőknek legkésőbb ugyanezen hó 5-én a nyugati területeket el kell hagyni. Hivatkozva a kormányzó szavaira: minden az ölünkbe fog hullani, csak nyugalommal várjuk meg ennek bekövetkezését stb.

Nagy Pál altábornagy is megszólalt antipatikus pöffeszkedő modorával. Ellene volt mindazon kéréseimnek, amelyeket a zlóaljbeli és felkelő tisztjeim ténylegesítése és ellátására vonatkoztak. Ezen tiszték között főleg azok voltak érdekelve, akik ugyanakkor alattomosan párttűtést rendeztek távolléteemben ellenem.

Közben a kormányzót Magasházy a szárnysegédi szobába kérette, ahol egy rövid telefonbeszélgetést folytatott valakivel, utána pedig vígan és mosolyogva foglalt közbünk ismét helyet, és a tanácskozás folytatódott.

Megjegyzés: Később kitudódott, ezen említett telefonbeszélgetés Rantzenberger Jenő őrnaggyal ment végbe, aki neki Szombathelyről a zlóalj tisztjeinek hangulatára, valamint a felkelés leszerelésére vonatkozóan tehetett valami kedvező jelentést. Ugyanezen tiszt rosszhiszemű állításokkal iparkodott feleségemet is belekeverní az ő intrikus hálózatába, és mint olyat tüntette fel legfelsőbb helyen is, mint aki reám rossz befolyást gyakorol. Amikor ezen vádak tudomásomra jutottak, lovagias úton vontam nevezettet felelősségre, aki azonban mindent letagadott. Ezen gyáva viselkedése után megtaláltam egy bűnper iratai között a reá vonat-

kozó corpus delictit, ti. ugyanaz, amit letagadott, egy illetékes fórumhoz küldött jelentésében bennfoglaltatott. Ranzenberger ezen magatartásának még igen hosszadalmas és zajos következményei lettek.

Páter Bónis Arkangyal Ferenc-rendi pap barna csuhájában szólalt fel ezután, meglehetősen éles és kíméletlen szavakban adta elő azon hiányokat, amelyek a keresztény nemzeti fejlődést megakadályozzák, és ezeknek orvoslását nemcsak a felkelők tábora, de az egész intranzigens keresztény nemzet óhajtja és kívánja.

Többek között rámutatott a most lezajlott királypuccs gyászos következményeire, valamint megemlékezett a nemzeti hadseregben politizáló tisztekre, szóvá téve a liberális érzésű Belitska Sándor honv. miniszter ténykedését, azután a zsidó sajtónak garázdálkodását stb. stb. Kérte a kormányzót, tegye mindezeket megfontolás tárgyává, és távolítsa el a közéleti pályákról mindazokat, akik a keresztény és nemzeti irány kifejlődését gátlólag akadályozzák. Mert okulhatunk az országunkat végigseprő forradalmakból, melyek jobb belátásra bírhatnának bennünket.

Miután sem Pröhle, sem Zadavec egy szóval sem merték támogatni ezen felszólalásainkat, és csak néma szemlélői maradtak az elhangzó különböző debat-knak,¹⁸⁰ Horthy a következő szavakkal fejezte be az ülést:

Az előadott kívánságokat, amennyire lehet, honorálni fogja, de az mégsem lehetséges, és nem engedheti meg, hogy neki Bónis páter diktálja a tennivalókat. Ha pedig a felkelők ki nem jönnek, úgy kénytelen lesz a nemzeti hadsereget személyesen ellenünk vezetni.

A kormányzó ezen elhangzott kijelentései után már végképpen elfogott az indulat és az undor ezen kicsinyes, de főleg félénk emberekkel tovább is vitatkozni. Be se várva az államfőnek ezen tanácskozások befejezésére szóló felemelkedésével járó jeladását, hanem székemről felugorva és magamat meghajtva még a következőket mondtam: a felkelők

¹⁸⁰ — vitáknak.

küldöttségét becsületes hazafias ösztön és szándék hozta ide, de semmi más, sajnáljuk, hogy előadott kéréseink meghallgatásra nem találtak. Erre azután Horthy is felkelt, vele együtt a többiek szintén.

A terem elhagyásánál Horthy visszatartott ezen szavakkal: „Te, Pali, gyere csak, akarok neked még valamit mondani.” Amikor ezután magunk maradtunk, imígy szólt: „Kicsoda-micsoda ez a Bónis páter, hogy mer ez velem ilyen követelődző hangon beszélni?” Készségesen világosítottam fel, hogy őt valószínűleg Rantzenberger őrnagy jellemezhetette kedvezőtlenül és kelthette rossz hírét, mert nagyon haragszik valamiért rá. Őt csakis a túlbuzgalom ragadja el néha, mert én egy igen derék, meg nem alkuvó, lelkes hazafinak tanultam megismerni, aki főleg irredenta dolgokban igen elszánt. Ámbár kutattam, de róla diffamáló dolgokat és becsületbe vágó cselekedeteket felhozni senki se tudott. „Dehát még sem lehet ilyen alaknak — folytatta a kormányzó — velem így beszélni, és nekem feltételeket szabni.”

Ezután rátért Horthy röviden a lezajlott puccsra magára, mely neki ismét nehéz napokat okozott. Többek között igazat adott nekem, és visszaemlékezett azon figyelmeztetéseimre, amelyeket egy ismét bekövetkezendő királypuccsal kapcsolatosan tettem.

Négyszemközt ismét megkíséreltem Horthyt a felkelés folytatásának szükséges voltáról meggyőzni, valamint kértem annak titokban való támogatását is. Egyúttal szemé elé tártam gróf Bánffy és Bethlen gróf miniszterelnök gyáva, az antantnak mindenben behódoló politikáját, amely csakis a szerbek és románok, azután a csehek malmára hajtja a vizet. De tőlük függő viszonyban is vannak a csonka országon kívül fekvő birtokaik miatt. Próbálkozásaim azonban most sem sikerültek, mert a kormányzó úgy tett, mintha mindezen érveket nem is hallaná. Automatikusan a felkelők leszerelését hajtogatta, mire megígértem neki a szabadcsapatokkal Lajtabánságnak történő kiürítését, az antant által állítólag november 6-ára meghatározott időpontra.

Az államfő azután még mondanivalóihoz hozzátette, hogy vegyem át ismét a zászlóaljam fölött a pnokságot. Mire megjegyeztem: nem volna-e jobb, ha az irredenta megszervezését veszem át, már azért is, mert nem tartozom a hadsereg kötelékébe, ennélfogva felelőtlenebbül működhetek. Erről még ezután is beszélhetünk — mindenekelőtt gyertek ki a felkelőkkel, mert ez a legfontosabb, kiáltott búcsúzáskor utánam Horthy Miklós.

III. köt. 184—190. old.

Szombathelyi tiszti gyűlés

Visszaérkezve Szentmihályra, a kiadott parancsokkal ott is elintéztem a kivonulás sorrendjét. Miután pedig utoljára megebédeltém jákfai Gömbös nevű kocsmáros vendéglőjében, automobilon Szombathelyre mentem. Megkérdezve ezen előbb említett vendéglőst, vajon rokona-e Gömbös Gyula képviselőnek és MOVE-elnöknek: határozottan kijelentette, hogy nem rokona, de nem is származik nevezett azon nemesi jákfai Gömbös családból, amelynek ő egyik sarja.

Szombathelyen egyenest a lovaslaktanyába hajtattam, amelyben 1893-ban ősszel mint önkéntes vonultam be, és később is még annyi évet szolgáltam. A berendelt tisztek az V. század legénységének egy szobájában vártak összegyűlekezve reám. Rantzenberger Győző a helyiségbe való belépésemkor a tisztikar egy részének létszámát jelentette csak, mivel néhányan el vannak foglalva és nem jöhettek idejében ide be.

Köszöntve a tisztikart, a következő szavakat intéztem hozzájuk: mint bajtárs jöttem közibéjük, hogy néhány kérdésre felvilágosítást nyerjek, melyre nyílt és őszinte feleletet várok tőlük. Mint volt alantasaimtól, mint tisztektől és bajtársaktól (miután felkelő ruhában voltam, nem is volt szándékom náluk mint zlóaljpnok megjelenni).

A zlóaljnak minden egyes tagja tudja, hogy akkor, ami-

kor én éppen ezen csapattestnek tisztikaráért és érdekeiért a kormányhatalommal is szembeszálltam, utána pedig a nemzeti hadseregből kiléptem, legfelsőbb hely a zlóaljpnokságba való visszahelyezésemet rövid időn belül garantálta. Most pedig, a királypuccs bekövetkezésével mégis minden úgy történt, amint én azt augusztus hóban fent a Várban a miniszterelnöknek, azután legfelsőbb helyen tisztjeim jelenlétében előre megjósoltam. Allítólag egy propaganda indult volna meg a zlóalj kebelében is, hogy parancsnoki helyemre én vissza ne kerüljek, ezzel ellentétben most, amikor Budapesten jártam éppen a tisztjeim érdekében is, maga a kormányzó úr kínálta fel: a zlóaljam újból való átvételét, mert nekem volt igazam, amikor Rakovszkyt támadtam, aki jelenleg le is van tartóztatva. Uraim, van-e ilyen mozgalom a zlóaljban vagy se — erre nyílt választ kérek.

Miután a jelenlevő tisztek hallgattak — így folytattam tovább: mintha én nem volnék méltóabbé a zlóalj élére, mert hazaárulást követtem el — és pedig: Sopronban a királynak letettem az esküt. A királynak Tihanyból való kiszabadítására osztrák tisztekkel szövetkeztem. A puccsnál a kormányzót cserben hagytam stb. Ezen kósza híreket ma reggel tudtam meg.

Ami pedig a királykérdést illeti, ebben sem titkolom álláspontomat. Nincsen szándékomban sem Nagyatádit vagy Gömböst nemzeti királynak megtenni, hanem legitim utakon járok, miután a nemzet akarata és a jelenlegi államfő tudta nélkül annak megoldásába belemenni nincsen szándékom. Ebben a kérdésben a kormányzó úr álláspontját tettem magamévá, aki a koronás király helytartójának vallja magát, tehát annak a háta mögött nem cselekszem. Kérem, ennélfogva kiknek állott érdekében nálam a karlizmust kifogásolni, és ezért engemet, mint hazaárulót beállítani, aki a zlóalj élére többé nem érdemes, amikor úgy a kormányzóval, valamint a hivatalos tényezőkkel ebben egy véleményen vagyok, és külön egyéni politikát nem csinálok.

Szavaimat ezután még nagyobb csend követte. Amikor pe-

dig tekintetemet a körülöttem körben álló tiszteken végigjártam, őket újból válaszra nógatva, csupán tagadó fejcsóválásokat vettem észre. Laczkovics László fhgy., a zlóalj segéd-tiszte előtt megállva, és őt talán a kelletténél jobban fixíroztam, mint ahogy ő azt szerette vagy eltúrte, szólalt meg zavartan: kijelentette elpirulva, hogy ilyen ellenem irányuló propagandáról sem ő, sem a többiek nem tudnak, mert csakis valakinek a zlóaljon kívül járhatott a szája és pletykázott. A közvetlen mellette álló Kass László tart. hgy. szintén fülig elpirult görcsös vigyázzállásában. Szemeim azután Falböck Zoltán fhgyon akadtak meg egész véletlenül, aki kötelességének érezte dadogó hangon megcáfolni az ilyen és hasonló pletykáknak létezését a zlóaljban, melyeket csakis kívülálló ellenségeim találhattak ki. Ezen utóbbinak együgyű fejtegetéseit végül Rantzenberger Győző zlóaljpnok szakította félbe. Bokáját keményen összecsapva, mellét katonásan és feszesen kihúzva, fennhangon ezeket mondta: „Alvezredes uram! Ne méltóztassék az ilyen pletykáknak hitelt adni, melyeket csakis éretlen tacsókókövethettek el, az egész zlóalj teljes egészében, egyöntetűen, úgy mint eddig, a parancsnokuk mögött áll.” Ezzel a tisztgyűlés véget is ért. Rantzenberger, aki egy darabig még elkísért, magyarázgatva kikelt az ilyen rosszakarató pletykák és rágalmak ellen, melyeket valószínűleg a karlisták terjesztenek, mint azt már a múltban is néhányszor megkísérelték.

Én azonban feltettem magamban, mihelyt jobban ráérek, a végére fogok járni ennek a rosszhiszemű játéknak, miután már több ízben kaptam hasonló intrikákról jelentéseket, és le fogom leplezni a kútmérgezőket. Ekkor még persze nem is gondoltam a szabadkőművesekre, akik az Etelközi Szövetséget már akkor irányították, s közülük többen, mint később ki fog derülni, a vezérek tanácsában is helyet foglaltak.

Ámbár Rantzenbergernek a mondókája, amellyel a tisztgyűlésen vitam et sangvinem¹⁸¹-jelönetet rendezett, emlékez-

¹⁸¹ Életünket és vérünket. — Utalás az 1741. évi pozsonyi or-

tetett azon mondottakhoz, amelyeket Gödöllőn a kormányzó előtt hangoztatott. De elvégre is ezen gyűlés eredményéből kifolyólag megnyugodtam, de nem is tartottam lehetségesnek ilyen katonatanácsszerű mozgalmat a zlóaljban magában, mert hiszen tiszteknek kötelessége lett volna azzal előállni.

Ennek folytán nem is törődtem már Balogh Ferenc hadapród jelentésével sem, aki Németújvárról érkezett meg a felkelőktől, és ugyancsak egy figyelmeztető jelentést tett nekem hasonlóan, mint Héjjas Aurél aznap reggel. Ezen említett teleki Balogh Ferenc nekem hű emberem volt mindvégig, és hazafias munkájával már 1920-ban kiérdemelte bizalmamat, amikor Förster Lajos kunszentmiklósi főszolgabíró járásába osztottam be, és Izsák községet, azután Orgovány vidékét intranzigens keresztény szempontból oly alaposan megszervezte, hogy a népek a zsidóságot kiverték a falvakból, mondván: nekik zsidó nem kell, meg tudnak élni nélkülük is.

III. köt. 211—214. old.

Gömbös Gyula békéltetési kísérletei

A királypuccs maga, azután az azt megelőző idők igen elmentéses és feszült viszonyba hozták a különféle legitimista, karlista és nem karlista politikai és nem politikai frakciókat, Gömbös, aki tulajdonképpen társaival együtt volt az oka ezen ellentéteknek, valamint az ő magatartása folytán robbantották és hamarkodták el a legitimisták a királypuccsot is, most zöld ággal a szájában mint békegalamb akarta az elmérgesedett helyzetet megjavítani, amennyiben néhányunkat, csakis EKSZ-tagokat, egy körlevéllel összejövetelre szólított fel. Ezen levél a következőket tartalmazza:

„Budapest, 1921. november 17.

szágyűlésre, ahol a magyar nemesek állítólag ezzel a kiáltással ajánlották fel szolgálataikat Mária Teréziának.

Kedves Barátom!

A karlista puccsot megelőzően a karlisták programjának megfelelően az ún. szegediek sorában félreértések és intrikák következtében úgyszólván katasztrofális diszharmonia állt elő, mely fontos, a nemzet érdekét érzékenyen érintő kérdésekben a feltétlenül szükséges és többször már bevált együttműködést kétségessé tette.

Szükségesnek látom, mert az ország érdekéről van szó, hogy azok, akiknek soraiban a félreértés mutatkozott, Zdravec őméltóságának elnöklete alatt egy kibeszélő értekezletre jöjjenek össze.

Meghívatnak 1921. november 23-án du. 4 órakor a szárnysegédi irodába Zdravec mint elnök, Eckhardt, Prónay, Görgey György, Görgey József, Magasházy, Hardy, Koós, Rantzenberger Viktor és Jenő, Gyarmathy, Hegyessy, Pröhle, Héjjas, Giczey, Toókos.

Pontos és okvetlen megjelenéseteket kérem

baráti üdvözlettel
Gömbös s. k.

Ezen összejövetelre megjelentek mindannyian, kivéven a két Rantzenberger-fivér, akik bejelentésük szerint csupán négy szemközt szerettek volna velem a történeletről értekezni, nem pedig egy plénum előtt. Márpedig a lezajlott események után én nem mutatkoztam hajlandónak nevezettekkel titkolózó suskusolásokba bocsátkozni, mivel takarni valóm nincsen, nyílt kártyákkal szeretek játszani. Ennél a gyűlésnél tehát érdemben nem is történt semmi, kilátszott a lóláb, akinek vaj volt a fején, nem mert a napra jönni.

Horthy megtagadja az EKSZ-et

Ezen előttem érthetetlen állapotoknak tisztázása miatt kihallgatást kértem Horthynál, aki csodálkozva nézett rám, amikor az Etelközi Szövetségnek működésére is kértem az

egyéb ügyeimen kívül egy felülvizsgálatot, mivel azon céloktól eltért, amelyekért létrejött, és egyes tagjai a mostan lezajlott eseményeknél esküjünkkel ellentétes munkát folytatnak; miként azt nyugaton és a királypuccs alatt történtek is igazolják stb. „Én nem tudom micsoda szövetségről beszélsz — mondotta —, nincsen tudomásom az említett titkos társaság létezéséről.” Ezen szavak után rajtam volt a sor csodálkozni. Úgy látszik — gondoltam magamban —, megfélemlített arról, amikor más alkalommal már szóvá tettem előtte ezen társaság létezését, valamint nemzetietlen szereplését, melyre reflektált is, mert érdeklődéssel hallgatta. Később azután észbe kaptam, hiszem az államfő az imént tett kijelentésével csupán álcázza szándékát — „a láthatatlan fő” tisztségét, melyet ott betöltött a vezérek tanácsának tudtával. Nincsen kizárva azonban az se, sőt valószínű, hogy ezen utóbbiak a királypuccsból eredőleg az EKSZ létezését még diszkrétebben és titokzatosabban kívánják működtetni, mert Horthy a puccsnak megghiúsulását csakis ezen szervezetnek köszönhetette, ezért tehát le kellett tagadni a vele való közösséget.

A kormányzónak röviden előadtam azon rágalomhadjáratot, melyeket rólam és feleségemről terjesztettek, valamint azon katonatanácsszerű mozgalmat, amellyel titkos kezek meg akarják akadályozni a zlóaljnokságba való visszahelyezésemet. Nemkülönben kitértem a királykérdés megoldására vonatkozó álláspontomra, mely idáig mindig ugyanaz volt, amit ő hangoztatott, és nem értem, milyen kifogás alá eshetem ezért. Tehát kik azok, akik az ő nézetével ellentétben azt másképp magyarázzák, sőt, a nemzeti hadseregben is elültetik ilyformán a viszály csíráját.

Mindezen gazdátlan vádak tisztázására és eredetének kivizsgálására az államfőtől egy objektív és komoly férfiaktól álló zsűrit kértem, annál is inkább, mert nem tartozván a nemzeti hadsereghez, az abból történt kilépésem folytán ennélfogva katonabecsületügyi eljárást magam ellen úgysem kérhetek.

Horthy eleinte nem is akarta, de nem is tartotta szükséges-

nek, mint mondotta ezen vizsgálat megindítását; mert úgyis tudja, miszerint én korrektül jártam el, és ő a zlóaljamat már fel is kínálta nekem újból. Miután nem tágitottam, beleegyezett, és ügyemben annyira biztos voltam, hogy a zsüritagoknak megválasztását szintén reá hagytam. Megállapodásunkból kifolyólag megbízta Magasházy szárnysegédet annak megfelelő összeállításával.

Mivel a titkos társaságnak szerepe, valamint egyes tagjainak magatartása szintén szóba fog kerülni, ezért nem is kifogásoltam ezen bizottságnak az EKSZ-ből történő megalakulását. Gondolván: „Úri felfogás, valamint az úri vagy tisztii becsület csakis ugyanez lehet a titkos egyesületen kívül vagy azon belül.” Azonban csalódtam, és nagy hibát követtem el, amikor az EKSZ-ben megbíztam vakon, és nem neveztem meg részemről ezen szövetségtől teljesen független egyént is a kivizsgáló bizottságba. Amint látni fogjuk, ismét kecskére bíztam a káposztát. A kányák nem igen vájják ki egymás szemét.

Az említett bizottság a következő EKSZ-tagokból állott:

Elnök: Sávoly János altábornagy. A tagok — Nádossy Imre orsz. főkapitány (mint a Wolff Károly-féle titkos társaság megbízottja és összekötő kapcsa az EKSZ-szel), Braun Géza ny. szdos, likörgyáros — Gömbös Gyula meghitt barátja —, Görgey György és igmándi Hegyesi Géza szdosok a kormányzó környezetéből.

Ezen bizottság működését csak december vége felé kezdte meg. Addig tehát volt időm egy tájékoztató memorandumot elkészíteni, amelyben röviden összefoglaltam a nyugat-magyarországi eseményeket, és melynek egy példányát a kormányzónak is elküldtem. Első megjelenésemkor a bizottságnak ezen emlékiratot felolvasva, arra kértem, és fenntartottam magamnak a jogot a vizsgálat befejeztével nekem az iratokba való betekintésre.

III. köt. 222—225. old.

Kihallgatásom a kormányzónál

Kénytelen voltam Horthy kormányzónál egy újabb kihallgatást kérni. Ezen utóbbi, mint rendesen, igen szívélyesen fogadott. Szokása szerint nagy bőbeszédűséggel fogott hozzá — éppen e tárgyhoz nem tartozó dolgokkal — az audiencia idejét kihúzni. Többek között egy lovasezredet is felemlített, melynek pnokságát szeretné reám bízni. Én azonban erre nem is reagáltam, mert akkor még nem tartottam időszerűnek öt ígéretere figyelmeztetni, melyhez szava is köti — ti. a zljam visszaadására. Azonkívül jövetelem tulajdonképpeni céljával még elő sem állhattam. De hogy szóhoz jussak, egy szünetnél közbevágva félbeszakítottam tarka és összefüggéstelen meséit, amennyiben hozzáláttam az ötös bizottságnak furcsa és szokatlan magatartását leírni. Fel tettem tehát a kérdést, hogy csakugyan ő tiltotta volna meg a Sávoly-féle bizottság által felvett és ide felterjesztett iratok általam való betekintését, valamint tudomást szerezhettek-e azon javaslat indokairól, amelyek a zljam pnoki állásának betöltésére vonatkoznak.

Horthy látszólag csodálkozásának adott kifejezést, és nagyon is természetesnek találta kéresemnek a bizottság által történendő teljesítését, miután kérdéses iratok már nincsenek nála. „Ha akarod, erre azonnal írásbeli utasítást is adhatok” — mondotta, és álláspontjának a megerősítésére papíros és toll után is kótorászott az íróasztalán.

A kormányzótól távozva a szárnysegédi szobában Bachó István szds. és Héjjas Iván előtt, akik engemet ide felkísértek, közöltem Magasházy László őrnaggyal az államfő szóbeli rendelkezéseit. Egyúttal kíméletlen szemrehányásokat tettem ezen utóbbinak, mert ő is segédkezet nyújtott az ötös bizottságnak az iratok rejtegetésénél, úgy tüntetve fel a dolgot, mintha erre a kormányzó adott volna parancsot.

Erre fel Magasházy esett ámulatba, azonban tátott szájjal való báméskodása nem sokáig tartott, mert berregett a csengő — mire befutott a kormányzóhoz. Alig néhány percre

rá ismét kijött, arcán az érthetlenség és csodálkozás kifejezésével, csak ezeket mondotta: akkor kérlek, Pali, menj vissza Sávolyhoz, és kérd el tőle a kívánt iratokat.

III. köt. 236—237. old.

Iratok elégetése

Aznap már nem mehettem el Sávoly altábornagyhoz, hanem felkerestem őt másnap de. újból a Krisztina körút 68. sz. alatti lakásán. Bachó nem jöhetett el, így azután Héjjas Iván mint EKSZ-tag kísért el, aki szem- és fültanúja volt a kormányzói szárnysegéddel folytatott beszélgetésemnek. (Erre vonatkozóan úgy Bachó, mint Héjjas külön írásbeli nyilatkozatot adtak.)

Sávoly — miként azt már megjegyeztem — derék magyar, de puha bácsi volt, mert teljesen nélkülözve minden önálló állásfoglalást, a maffia befolyása alatt állhatott, mert magára hagyott kényszeríteni egy olyan szerepet és álláspontot, amely katonai pozíciójával sem nem méltó, sem nem összeegyeztethető.

Nevezett altábornagy elképedt, amikor bejelentettem a kormányzó utasítását, melynek értelmében a kérdéses iratok nekem bemutatandók.

„Hát nem mondotta Magasházy — fakadt ki Sávoly kérésbeesetten —, hogy ezen kérésemet teljesíteni most már lehetetlen, mert az írásokat éppen a kormányzó úr parancsára elégettem?” „Se a kormányzó, se Magasházy, akiknél tegnap a déli órákban jártam, erről nekem nem szóltak. Sőt, mi több — folytattam érvelésemet —, a városban az imént Görgey, valamint Hegyessy Géza alezredekkel találkoztam, és nekik elpanaszoltam az iratokkal való kálváriámat — ők azoknak megtekintését illetőleg szintén hozzád utasítottak. Márpedig, ha azokat felsőbb parancsra el kellett égetni, nekik — mint a bizottság tagjainak — erről csak tudni kellene? Sávolynek ezután, aki vállait húzogatva zavarában, kezzeit tördelte, erős szemrehányásokat tettem az elnöksége alatt

működő zsűrinek — melyre becsületesem bíztam — elkövetett szabálytalanságai miatt.

Az iratok elégetésére egy korrektül működő zsűrinek még a kormányzó parancsát is meg kellett volna tagadni, annál is inkább, mert elfeküdtek köztük olyan jegyzőkönyvek, illetve okmányok, melyek reám nézve tiszték által elkövetett sértéseket tényként szögeztek le. Ezen iratok tehát a vizsgálat befejezte után engemet illeltek meg, mivel azokat én adattam át olyan tiszték által, akik a zlnál történő aljas és gyáva viseletű tiszték magatartásával azonosítani nem tudták magukat, és véleményüket a bizottság előtt írásban is feltárták. A zsűri egész működésében csupán egy mentőakciót látok, azon bűnös EKSZ-tagú alantas tiszték részére, akiknek privát úton is helyt kellene állni, és akiket szándékom lovagias úton szintén felelősségre vonni tisztéhez nem illő magatartásuk miatt.

III. köt. 237—239. old.

Horthy megfeledezett az adott garanciákról, valamint kifakadt az EKSZ ellen

Sávoly altábornagytól távozva egyenesen a kormányzóhoz mentem fel a Várba. Kihallgatásra bejelentvén magamat előadtam az említett altábornagytól hallottakat, akinek állítása szerint kormányzói parancsra és kívánságra lettek az általam keresett iratok megsemmisítve, vagyis elégetve. Éspedig az általam betérjesztett memorandum, híveim által felvett jegyzőkönyvi nyilatkozatok stb. Mindezekbe az okmányokba, dacára kormányzói utasításoknak, betekintést Sávoly már azért sem adhat, mivel azokat kormányzói parancsra megsemmisítette.

A kormányzó látszólag színlelte a megilletődöttet, és elhárította magáról azt a meggyanúsítást, mintha ő ilyesféle elégetési parancsot bárkinek adott is volna. (Nézetem szerint telefon útján történtek a kölcsönös figyelmeztetések és sze-

repelosztások, melyek jövetelemet mindig megelőzték, és a hazudozást, valamint a kertelést aszerint módosították.) Ezen meggyőződéstől áthatva kíméletlenül fakadtam ki az államfő előtt az ilyen eljárás ellen, mely egy félig-meddig államilag nem fordulhat elő. Főleg egy választott bíróság nem járhat el valakivel szemben ekként, aki annak feltétlen objektivitásában és tisztességében megbízott. Már több mint egy hete állandóan bolondítanak, és komámászszony hol az ollót jártnak velem az írások után — de az iratok megsemmisítésével szintén csak hetek múlva állanak elő.

Horthy zavarában ismét összefüggéstelen és teljesen logikátlan bőbeszédűséggel próbálkozott végül engemet arról is meggyőzni, hogy ő látta az iratokat, amelyekben igazán nincsen semmi olyan, ami becsületesemet vagy feleségem becsületét érintette volna, mert akkor ő volna az első, aki mind ezekért a felelősségre vonást szorgalmazná és elrendelné. Ő minden körülmények között teljesen meg van győződve tanúsított magatartásom minden körülmények közötti korrektségéről.

Ha ez valóban megfelel a tényeknek — kérdeztem —, miután erről nekem a Sávoly-bizottság egy írást is adott, akkor miért fogadta el ő, Horthy, az említett bizottság javaslatát a zlóaljamba vissza nem adása tekintetében? Márpedig néhány éretlen, felbuztatott tacsó tiszta megmentésére, akiknek katonatanácsszerű magatartása a zlóaljamba a példás fegyelmet megbontotta, és akik ezért a visszajövetelemtől félnek, nem lehet kedvükért azon bizalmas okmányban foglaltakat érvénytelennek minősíteni, melyek államfői szignummal, valamint a kormány ellenjegyzésével vannak ellátva. „Ezen okmányt ti adtátok nekem, főméltóságos uram — hangsúlyoztam az államfőnek —, csakis a te garanciádnak engedve és abban bízva maradtam Magyarországon. Hiszen magad beszéltél le bejelentett elhatározásomról, amellyel szándékom volt Lengyelországban letelepedni, és ott egy új életet kezdeni... Vagy pedig, ha egyéb elfogadható okok merül-

tek fel, amelyek kizárják részemre a zlóaljpnokai helyet — akkor kérem azokat nyíltan és őszintén tudomásomra hozni. Jelen esetben hát mögötti, alattomos rágalmak vagy meggyanúsítások, melyek ellen védekezni nem tudok — szóba nem jöhetnek.”

A kormányzó az általam említett bizalmas okmányra való hivatkozásnál a fejéhez kapva ezeket mondotta: „Látod, erről teljesen megfeledeztem. Most, hogy felhozod, tényleg úgy rémlik előttem, mintha valamit aláírtam volna.” „Igen — válaszoltam —, mert államfői szignálás nélkül hitelt nem adtam volna úgy Bethlen, valamint Belitska aláírásának, de ígéreteinek sem.” „Na jó, de én csupán »láttam, Horthy«, írtam rá” — szabadkozott a kormányzó, mintha ezzel az obligóját akarta volna mentesíteni.

„Én pedig nem merem feltételezni — feleltem —, mintha a kormány hivatalos és illetékes tényezői egy olyan bizalmas okmányt, mint a 26.820/1921. HM sz. velem kötött szerződést aláíratnak az államfővel, mely szignum csupán az én félrevezetésemet szolgálja?”

Fenti ellenvetéseimre Horthy újból egy nagyon nyakatekert és akadozva előadott, logikátlan, bőbeszédűs magyarázgatásba kezdett. Mint mondotta: „Igen, voltak pletykák, de tőled félnek, mert ha a zlóaljat ismét átveszed, te agyonvered őket, nem volnál elég objektív. Egy pártatlan parancsnok, valószínűleg Bánó Kálmán ezredes lesz az utódod, aki a zlóaljnál rendet fog teremteni.”

Megjegyzés: Bánó Kálmán nevét naplójegyzeteim már megemlítik abban az időben, amikor 1921 tavaszán az intrika megkezdődött ellenem, és Görgey György szdos pletykalkodásai révén Bánó neve került előtérbe mint zlóaljpnokai utód.

Nevezett, aki cserbenhagyta esküjét, valamint a nemzeti hadsereget, és Sopronban átpártolva felesküdött a puccsistákkal Károly királyra, tényleg utódom lett. Ámbár figyelmeztettem őt a zlóalj pénztárai és értékei körül felmerült szabálytalanságokra, zlóaljpnokai működését mégis azzal kezdte, hogy mint parancsnok beállott társnak a lopott pénzeket ala-

kult tiszti bérletbe, és minden ellenszolgáltatás nélkül az osztzkodásnál 25 000 koronát vágott zsebre. Ezenkívül más bűnök is terhelték lelkét, többek között Taby Árpád fhgy. alantásától ajándékba kapott nyeregben ülve vezényelte a volt zlóaljamat, mely nyeret nevezett fhgy. a gróf Erdődyektől lopta el Vörösváron a nyugat-magyarországi felkelés alkalmával.

„Neked pedig egy sokkal szebb és fontosabb állást szántam, amennyiben szeretném, ha a soproni huszárezredet vennéd át, mert ez éppen neked való volna.” A kormányzó ezen felvetett ajánlat után abbahagyva bőbeszédűségét, várakozó kíváncsisággal tekintett rám — vajon milyen hatást fog nálam előidézni.

Megszólalva a következőket adtam elő: mielőtt más parancsnokságot átvennék — szükséges a zlóaljamnak újból való átvétele, mégpedig azért, mivel azt senkinek még át nem adtam. Igazságosan és érdemileg fogok eljárni mindenkivel — ezt garantálom. Tőlem azonban csak azok félhetnek, akiknek vaj van a fejükön. A zlóaljnál ezenkívül vannak olyan kényes és bizalmas dolgok, amelyeket csakis én, a volt parancsnok rendezhetek, miután a felelősség ezekért engem terhel, márpedig ezen utóbbit nem vállalom, ha zlóalj átadásának lehetőségétől el leszek vágva. Tehát, ha csak öt percre is, nekem ezen zlóalj visszajár, már azért is, mivel az államfő maga garantálta azt nekem, nemcsak szóval, hanem aláírásával is. És ha ez nem így történik, úgy máris egészen más helyzet alakul ki, nemcsak az én jövőm, de másokénál is.

Mindenekelőtt a nemzeti hadseregbe újból való felvételem kellene keresnem, miután abból 1921 : 42. sz. rendeleti közlönnel kiléptem. Akkor is, mielőtt másról lehetne szó, elsősbben a zlóaljamat kérem vissza. Ha pedig utódom valóban Bánó ezredes lesz — azt nagyon csodálom, mert tudomásom szerint cserben hagyva a kormányzóra Szegeden, azután a Vérmezőn tett esküjét, Sopronban önként esküdött fel újból Károly királyra. „Igen, de kényszer alatt tette — vágott bele most a kormányzó, védelmére kelve —, mivel

agyon akarták löni.” Dehogyan — válaszoltam —, spontán esküdt fel, csak a balul végződött puccs után tűnt el hasfájással a király csapatai sorából, és lopózkodt a kormánycsapatokhoz vissza. Az agyonlövéséről szóló mesét azt barátja, Gömbös és az EKSZ találták ki. Hát nem vagyok biztos benne — folytattam —, nem-e fog az a bizonyos anarchia a zlóaljnál kiütni, amellyel folyton fenyegetődznek, ha én helyettem, aki nem esküdtem fel, Bánó, a vérbeli renegát jelenik meg mint parancsnok.”

Ezen csípős megjegyzésem, úgy látszik, kellemetlenül érintette Horthyt, mert felpattant: „Hagyjatok nekem már békét az EKSZ-szel, azzal a sz... társasággal. Egyebet sem hallok, mint az EKSZ ezt tette, az EKSZ elhatározta stb. — tudni se akarok róla. De különben is, majd kikerestetem azt a bizonyos általad említett aktát. A zlóaljnokság ügyében pedig azt hiszem, hogy Nagy Pál főparancsnok, valamint Belitska honv. miniszter már határoztak, de jelentést még nem kaptam tőlük.

Ami Horthy személyét és magatartását illeti, talán még sohasem távoztam tőle olyan csalódottan, mint ezen két órán keresztül tartó audiencia után, melyet az imént annak lefolyásához híven le is írtam. Ezen alkalommal úgy észbeli, valamint erkölcsi gyengeségeit nagyon is kimutatta — az bizonyos. Nem akartam füleimnek hinni, amikor egy hiteles és bizalmas okmányra ráírt névaláírását azzal akarta semmisnek nyilvánítani, hogy annak garanciális értékét az elébe helyezte „láttam” szótól akarta függővé tenni. Nem ésszerű, de nem is kompatibilis az államfői méltósággal ilyen még négy szemközti megkísérelni. Az Etelközi Szövetség ellen megtett bosszús kirohanása sem lehetett indokolt, ámbár ezt is csak színleltnek tartottam. Hiszen annak egész szervezete és politikai mechanikája a lezajlott második királypuccs után tisztán az ő személyére volt beállítva.

Nevezett titkos szövetségbe tömörültek azután mindazon önös célú konjunktúraelemek, amelyek az önzetlen hazafiakat önnét kimarták. Horthyt egy kínai fallal vették körül,

és őt fokozatosan olyan piedesztálra emelték, amelyet sem ő, sem felesége nem reméltek, de meg sem álmodták.

Azonban nincsen kizárva, sőt valószínű, sokszor a pokolba kívánhatta ezt a társaságot, amely őt bilincsek közt tartotta, hatalmánál és befolyásánál fogva legtöbbször olyan helyzeteket teremtett ezen könnyen befolyásolható, valamint adott pillanatokban önálló, határozott és helyes felfogással nem rendelkező államfő részére, melyek őt igen gyakran faussé pozíciókba¹⁸² hozta. Ezekre természetesen csak akkor eszmélt rá, amikor már későn volt.

Megjegyzés: jellegzetes, amikor jobboldali politikusok panasszal járultak Horthy elé, panamisták vagy szélső liberális elemek túlkapasáinak megszüntetése céljából, ilyenkor az államfő íróasztalának márványlapját öklével döngetve kijelentette: „Nem tehetek semmit, mert szeretném széjjeltiporni őket, hogy beledögljenék — azonban kezeimen bilincsek vannak, tehetetlen vagyok velük szemben.” Ezen kitérő válasznak értelmét, azt hiszem, nála hiába feszegetném, miután ezzel csak jelképezni akarta az általa való cselekvésnek nem akarását. Ő maga sem tudta volna megmondani, vajon ezen bilincseket kik tették reá csuklóira: a szabadkőművesek-e vagy a szegediek?”

Máskülönben Horthy megadással tűrte és teljesen beleillesszkedett ezen őt körülbástyázó titkos bölcsek akaratainak megnyilvánulásaiiba. Ezen hazafias álarcba bújtatott, de voltaképpen a szabadkőművesek szolgálatában álló, közélet szintéren nyüzsgő és mozgó nagyságok, akikről naplóimban annyiszor megemlékeztem, bámulatos ügyességgel tudták őt az időközben mindinkább megerősödött szabadelvű, liberális, szabadkőműves, világhatalmi és öncélú uralmának befolyása alá csempészni. Ezt talán maga sem vette észre — és ha észrevette, nem is kérte lelkiismeretétől számon (mert talán nem ért rá) a szegedi elgondolásoknak és a kitűzött nemzeti iránynak megvalósítására tett, de be nem váltott ígéreteit. Ezen utóbbiakat tanácsadói mint időszerűtleneket vele passzivi-

¹⁸² — hamis helyzet,

tásba tétették. Egyúttal feltámasztották őt államfői minőségében a zsidó szabadkőművesek által megteremtett politikai légkör protektorává, aki a zsidóságot és a vele egy húron pendülő szabadkőműves álkeresztényeket megóvjva a szélsőséges frakciók támadásai elől.

Az ellenforradalmi fölbuzdulásunkban kialakult keresztény nemzeti elgondolásainkat, valamint kitűzött céljainkat Horthy máris elárulta. Vele együtt változtattak irányt mindazok, akik akár a közvetlen környezetében, avagy a bizalmát élvező mindenkori kormányok támogatói jóvoltából elnyertek olyan kényelmesen jövedelmező állásokat, amelyekből az intranzigens hazafiak megnyugtatósára néha-néha egyet vakkantottak a liberálisok felé, jelezve, mintha jelenleg ők is bilincsbe vert kezekkel tehetetlenek volnának, mely kezekkel azonban suba alatt megértő kézzorításokat váltottak a kapitalista zsidósággal.

III. köt. 241—245. old.

Illetékes fórumokhoz intézett beadványok sorozata zlóaljam visszaadását illetőleg

Már azon idő alatt is, amíg az ötös bizottsággal a purparlé-
nak az előlem eldugott iratokból kifolyólag folytak, beadvá-
nyok sorozatával fordultam Belitska Sándor honv. miniszter,
valamint gr. Bethlen miniszterelnök, azután Nagy Pál had-
sereg-főparancsnokhoz, kérve őket a zlóaljam élére való visz-
zahelyezésemet — egyrészt, mert azon politikai okok, ame-
lyek a hadseregből történt kilépésemet involválták, már nem
látszának fennforogni, másrészt a zlóaljamnál uralkodó visz-
zás állapotok az ottan elfekvő és általam senkinek még át
nem adott értékek — közpénzek, kincstári dolgok stb. elszá-
molása — visszahelyezésemet okvetlen szükségessé teszik.

Ezen kérvényeim hosszú ideig minden érdemleges válasz
nélkül maradtak, mert illetékesek minden erre vonatkozó
írásbeli érintkezést velem sokáig kerültek. Csupán a követ-

kező történt: Belitska honv. miniszter egyik segédtisztje, báró Stipasics Károly vk. őrnagy felkeresett engemet Szentkirályi utca 38. számú lakásomon nevezett miniszternek azzal a megbízásával, hogy vállaljam a zlóaljam helyett a soproni huszárezred parnokság átvételét.

Miután nevezett őrnagynak ezen kapacitálása kevés eredménnyel járt, Belitska is magához kéretett. Nevezett a zlóalj vissza nem adásáért a felelősséget a notórius intrikusok szokott mosolygó és vállveregető bonhómiájával¹⁸³ Nagy Pál főparancsnokra és a kormányzóra, illetőleg annak környezetére iparkodott hengergetni. Holott voltaképpen ő és Bethlen, a két szabadkőműves állták ennek útját. Hogy irányomban nagymérvű jóindulatát csakugyan kimutassa, hajlandónak mutatkozott, akár a már említett lovasezrednek vagy egy csikótelepnek a parancsnokságát részemre kieszközölni.

Megjegyzés: egy csikótelep parancsnokságának a biztosítását én tényleg kértem Horthytól még 1921. év elején, amikor már meglehetősen belefáradtam azon meddő munkába, amely amúgy is kilátástalanná tette — mégpedig az illetékes vezető személyek passzivitása folytán — azon célok elérését, amelyet mi nemzeti és keresztény szempontból magunknak kitűztünk.

A kormányzó akkor, amikor ezen irányú kérésemet neki előadtam, meglepetve nézett rám, ezeket mondván: talán csak nem akarsz itthagyni engemet — te csak maradjál, hiszen reád nagy szükségem van még. Csak nem akarod magadat egy csikótelepen eltemetni? Ha csakugyan így áll a dolog, feleltem, szívesen maradok, de hát mégis erélyesebb kézzel és módszerekkel kellene a kereszténység akaratának és biztosabb jövőjének utat nyitni ezen zsidók által megfertőzött liberális világban. „Ja, tudod, ez nem megy olyan könnyen, mert a koronánk Svájcban máris igen rosszul kezd állni. Különben Bethlen Pista tudja, mit csinál, én bízok benne. Ő egy kicsit balra, azután megint jobbra és megint balra fog tán-

¹⁸³ — derűségével.

colni az ő politikájában. Az nem baj, az eredményt majd meglátod, és eljön a mi időnk is.”

Nekem akkor hinni kellett ezen szépen biztató szavakban, gondolván magamban, bár csak így történe. Dehát mégsem úgy történt, mert 20 év után világosan látjuk, hogy a Bethlen-féle egyszer ide, egyszer amoda való kacsingatás dacára mégiscsak a szabadkőműves zsidóuralom erősödött meg.

Nagy Pál altábornagy hadsereg-főparnok Svastich Imre ezredes szárnysegédje útján szintén magához kéretett. Nevezett sokáig kapacitált, mondjak le a zlóalj visszaadásáról, mert a bizalmas okmány, ha benne is foglaltatik a garancia, úgysem ér már semmit. Ő ígéretekben még a többit is túllícitálta, amennyiben vitéztelket is felkínált. Egy megbízottja — Lipcsey Márton alezredes nem győzött rábeszélni a vitézség elfogadására.

Mindezen illetékes feljebbvalóktól jövő csábításoknak azonban rendszeresen ellen tudtam állni, mert megéreztem azon rejtett hamis szándékokat, amelyek ezen csábító felkínálások mögött elbújtak.

Ti. engemet, a nemzeti hadseregből kilépett és ahhoz nem tartozó alezredest, vissza szándékoztak terelni abba az akolba, amelyben azután a fennálló és nekik rendelkezésre álló katonai törvények, szabályok és rendelkezésekkel belőlem nemcsak kezes bárányt formálnak, hanem egyszersmind hatálytalanná teszik azon bizalmas okmányt, illetve szerződést (26.820/el. 8. HN/1921. sz.), melynek egy hiteles másodpéldányát, illetve másolatát annak idején elővigyázatból magamnak kiadattam.

Megjegyzés: nagy megütközést keltett, amikor illetékesek, de főleg Horthy kormányzó megtudta ezen nevezett okmány-
nak az én birtokomba való jutását. Az eredeti példány a kormányzóságon őriztetett. Ezt talán le is tagadták vagy elsúlylyesztették volna, ha Kovács Aladár ezredes, a honv. második csoport főnökhelyettese részemre egy hiteles másolatot ki nem ad. Úgy gondolom, ezen utóbbi ezredesnek korai nyugdíjaztatása talán ezzel az esettel jöhet összefüggésbe.

Ezen szerződés, melyet Horthy és kormánya velem kötött, a jelenlegi hadseregben uralkodó viszonyok közt többet ért a kilátásba helyezett sokféle kecsgettető állásoknál.

Mindenekelőtt három lópartás és a tényleges alezredesi illetményeket (lovással és tiszti legénnyel) biztosítottak számomra mindaddig, míg az eredeti volt zlóaljamat csorbítatlanul vissza nem kapom. Ha pedig a kötelező ígéreteknek dacára a zlóaljat nekem vissza nem adják, ebből kifolyólag az említett járandóságok további élvezetében maradok.

Azonban nemcsak ez, hanem egy olyan okmány maradt kezeim között, mely egy súlyos corpus delictit¹⁸⁴ képez az indokolatlanul be nem tartott államfői, valamint kormányelnöki szónak és ígéletnek. A fentieket átgondolva, ösztönszerű elhatározásomból nem engedve — nem adtam be a derekam.

A három illetékes fórumon bejelentett álláspontomat, úgy magának Horthynak, valamint honv. miniszterének és hadsereg-főparancsnokának: ha a zlóaljamat — melynek érdekében továbbra maradtam Magyarországon — vissza nem kaphatom, más parnokságot nem vállalok. Mégpedig a következő okoknál fogva: ha egy alattomos titkos maffia a zlóaljam tisztjei között bántatlanul és háborítatlanul megszervezhett egy katonatanácsszerű mozgalmat — melynek értelmében nem kívánja néhány taknyos a visszajöveteletem —, ki garantálja nekem egy ilyen hasonló szovjetjelenség meg nem ismétlődését azon másik csapattestnél, melynek átvételére vállalkoznék? Nem kellene-e már rövid időn belül mint egy sajnálatra méltó nyugdíjasnak távoznom? Okulva az előzőkön, megelégszem a jelenlegi helyzetemmel, mert ez a veréb a markomban (bizalmas okmány) többet ér, mint a galamb a háztetőn.

Illetékesek orra megnyúlt, amikor indokaimat előadtam, melyek a nemzeti hadseregre nem voltak dicsőségesek, de hát egyelőre bele kellett nyugodniuk. Rászedésem nem sikerült, ennél fogva babérokat sem szerezhettek a rábeszélők, akiket

¹⁸⁴ — bűntárgyat, bűnjelet.

legfelsőbb fórum az EKSZ-szel együtt dúsan meghonorált volna. Egyelőre minden maradt a régiiben.

A már előadottak dacára zlóaljam visszaadására vonatkozóan ki kellett ugratni a nyulat a bokorból, és ugyanazon tényezőket, akik 1921 augusztus havában politikai okok végett a nemzeti hadseregből kilépésre kényszerítettek — nyílt színvállásra akartam kényszeríteni, és kíváncsi voltam írásbeli válaszukban milyen ürügyekkel állanak elő, ha én abba visszatérni szándékozom.

III. köt. 258—261. old.

Az EKSZ vezetősége megidéz

Belépve a MOVE-épület azon helyiségébe, amelyben ezen titkos társaság szokta ügyeit lebonyolítani, báró Feilitzsch és Désán Benő ezredesek (a szabadkőműves Belitska, akkori honv. miniszter szárnysegéde és bizalmasa) igen előzékenyen és szívélyesen fogadtak. Egy Füleky nevű vk. őrnagy szintén ott szorgoskodott, aki mindjárt kezembe adott valami nyomtatványféle dolgot, amely irredenta szervezkedésre vonatkozhatott, amelynél a titkos társaság, mint annak egyik tagjának, nekem is közre kellett volna működnöm.

Mindezen előzetes mókákban inkább egy szemfényvesztést sejtettem, mellyel figyelmemet lekötni igyekeztek arról, ami velem tulajdonképpen történni fog.

Feilitzsch ezen két katonaszemély asszisztálása mellett mindjárt bele is fogott mondókájába: a titkos társaság legfelsőbb vezetősége megidézésem mellett határozott, és engedetlen magatartásom miatt (hivatkozva a két testvér jelenlétére) — megint. Ezt pedig vegyem ezennel tudomásul. Amikor pedig megkérdeztem, hogy melyik magatartásomra érti? — mert előzőleg még vizsgálatot sem rendelt el a szövetség, amelynél én védekezhettem volna, miután vádat nem is emeltek ellenem? — Feilitzsch diktátori fölényességgel erre a következőket felelte: „Úgyis tudod — ne kertelj.” Nevezett sza-

vait ezekután félbeszakítva, magam részéről a következőket mondtam: „Személyemet illetőleg semmiféle ítéletet tudomásul nem vehettek, annál is inkább, mert idáig úgy a vádló, valamint a konkrét vád előttem teljesen ismeretlen. Márpedig ítéletet a vád elhangzása, azután az azt követő vizsgálat szokta megelőzni, amelynél jogom van nekem is beleszólni és védekezni. Ilyent pedig nem folytattak le ellenem, tehát az itteni kihirdetett ítélet előtt nem vagyok hajlandó meghajolni. De ezenfelül nem is vagyok abban a helyzetben, hogy eltűrjem a vezérek tanácselnökének sértő szavait: „Ne kertetlek”. Ezzel meghajtottam magamat és sarkon fordulva a kijárat felé indultam, magam előtt tolvaa a marasztalni akaró begyulladt társaságot, akikhez Waldvogel József ezredes szintén csatlakozott.

Hazaérkezve megtettem a lépéseket báró Feilitzsch Berthold provokálására. Persze két EKSZ-tagot kellett választanom erre a szerepre, mert a betyárbecsület is ezt kívánta. Ismét Héjjas Ivánra és Bachó Istvánra esett választásom, akik ismerték az ügyek hátterét, és megbízatásomban már néhányszor eljártak. Feilitzsch segédei viszont gróf Ráday Geleon és báró Perényi Zsigmond lettek megnevezve, és ezen utóbbiak, úgy gondolom, a vezérek tanácsának tagjai közé tartoztak.

Megjegyzés: báró Feilitzsch személyének mint az EKSZ-vezérek tanácsának látható fejeként való kiszemelése, nem volt szerencsés választás, keresztény nemzeti szempontból. Gróf Bethlen István emberei voltak mindannyian, az bizonyos, akkor még nem keltettek gyanút, csak utóbb, amikor Bethlenről kitudódtak azon kapcsolatok, amelyek őt a kolozsvári unió nevű szabadkőműves páholyhoz fűzték. Nemkülönbben Feilitzsch apjáról szintén kiderült, hogy a szabadkőműveseknél előkelő pozíciót töltött be. A közmondás szerint: „Az alma nem messze esik fájától.” Feilitzsch különben sem tartozott a lumenek közé, ezt előttem is bebizonyította azon magatartásával, amikor a titkos társaságnak egy ítéletét ily eseten módon hirdette ki. De az is lehet, hogy szögletes és ügyet-

len magatartásával szégyenkezett megismételni azon szavakat, amelyeket én annak idején Götz von Berlichingennek szólamaikhoz hasonlóan, üzenetképpen küldtem Gömbös által a vezérek tanácsának.

III. köt. 265—266. old.

„Az EKSZ-nek a miniszterelnök diktál”

Az említett két titkos egyesületnek, minek utána egymás tudtával dolgozott, a megfelelő és szükséges politikai irányítást és tempót a miniszterelnök adta meg a háttérből, akinek csupán kulik kellettek, nem pedig szókimondó, akaratukat kíméletlen őszinteséggel keresztülvinni akaró, önzetlen, férfias erők, akik a szélsőjobboldali zászlót magasra emelve, lobogtatták. Az EKSZ tagjai a közélet terén azonban csak azon keretek között mozoghattak politikailag, melyeket maga a vezetőség előírt. Ezen utóbbinak pedig az általam már leírt liberális háttérű rendszer kormányai diktáltak. Aki tehát velük ujjat húzott — azt vagy megfélemlítve elhallgattatták, vagy ha ez nem volt elegendő, akkor minden eszköz jónak bizonyult az illető elpusztítására. Ez a helyzet alakult ki nálam is vagy később Szálasi Ferencnél, aki mint az EKSZ tagja, saját szakállára kezdett a zsidóság ellen politizálni. Én azonban nem maradtam nekik adós. Sem a sárga tartó eskü kötelessége, vagy az árulónak halállal való bűnhődése, melyekkel megfenyegetni próbáltak, reám hatással nem voltak. Ámbár, mint azt későbbi jegyzeteim igazolni fogják, ki lettek agyvalva ellenem ilyen irányú tervek és kísérletek is, melyek azonban szégyenletes fiaszkóval végződtek, vagy a megfelelő vállalkozók hiánya miatt nem kerültek végrehajtásra. Nyíltan vágtam szemükbe: egy ilyen hazafiatlan gazemberek társaságának kezébe tett esküm érvénytelen volna, mert róluk a leplet a nyilvánosság előtt is le fogom rántani.

Ösztönöm pedig már akkor helyesnek bizonyult, miután az EKSZ-ben a hazafias erők szava és akaratja nemsokára elné-

mult. Helyükre jobbra címre és állásokra éhes konjunktúraelemek tódultak. Az ilyenek azután felcserélték idegen hangzású családi neveiket: magyar történelemből vett ősiekével. Címért, rangért, politikai szereplésért, jövedelmező állásokért stb. szemrebbenés és feltétel nélkül, rabszolga módra szolgálták végig, akár tisztek, tisztviselők vagy törvényhozók két évtizeden keresztül Bethlentől kezdve az összes kormányokat. Ezen utóbbiak, jóllehet jöttek-mentek, a módszer és a rendszer azonban ugyanaz maradt: kifelé intranzigens magyar, befelé meghunyászkodó liberális. És hogy ez úgy legyen, erről azután a szabadkőműves zsidóság gondoskodott is. Az imént leírt kormányok égisze alatt kezdődött meg már ellenforradalmi időkben a magyarországi zsidóság úgy vagyoni, valamint politikai megerősödése. Vagyis hatalmasabb lett, mint azelőtt, pedig mi, ellenforradalmárok, el akartuk őket egyáltalán pusztítani. Hiszen ezen célok megvalósítására esküdtünk fel és léptünk be sokan mi meg nem alkuvók az Etelközi Szövetségbe.

Az említett rezsimok már ab ovo nem kezelték a sokat emlegetett ország újraépítését keresztény nemzeti szempontból. Ha megfigyeltük, a fontosabb tárcák, úm. a Belügy-, Pénzügy-, Igazságügyminisztériumok élére a gyakori kabinetváltozásoknál a viláért sem kerültek volna a zsidóságra nézve káros vagy megbízhatatlan miniszterek.

Idővel kibújt a szög a zsákból. Kevés kivétellel minden egyes magasabb közfunkcionárius családjában találkozott szabadkőműves vagy zsidó érdekelttség. Az ilyenekből állott a szabadkőműves Bethlen gárdája, akiktől azután gyakran hallotta az ember, ha a szükség úgy kívánta, a görögtűz és rakétafényű jobboldali kijelentések eregetését. A veszélyesen növekedő jobboldali tömegek megnyugtatóására tetszetős frázisokkal ígérték többek között a zsidó kapitalista hatalmasok megfélemezését is. Sőt, hasonló törvényeket is hoztak, de mint látni fogjuk, nem azért, hogy azokat radikálisan keresztülhajtsák, hanem csak azért, mert a német szövetséges — a nemzetiszocialista állam — szemébe port akartak vele hinteni.

Mindezt tapasztalni fogjuk a később történő eseményekkel kapcsolatosan. Akár a megnyirbált gaznak és dudvának a gyökere, melyet a földben benthagytak, hogy újra csírázhasson. Ezen reformok végrehajtásához is hasonló értelemben nyúltak hozzá.

Az Etelközi Szövetség sorsában részesültek hasonlóan még az Ébredő Magyarok Egyesülete — az ÉME, valamint a Magyarország Véderő Egyesülete — a MOVE. Pedig, ha a szabadkőművesek befolyásukat Bethlen miniszterelnök útján nem érvényesítik, ezen három táborral az országot keresztény nemzeti szempontból alaposan és tökéletesen meg lehetett volna szervezni. Ennek utána mi magyarok lettünk volna az első nemzetiszocialista állam megteremtői.

A mindenkori kormányok azonban hazafias elgondolásainkat a zsidók védelmében megakadályozták, amennyiben az általuk szabadjára engedett liberális sajtó, azután a judofil hadügyi, belügyi és a kultuszminiszterek (gr. Klebelsberg Kunó törzsökös szabadkőműves), a zsidó eredetű Scitovszky (anyja Szitány-Ullmann), gróf Csáky Károly, kinek felesége zsidó eredetű, azonban minden lelkes irányt, a magyarság felébredését szisztematikusan és szándékosan akadályozták meg. Olyan egyének kerültek a kormány támogatásával minden ilyen egyesület vagy szövetség élére, akik magukra öltve valamilyen hazafias köntöst, ültek és elnököltek. A megfelelő suba alatt juttatott hivatalos obulusok és egyéb kedvezmények ellenében passzív működésükkel nevezett egyesületeket zátonyra vitték. Ezen békés elnökök az intranszigens magyarság szempontjából érdemes átható munkát nem folytattak, de nem is merték elszántan egyesületükkel felvenni a harcot a mindinkább elharapódzó zsidók által megteremtett korrupit viszonyokkal szemben.

Szorgalmazásaimra az Etelközi Szövetség felosztatására, tekintve az akkori állapotokat, még kétszer történt kísérlet. Kb. az 1923. év tavaszán az alábbi pro memoria több példány cirkulált az elégedetlen testvérek között, melyet sokan alá is írtak. A nekem kiosztott és az általam köröztetett ívet, me-

Iyet irattáramban megőriztem, több más taggal együtt maga Zadravecz István püspök is aláírta, aki elgondolásomat: egy új alapokra fektetett szövetség létesítését akkor lelkesen pártolta. A mi Kapisztránunk azonban később visszatáncolt, és Canossát járt a vezérek tanácsánál, többek között más olyan közéleti tényezőkkel együtt, akik saját elhatározásuktól megijedve — mint birkákat az akolba —, vissza hagyták magukat terelni.

A pulikutyák (főleg Gömbös) csaholása — melyből a hűtlenségért járó halálbüntetésre való példázgatás is kicsendült, nem hagyta a nyáját teljesen széjjelszéledni. Ezen pro memoria, melyet részben csikbánfalvi Keresztes Artur ezredes igen enyhén fogalmazott meg, a rajta levő aláírásokkal együtt a következőkben ismertetem:

„Kedves Testvérek!

Országunk súlyos kül- és belpolitikai helyzete, melyet részleteznünk felesleges, az a — sajnos, nem alaptalan — nyomasztó érzés, hogy új megpróbáltatások előtt fogunk állni, melyek, ha azokkal szemben az államfenntartó elemek egységesen és felkészülve fel nem lépnek, könnyen végzetessé válhatnak, szükségessé teszi azt, hogy az EKSZ-ben, mely épp a kritikus időben állami létünk egy pillére kell hogy legyen, új rendet teremtsünk, mely biztosítja azt, hogy az egyesület:

1. az alapvető és ma is egyedül jónak talált célokat mindenféle eltolódástól, egyéni érdektől és napi politikától mentesen követhesse;

2. az államfenntartó elem legjavában sajnálatos módon beállott két pártra szakadást igazán megszüntesse, és így kifelé és befelé egységes frontot alkothasson.

Hogy mindezt a jelen viszonyok között az EKSZ nem teszi és az ott uralkodó rend mellett a jövőben sem teendi, a melékelt »Sorakozó«¹⁸⁵ szövege bizonyítja.

¹⁸⁵ A „Sorakozó”-ban Prónay fellép az EKSZ-ben eluralkodó klikkszellem ellen és csatlakozásra szólítja fel volt külföldi társait. (Prónay-napló III. köv. 281. old.)

Ezen beismerés szükségessé teszi azt, hogy az EKSZ oly tagjai, kik közismert nevükkel, önzetlen hazafiságukkal minden kétely felett kell hogy álljanak, és akik egyéniségük súlyával arra alkalmasak, egy akció élére álljanak, melynek célja az, hogy legfelsőbb helyen, hol az ország sorsát amúgy is aggódo szemmel figyelik, ezen utolsó, még erre alkalmas pillanatban a szükséges intézkedések megtételét tisztelettel kérjük.

Ezen akcióhoz szükséges mindazon testvérek támogatása, kik hasonló véleményen vannak, az emlékiratban kifejtett hazafias aggályokat magukévá teszik, és az akcióval szolidaritást vállalva, azt aláírják.”

III. köt. 279—280. old.

Beválasztásom az Ébredő Magyarok Egyesületébe

Ugyancsak 1922 február hónapjában történt az Ébredő Magyarok Egyesületébe, az ÉMÉ-be belépésem. Egy küldöttség járt nálam, amely felkért, így tehát nem térhettem ki, és elvállaltam az egyik alelnöki állást. Pálócz Horváth István örkényi földbirtokos ugyanakkor országos elnöknek lett megtevé.

Ámbár nemigen volt kedvemre ezen szerepem, mely főleg szónoklásokból és propagandából — szóval rotyogásokból állott, azonban kényszerülve voltam a nyilvánosság előtt mégis többször szerepelni, mert egyrészt maguk az ébredők vezetői nem hagytak nyugton, akik sokszor erőnek erejével elvittek gyűlésekre, másrészt pedig a keresztény közönség előtt való népszerűségem is aktivitásra sarkallt, amely tisztelt és lelkesedett értem. Ebből kifolyólag a főváros több kerületét, majd későbbi vidéki városokat szintén bejártam az ébredő szónokokkal, úm. dr. Ulain Ferencsel, Budaváry Lászlóval, Lendvay Istvánnal, Hir Györggyel és még több másokkal. Mint az ÉMÉ nemzetvédelmi osztályának vezetője, hozzáfogtam ennek csoportjait mindenütt megszervezni.

A Nyírségen, magán Kecskeméten, azután a fővárosnak IX. kerületében ezen szervezések nagyon szép eredménnyel jártak, és ezen csoportok sorba állított századai vetekedtek fegyelem és kiképzés tekintetében a sorkatonasággal. Sőt, egyes községekben és vidékeken lovasbanderistákat összeírtam, és szép számmal egybegyűltek azon kiszolgált lovas katonák, akik lóval és nyereggel rendelkeztek.

De mint mindent a világon, pénzzel és vesztegetéssel az Ébredők Egyesületét is szét lehetett züllesztetni. A titkos társaság a kormánnyal együtt gondoskodott az intranzigens szervezeteknek lerontásáról. Intranzigensek ennek a Bethlen-féle rendszernek nem kellettnek — csak megalkuvók.

Az egyesületet a zsidóság kedvéért oly kezek vezetésére bízta a kormány, akik nem sokat ártottak a liberálisok ügyének. Maga Pálóczy, az országos elnök, független földbirtokos, úri ember lévén, mégis Bethlen politikai híveihez tartozott. Ő sem nem osztott, sem nem szorzott. Nagyon is mértékletes irányban vezette a magyarok ébredését. Az egyesület minden bizalmasabb értekezéséről, valamint terveiről a kormány csakhamar értesült, mert dr. Hetényi Imre (a zsidó eredetű Bauer — először fogtechnikus, később újságíró) főkapitányhelyettes, a rendőrség politikai osztályának vezetője alaposan megspékelt az ÉMÉ-t spiclikkel, kémekkel, beugratókkal és álébredőkkel. Ezeknek szereposztása azután különféle volt. Nevezetteknek az ÉMÉ-t kompromittálni, lejáratni kellett holmi nyilvános botrányokkal, zsarolási esetekkel és egyéb immorális cselekményekkel, amelyeket azután a liberális sajtó az ébredő magyarok rovására szakszerűen kilovagolt.

Az ÉME hangadó vezetői között szerepelt egy triumvirátus, mely állott: dr. Herkély Tibor min. titkárból, Turcsányi Albert Egon kat. káplánból és egy Litomericzky Pál nevű mérnökből, aki az előbbinek mint unokafivére szerepelt. Ők hárman hangoskodtak legjobban a zsidók ellen újságokban, valamint szónoklatokban is. De mint később kisült — meg-

volt ennek is az eredményes oka, miután ezen ébredő portentumok¹⁸⁶ ebből éltek. A gazdag zsidók nagyon szívesen áldoztak, ha a támadások ellenük megszűntek és őket nem bántották. Különösen Herkéllyel támadtak többször bajok, akit kötekedő és iszákos lévén, gyakran felpofoztak, és megverve a korcsmákból kidobtak.

Mussolini uralomra jutása alkalmával, ők hárman indultak Rómába az ÉME képviselőjében a Ducét üdvözölni.

III. köt. 306—307. old.

Bombarobbanás az erzsébetvárosi szabadkőműves körben¹⁸⁷

Alig voltam néhány hétig az Ébredő Magyarok Egyesületének tagja, megtörtént az erzsébetvárosi demokrata körben a bombarobbanás, amely alkalommal 9 zsidó halott maradt a hely színeén. A liberális lapoknak újabb anyag kínálkozott fel ellenem. Több nagyfejű szabadkőműves demokrata vezér, akik elkéstek a bementett vacsoráról, ezért tiszta véletlennek köszönhatték életüket — köztük dr. Vázsonyi Vilmos, a főpáholymester is. Sajnos, az áldozatok jobbára jelentéktelen személyek voltak. A zsidók, szokás szerint, rájuk nézve minden rossznak és bajnak az eredetét az Ébredő Magyarok Egyesületében keresték, és ezen merénylet szálait is oda látták futni, vagy inkább csak ráfogták, mert semmi terhelő adatra nem is támaszkodhattak. De hangoztatták, hiszen nem lehet másképpen, mert Prónay is az egyesületnek tagja és alelnöke.

Az ébredő gyűléseken való részvételemnek és tele torokból való szónoklásomnak egy igen erős torokgyulladás lett a vége, amelyből egy súlyos infekciót kaptam, mellyel majd egy hónapig feküdtem állandó lázzal. A kormányzó is ér-

¹⁸⁶ — szörnyetegek.

¹⁸⁷ 1922. április 2-án, hétfőn, a polgári ellenzéki képviselők szokásos vacsorájukat tartották az erzsébetvárosi körben; az Ébredő ülés elhelyezett bomba ekkor robbant fel.

deklódott telefonon az egyik szárnysegédje, Koós Miklós útján állapotom felől. Sőt, Rantzenberger Győző szintén bejelentette látogatását, de ez még a kezdet kezdetén volt, azon néhány bizonyos tiszttel, akiknek vaj volt a fején. Én azonban elhárítottam ezen számaritánusi tisztelgést, mindaddig, amíg ügyük elintézve nem lesz. Úgy látszik, fent nevezetteknek akkor még igen presszánsnak¹⁸⁸ látszott a velem való békés kiegyezést létrehozni. De mikor látták ennek eredménytelen voltát, folyamodtak a gázságokhoz. Ezen ügyeknek mai napig sincsen vége.

Az erzsébetvárosi bombamerénylet 9 zsidó áldozatának végbement temetésén nagyobb részvétmegnyilvánulást rendeztek a hivatalos fórumok, mint az ugyanakkor Funchalban, Madeira-szigetén elhunyt koronás királynak, IV. Károlynak itt Budapesten megtartott halotti requiemjén. Gróf Apponyi Albert és több magas hivatalos személy asszisztált a zsidó koporsóknál (ha jól emlékszem, Horthy kormányzó is megjelent¹⁸⁹).

A rendőrség emberei a már említett merénylet elkövetését illetőleg — ki volt az igazi tettes —, azt hiszem ennyi összevissza bonyodalom után kideríteni nem volt képes, hanem csak tapogatództak, és az ÉMÉ-t gyanúsították. Több dezignált merénylő neve létezett közszájon, mint amennyi egyáltalán az erzsébetvárosi körbe beférne. Ezért a múltnak titkaivá sorolható ez is — éppen úgy, mint sok más hasonló cselekmény.

III. köt. 310—311. old.

¹⁸⁸ — sürgős.

¹⁸⁹ Az erzsébetvárosi körben történt bombamerénylet áldozatait 1922. április 7-én temették. A temetésen a kormányzó képviselőjében Nagy Pál gyalogsági tábornok jelent meg.

Újból audiencián a kormányzónál

Ezen ugyancsak 1922 április havában végbement kihallgatásom volt az utolsó fent a Várban, ezután még csak egyszer voltam az államfőnél ugyanezen év őszén, Gödöllőn. Naplójegyzeteim előző oldalain megemlékeztem azon lovagias ügyről, amely köztem és az ötös bizottság között támadt az iratok elégetése miatt. Ezért ezen zsüri elnöke, Sávoly János altábornagy, azután az egyik tagja, Nádossy Imre orsz. főkapitány panaszra mentek a kormányzóhoz.

Ki a tulajdonképpeni ludas ebben az iratlejtési és elégetési dologban, erre nézve tiszta fényt nem tudtam deríteni, talán később ez is ki fog derülni. Én azonban ezen esetet a következőképpen konstruáltam meg a rendelkezésemre álló adatok alapján. A bizottság, látva ezen vádak alaptalan voltát, melyek ellenem elhangzottak, és ismerte valószínű a tetteseket; valamint a kulisszák mögött levő rendezőket is, tehát a kormányzónak erről előterjesztést tettek. De nehogy ebből (ismerve természetemet) nagy botrány, úrn. párbajok, feljelentések stb. keletkezzenek, egyúttal óvni is akarták a bűnös testvéreket, mire Horthy odanyilatkozhatott; tagadjanak le mindent, az iratokat pedig semmisítsék meg. És akkor pedig, amikor az iratokba való betekintést követeltem, Sávoly nem gondolva a következményekre, valótlanságokkal állott elő. Amikor azután lovagias ügy is támadt, és az ódium reája háruilt, Horthyhoz folyamodtak segítségért, és tegyen valamit az érdekükben.

Ezen bonyolult és szégyenletes esetben a valóságot kideríteni ma úgy sem lehetne, hacsak valamikor nem adja elő magát még egyszer az életben egy olyan alkalom, amikor egyike az akkori fő méregkeverőknek a kezembe nem kerül, és akit a vallató présbe fogok majd nyomhatni. Világosság csak így derülne ezen sötét ügynek a keletkezésére, a felelősséget pedig bizonyára Sávolyra hárítanák.

A kormányzó, szobájában történt belépésemkor, máris azal fogadott: „Hát te megint mit csinálsz, Pali! Itt járt ná-

lam szegény Sávoly és Nádossy. Konsternálva beszéltek el a történeteket, amiért te őket párbajra kihívtad.” „Igen — mondottam —, egyelőre csak magyarázatot kértem a bizottságtól az eljárásért, mely nem egyeztethető össze úri vagy bajtársi felfogással, mert hiszen az urak meghazudtoltak, én pedig utálok a hazug embereket.” Ezen utolsó szavaimra Horthy megrezzent, mintha találva érezné magát. „Elégettek a reám nézve fontos iratokat — folytattam — hivatkozva főméltóságod parancsára, főméltóságod pedig az ilyen kiadott parancsról nem tud, tehát ebből látszik, hogy ők előttem valamit a lovagias és a becsületügyi szabályokkal ellentétesen titkolni akarnak. Én most már a végére akarok járni a dolognak. Több adattal is rendelkezem arra nézve, hogy ezek a bitangok, akik nem győzték még a budaörsi királypuccs előtt feleségemnek hódolatteljes üdvözléteiket és kézsókjaikat küldeni, szintén sértegették a legkomiszabb, tiszthez nem méltó modorban.” „No, de nézd — szólott most Horthy közbe —, neked nincs ebben igazad”; és ismét kísérleteket tett, annak való belémagyarázásával, miszerint egy becsületügyi zsűrinek, mint amilyen ez is volt, és amelyet ő rendelt ki, jogosan égethette el az írásokat, amelyekbe a betekintést a bizottság tőlem ezért jogosan meg is vonhatta stb.

Én természetesen most már meglehetősen emelt hangon az ellenkezőjét vitattam Horthy meggyőződéstelen állításaival szemben, mert a vizsgálatot én magam kértem, a bírák ki nevezésébe be nem folytam, tehát engemet ennél fogva a bajtársias kötelesség szerint mindenről, ami reám vagy feleségemre vonatkozott, értesíteni tartoztak. Annál is inkább, mivel tudomást szereztem olyan rágalmasokról, amelyek a zsűri előtt is elhangzottak. Ilyen gyalázatokkal szemben másképpen nem tudok védekezni. Ha pedig ezen rágalmak koholtak, akkor a bizottság azokat előlem még kevésbé titkolhatja el. Ezen esetben nem is proponálhatja hamis adatok alapján az államfőnek azt, hogy a zlóaljat, amely nekem szerződésileg és legfelsőbb ígéret mellett is visszajár,

ne kapjam vissza. Ilyen verdiktet még a titkos társaság sem mondhat ki, amelynek én is tagja voltam. Egy tisztességes embernek, akár polgár, akár tiszt, csak egy becsülete lehet. Gyáváságot és alattomoságot, de főleg hazudozást tisztelnél eoipso¹⁹⁰ megtérni nem lehet. Ilyen züllött morállal magunknak ártunk, mert hadseregünk értékét, melyre még nagy szükségünk lesz, aláássuk.

Nem is hagytam ezután a kormányzót szóhoz jutni, mert különben ő nem hagyott volna engemet, ha szokott meséibe belekezd. Tehát folytatva előadásomat, hivatkoztam a múltkori ittlétemre, amikor Hegedüs és Bánó eseteiről kézzelfoghatóan is bebizonyítottam azon ellentétes jelentéseket, amelyekkel illetékes fórumok az államfőt hamisan informálják. Én mindig az ő javát akartam, és most is azon fáradozok — jelentettem ki Horthynak, és áttereltem a beszédet azon Fehérvényre,¹⁹¹ amelyet a kormánya nemrégiben kiadott. Miután ezen könyv az ő személyével kapcsolatosan is valótlán és hazug adatokra támaszkodik, amelyekre az ellenzéki képviselők azt szavá téve rámutattak. „Többek között a Mária Terézia-rend nagykeresztjét főméltóságod nem utasította el, hanem igenis elfogadta a királytól.”¹⁹² Nyomban utána elpanaszoltam még a feleségem vízum esetét, amely szintén egy példátlan magatartásra vall. Mert a hivatalos apparátus kicsinyes, féltékeny, és pártoskodó, közönséges szakácsnék pletykájára támaszkodó eljárását mutatja. Beadványaimat is megemlébtem, melyeket válasza sem méltatnak. Az ő aláírásával és garanciájával ellátott bizalmas szerződést sem tartották be Bethlenék, mert a

¹⁹⁰ — magától értetődően.

¹⁹¹ A Prónay Pál által idézett Fehérvény: IV. Károly visszatérési kísérletei. I—II. füzet. Kiadja a Magyar Királyi Minisztérium. — Prónay Pál a könyvnek alábbi kitételével vitatkozik: „A tanácskozás során a király mindvégig a teljes elismerés hangján beszélt a kormányzóval. Előbb a főparancsnoki tiszttel, majd búcsúzóul a Mária Terézia-rend nagykeresztjét adományozta neki. A kormányzó a királyi kegy e megnyilatkozásait azonban elhárította magától.” (10. old.)

¹⁹² E kérdésről lásd e kötet 155. sz. jegyzetét.

zlóaljparancsnoki helyre, mely részemre biztosítva lett, holmi ürügyekkel, csupán azért, mert félnek, a kötelezettségek alól kibújnak. Amióta a hadseregből kiléptem, még a tényleges alezredesi fizetésemet sem kaptam meg, pedig ennek rendes folyósítása ki lett kötve a bizalmas szerződésben stb.

Az általam felsorolt dolgok kellemetlenül érintették a kormányzót, miután idegesen kapargált íróasztalán kihegyezett ceruzái között, és jegyzeteket csinált. Bonyolult és hosszas fejtegetésbe bocsátkozva, most rajta volt a sor beszélni. Borúlátásomat és téves felfogásomat iparkodott az egyes eseteknél kimagyarázni.

A fehérkönyvben a Mária Terézia-rendre vonatkozó adatoknak hitelességét pedig a következő mese előadásával kísérelte megerősíteni: „Nézd kérlek — mondotta —, mindjárt elmagyarázom neked, hogyan történt az egész. Ha jól emlékszem, a múlt év Húsvétkor, amikor Őfelsége először jött be, neked és Ostenburgnak is elmagyaráztam ezen kérdéses kitüntetés esetét. A Mária Terézia-rendnek kiskeresztjére már be voltam adva régen — Otrantóért és más hadi tényekért, nekem ez a kereszt meg is volt ígérve. Már most Őfelsége, itt, ebben a szobában — és egy székre mutatott, amelyen ült — kitüntetett a Mária Terézia-rend nagykeresztjével, melyet letett arra az asztalra.

Én mindjárt akkor szabadkoztam az ilyen meg nem érdemelt nagy kegyvel szemben, hozzá még egy olyan időpontban, amely annak elfogadására a legalkalmatlanabbnak mutatkozott, mert át se adhattam a királynak a hatalmat. A jó Isten a megmondhatója, hogy micsoda bonyodalmakat hozott volna ez maga után, ha valóban megtörténik. Te tudod legjobban — hiszen beledöglöttünk volna. Őfelsége, amikor távozott ebből a szobából, a nagykeresztet itthagya részemre. Én nagy dilemmában voltam, és ezért nem is hordtam, de az előbb beigért kiskeresztre szóló engedély sem intéződött akkor el. A nagykereszt viseléséhez pedig meg kellett volna kapnom a rend káplánjától a diplomát, vala-

mint az engedélyt, melyhez azonban ezen utóbbi ugyancsak őfelségének jóváhagyású aláírását kikérni köteles.

Ha tehát én ezek után a kiskereszt hordására szóló engedélyt szorgalmazom, a nagykeresztét pedig nem — ez azt a látszatot kelti, mintha én őfelsége kegyét a nagykereszt adományozására vonatkozóan negligálok és visszautasítom. Ezt persze el akartam kerülni, ezért kértem meg Gratz Gusztávot, aki az elmúlt nyár közepén úgyszólván Svájcba készült a királyhoz, és előzőleg kihallgatáson nálam járt. Miután végeztünk, és ő már menni készült, éppen ott az ajtóból szólítottam vissza. Kérlek, Gusztáv — mondtam neki —, jó, hogy ez is eszembe jutott, tehát arra kérlek: jelentsed meg őfelségének a következőket: és elmondottam neki a neked imént elmondottakat. Nevezett által kértem tehát őfelségét arra: volna-e végtelen kegyes az általa nekem adományozott Mária Terézia-nagykereszt ajándékozási engedély diplomájának kiadását a rend káptalanjánál elrendelni. Ezt azért kértem, mert ezen utóbbihoz hiába fordultam írásban, úgylátszik őfelsége hozzájárulása okvetlen szükséges ehhez. Ez az egésznek a története — fejezte be Horthy előadását, egyúttal öklével erőset csapva az íróasztalára, amitől a kalamárisok is ugráltak. — Igazán nem tudom, hogy ezek a Rakovszkyék mit akarnak” — kiáltott kérdőleg és magából kikelve.

„Igen — válaszoltam — elhiszem, hogy így volt, mint azt méltóztattál előadni, mert én is így hallottam szavahihető helyről. Az előadottak azonban mégsem bizonyítják a Fehérkönyv állításait, mintha te elhárítottad volna magadtól ezen királyi adományt, hanem annak elfogadására, sőt annak hordására való engedély szorgalmazása mellett tesz tanúságot. Tehát az államfő személyével a Fehérkönyv nem követhet el ilyen lelkiismeretlen tréfát — ezen van a hangsúly.”

Horthynak a kérdéses rendjel elfogadását illető mentegőtődző előadásának célját nem tudtam mire értelmezni. Kimagyarázkodásai éppen azt bizonyították, amit nem akart. Ti. néhány nappal előbb szabadult ki Gratz Gusztáv, gróf

Andrássy Gyula, gróf Sigray, azután Rakovszky István és még több mások a Pestvidéki Törvényszék Fő utcai fogdájából, ahová a királypuccs miatt kerültek. Gratznak úgyszólván első útja feleségemhez vezetett az akkori Szentkirályi utca 38. sz. alatt levő lakásunkra. Ott hallottam saját szájából a kérdéses Mária Terézia-rend körüli megbízatását, melynek értelme és lényege egyezett ugyanazzal, amit nekem Horthy maga szintén előadott.

Az a tény, mint azt Gratz, de mások szintén megerősítettek, a Bécsben székelő rendkáptalan főnökei (úm. Dankel, Sarkotich, Kövess és más vezérezredek), akikhez Horthy már előzőleg többször fordult írásban, a Károly király által neki adományozott nagykereszt viselésének engedélyezése dolgában, azt nem hagyták jóvá, és nem is terjesztették fel őfelségének jóváhagyásra. Ti. kifogásolták Horthy magatartását a királlyal szemben, amikor ő első ízben járt Magyarországon.

Budaörs után pedig az osztrák királyhú cs. és kir. tengerésztisztek állítólag írásban szólították fel a régi fekete admirális egyenruha, valamint a kamarási jelvény viselésének abbahagyására, mivel arra sem nem méltó, de nem is jogosult.

Horthy Miklós Károly király halála után ezek dacára hordani kezdte a Mária Terézia-nagykeresztjét, és továbbra is viselte a fekete flottakabátot, a kamarási disztinkcióval — ez való tény. Nevezettet ezen gyerekes, kapkodva mentegéző mosakodása után már komolyan sem vehettem, mert teljes hiányát láttam nála egy megfontolt, komoly ítélőképességnek és azon etikai érzésnek, mely férfias gondolkodással és őszinte cselekvésekkel együtt szokott járni. A kormányzói székbe való jutásától kezdve mint mérhetetlen hiúsága által lett lelkiismeretlen környezetének és reá befolyással bíró hitvány egyének eszköze és tehetetlen bábja.

A Mária Terézia-rend körül támadt bonyodalmak és félreértések konfúzus és logikátlan kimagyarázásai után a kor-

mányzó még rátért a következőkre: „Ottót, mint mondják, a feleséged óméltósága akarja behozni, ebből kifolyólag tiltották volna le az osztrákok a vízumát, de azt is beszélük, mintha a trónörökös már itt is rejtőzködne az országban vagy Ausztriában. Én ezt se bánom — mondd meg a grófnőnek, akinek a kezét csókoltatom. Én sokkal nagyobb legitimista vagyok, mint ő maga ezt gondolja, mert hozzájárulok. Jöjjön ő Magyarországra, és addig, míg nagykorú lesz, adjuk Szemrecsányi egri érsekhez, aki jó magyar királyt nevel belőle.”

Itt a kormányzónak szavába vágva közbevettem: a magyar illetékes hatóságok gátolták meg az osztrák követségen feleségem útlevelének kiadását. Vajon kinek az agyában született meg Ottó kir. hercegnek meseregénybe illő hazahozatala, kérdeztem? Erre Horthy csak dadogva egy igen határozatlan választ adott. Utóbb azonban feltalálva magát ismét igen hosszadalmas, de nem is ezen dolgokhoz, sem a panaszaimhoz tartozó fejtegetésekbe bocsátkozott, amelyekben igen fekete színekben festette ki az országot, valamint a nemzet jövőjét, és hangsúlyozta: különösen akkor fogunk az igazi katasztrófa elé nézni, ha a pénzünk Svájcban ismét esni fog, vagy ha a királykérdésről vitatkoznak a parlamentben. Úgy látszik, minden rosszat ezen utóbbira vezetett vissza.

Valóban tükön ültem, amikor ismét ezen frázisokat kellett végighallgatnom, melyeket annyiszor adott elő az államfő. Szavaiban ráismertem azon szabadkőműves trükkre, amelyekkel őt a zsidó és egyéb szabadkőműves tanácsadói maszlagolták (ti. a korona esésével, amelyet gépiesen, szajkó módra visszaad). Székemben hátradúlva a mennyezet díszítéseit néztem osztentatív¹⁹³ mímelve a közömböset. Úgy tűntem fel magamnak, mint egy kisfiú, akit a nagybácsi mindenféle Mikulás-mesékkal és virgáccsal rémítget, ha nem lesz jó és engedelmes.

¹⁹³ — tüntetően, fitogtatva.

Horthy ezután kimerülve egy kis időre szünetet tartott. Úgy látszik, kifogyván a témákból, újabbak után keresett. Ezt a pillanatot kihasználva felugrottam székemről, és távozni szándékoztam. Azonban még meg sem hajthattam magamat, a kormányzó kapacitálni kezdett: „Hát ne menjél, csak nem fogsz elmenni, maradj még egy kicsit, majd elbeszélgetünk. Különben is igen magas állást szántam neked a jövőben” — fejezte ki magát zavartan, várva erre a hatást. Majd megfogva karomat, ámbár ellenkeztem, mégis az íróasztala mellett levő fotóbjbe iparkodott benyomni.

Ezen marasztalás tulajdonképpen azért történt, mert az ötös bizottsággal támadt lovagias ügyek békés elintézésére még nem tudott rávenni. — Főméltóságos uram — fejtettem ki —, drága idejének további igénybevétele igazán felesleges, mert én álláspontomtól (Sávolyt és Nádossyt, vagyis az ötös bizottságot illetően) nem engedhetek. Általában és ezt újból hangoztattam: odiózusak nekem az olyan alattomos egyének, akik hazudnak. Éppen ezért inkább már most távozom.

Ezutáni beszélgetésünk az íróasztalnál már állva folyt tovább. Horthyn is észrevettem az elváltozást, mert már nem a jóakaró buzgó rá- és lebeszélő szerepében szólott hozzám, hanem mint olyan, aki csatát veszített, és ezért szemrehányóan még a következőket mondotta: „Téged rossz társaság vesz körül, azt látom, és azok befolyásolnak” (ezen szavai-ban a már ismertetett Rantzenberger Jenő-féle sürgönynek refrénjeit véltem felismerni).

Azon kérdésemre, kik volnának azok? Előállott gróf Sig-ray Antallal, akivel állítólag sűrűn érintkezem. Horthy ezen megjegyzésére meglehetősen élénken replikáztam: „társadalmi érintkezéseimben is még mindig meg tudtam találni a megfelelő embereket, miután megvan saját felfogásom sok mindenről, így nem hiszem, hogy nevezettek engemet rosszul vagy tévesen tudnának befolyásolni. Úgy Sigrayt, valamint Pallavicini Györgyöt és nevezetteken kívül még több más legitimistát régóta ismerem. Velük jó barátságban

vagyok, de tartom őket legalábbis olyan korrekteknek, mint az ellenpárt bármely férfinak. Hiszen még nem is régen bennfentes és perszóna gráták¹⁹³ voltak nálad itt a kormányzóságon. Vagy pedig azért ártalmasak, mert legitimisták, azután állásfoglalásuk a királykérdésben ugyanaz, mint az államfőé, és a király mellé állottak akkor, mikor öfelsége az országba jött. De ha ezáltal vagy más tettük által is csakugyan hazaárulást vagy hazafiatlanságot követtek el — tessék mindannyiját elítélni. Én az akasztásukat is végignézem. De ha nem vétkeztek, akkor kár volt őket lefogni és bezárni, hogy azután bocsánatkérések és kompromisszumok mellett ismét kiengedjék.

Ne prétendálja¹⁹⁵ tőlem senki azt, hogy én haragudjak valakire másnak a kedvéért, akár Sigrayra, Pallavicinire vagy másokra. Mindenki igyekezzen saját maga erejéből haragját kitölteni azon, akin akarja. Ezentúl nem leszek már az a balek, aki adja a haragost a kommunistákkal és zsidókkal szemben mindaddig, amíg ezen Bethlen-féle rezsim tart, mert a háta mögött összeölelkeznek velük. Jelenleg is én voltam az első, akit Bethlen miattuk feláldozott. Ezt bizonyítja eljárása is, melyet velem szemben tanúsított. Ezek után véget is ért a kihallgatásom — meghajtva magamat távoztam.

Ezen audiencia legalább 2¹/₂ óráig tartott. Kijövet azután Magasháznak is megmondottam a véleményemet azon áldátlan viszonyok fölött, melyeket ő is segített megteremtteni a zlóaljamnál. Mentségül csupán ezeket dadogta: „Hát én nem tehetek róla, azt mondták, hogy lázadás fog kitörni, ha te a zlóaljadat visszakapod.” „Azt ti találtátok ki a titkos társaságban, ürügynek azzal a sok mindenféle képtelen dolgokkal együtt, melyeket a kormányzóval el is hitettek. Szerettem volna én azokat a lázadókat látni és a szemükbe nézni. Ők is akkurát¹⁹⁶ úgy mernének lázadni a dinasztia-

¹⁹⁴ — kegyelt személyek.

¹⁹⁵ — követelje.

¹⁹⁶ — pontosan.

val szemben, mint te mernél. Nem emlékszel? Már egyszer beszéltem neked erről Ostenburg előtt, és megjelöltem azt a helyet, ahol én tégedet megtalálalak, ha Károly király a trónra ül. Ostenburg még ma is tartja a hasát a nevetéstől, ha rágondol.”

III. köt. 322—330. old.

Felajánlkozom Vrangel orosz tábornoknak

Egy levélben, melyet az 1922. év végével Vrangel orosz generálishoz intéztem Belgrádba, neki felajánlottam szolgálataimat a fehéroroszokkal való együttműködésre a bolsevikiek ellen. Kértem őt, ne feledkezzen meg rólam, aki egy egész különítménnyel kész őket támogatni, ha a helyzet egy antibolsevista akcióra már megérett.

Nevezett orosz tábornok abban az időben már Szerbiában tartózkodott, és átmentett fehérorosz hadsereg részint ott, részint Konstantinápolyban kapott menedéket. Lampe orosz ügyvivő és ezredes által köszönte meg Vrangel nemes ajánlatomat, egyúttal engemet arról biztosítva, hogy nem fog rólam megfélelkezni az elértkezett pillanat idején.

Akkoriban igen sok orosz tiszttel álltam összeköttetésben. Pesten éltek: Gallicin herceg, Delamár Ivanyenko (híres konkúrlovas), gróf Hayden, báró Rosen Vlagyimir stb. Valamennyien a cári volt hadseregnek tisztjei. Ezen utóbb nevezettel rokonságban is állottam, miután az ő anyja, szül. Batthyány Margit grófnő, nővére volt az én Felici sógornómnak, Miska bátyám feleségének.

III. köt. 361—362. old.

Ostenburg Gyula ezredessel történt kibékülésem

A kormány választásainak eredményéről, melyek az 1922. év elején értek véget,¹⁹⁷ már beszámoltam. Túlsúlyban jöttek be szabadkirály-választó képviselők. Főleg Andrásy Gyuláék ellen dolgozott a Bethlen-rezsim, minek folytán kibuktak a tisztességesebb elemek, melyek legitimistákból állottak. Ezekkel szemben túlsúlyban szaporodtak meg az ország törvényhozó testületében a rövid eszű és szűklátókörű sovíniszta magyarok, azután a szociáldemokrata liberális népbolondítók, mely utóbbiaknak a száma kb. 25 képviselőre emelkedett.

Mint megírtam, Gömbös Gyula, aki ekkor egy választási diktátor szerepét töltötte be, ezen eredményre iszonyú büszke lett. Örömeiben nem is tett egyebet, csak autón járt-kelt, melyet azután ő maga is megkísérelt vezetni. Azonban csakhamar eltiltották tőle, mert egy öregebb úri asszonyt elgázolt az Irányi utcában.

Kevés híján majdnem beugrasztottak engemet, mert küldöttségileg szándékoztak felkérni a kecskeméti város mandátumáért történő jelölésre. Azonban nem éreztem akkor ilyesmihez kedvet, azonkívül Héjjas Iván is igen lebeszélte erről — talán nem minden szándék nélkül. Pedig ügyeimre való tekintettel a parlamentbe való bejutásomat okvetlen meg kellett volna kísérelni. Ezzel azután interpelláció tárgyává tehettem volna mindazon jogtalanságokat, amelyeket velem szemben elkövettek. Tényleg nagyon hibáztam, mert ebben a ciklusban egy népszerű ember könnyen szerezhette képviselőiséget, miután akkor még a hatalom részéről nem folyt annyira a vesztegetés, azután a terror, mint később, az 1927.¹⁹⁸ évi választások alatt.

¹⁹⁷ A képviselőházi választásokat 1922 május végén és június elején tartották meg. A választásokon az Egységes Párt a leadott szavazatok 45,4 százalékát kapta meg. Ezzel 143 mandátumot biztosított magának, ami az összmandátumok 58,4 százalékát jelentette.

¹⁹⁸ Helyesen: 1926 december.

Az 1922. év nyarának elején szabadult ki fogságából Ostenburg Gyula őrnagy,¹⁹⁸ akit voltaképpen megilletett az ezredesi cím, miután Károly király utolsó ittléte alatt őt ezen rangra előléptette, mely címet és disztinkciót azonban sem Horthy, sem pedig a Bethlen-kormány nem ismert el, mivel az összkormány által nem volt ellenjegyezve.

Ostenburg kiszabadítása érdekében nálam járt özv. Eszterházy Jánosné grófné, szül. gr. Tarnovszky Etusa még 1921 decemberében. Nevezett leányát, Eszterházy Lulu grófnőt Ostenburg jegyezte el, akit a csehek 1922-ben lefogtak egy őt kompromittáló csehellenes levél alapján, melyet Pozsonyban az ottani detektívek a zsebéből kiloptak. Ezen ügyből kifolyólag a cseh bíróság őt 1½ évi fogházra ítélte. Eljegyzése Ostenburggal pedig széjjelment, mivel egyrészt ezen utóbbi első felesége tőle válni nem akart, másrészt pedig azért, mert Ostenburg az öreg Eszterházy néval, a leány anyjával folytatott viszonyt, és annak Mádon fekvő szőlejét kezelte — ahol vele együtt lakott.

Ez az özvegy Eszterházy né, ámbár még elég csinos és lelkes honleány, de nem volt okos, kitartó híve volt a császári háznak. Eljött a Szentkirályi utcai lakásomra 1921. év végével, amikor Ostenburg még a Margit körúti katonai fogházban őriztetett. Kérte segítségemet a leendőbeli vejének a fogságból való kiszabadítására vagy annak enyhítése dolgában, amennyiben tegyék őt megbetegedése miatt egy szanatóriumba.

Eszterházy nének ezen kérésére kereken kijelentettem: igen sajnálom, de nem tehetem, mert éppen Ostenburg Gyula volt az, aki velem szemben nem járt el mint gentleman, miután ígéreteivel ellentétben a hátam mögött mégis királypuccsot szervezett, amely nemcsak balul ütött ki, de azzal igen sokat ártott úgy az irredentának, valamint az országnak. Ezen túlmenően különben sem szólhatnék érdekében, mivel azzal a maffiával — mely jelenleg igen meg-

¹⁹⁸ Ostenburg-Moravek Gyulát a második királypuccs után, 1921 októberében letartóztatták. 1922 januárjáig volt fogságban.

erősödött az ő szerencsétlen kimenetelű és meggondolatlanul megszervezett puccskísérlete által — én sehogy sem állok.

Eszterházyné, aki a királykérdést illetőleg igen elfogultnak bizonyult, hozzá pedig nem is volt igen okos asszony, ezt belátni nem tudta. Ostenburg cselekedeteiben hőstetteket látott, ezért lakásomból igen felindulva távozott, maga után becsapva az ajtót. Én hagytam és nem bántam, gondolván: majd jöttök ti még hozzám másképpen is.

Eszterházynénak és a legitimistáknak mégis sikerült Ostenburgot a János-szanatóriumba mint foglyot elhelyezni. Ő mégis jóval később szabadult ki, mint a többi politikai kollégái, akik ugyancsak a puccsból kifolyólag lettek bezárva.

A legfelsőbb honvédtörvényszék akkori elnöke, Bartha Lajos altábornagy, igen derék, öntudatos, császárhű, régi katona Horthynál történt kihallgatásán kijelentette: hogy ő mint a legfelsőbb honvédszék elnöke, állásáról leköszön, mert nem írja alá azt az ítéletet, amit Nagy Pálék, azután néhány buzgó stréber hadbíró gyártott azon katonák és tisztek részére, akik a koronás királyuk mellé állottak akkor, amikor az az országba visszajött. Úgy is történt, Bartha nyugdíjba ment, azonban a hadsereg-főpénztáros sem merte az ügyet felsőbb tárgyalásra vinni, hanem inkább Ostenburgtól egy általa aláírt reverzálist vettek, melynek értelmében szabadon engedik, de kötelezi magát passzív magatartásra, és sem újságban, sem a nyilvánosság előtt a puccsra vonatkozóan nem nyilatkozik. Nevezettnek később szemére is vettem ezen magatartását, mert enélkül is kényszerítve lettek volna őt szabadlábba helyezni. Talán azért, mert igen meg volt törve, vagy talán hitt azokban a fenyegetésekben, amelyekkel láb alól való eltevését helyezte a maffia kilátásba.

Bethlennek a titkos társasággal operáló rendszerét jellemezte a gyávaság, az inkonzekvencia és a törvénytelenségnek ötletszerű alkalmazása. Egy konszolidált, erős, öntudatos kormány, melynek nincsen mit rejtgetni, és amelyik

egyenes és céltudatos utakon jár, ilyen kompromisszumokat vádlottakkal nem köthet, mert az ilyennel szegénységi bizonyítványt állít ki önnönmagáról. Vagy bűnös valaki, mert vétkezett — vagy nem. Legutolsó kihallgatásom alkalmával ilyen dolgokra Horthynak figyelmét felhívtam.

Ostenburg, amint visszanyerte szabadságát, két volt tisztjét: Kunéry Gábor és Speller szdosokat elküldte hozzám — nincsen ellenemre, ha ő felkeres? Kijelentettem: szívesen várom, miután a történeteken úgysem segíthetünk, ha egymásra haragszunk és gyűlölködünk. Egyúttal átadtam a két szdosnak azon memorandumot, amelyet 1921. évben az ötös bizottság részére készítettem el, és melyben szó esik úgy a felkelésnél, valamint a királypuccskor történt eseményekről kapcsolatosan Ostenburg magatartásáról is. És kértem, olvassa át, és ha az abban foglaltak a valóságnak megfelelőnek — jöjjön el.

Ostenburg el is jött lakásomra. A viszontlátás eleinte meglehetősen feszes volt, különben is utoljára őt 1921 október közepén láttam, amikor Sopronban nála jártam az Ausztriába történő betörés miatt, amelyről naplómban részletesebben megemlékeztem.

Az általa és társai által rendezett királypuccsra vonatkozóan is feltártam előtte álláspontomat. Ti. a század legnagyobb szamárságának és könnyelműségének minősítettem azon módot, amellyel azt végbevitték. Úgy látszik, belátta, mert restelkedve említette azokat, akiktől csak ígéreteket kapott — de nem állottak melléje. Én egy Lehár által rögtönzött, igazi, ügyetlen, vk. konjunktúrastíklinek jellemeztem, aki ezzel csupán minden előrelátás és a következmények megfontolása nélkül vabankot játszott.

Később azután mégis felmelegedtünk, és az akkor történetek felett sokáig elbeszélgettünk, Ostenburg talán túlzottan és szépítve adta elő nekem a dolgokat, mert nagyítani mindig szeretett, azért mégis sok érdekes dolgot tudtam meg tőle, amit egyébként naplóm többi részeiben már leírtam.

Felemlítettem többek között Bánó esetét is, akit Károly

királyra történő hűségeskü megtagadása esetén csapatai főbelövással fenyegették volna meg. Azután Toókos Gyulára szintén kiadta volna az agyonlövetési parancsot, amikor őt Budaórsnél elfogták. Ostenburg nevetve mindezeket meséknek nyilvánította. Azonban felhördült mérgesen — megtorlást és bosszút esküdött, majd ha eljön az ideje —, amikor elmondottam neki figyelmeztetésképpen Gömbös által róla terjesztett híreket, mintha őt a királypuccs leveretése után Tatatóváros közelében egy Eszterházy-szőlőnek pincéjében hordó alatt elbújva találta volna meg a csendőrség.

Ostenburgnak ezen dühös kifakadásával ezen róla terjesztett hírek cáfolatát el is hittem, és meg voltam győződve azon bizonyos Gömbös-féle klikktől származó, aljas eszközökkel úzótt becsületeabló hadjáratról, melyet másokkal szemben hasonlóan alkalmaztak, miként velem. Máskülönbem nem is békültem volna ki Ostenburggal, akitől ezek után barátságban váltam el, és ezentúl sűrűbben érintkeztünk egymással.

Az 1922. év végével már igen elmérgesedett a viszony köztem és a hivatalos katonai, valamint polgári hatóságok vezető embereivel. Ezen utóbbiak vagy az Etelközi Szövetség titkos társaságához tartoztak már akkor, vagy pedig ennek befolyása alatt állottak. Ezért főleg konjunktúrából vakon engedelmeskedve elkövettek hátrányomra mindenféle szabálytalanságokat, melyeket jövőjükre és előrejutásukra való tekintettel a maffia tőlük megkövetelt.

Lovagias ügyek végtelen sorozata, a feljelentések, azután perakták halmaza által ügyeim igen összekúszálódtak, amit ellenfeleim szándékosan követtek el és rendezték így, mert az efféle zavarosban és dzsungelben otthon érezték azután magukat.

A nyugat-magyarországi irredentának 1921-ben történt leszerelése után máris foglalkoztam a felkelő tábornak tartós megszervezésére, melyhez azonban véleményem szerint egy jelvény is szükségessé vált. Az akkori évek azonban nem kínáltak alkalmasnak, és várnom kellett évekg,

amíg az ellentétek a karlisták és antikarlisták között elsimulnak, és a különféle politikai hullámok némileg lecsillapodnak. Amikor az Ostenburg- és a Prónay-féle különítmény megmaradt tagjai egymást megértették, és feltámadt náluk a bajtársias együttműködés újból, csak ezután fogtam hozzá régi tervem és elgondolásom megvalósításához.

III. köt. 377—382. old.

NÉVMUTATÓ*

Abonyi Andor — ezredes. — 62, 190

Abrahám Dezső, Pattantyús — (*1875) ügyvéd, függetlenségi párti képviselő; Károlyi Mihály kormányának igazságügyi államtitkára, a második szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnöke, majd a Huszár-kormány belügyi államtitkára. Később visszavonult a politikai élettől. — 74, 79, 81, 96, 97, 122

Almássy Denise — grófnő, Tisza István miniszterelnök unokahúga. — 212, 213

Almássy János — földbirtokos. — 272

Almássy László — repülőfőhadnagy. — 240, 241

Andrássy Gyula — (1860—1929) gróf, nagybirtokos, legitimista politikus, 1906-tól 1910-ig belügyminiszter, 1918. október 24-től november 5-ig az Osztrák—Magyar Monarchia külügyminisztere, a Tanácsköztársaság idején a bécsi ellenforradalmi komité egyik vezetője. A titkos legitimista vezérkar egyik tagja, majd a Friedrich-párt elnöke. — 169, 195, 197, 235, 337, 342

Apáthy László — százados, a Prónay-különítmény tagja, a burgenlandi bandaharcok egyik vezetője. — 210, 218, 271

Apor Sámuel — báró, ezredes. — 57

Apostolovits (Apostolovics, Aposztolovics) Sándor — főhadnagy, a Prónay-különítmény 2. tiszti szakaszának tagja. — 114, 118, 164

Apponyi Albert — (1846—1933) gróf, nagybirtokos, 1901-ben a képviselőház elnöke, majd 1906-tól 1910-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter. Legitimista politikus; 1920-ban a párizsi béketárgyalásokon a magyar delegáció vezetője. — 169, 175, 176, 195—197, 235, 331

Aquaviva — a Tanácsköztársaság idején Szegeden tartózkodó francia politikai rendőrség prefektusa. — 80, 85

Árpássi — a Prónay-különítmény egyik áldozata. — 90—92

* Az egyes nevek Prónay feljegyzéseiben szereplő változatait a név után zárójelben tüntettük fel. A dőlt számok a jegyzetek szövegére utalnak.

- Asboth István* — ezredes. — 212
- Axelrod (Axelroth) Tóbia* — Münchenben élő orosz szocialista, a Bajor Tanácsköztársaság helyettes pénzügyi népbiztosa. — 141
- Babarczy Jenő* — báró, különítmény-parancsnok. — 215
- Bachó István* — százados, a Prónay-különítmény és az Etelközi Szövetség tagja, a burgenlandi „felkelés” egyik vezetője. — 296, 298, 310, 311, 323
- Bacsó Béla* — újságíró, a „Népszava” munkatársa. 1920. február 17-én az Ostenburg-különítmény tisztjei Somogyi Bélával együtt elhurcolták és meggyilkolták. — 11, 44, 170, 171, 173, 174, 260, 276
- Balassa István* — alhadnagy, a Prónay-különítmény 2. tiszti szakaszának tagja. — 35, 130, 134, 135, 146, 160, 223
- Balla Aladár* — (1867—1935) főispán, a második szegedi ellenforradalmi kormány belügyminisztere, képviselő. — 74, 79, 122
- Balla József* — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 223, 224
- Balogh Ferenc* — hadapród, Prónay bizalmas embere, az izsáki és orgoványi vérengzések egyik szervezője. — 306
- Bánffy Miklós* — (1873—1951) gróf, erdélyi nagybirtokos, képviselő, majd főispán. 1921. április 14-től 1922. december 19-ig a Bethlen-kormány külügyminisztere. — 193, 209, 234, 282, 298, 300, 302
- Bánhidya Simon* — százados. — 56, 57
- Bánó Kálmán* — vitéz, alezredes, később altábornagy. — 86, 87, 245, 255, 314, 315, 316, 334, 345
- Barcsay Andor* — 1919. július 15-től augusztus 13-ig a szegedi ellenforradalmi kormány propaganda-bizottságának elnöke, országgyűlési képviselő, — 73
- Bárdoss Béla* — a Prónay-különítmény tisztje, a Lajtabánság igazságügyi előadója, a harmincas évek végén őrnagy. — 271
- Bársony Elemér* — az aradi ellenforradalmi kormány népjóléti minisztere, a szegedi ellenforradalmi kormány népjóléti államtitkára. — 73
- Bartha Abel (Béla)* — az aradi ellenforradalmi kormány belügyminisztere. — 63, 73, 74, 97
- Bartha Albert (Béla)* — 1918. november 9-től december 12-ig a Károlyi-kormány hadügyminisztere. — 58
- Bartha Lajos* — altábornagy, a Ludovika Akadémia parancsnoka, a Legfelsőbb Honvédtörvényszék elnöke. — 344
- Bartha Richárd* — igazságügyminisztériumi tisztviselő, 1920-tól Horthy polgári kabinetirodájának vezetője. — 190, 231
- Barthal Aurél* — Tolna megyei földbirtokos, főispán. — 88

Batthyányi Margit — grófnő. — 341

Bauer — tüzérhadnagy. — 108

Bauer, Max (Otto) — német vezérkari ezredes, jobboldali politikus, a Kapp-puccs egyik szervezője, Ludendorff megbízottja a magyar szélsőjobboldalnál. — 48, 199, 200—205, 207, 208, 210, 225

Beleznay András — szolnoki főszolgabíró, majd rövid ideig Horthy polgári kabinetirodájának főnöke. — 190, 230, 231

Belitska (Belicska) Sándor — 1918-ban a monarchia keleti hadseregének vezérkari főnöke, a Károlyi-kormány idején hadseregfőparancsnok, később tagja a szegedi ellenforradalmi kormánynak. 1920 decemberétől 1923 júniusáig hadügyminiszter, majd Magyarország varsói követe. — 79, 193, 234, 248, 252, 253, 257, 258, 260, 264, 266—268, 297, 301, 314, 316, 318, 319, 322

Benárd Agoston — (*1880) orvos, a keresztényszocialista mozgalom egyik vezetője, 1920 márciusától 1921 áprilisáig munkatügyi és népjóléti miniszter, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője. — 224

Beniczky Ödön — (1878—1931) 1919 szeptemberétől 1920 márciusáig belügyminiszter, a titkos legitimista vezérkar egyik tagja. — 12, 17, 99, 134, 136, 175, 195, 235, 236, 237, 238, 251, 256, 260, 262

Bernátsky (Bernáczy) Kornél — tábornok, a szegedi ellenforradalmi kormány hadseregének hadosztályparancsnoka. — 78, 120, 122—124

Berzeviczy Béla (Albert) — tábornok, körletparancsnok, majd Horthy hadseregének vezérkari főnöke. — 170, 176, 179, 190, 227, 242, 252

Bethlen István — (1874—1947) gróf, erdélyi nagybirtokos, az első világháború előtt és alatt képviselő, a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának megalapítója. A Tanácsköztársaság idején a bécsi Antibolszevista Comité fő szervezője és vezetője, 1921. április 14-től 1931. augusztus 24-ig Magyarország miniszterelnöke. A 30-as évek második felétől a konzervatív ellenzék egyik vezetője. — 13, 14, 16, 17, 19, 23, 26, 41, 44—47, 49, 85, 99, 189, 193, 194, 209, 211, 217, 221, 224, 230—234, 236, 237, 246—253, 255—258, 260, 262, 265—268, 279, 282, 286, 293, 295, 298, 300, 302, 304, 319, 320, 323, 325, 326, 329, 334, 340, 342—344

Bethlen Istvánné sz. Mocsonyi Margit — 46, 193

Betrix — ezredes, Szeged francia városparancsnoka. — 66

Bibó Dénes — hadnagy, majd főhadnagy, a Prónay-különítmény 2. szakaszának tagja, Prónay bizalmas embere, az egyik legkegyetlenebb fehérterrorista. — 12, 33, 34, 48, 91, 92, 107, 108, 136, 157, 173, 177, 184, 186

Binder Ferenc — 180

Bleyer Jakab — (1874—1933) egyetemi tanár, legitimista politikus, nemzeti kisebbségi miniszter, képviselő. — 123

Bobula Titusz — építész. — 210

Bodó István — a Tisza-per egyik vádlottja. — 211

Bognár József — a Prónay-különítmény tisztje. — 112, 223

Bogya János — jogász, diplomata; a Tanácsköztársaság idején a szegedi ellenforradalmi kormány mellett működik, később országgyűlési képviselő. — 81, 276

Bogyai Ferenc — kaposvári ellenforradalmár. — 125

Bogyai Szilárd — kaposvári ellenforradalmár. — 125

Bolgár Elek — (1883—1955) diplomata és történész. Fiatal korában mint hírlapíró kapcsolódik be a munkásmozgalomba. A Tanácsköztársaság idején Magyarország bécsi követe, majd külügyi népbiztos-helyettes. Emigrál. A rosztovi egyetem tanára. 1945 után magyar külügyi államtitkár, prágai, később londoni követ; élete végén egyetemi tanár. — 81

Bonaparte, Napóleon — 242

Bóné Ferenc — somogy-csurgói szolgabíró. — 130

Bónis Arkangyal (páter Bónis) — ferencrendi szerzetes, a tisztí különítmények papja, az Etelközi Szövetség egyik szervezője. — 210, 224, 226, 274, 278, 282, 296—298, 301, 302

Bornemissza Gyula — báró, az aradi ellenforradalmi kormány külügyminisztere, a szegedi ellenforradalmi kormány külügyi államtitkára. — 73

Böhm Vilmos — (1880—1949) műszerész, a Magyarországi Vas- és Fémmunkások Országos Szövetségének titkára, az SZDP vezetőségének tagja, a polgári demokratikus kormány hadügyminisztere. A Tanácsköztársaság idején hadügyi népbiztos, a Vörös Hadsereg főparancsnoka. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrál, 1945-ben tér haza; 1948-ban szembe fordul a két munkáspárt egyesülésével. — 44, 58—60, 99, 141, 154, 155, 156

Brandorfer (Bardorfer, Bárdofer) Antal — osztrák százados, majd vámtiszt Magyarországon. — 186, 187, 188

Brandorfer Antalné — 188

Brandt — osztrák rendőrtanácsos. — 145

Braun Géza — százados, likörgyáros, az Etelközi Szövetség tagja. — 309

Brokeschné — Prónay egyik kaposvári informátora. — 125

Brüll Gyula — 141

Budaházy Miklós — különítményes tiszt, a Csehszlovákia ellen tervezett támadás egyik vezetője, a burgenlandi „felkelők” egyik parancsnoka. — 210, 224, 226, 228, 274, 282

Budaváry László — nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesületének alelnöke. — 328

Bugoïn, Leonard — báró, osztrák földbirtokos. — 154

Bugyonnij (Budienni), Sz. M. — (1883—) a polgárháború hőse, a Szovjetunió marsallja. — 217, 218, 223

Burián István — báró, 1915—1916-ban és 1918-ban az Osztrák—Magyar Monarchia külügyminisztere. — 166

Cavaignac, Louis-Eugène — (1802—1857) francia tábornok, a párizsi proletariátus 1848 júniusi felkelésének elnyomója. — 6

Charpy, Charles — francia tábornok, szegedi városparancsnok. — 80, 90, 97

Cicatricis (Cicatricisz) Miklós — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 162

Clemenceau, Georges — francia államférfi, 1917-től 1920-ig miniszterelnök, a Párizs környéki béketárgyalásokon Franciaország képviselője. — 26

Clerk, Sir George Russel — angol diplomata, 1919 október végén az antant megbízásából Magyarországra jött és közreműködött az ellenforradalmi pártok átmeneti koncentrációs kormányának megalkotásában. — 219

Collini, Giovanni — kalandor, spicli, Prónay által felbérelt orgyilkos. — 34, 48, 184, 185

Colowrat — gróf. — 53

Crouy Péter — gróf, főhadnagy, a Prónay-különítmény 2. tiszt szakaszának tagja. — 59

Czenkovics Dénes — főhadnagy, az Ostenburg-különítmény tagja. — 173, 276

Czirfusz Ödön — főhadnagy, a Prónay-különítmény gazdasági főnöke. — 162, 229

Csáky Károly — gróf, altábornagy, 1923-tól 1929-ig honvédelmi miniszter. — 326

Csáky Zsigmond — gróf, altábornagy, a csendőrség felügyelője. — 190, 231

Csekonics Endre — gróf, dunántúli nagybirtokos, főasztalnokmester, felsőházi tag. — 39, 116

Csilléry András — orvos, a Peidl-kormány elleni puccs egyik vezetője. 1919. augusztus 6-tól november 24-ig népjóléti és munkaügyi

miniszter, a Fehér Ház nevű titkos ellenforradalmi szervezet egyik vezetője. A Magyar Orvosok Nemzeti Egyesületének (MONE) alapítója, országgyűlési képviselő, a Wolff-párt elnöke. — 26, 123

Csomor — 56

Csuvara Mihály (álneve: Marabu) — Prónaynak a kommunisták ellen fölhasznált egyik provokátora és kéme. — 48, 134, 135, 146, 155, 157, 158, 160, 184

Dáni Balázs (Dány) — altábornagy, a Tanácsköztársaság megdöntése után a budapesti karhatalmi alakulatok főparancsnoka, később felsőházi tag. — 190

Dáni Béla — altábornagy. — 190

Dankel — osztrák vezérezredes. — 337

Delamár, Ivanyenko — Budapestre emigrált orosz gárdatiszt. — 341

Denk Gusztáv (Ágoston) — tüzérszázados, a Prónay-különítmény 3. tiszti szakaszának parancsnoka, később Horthy katonai kabinetirodájának főnöke, lovassági tábornok. — 72, 101, 102, 112, 161

Désán Benő — ezredes, az Etelközi Szövetség egyik vezetője. — 322

Déván István — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 177

Diendorfer Miksa — ezredes, a szegedi MOVE elnöke. — 71, 78, 120, 124, 181

Dietrich, Walter — alhadnagy, a Prónay-különítmény 3. tiszti szakaszának tagja. — 135, 136, 138, 156, 182

Diner (Diener)-Dénes József — (1859—1937) szociáldemokrata publicista, szociológus. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrációban él. — 144

Doboly Lajos — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 251

Domsa Sándor — tartalékos főhadnagy, a Tanácsköztársaság idején összekötő a szegedi ellenforradalmi kormány és a budapesti ellenforradalmárok között. — 89

Dorisits (Dorisics) Dezső — ítéletáblai bíró. — 230

Döhmael (Dömei) Frigyes — bajor ellenforradalmár. — 210

Döme László — százados. — 272

Dömötör Mihály — (*1875) ügyvéd, a szegedi ellenforradalmi kormány népjóléti és munkaügyi minisztere. 1920. április 19-től július 19-ig belügyminiszter. — 189

Drasche Lázár Alfréd — (*1870) író, a miniszterelnökség elnöki osztályának vezetője; 1918-tól 1923-ig a Külügyminisztériumban teljesít szolgálatot; a magyar kormány nevében aláírja a trianoni békeszerződést. — 224

Draskovics Pál — gróf, dunántúli nagybirtokos. — 272

Dreher Jenő — sörgyáros. — 137

Dulics József — százados. — 86

Ebert, Friedrich — (1871—1925) német jobboldali szociáldemokrata, 1918-ban miniszterelnök, 1919-től 1925-ig köztársasági elnök. A forradalmi mozgalmak elleni harc egyik vezetője. — 199

Eckhardt Tibor — (*1888) a szegedi ellenforradalmi kormány sajtófőnöke. A Tanácsköztársaság megdöntése után összekötő a fővezérség és a Külügyminisztérium között, majd a vezérkar külpolitikai osztályának vezetője; Teleki Pál miniszterelnöksége idején a miniszterelnökségi sajtóosztály vezetője. Az Etelközi Szövetség egyik alapítója, az Ébredő Magyarok Egyesületének elnöke. 1931-től 1941-ig a Független Kisgazdapárt egyik vezetője. 1941-ben a kormány megbízásából az Egyesült Államokba emigrál. — 4, 70, 73, 77, 78, 200, 256, 307

Erhardt, Hermann — (1881—) német tengerésziszt, ellenforradalmi különítmény parancsnoka, a Kapp-puccs egyik vezetője. — 199, 200, 201

Escherich, Georg — bajor ellenforradalmi szervezet alapítója. — 206

Eszterházy Jánosné sz. Tarnovszky Etusa — grófnő, nagybirtokos. — 48, 254, 343, 344

Eszterházy Lulu — grófnő, Eszterházy Jánosné leánya. — 282, 343

Eszterházy Pál — herceg, dunántúli nagybirtokos. — 272, 273

Faber Rezső (Fáber Rudolf) — főhadnagy, a Prónay-különítmény 2. tiszti szakaszának tagja, a bankgassei pénzrablás egyik tettese. — 81, 82, 90, 136, 182, 183, 203, 205

Fábián Béla — ügyvéd, Vázsonyi Vilmos bizalmi embere, a Demokrata Párt tagja, országgyűlési képviselő; 1956 után szélsőségesen uszító emigráns az Egyesült Államokban. — 195

Falböck Zoltán — főhadnagy, a Prónay-különítmény 3. tiszti szakaszának tagja, az I. sz. szegedi vadászszázalaj 3. századának parancsnoka. — 164, 258, 305

Feilitzsch Berthold — (*1867) báró, nagybirtokos, az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának feje, az 1944. évi nyilas felsőház elnöke. — 232, 281, 322, 323

Fenyő Andor — mérnök, a Tanácsköztársaság bécsi megbízottja. — 81

Ferenczy Tibor — ezredes, a komáromi Radetzky-huszárok parancsnoka. — 62

Ferrario — olasz tábornok, az antant megbízottja. — 270

Fessler Antal — százados. — 157

Festetich Sándor — (*1882) földbirtokos, 1918. december 30-tól 1919. január 18-ig hadügyminiszter; később képviselő, 1935-től nyílas programmal. — 58

Fischer Lajos, Keresztes — 1919-ben vezérkari százados, később tábornok, a kormányzó katonai irodájának vezetője. — 100, 190, 193, 214, 216

Fleckenstein — detektívfelügyelő. — 118

Förster Lajos — huszárfőhadnagy, később kunszentmiklósi főszol-gabíró, Prónay bizalmas embere. — 77, 78, 286, 293, 306

Franchet D'Esperey, Louis Félix — (1856—1942) Franciaország marsallja, 1918-ban az antant balkáni hadseregének főparancsnoka, 1918. november 13-án az antant képviselőtében fegyverszünetet köt Magyarországgal. — 99

Francia Kiss Mihály — kecskeméti kulák, a kecskeméti ellenforradalmi vérengzések egyik vezetője, később a Prónay-különítmény tagja. — 11, 48, 88, 150, 187, 251, 262

Frank — Bécsbe szökött horvát ellenforradalmár. — 134

Friedrich István — (*1883) gépgyáros, a polgári demokratikus kormány hadügyi államtitkára. A Tanácsköztársaság idején a Fehér Ház nevű illegális ellenforradalmi szervezet vezetője. 1919. augusztus 6-án a szakszervezeti kormányt puccs útján megdönti; 1919. augusztus 7—november 25. között miniszterelnök, majd 1920 márciusig hadügyminiszter; később képviselő, legitimista programmal. — 44, 58, 120, 122, 123, 149, 179, 211—214, 219, 262, 269, 270, 275, 279

Frühwirt — énekes. — 154

Füleky Dezső — vitéz, 1920-ban az Etelközi Szövetség vezetőségi tagja, 1939-től tábornok. — 322

Gábor Andor — (1884—1953) kommunista fró, szerkesztő. A Tanácsköztársaság idején a Közoktatásügyi Népbiztosságon dolgozik; a Tanácsköztársaság megdöntése után emigrál, s mint a KMP legismertebb publicistája írja a Horthy-rendszert leleplező „Bécsi levelek”-et. A felszabadulás után több kommunista lap szerkesztője. — 28, 50

Galba Vince — szolgabíró. — 271

Galliard (Galliaris) — ügyvéd, emigrált horvát ellenforradalmár. — 134, 136

Gallicin — herceg, orosz emigráns, a volt cári hadsereg tisztje. — 341

Gamelin, Maurice Gustave — francia tábornok, az antant megbízottja. Később vezérkari főnök, majd 1940-ben a francia szárazföldi haderők parancsnoka. — 220

Garami Ernő — (1876—1935) műszerész, 1898-tól az SZDP egyik vezetője, az SZDP opportunistá politikájának irányítója, a „Nép-szava” szerkesztője, majd a polgári demokratikus kormány kereskedelemügyi minisztere. A Tanácsköztársaság kikiáltása után emigrál, aktív szerepet játszik az ellenforradalmi szervezkedésben. A Tanácsköztársaság megdöntése után hazatér, az SZDP megbízásából részt vesz a Clerk-féle tárgyalásokon. Ezután emigrál, a 20-as évek végén azonban visszatér Magyarországra, részt vesz az SZDP munkájában, majd ismét emigrál. — 101, 219, 264

Garbai Sándor — (1879—1947) kőműves, az építőmunkások szak-szervezetének elnöke, a Szociáldemokrata Párt centrumának egyik vezetője. A Tanácsköztársaság idején a Kormányzótanács elnöke. A Peidl-kormányban közoktatásügyi miniszter; annak megdöntése után emigrál. — 101

Gartouse — a Szegeden tartózkodó francia hadsereg katonai rendőrségének tagja. — 80

Geher Gyula — százados, a MOVE elnökjelöltje. — 59

Geistlinger — evangélikus pap. — 271

Gemeinhardt Márton — temesvári építész, Károlyi Gyula aradi és szegedi ellenforradalmi kormányainak közéleti államtitkára. — 73

Giczey György — tüzérszázados, a Prónay-különítmény 2. tiszti szakaszának parancsnoka, az Etelközi Szövetség egyik szervezője. 1937-től alezredes. — 35, 72, 78, 81, 101, 109—111, 205, 307

Glattfelder Gyula — rk. pap, a papnevelő intézet tanulmányi főnöke; 1911-től csanádi püspök, majd kalocsai érsek, a felsőház tagja. — 96

Gorton, Reginald — angol tábornok, a magyarországi angol katonai misszió vezetője, a Szövetségek Közi Katonai Misszió tagja. — 270

Gosset — angol katonai attasé Budapesten. — 215, 216

Gömbös Gyula — (1886—1936) katonatiszt, fasiszta politikus. 1919-ben a MOVE elnöke, a Tanácsköztársaság idején a bécsi ellenforradalmi komité tagja. A szegedi ellenforradalmi kormány hadügyi államtitkára, az Etelközi Szövetség egyik szervezője, 1922-ben az Egységes Párt ügyvezető alelnöke, 1923-ban a Fajvédő Párt megalapítója. 1928-ban visszatér a kormánypártba, 1928-ban hadügyi államtitkár, 1929-ben hadügyminiszter, 1932-től 1936-ig miniszterelnök. — 4, 7, 8, 18, 19, 21, 22, 26, 36, 43, 46, 48, 49, 58—60, 67—70, 73, 77, 78, 86, 89, 92, 96—100, 141, 175, 180, 188, 189, 193, 197, 200, 202, 210, 214, 219; 233; 239, 241, 242, 246, 254; 256, 260; 263, 276, 277, 280; 282, 303; 304; 306; 307; 309, 316, 324, 327, 342, 346

Gömbös Gyuláné sz. Reichert Margit — 92, 96, 98, 238

Gömbös János — főhadnagy, Gömbös Gyula testvéröccse, a Pró-nay-különítmény tagja. — 101, 102

Gömbös, jákfai — szentmihályi kecsmáros. — 303

Göndör Ferenc — (*1885) jobboldali szociáldemokrata, a Tanács-köztársaság idején a Budapesti Munkástanács tagja. A Tanácsköz-társaság megdöntése után emigrál. „Az Ember” című hetilap szer-kesztője. — 141, 144

Görgey György — százados, az Etelközi Szövetség egyik szerve-zője, Horthy szárnysegédje, 1927-től ezredes, a testőrség parancsnoka. — 65, 76, 238, 240, 254, 260, 307, 309, 311, 314

Görgey József — (*1886) vitéz, hárszázados, 1926-tól országgyűlési képviselő. — 65, 134, 238, 307

Görgey Miklós — ezredes. — 191

Gratz Gusztáv — (1875—1946) 1913-tól 1918-ig a GYOSZ ügyvezető igazgatója, 1917-ben az Eszterházy-kormány pénzügyminisztere, a Tanácsköztársaság idején a bécsi ellenforradalmi komité tagja. 1919 októbertől 1921 januárig Magyarország bécsi követe, 1921 januártól áprilisig külügyminiszter; legitimista politikus, 1926-tól országgyű-fülési képviselő. — 37, 336

Grimmenstein — báró, osztrák lovassági tiszt. — 272

Gyarmathy János — katolikus pap, az Etelközi Szövetség tagja, Horthy Miklósné gyóntatója. — 193, 214, 241, 242, 246, 307

Györfly Bengyel Sándor — (1886—1942) katonatiszt, a magyar Vö-rös Hadsereg 6. hadosztályának vezérkari főnöke. Később tábornok, a honvédelmi miniszter helyettese. 1941—1942-ben közellátási mi-niszter. — 191

Györy Lóránd — 1919. augusztus 7—15. között az első Friedrich-kormány földművelésügyi minisztere. — 123

Habsburg Albrecht — (*1897) királyi herceg, Habsburg Frigyes ki-rályi herceg fia, katonatiszt. Az 1920-as években egyes szélsőjobb-oldali körök királyjelöltje. Később felsőházi tag, majd a hitleri Né-metország politikájának magyarországi exponense. — 47, 48, 97, 129, 169, 198, 222, 223, 232, 233, 237

Habsburg Ferenc Ferdinánd — (1863—1914) főherceg, az Osztrák—Magyar Monarchia trónörököse. — 67

Habsburg (I.) Ferenc József — (1830—1916) Ausztria császára és Magyarország királya. — 190

Habsburg Frigyes — (1856—1936) királyi herceg, az első világhá-boruban a monarchia haderejének főparancsnoka. — 47, 118, 198

Habsburg József — (1872—1962) királyi herceg, 1918 október végén Habsburg IV. Károly megbízásából kinevezi Károlyi Mihály kormá-

nyát. 1917. augusztus 7-én, a Peidl-kormány eltávolítása után, az ország kormányzójának nyilvánítja magát és kinevezi a Friedrich-kormányt. A kisantant államai és Franciaország követelésére lemond. — 11, 47, 98, 114, 120, 122—125, 129, 132, 161

Habsburg (IV.) Károly — (1887—1922) 1916. november 21-től Ausztria császára és Magyarország királya. 1918. október 30-án Ausztriában detronizálják, november 13-án lemond a magyar trónról. Svájcba költözik, ahonnan két alkalommal, 1921 máciusában és októberében visszatér Magyarországra, hogy puccs útján elfoglalja a trónt. Mindkét kísérlete kudarcba fullad. Az antant hatalmak Madeira szigetét jelölik ki lakhelyéül, ahol hirtelen meghal. — 18, 40, 49, 53, 54, 127—129, 166, 167, 169, 198, 237, 238, 240—243, 245, 277, 281, 297, 299, 314, 315, 331, 334, 337, 340, 341, 343—345

Habsburg Ottó — (*1912) IV. Károly fia, 1919—1920-ban a legitímisták egyik csoportjának jelöltje a magyar trónra. — 338

Hajós Jenő — követségi tanácsos, egyik szervezője az 1919. május 2-i bécsi, bankgassei pénzrablásnak. 1920-tól az „Est” lapok belpolitikai munkatársa. — 81, 82, 84

Hajós Kálmán — ügyvéd, országgyűlési képviselő. — 212

Halmos Károly — az 1920—1921. évi francia—magyar tárgyalásokon a magyar delegáció egyik tagja. — 217

Hambrus Béla — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja, az I. sz. szegedi vadászszázalaj 1. századának parancsnoka. — 164, 258, 264

Hamburger Jenő — (1882—1936) orvos, a Tanácsköztársaság idején földművelésügyi népbiztos. A Tanácsköztársaság megdöntése után Ausztriába emigrál, az illegális KMP egyik vezetője. 1922-től a Szovjetunióban él. — 141, 143, 158

Hardy Kálmán — folyámőrkapitány, az Etelközi Szövetség tagja, később Horthy Miklós szárnysegédje. — 307

Hatvany Lajos — (1880—1961) író, publicista. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrál; 1927 és 1938 között Magyarországon dolgozik, 1938-ban ismét emigrál, s 1947-ben tér vissza Magyarországra. — 141

Hautzmayer Károly — pilóta, a Prónay-különítmény tagja. — 182

Hayden — gróf, orosz emigráns katonatiszt. — 341

Haynau, Julius Jakob — (1786—1853) báró, osztrák tábornok, a „bresciai hiéna”; az 1848—1849. évi forradalom és szabadságharc leverése utáni rémuralom az ő nevéhez fűződik. — 3

Hefty (Heffty) Richárd — repülőszázados, a bankgassei pénzrablás egyik résztvevője, a Tanácsköztársaság elleni szervezkedés aktív tagja. Prónay-különítményes; a 40-es évek elején az Országos Társadalombiztosító Intézetben főfelügyelő. — 84, 98

Hegedüs Pál — altábornagy, 1919 őszén a debreceni, 1921-ben a szombathelyi katonai körlet parancsnoka. A második királypuccs idején felesküdt a királyra, de később elpártolt a legitimistáktól. — 270, 279, 295, 334

Hegyessy Géza — százados, később ezredes; Horthy testőrségének parancsnoka. — 307, 309, 311

Heinz Walter — százados. — 62

Héjjas Aurél — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja, a burgenlandi „felkelés” egyik alvezére. — 48, 88, 150, 161, 162, 224, 296, 298

Héjjas Iván — (*1891) főhadnagy, földbirtokos, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője, a kecskeméti és Kecskemét környéki tömeggyilkosságot végrehajtó különítmények parancsnoka, a Prónay Pál vezette nyugat-magyarországi bandaharcok egyik résztvevője; 1926-ban országgyűlési képviselő, fajvédő programmal. — 11, 48, 88, 150, 162, 186, 187, 209, 210, 215, 216, 224, 226, 246, 251, 254, 262, 284, 296, 310, 323, 342

Hellebronth Antal — vitéz, tábornok, a Tanácsköztársaság idején Szegeden szervezi Horthy hadseregét. 1922-től tüzérségi tábornok, a Vitézi Szék törzskapitánya, majd főkapitány-helyettese, a Vitézi Rend képviseletében felsőházi tag. — 190

Hemmen János — aradi ügyvéd; az aradi ellenforradalmi kormányban nemzetiségi, az első szegedi ellenforradalmi kormányban közlelmezési miniszter. — 73

Hencz Károly — az első világháború előtt néppárti, majd munkapárti képviselő. — 73

Hennel — százados, a Tattersall területén működő lónyilvántartó hivatal parancsnoka. — 57

Herbst Géza — alispán. — 137

Herkély Tibor — miniszteri titkár, majd tanácsos, az Ébredő Magyarok Egyesületének igazgatósági tagja. — 329, 330

Hetényi Imre — 1914-ben detektív-főfelügyelő, 1922-től országos rendőrfőkapitány-helyettes, a rendőrség politikai osztályának vezetője. — 329

Hir György — (1880—1926) földbirtokos. 1918 végén részt vesz a Kisgazdapárt szervezésében. Az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezető tagja. Az Etelközi Szövetség tagja, fegyveres fosztogató különítmény parancsnoka. 1920-ban kisgazda-, 1922-ben egységes párti képviselő. Aktív résztvevője az 1921. őszi burgenlandi bandaharcoknak, majd a frankhamisításnak. Ezután, legitimista ellenzéki politikusoknak adott leleplező nyilatkozatai miatt, meggyilkolják. — 209, 214, 215, 224, 228, 248, 271, 274, 280—282, 328

Hitler, Adolf — 28, 210

Hoffer Péter — osztrák plébános, a Bauer-bund vezetője. — 139, 140

Hohenzollern (II.) Vilmos — (1859—1941) német császár és porosz király. — 190

Hohenzollern Vilmos — II. Vilmos volt német császár fia, trónkövetelő. — 199

Hohler, Sir Thomas — angol diplomata, 1919. december 15-től 1921-ig a budapesti angol misszió vezetője, 1921-től 1924-ig budapesti rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. — 38, 215, 219, 220

Horovitz Náthán — ezredes, a budapesti amerikai katonai misszió tagja. — 40

Horthy István — (*1858) lovassági tábornok, Horthy Miklós testvérbátyja, a Tanácsköztársaság idején ellenforradalmi tevékenységet fejt ki Budapesten, a Tanácsköztársaság megdöntése után a fővárosi karhatalom egyik szervezője, 1920-tól a lovasság főfelügyelője, 1927-től felsőházi tag. — 116, 160, 190

Horthy Jenő — földbirtokos, Horthy Miklós öccse, 1920-ban kiszagdapárti képviselő. — 7, 160

Horthy Magda — Horthy Miklós leánya. — 69

Horthy Miklós — (1868—1957) a fiumei Tengerészeti Akadémiát végezte. 1909 novemberétől 1914-ig I. Ferenc József szárnységéde. A világháború alatt mint sorhajó kapitány a haditengerészetnél szolgált. 1917-ben ellentengernagy. 1918-ban parancsnoksága alatt fojtották vérbe a cattarói matrózlázadást. 1918. október 31-én átadja a hadiflottát a jugoszlávoknak. A szegedi ellenforradalmi kormány hadügyminisztere. 1919 augusztusában mint fővezér, tisztikülönítményeivel átvonul a Dunántúlra. Különítményei irtóhadjáratot folytatnak a munkások, parasztok, forradalmi értelmiségiek ellen. 1919. november 16-án az antant hozzájárulásával bevonul Budapestre. 1920. március 1-én a különítmények fegyveres asszisztenciája mellett kormányzóvá választják. — 4, 8—22, 24, 26, 30, 33—37, 38, 40—49, 68, 70, 72, 76, 78—80, 82, 86, 96, 98, 99, 120—123, 125, 129, 131, 132, 134, 144, 146, 149, 159, 160, 165, 167, 168—171, 175, 176—180, 184, 193—195, 201, 208, 213, 218—221, 226, 227, 230, 231, 238, 241, 245, 247, 255—257, 261, 265—268, 277, 284, 285, 293, 296, 299—301, 302, 303, 304, 307, 308, 310, 312—314, 316—321, 331—334, 336—338, 343—345

Horthy Miklósné sz. Purgly Magdolna — 122, 141, 317

Horthy Paulette — gróf Károlyi Gyuláné, a kormányzó leánya. — 157

Horthy Szabolcs — Horthy Miklós öccse. — 9

Horváth — tartalékos hadnagy, Soltra rendőr állítólagos gyilkosa.
— 215

Horváth József — pinkafői főjegyző. — 271

Horváth Margit — tanárnő. — 278

Huber Károly — detektív. — 136

Hunyadi János — kormányzó. — 176

Hunyady Ferenc — (*1895) gróf, Fejér megyei nagybirtokos, az Etelközi Szövetség tagja, 1926-tól országgyűlési képviselő. — 39, 124

Hunyady József — (*1873) gróf, dunántúli nagybirtokos, IV. Károly szárnysége, majd udvarmestere, a legitimisták egyik vezetője. — 39, 127—129, 195

Hunyady Józsefné sz. Caraman-Chimay (Chimée) Magdolna — grófnő, palotahölgy. — 128

Huszár Károly — (1882—1941) tanító, keresztényszocialista politikus, újságíró, a Tanácsköztársaság idején a bécsi ellenforradalmi komité tagja. 1919 augusztus—novemberben vallás- és közoktatásügyi miniszter. 1919. november 24. és 1920. március 15. között a koncentrációs kormány miniszterelnöke; 1928-tól az Országos Társadalombiztosító Intézet elnöke. — 169, 175, 176, 177, 179, 213

Huszka Imre (Jenő) — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja.
— 81

Hüttner Tivadar — főhadnagy, a Tisza-gyilkosság perének egyik vádlottja. — 211, 213

Illiás Imre — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 177, 218

Izsépy (Isépy) Aladár — vezérkari őrnagy, a szegedi ellenforradalmi kormány vezérkari főnökségén a hírszerzési osztály egyik vezetője; 1935-ben tábornok. — 87

Jablonszky János — sofőr. — 206, 207

Jankovich-Bésán Endre — gróf, dunántúli nagybirtokos, a Tanácsköztársaság megdöntése után az általa szervezett ellenforradalmi különítmény vezetője, az Etelközi Szövetség tagja, országgyűlési képviselő. — 33, 248

Janky — alezredes. — 55

Jármay Andor — százados. — 240, 241

Jeszenszky Andor — báró, dunántúli nagybirtokos. — 115

Jeszenszky Andorné sz. Vajkó Júlia — 39, 115

Juhász László — hadapród őrmester, a Prónay-különítmény tagja.
— 164

Julier Ferenc — vezérkari ezredes, a Tanácsköztársaság idején a 3. hadtest, majd a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke. — 89

Kaleczky Árpád — főhadnagy, a Prónay-különítmény 3. tiszti szakaszának tagja. — 126

Kapp, Wolfgang — (1868—1922) német szélsőjobboldali politikus; 1920. március 13-án puccsot kísérelt meg a német birodalmi kormány megdöntésére. — 199

Karácsonyi Guido — szegedi plébános, a keresztényszocialista mozgalom egyik szervezője. — 103

Karl Rezső (Rudolf) — osztrák származású alhadnagy, a Prónay-különítmény 3. tiszti szakaszának tagja. — 135, 138, 140, 155, 156, 186

Karner Gusztáv (János) — Vas megyei kormánybiztos. — 134

Károlyi Gyula — (1871—1947) gróf, nagybirtokos, aradi főispán; az aradi, majd a szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnöke; később felsőházi tag, 1930-ban külügyminiszter, 1931—1932-ben miniszterelnök. — 8, 38, 41, 64, 67, 68, 70, 72—76, 79

Károlyi Imre — gróf, nagybirtokos, az Etelközi Szövetség tagja. — 213, 214

Károlyi Mihály — (1875—1955) gróf, nagybirtokos, szabadelvű párti, majd függetlenségi politikus. Az 1918 októberi magyar polgári demokratikus forradalom győzelme után miniszterelnök, majd a Népköztársaság ideiglenes elnöke. A Tanácsköztársaság idején emigrál, csak 1945 után tér haza. Az emigrációban a népfrontpolitika kimagasló nemzetközi harcosa. A felszabadulás után egy ideig Magyarország párizsi követe. — 26, 144, 212

Kass László — tartalékos hadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 305

Kelemen Béla — jogász, politikus, 1917-től Csongrád megye és Szeged város főispánja. A Tanácsköztársaság idején az antibolsevista komité elnöke, Károlyi Gyula szegedi ellenforradalmi kormányának belügyminisztere. A Friedrich-kormány szegedi kerületi kormánybiztosa. — 68, 69, 73, 77, 123

Kelen József (Klein Sándor) — (1892—1938) mérnök, az antimilitarista mozgalom résztvevője, a KMP tagja. A Tanácsköztársaság idején a szociális termelés népbiztosa. A Tanácsköztársaság megdöntése után a Szovjetunióban dolgozik. — 141

Kercsyes Akos — főhadnagy, a Prónay-különítmény 3. tiszti szakaszának tagja. — 65, 70

Keresztés Arthur — ezredes, az Etelközi Szövetség tagja. — 99, 134, 327

Keresztészeghy György — főhadnagy, a Prónay-különítmény 3. tiszti szakaszának tagja. — 113

Kertész — a Tisza-gyilkosság pérének egyik vádlottja. — 211

Kéry (Kéri) Pál — újságíró, az „Est” munkatársa, Károlyi Mihály híve. A Tisza-gyilkosság perének vádlottja; később a fogolycsera-akció során Szovjet-Oroszországba kerül. — 211, 223

Kintzig János — aradi főispán, Tisza-párti politikus, az aradi és az első szegedi ellenforradalmi kormány földművelésügyi minisztere. — 72

Király József — Francia Kiss Mihály különítményének tagja. — 187

Kissilka Ferenc — Prónay Pál inasa. — 297

Klára — alezredes. — 123

Klebelsberg Kunó — (1875—1932) gróf, 1919 februárjában Bethlen gróffal együtt megszervezi a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártját. Az 1920-as választáson Sopron megyében szerez mandátumot mint a KNEP tagja. 1920 áprilisában kilép a KNEP-ből és a disszidens képviselőcsoport egyik vezetője lesz. 1922-ben társaival együtt belép a Kisgazdapártba. 1921. december 4-től 1922. június 16-ig belügyminiszter, utána a Bethlen-kormány bukásáig, 1931-ig kultuszminiszter. — 326

Klobusarics (Kloburasits) Zénó — horvát emigráns, zágrábi rendőrfelügyelő, a Prónay-különítmény ausztriai, magyar kommunisták ellen szervezett akciónak egyik vezetője. — 134, 136—140, 145, 153—155

Koncz Sándor — tábornok, a csendőrség felügyelője. — 231

Kodelka Ferenc — hentesmester. — 162

Koós Miklós — Horthy szárnysegéde, az Etelközi Szövetség egyik szervezője, később alezredes. — 221, 226, 307, 331

Kornhauser — az alsópetényi mészbányák bérlője; Prónay letartóztatja és megzsarolja. — 16, 17, 31, 44, 250—254, 256, 258, 259, 262, 264

Korossy György — temesi főispán, a szegedi ellenforradalmi kormány belügyi államtitkára. — 73

Korvin Ottó — (1894—1919) banktisztviselő, az antimilitarista mozgalmak egyik vezetője. A Tanácsköztársaság idején a Belügyi Népbiztosság politikai osztályának vezetője. A Tanácsköztársaság leverése után Budapesten marad az illegális párt megszervezésére. Elfogják és kivégzik. — 146

Kovács Aladár — ezredes, a Honvédelmi Minisztérium csoportfőnöke. — 320

Kovács Antal — alezredes, kaposvári katonai parancsnok. — 125

Kovarcz Emil — főhadnagy, az Ostenburg-különítmény tagja, Somogyi és Bacsó egyik gyilkosa. 1931-től a Ludovika Akadémia tanára. A Nyilaskeresztés Párt egyik fő szervezője, 1939-től ország-

gyűlési képviselő. Az 1944. október 15-i puccs egyik vezetője; október 17-től a totális mozgósítás minisztere. A népbíróság 1946-ban halálra ítéli. — 12, 20, 171, 172, 174

Kozma Miklós — (1884—1941) 1919—1920-ban a fővezérség hírszerző osztályának vezetője, Horthy bizalmas embere. 1920 augusztusától a Magyar Távirati Iroda, majd a Rádió vezetője. 1934-ben felsőházi tag, 1935-ben a Gömbös-kormány belügyminisztere; 1939—1941 között Kárpát-Ukrajna kormányzói biztosa. — 43, 59, 100, 190, 226

Kölber Pál — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 156, 182

Köváry Ottó — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 49, 162, 240

Kövess Hermann — (1854—1921) báró, tábornagy. — 337

Krobotin Sándor — báró, tábornagyszeregy, az Osztrák—Magyar Monarchia hadügyminisztere. — 55

Kun Béla — (1886—1939) újságíró, betegpénztári tisztviselő. Az első világháború előtt a kolozsvári munkásmozgalom egyik vezetője. Az első világháború alatt orosz fogságba esik. A Tomszki táborban a forradalmi mozgalom vezetője. 1918 elejétől az Oroszországi Kommunista Párt magyar csoportjának vezetője, a kommunista hadifoglyok nemzetközi föderációjának elnöke. 1918 novemberében hazatér, és vezetésével alakul meg a Kommunisták Magyarországi Pártja. 1919 februárjában letartóztatják; a szocialista forradalom idején szabadul ki. A Tanácsköztársaság idején külügyi és hadügyi népbiztos. A Tanácsköztársaság megdöntése után Ausztriába internálják. A szovjet—osztrák fogolycsere-egyezmény alapján kiszabadul. 1920-ban Szovjet-Oroszországba utazik. A Kommunista Internacionálé elnöksége végrehajtó bizottságának tagja. — 10, 83, 89, 91, 92, 98, 101, 122, 134—136, 139, 141—144, 151, 180, 181, 183—185, 223

Kunéry Gábor — százados, az Ostenburg-különítmény tagja. — 345

Kunossy — 79, 89

Kuthy (Kuty) László — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 118, 119

Laczkovich (Laczkovits) László — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 162, 222, 229, 258, 305

Landler Jenő — (1875—1928) az első világháború előtt a vasutas szakszervezet ügyvédje, majd vezetője. A háború végén baloldali, forradalmi politikát folytat, az 1918 júniusi sztrájk után letartóztatják. Az 1918 októberi polgári demokratikus forradalom után a Magyar Vasutas Szövetség elnöke, s a Szociáldemokrata Párt balszár-

nyának egyik vezetője. Jelentős szerepe van a Tanácsköztársaság ki-kiáltásában. A Tanácsköztársaság idején a pártvezetőség tagja, kereskedelemügyi, majd belügyi népbiztos, a III. hadtest, majd a Vörös Hadsereg parancsnoka. A Tanácsköztársaság megdöntése után a Kommunisták Magyarországi Pártjának egyik vezetője. — 141, 143, 184

Láng Boldizsár — (*1877) báró, katonatiszt, diplomata, 1909-től 1914-ig mint vezérkari százados Ferenc József katonai irodáján dolgozik. A párizsi békedelegáció katonai szakértője, a francia—magyar katonai tárgyalásokon a kormány és a vezérkar képviselője, később Horthy katonai kabinetirodájának főnöke, altábornagy. Nyugdíjazása után egységes párti képviselő. — 190, 226, 264

László — a Prónay-különítmény egyik áldozata. — 114, 118, 119

Lauringer István — Főszolgabíró Kőszeg—Felsőőrön. — 271

Lederer (Léderer) Gusztáv — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. 1924-ben feleségével kirabolja és meggyilkolja Kodelka Ferenc hentesmestert. — 30, 88, 162, 229

Legát — tartalékos hadnagy, 1919 augusztus közepéig a Prónay-különítmény tagja. — 118, 119

Lehár Antal — (*1876) báró, ezredes. A Tanácsköztársaság idején az ausztriai Feldbachban ellenforradalmi egységeket szervez. Kezdetben együttműködik Horthyval, s a nyugat-magyarországi katonai körlet parancsnoka. A második királypuccs idején Habsburg Károlyhoz csatlakozik, aki a hadsereg főparancsnokává, hadügyminiszterré és tábornokká nevezi ki. A katonai puccs összeomlása után rövid ideig letartóztatásban van; kiszabadulása után Münchenbe költözik. — 99, 121, 134, 149, 190, 258, 260, 299, 345

Lehnhardt — a lajtabánsági bélyegek előállítója. — 272

Lehrer Árpád — tengerészszázászlós, az Ostenburg-különítmény tagja, Somogyi és Bacsó egyik gyilkosa. — 171, 174

Leiler Amália — 1925-ben rablógyilkosság áldozata. — 88

Lendvay István — újságíró, a 20-as években szélsőjobboldali politikus, az Ébredő Magyarok Egyesületének és a Fajvédő Pártnak egyik vezetője, képviselő. — 328

Lengyel Zoltán — ügyvéd. — 213

Lévay Ferenc — tartalékos hadnagy, szegedi ügyvéd, a burgenlandi bandaharcok egyik vezetője, Lajtabánság külügyi és igazságügyi előadója. — 228, 271, 279, 282

Lichteneckert András — ezredes, a Honvédelmi Minisztérium kiképzési osztályának vezetője. — 191

Liebel — újságíró, a „Wiener Journal” szerkesztője. — 139

Linder (Lindner) Béla — (*1876) vezérkari tiszt, a Károlyi-kormány hadügyi, majd tárcanélküli minisztere. A Tanácsköztársaság idején különböző diplomáciai feladatokat végez. A Tanácsköztársaság megdöntése után Pécs polgármestere, a pécsi szocialista párt tagja, a „Pécs—Baranyai Köztársaság” egyik vezetője. A Jugoszláv csapatok kivonulása után Jugoszláviába menekül. — 58, 141

Lingauer Albin — szombathelyi lapszerkesztő, kezdetben a szegedi ellenforradalmi csoport tagja, később szélsőséges legitimista politikus, képviselő. — 43

Lipcsey Márton — vitéz, tábornok, 1919-ben a szegedi ellenforradalmi szervezkedés egyik résztvevője, majd a dunántúli lovasezred parancsnoka. A Vitézi Rend megalakulása után vitézi törzskapitány; az 1939-es országgyűlésben képviselő. — 320

Lipcsey Miklós — százados, ügyvéd. — 87

Lipthay Antal — báró, főhadnagy, a Prónay-különítmény 2. tisztí szakaszának tagja. — 48, 104, 107, 108, 136, 152, 173, 177, 182, 183

Littomiczky — hadbíró százados, katonai ügyész Somogyi és Bacsó gyilkosainak ügyében. — 174

Littomiczky Pál — mérnök, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője. — 329

Lobit, de — francia tábornok, a magyarországi francia haderők parancsnoka. — 73, 79

Lorx Viktor — tábornok, 1920-tól a Honvédelmi Minisztérium VI. (vezérkari) osztályának vezetője. — 191

Lovászy Márton — újságíró, liberális politikus. Az októberi forradalom idején a Nemzeti Tanács tagja, Károlyi Mihály kormányának kultuszminisztere. A Tanácsköztársaság idején részt vesz a bécsi ellenforradalmi szervezkedésben; a második Friedrich-kormányban külügyminiszter. 1921 januárjában Bécsbe megy, ahol Garami Ernővel együtt a „Jövő” című lapot szerkeszti. — 219, 264

Ludendorff, Erich — (1865—1937) német tábornagy, 1920-ban a Kapp-puccs egyik szervezője, vezető szerepe van a német nácipárt megalapításában; állandó kapcsolatban áll a magyar ellenforradalmárokkal. — 15, 199, 201, 203, 208, 210

Ludinszky Lajos — a Magyar Rádió és Telefonhírdő Rt. ügyésze, Prónay Pál ügyvédje. — 222

Lukachich Pál — főhadnagy, kezdetben a Prónay-különítmény tagja. — 87

Lukács György — (*1885) — filozófus, eszéta. A KMP aktív tagja. A Tanácsköztársaság idején közoktatásügyi népbiztos. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrál. 1933-tól a Szovjetunióban végez

tudományos munkát. 1945-ben hazatér, akadémikus, egyetemi tanár.
— 141

Lüttwitz — porosz tábornok, a Kapp-puccs egyik vezetője. — 199

Madarász (Madarassi) Emil — (1884—1962) kommunista költő. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrációban él, a felszabadulás után hazatér. — 141

Madary Antal — százados, különítmény-parancsnok. 1930-tól ezredes. — 110, 120, 122, 123

Maderspach Viktor — százados, az Ostenburg-különítmény tagja.
— 274

Magasházy László (Lajos) — százados. 1919 januárjában részt vesz az ellenforradalmi katonatisztek szervezkedésében. Szegeden Horthy segédtisztje, majd kilenc éven át Horthy szárnysegéde. Az Etelközi Szövetség egyik alapító tagja. 1937-ben tábornok. 1939-től országgyűlési képviselő. — 48, 49, 73, 75, 76, 82, 86, 122, 124, 170, 171, 176, 180, 193—195, 197, 198, 214, 226, 238—241, 245, 300, 307, 309, 310, 340

Magurányi Sándor — külügyminisztériumi irodafőigazgató, a bankgassei pénzrablás egyik szervezője. — 81

Majtényi Miklós — 1915-től 1922-ig Kecskemét polgármestere, az Etelközi Szövetség tagja. — 284

Makay (Makkay) Imre — tüzérszázados, Prónay egyik helyettese a különítmény élén, az Etelközi Szövetség tagja. — 149, 150, 161, 162, 164, 177, 186, 187, 226, 258, 263, 281

Makay István — huszárfőhadnagy, a Prónay-különítmény tagja.
— 163

Martiny — a szegedi francia politikai rendőrség tagja. — 80

Marton Béla — vitéz, földbirtokos, katonatiszt, a MOVE ügyvezető igazgatója, a bécsi, illetve szegedi ellenforradalmi komité tagja; később képviselő, a Gömbös-féle Nemzeti Egység Pártjának ügyvezető főtitkára, a Nemzeti Munkaközpont fasiszta munkásszervezet vezetője. — 53, 98

Mayer Mária — a szegedi leánygimnázium internátusának igazgatója. — 95, 103

Mayer Márton — szegedi tanár. — 71

özv. *Mayer Mártonné sz. Kabók Julianna* — 103

ifj. *Mayer Mártonné sz. Telbisz Anasztázia* — 103

Megai László — alhadnagy, az Ostenburg-különítmény tagja, Somogyi és Bacsó egyik gyilkosa. — 171, 174

Mészáros Gábor — (1896—1920) a magyar munkásmozgalom egyik vezetője; mint hadifogoly kapcsolódik be a forradalmi munkásmoz-

galomba. 1918-ban hazatér Magyarországra, részt vesz a KMP munkájában, Rudas Lászlóval együtt a KMP küldötte a Kommunista Internacionálé alakuló kongresszusán. A Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadsereg I. hadtestének politikai biztosa. A proletárdiktatúra megdöntése után itthon harcol a párt újjáalakításáért. 1920 februárjában elfogják és a Prónay-különítmény a kelenföldi laktanyában meggyilkolja. — 157

Mészáros Gyula — 1920—1921-ben részt vesz a szokolhamisításban, Bécsben letartóztatják, majd szabadon bocsátják. Tevékeny szerepet játszik a frankhamisítás előkészítésében. — 209

Miakich Ernő — tartalékos hadnagy, a Prónay-különítmény 2. tiszti szakaszának tagja. — 90

Milcsevics János — Bács megyei földbirtokos, pénzügyi tanácsos, az 1920-as nemzetgyűlésben kisgazdapárti képviselő. — 213

Millerand, Alexandre-Étienne — (1859—1943) francia politikus. Mint a szocialista párt egyik vezetője, szélső reformista programot hirdet; 1899-ben belép a reakciós polgári kormányba és a szocialista elveket nyíltan feladva az imperialista érdekeket képviseli. 1912—1915 között hadügyminiszter. A békekonzferencia elnöke. A szovjetellenes intervenció egyik szervezője. 1920 szeptemberében a Francia Köztársaság elnökévé választják. — 217

Mindok Ferenc — tanár Pinkafőn. — 271

Mitthaus Miklós (Nitthausz Dezső) — százados, a Prónay-különítmény 1. szakaszának parancsnoka. — 72, 101, 161

Molnár Endre — főhadnagy, a Prónay-különítmény szakaszparancsnoka, a szolnoki és abonyi vérengzések irányítója. — 162, 164, 222, 229, 258, 263

Mondada Jenő — hadbíró-őrnagy. — 258

Moravek Gyula — lásd Ostenburg-Moravek Gyula

Muraközy József — hadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 164

Muraközy László — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 228

Mussolini, Benito — (1883—1945) az olasz szocialista mozgalom renegátja; az első világháború idején Olaszország hadbalépése mellett indít agitációt, az antanttal való szövetséget hirdeti. A háborút követően megszervezi a fasiszta mozgalmat és az olasz uralkodó osztályok fasiszta polgárháborús fegyveres alakulatait. 1922-ben az olasz király kinevezi miniszterelnökké, ezt követően Olaszország fasiszta diktátora. — 330

Nádossy Imre — 1920-tól 1926-ig országos rendőrfőkapitány. 1920-ban a Wolff Károly vezetésével működő titkos társaság képviselője az Ételközi Szövetség Vezéri Tanácsában. A frankhamisítási bűnügy

egyik főszereplője, 1926-ban a Kúria három és fél évi fogházra ítéli. 1928-ban kormányzói amnesztiát kap, majd kivételes nyugdíjban részesül. — 190, 252, 280, 309, 332, 333

Nagel Manó — ezredes. A Tanácsköztársaság idején a proletárdiktatúra elleni szervezkedés miatt Szegeden 1919. április 7-én letartóztatták, de a franciák közbelépésére szabadon engedték. — 103

Nagyatádi Szabó István — lásd Szabó István

Nagy Károly — detektív-főfelügyelő, Somogyi és Bacsó meggyilkolásának ügyét nyomozó csoport vezetője. — 174

Nagy Pál — vitéz, nyugalmazott altábornagy. Az ellenforradalom uralomrajutása után reaktiválják; 1921 január végéig a miskolci katonai körlet parancsnoka, majd gyalogsági tábornokká és a honvédség főparancsnokává nevezik ki. A Vitézi Rend főkapitányának helyettese. A legitimista katonai puccs idején Gömbössel együtt ő irányítja a kormány csapatait. — 190, 272, 298, 300, 316, 318—320, 331, 344

Nemessányi István — főhadnagy, később ezredes. — 191, 192

Németh Károly — felsőőri főjegyző. — 271

Németh Miklós — ferencrendi szerzetes, Prónay kaposvári megbízottja, később a különítmény tisztje. — 89, 194

Nischel — felsőőri plébános. — 271

Noiseur, de — francia összekötő Károlyi Mihály kormánya és Vyx alezredes között. — 75

Nopcsa — 170

Nozdroviszky Sándor — százados a Radetzky-huszároknál Komáromban. — 62

Okolicsányi László — tartalékos hadnagy, a Prónay-különítmény tagja; vádlott a Leiler Amália gyilkosai ellen indított perben. — 20, 88

Orosz Károly (Gyurka) — főhadnagy, a Prónay-különítmény 3. tiszti szakaszának tagja, később a lovasszázad parancsnoka. — 84, 92, 150, 163

Ottrubay Károly — vezérkari százados, majd őrnagy, a szegedi ellenforradalmi kormány mellett működő hírszerzési osztály vezetője. — 38, 87, 101, 102

Ostenburg-Moravek Gyula — százados, majd őrnagy, az ellenforradalom egyik hírhedt tiszti különítményének parancsnoka. A különítmény hajtotta végre — többek között — Somogyi Béla és Bacsó Béla meggyilkolását is. Az 1921 októberi királypuccs alkalmával a Sopronban levő Ostenburg-zászlóalj — melyben sok közöshadseregbeli tiszt volt — támogatja elsősorban IV. Károlyt. A puccs leverése után Ostenburgot elfogják és bebörtönzik, de később amnesztiát kap.

— 12, 16, 20, 29, 44, 48, 49, 110, 120, 122, 149, 165—167, 171, 173, 174, 190, 197, 198, 239, 242, 243, 245, 248, 255, 259, 260, 269, 270, 275, 277, 279, 288, 299, 335, 341, 344—347

Öhm Tivadar — százados, később ezredes. — 191

Pach Mihály — Prónay Pál sofőrje. — 152—154, 156

Pál Alfréd — ügyvéd. — 195

Paléologue, Maurice — (1859—1944) francia diplomata és történérfő. 1920-ban a francia külügyminisztérium vezértitkára; ebben a minőségben részt vesz a francia—magyar tárgyalásokon. — 217

Pálffy Dániel — (*1871) a szegedi ipartestület elnöke, a Tanácsköztársaság idején Szegeden fejt ki ellenforradalmi tevékenységet. Károlyi Gyula gróf szegedi ellenforradalmi kormányának kereskedelmi ügyi államtitkára. Az Ipartestületek Országos Szövetségének elnöke, majd 1920-ban a Keresztény Nemzeti Egyesülés programjával képviselő lesz. 1923-ban kormányfőtanácsosi címet kap. — 73

Pálffy-Daun Aimée — grófnő, IV. Károly feleségének udvarhölgye, Prónay Pál felesége. — 18, 64, 237, 243, 246, 269, 284, 296, 300, 308, 313, 333, 334, 337, 338

Pálffy-Daun József — (*1892) gróf, nagybirtokos, vezérkari százados. 1916-ban főrendiházi tag; Bécsben majd Szegeden bekapcsolódik az ellenforradalmi szervezkedésekbe. 1920—1921-ben a vezérkarban dolgozik, majd visszavonul; 1935-ben egységes párti programmal országgyűlési képviselő. — 203

Pálffy Vilmos — gróf, altábornagy, Prónay Pál apósa. — 18

Pallavicini Alfonz Károly — (*1883) őrgróf, nagybirtokos. — 195

Pallavicini György — (*1881) őrgróf, nagybirtokos. A Tanácsköztársaság idején tagja a bécsi ellenforradalmi komiténak. A Tanácsköztársaság megdöntése után dunántúli központi kormánybiztos. Legitimista politikus. 1921 februárjában csatlakozik a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjához, amelyből Andrássyval együtt a második királypuccs után kiválik és az Andrassy—Friedrich-párt tagja lesz. — 88, 165, 169, 340

Pálóczy (Pálócz) Horváth István — földbirtokos, 1921—1924-ig az Ébredő Magyarok Egyesületének elnöke; 1927-től felsőházi tag. — 328, 329

Panajott József — százados, kezdetben a Prónay-különítmény tagja. — 87

Patacsi (Patacsy) Dénes — (*1877) vitéz, Baranya megyei kulák, kisczardapárti képviselő, a „mérsékelt” szárny egyik vezetője. A Huszár-kormányban kisczardaügyi államtitkár. A Teleki-kormányban hadügyi államtitkár, mindvégig kormánypárti képviselő. — 194

Patzenhoffer Róbert — Eszterházy Pál herceg jószágigazgatója. — 273

Pázmándy Dénes — publicista, 1878-tól függetlenségi párti országgyűlési képviselő. Egyik vezetője a hármasszövetségtől való elszakadást hirdető függetlenségi csoportnak. — 73

Péchy Erzsi — színművésznő. — 240

Peidl Gyula — (1873—1943) nyomdász, jobboldali szociáldemokrata szakszervezeti vezető, 1909-től 1919-ig a Szociáldemokrata Párt vezetőségének tagja. A Berinkey-kormányban népjóléti miniszter. A Tanácsköztársaság kikiáltását ellenzi, a Tanácsköztársaság idején funkciót nem vállal. 1919. augusztus 1-től 6-ig a „szakszervezeti kormány” elnöke, részt vesz az SZDP újjászervezésében; a Huszár-kormány megalakulása után emigrál. 1921-ben hazatér, az Általános Fogyasztási Szövetkezet elnöke, 1922-től 1931-ig parlamenti képviselő. — 101

Peinlich — 141

Pekár Gyula — (1867—1937) író, politikus. 1901-től képviselő. A Tanácsköztársaság idején a Fehér Ház nevű ellenforradalmi csoport egyik vezetője. 1920 augusztusától 1922 júniusáig vallás- és közoktatásügyi államtitkár. A Turáni Társaság elnöke. — 212

Perényi Zsigmond — (*1870) báró. Az első világháború előtt Tisza István Munkapártjának tagja. 1913-tól 1917-ig belügyi államtitkár, 1919 őszén a második Friedrich-kormány belügyminisztere. 1919 decemberében egyik szervezője és vezetője a megalakuló Nemzeti Középpárt nevű konzervatív csoportnak. Az irredenta szervezeteket irányító Magyar Nemzeti Szövetség vezetője. Részt vesz a frankhamisításban. 1926-ban az egységes párt parlamenti képviselője, később a felsőház tagja, koronaőr. — 323

Persevics — horvát emigráns. — 134

Petőfi Sándor — (1823—1849) — 60

Piacsek (Placsek) Győző — a budapesti büntetőtörvényszék bírása. — 230

Pickaverné — 66

Pilsudski (Pilsudsky) József — (1867—1935) lengyel fasiszta politikus. 1919—1922-ben Lengyelország köztársasági elnöke, majd vezérkari főnök. 1926-ban puccs útján Lengyelország diktátora lesz. Az 1920-as lengyel—szovjet háború egyik előkészítője és kirobbantója. — 218

Placher János — repülőhadnagy, a Prónay-különítmény 3. tiszt szakaszának tagja. — 112

Pleplár Lajos — ezredes. — 72

Pogány József — (1886—1939) újságíró, a „Népszava” munkatársa,

az októberi forradalom után a katonatanácsok kormánybiztosa. A Tanácsköztársaság alatt hadügyi, külügyi, végül közoktatásügyi népbiztos. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrál, a nemzetközi munkásmozgalomban dolgozik. 58, 60, 141, 143, 223

Pór Ernő — (1888—1943) magántisztviselő, 1915-től az oroszországi magyar hadifoglyok forradalmi mozgalmának egyik vezetője. Részt vesz a KMP megalapításában, tagja a Központi Bizottságnak. A Tanácsköztársaság idején a Külügyi Népbiztosság nemzetközi propaganda osztályának vezetője, az egyesült párt egyik központi titkára. A Tanácsköztársaság megdöntése után Ausztriába emigrál. 1922-től a Szovjetunióban felelős gazdasági funkcióban dolgozik. — 141

Pösch Antal — szombathelyi vendéglős. — 61

Pösch Mihály — budapesti József utcai vendéglős. — 61

Potter János — ezredes. — 190

Pottyondi Károly (Potyondy Géza) — őrnagy, a szegedi I. gyalogzászlóalj parancsnoka. — 120

Probst — gratzli ellenforradalmár, a Prónay-különítmény bécsi részlegének tagja. — 136, 138, 142, 143

Próhászka Ottokár — (1858—1927) teológia tanár, majd 1905-től székesfehérvári püspök. Az ellenforradalmi rendszer egyik vezető ideológusa, országgyűlési képviselő. — 175

Prónay Gyula — ezredes, Prónay Pál bátyja. — 47, 84, 222, 232

Prónay Mihály — földbirtokos, Prónay Pál bátyja. — 118, 250, 341

Prónay Mihályné sz. Batthyány Felicia — grófnő. — 341

Prossl Ernő — osztrák alhadnagy, a Prónay-különítmény 3. tisztiszakaszának tagja. — 135, 138, 156, 182, 183

Pröhle Vilmos — egyetemi tanár, 1908-tól Kolozsvárott, 1919-től Debrecenben, 1923-tól Budapesten tanít. 1920-ban képviselővé választják. Az Ébredő Magyarok Egyesületének alelnöke. — 224, 297, 298, 301, 307

Rác (Rátz) Kálmán — százados, a Tiszántúlon, majd Budapesten működő egyik különítmény parancsnoka, a MOVE egyik vezetője, később kormánypárti, majd nyilaskeresztes országgyűlési képviselő. — 49, 225, 231, 240

Ráday Gedeon — (*1872) gróf, nagybirtokos; 1910-ben csatlakozik Tisza István Nemzeti Munkapártjához. 1910-től 1917-ig Pest vármegye és Kecskemét főispánja. A Tanácsköztársaság idején a bécsi ellenforradalmi komité tagja. 1919 szeptemberében Pest és Szolnok megye, valamint Kecskemét város kormánybiztosa. Belép az Etelközi Szövetségbe, a Vezérek Tanácsának tagja. 1921 áprilisától 1921 de-

cemberéig a Bethlen-kormány belügyminisztere. Az Egységes Párt tagja; 1922-től parlamenti képviselő, később felsőházi tag. — 234, 251, 252, 323

Ráday Gedeonné — 253

Radvánszky Albert (Béla) — báró, földbirtokos, főrendiházi tag, a Szabadelvű Párt, majd Tisza István Munkapártjának tagja. — 212

Rády József (Árpád) — százados, az egyik dunántúli különítmény parancsnoka, később a Prónay-különítmény tagja, majd alezredes. — 114, 162

Rakovszky István — (1858—1931) földbirtokos, 1905-től 1910-ig a képviselőház alelnöke, 1920-ban az első nemzetgyűlés elnöke. A KNEP tagja, a titkos legitimista vezérkar tagja. A második királyi-puccs idején IV. Károly miniszterelnökké nevezi ki. A puccs összeomlása után az exkirállyal együtt Tihanyba viszik, majd letartóztatják, de néhány hónap múlva szabadon bocsátják. Kiszabadulása után az Andrássy—Friedrich-párthoz csatlakozik. — 16, 17, 169, 176, 195, 235, 256, 259, 261, 265, 267, 304, 336, 337

Rakovszky Zsófia — 254

Rantzenberger Győző (Viktor) — százados, majd testőrőrnagy, a Prónay-különítmény helyettes parancsnoka, 1921 októberéig Prónay legbizalmasabb embere. — 20, 72, 87, 102, 135, 136, 154, 155, 162, 222, 229, 230, 238—240, 258, 259, 263, 265, 274, 302, 303, 305, 307, 331

Rantzenberger-Ruszkay Jenő — vitéz, vezérkari őrnagy, majd ezredes. A fővezérség, majd a kormányzó katonai kabinetirodájának beosztottja. Rantzenberger Viktor bátyja. Az Etelközi Szövetség tagja. — 88, 150, 173, 179, 239, 267, 300, 307

Ráski — ezredes. — 123

Rassay Károly — (*1886) ügyvéd. Törvényszéki, majd kúriai tanácsjegyző, később titkár az Igazságügyminisztériumban. A Tanácsköztársaság idején részt vesz az ellenforradalmi szervezkedésekben. Az ellenforradalom hatalomrajutása után belép a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjába. A Huszár-kormány igazságügyi államtitkára, 1920-tól országgyűlési képviselő. 1921-ben kilép a KNEP-ből és többedmagával megalakítja a Független Kisgazda Földműves és Polgári Pártot. 1921 februárjában részt vesz a rövid életű „liberális blokk” megszervezésében. 1933 után a konzervatív liberális ellenzék egyik vezetője, az „Esti Kurir” főszerkesztője. — 176

Rathenau, Walter — (1867—1922) német nagyiparos, közgazdasági politikus; a weimari köztársaság újjáépítési, majd külügyminisztere. 1922-ben aláírja a rapallói egyezményt. 1922-ben jobboldali terroristák meggyilkolják. — 202

Ráthvay (Ráthfay) Imre — őrnagy, a Diendorfer-ezred zászlóaljparancsnoka, később tábornok. — 120, 124

Reichart — bécsi gyáros, Gömbös Gyuláné apja. — 235

Reininger János — repülőtiszt, a Prónay-különítmény tagja. — 182, 183

Repeczky László — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 216

Révhegyi Ferenc — százados Horthy katonai kabinetirodájában. — 190

Ribiczey — őrnagy. — 124

Riedl Miklós — tábornok, lovas dandárparancsnok, 1921-ben a szénügyek katonai felügyelője. — 190

Rohonczy — altábornagy. — 275

Rohonczy Éva — bárónő, Rohonczy Imre felesége. — 152

Rohonczy György — báró, földbirtokos és főszolgabíró. — 274, 275

Rohonczy Imre — báró, százados a szombathelyi huszároknál. — 275

Rohonczy Rejneria — bárónő, Rohonczy György és Imre testvére. — 275

Rohr István — báró, főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 135, 156, 182

Rosen, Wladimir — báró, volt orosz cári tiszt. — 341

Rozsek Ottó — utász-százados, a Prónay-különítmény tagja. — 112, 151, 157

Rubinek Gyula — (1865—1922) uradalmi intéző, agrárpolitikus, az OMGE titkára, majd igazgatója. 1919 augusztus végétől 1920 augusztus közepéig kigazdapárti földművelésügyi miniszter; a földbirtokreform-javaslatot az ő vezetésével dolgozzák ki. — 176

Ruprecht Imre — 134

Sahlender Béla — tábornok, a csendőrség felügyelője. — 231

Sally Iván — százados. — 57

Salm Hermann — gróf, főhadnagy, a Prónay-különítmény 2. tiszti szakaszának tagja, a fehérterror egyik legkegyetlenebb hóhéra. — 48, 104, 106, 107, 108, 117, 119, 144, 163.

Salm Lajos — gróf, nagybirtokos. — 144

Sárkány Jenő (István) — altábornagy, katonai körletparancsnok. — 190

Sarkotic István — báró, nyugalmazott közöshadseregbeli vezérezredes. — 337

Sáróy (Sáray) Szabó Tibor — (*1891) huszárszázados, kommunista, a Tanácsköztársaság idején az erdélyi katonai kerület, majd a 39. dandár parancsnoka. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrál. — 57

Sass István — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 125, 239

Sávoly János — altábornagy, az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának tagja. — 190, 309—313, 332, 333

Schadl Ernő — törvényszéki tanácselnök, 1920-tól a budapesti büntetőtörvényszéken a Tisza-gyilkosság és számos más politikai és sajtóügy bírója. — 230, 240

Schefftsik György — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja, a Britanniában elszállásolt részleg parancsnoka. Később országgyűlési képviselő. — 150, 161, 163, 177

Schleif — osztrák csendőrtiszt. — 145

Schmitz Rezső — hadbíró-százados. — 255, 258

Schnetzer Ferenc — tábornok. Részt vesz a szegedi ellenforradalmi szervezkedésben, majd az 1919. augusztus 6-i Friedrich-puccsban. Mindhárom Friedrich-kormányban hadügyminiszter. — 123

Schober, Johann — (1874—1932) 1914-től az osztrák rendőrség vezetője. A monarchia bukása után keresztényszocialista politikus. 1921—1922-ben és 1929—1930-ban kancellár. — 11, 138, 139, 145, 155, 209, 225, 282

Schön Béla — kommunista, a Prónay-különítmény egyik áldozata — 144

Schüclck Róbert — ezredes Komáromban. — 62

Schwartz — főhadnagy. — 157

Scitovszky — 326

Sesevics — Soltra rendőr gyilkosa. — 215

Siebenlist Nándor — százados, különítményparancsnok. — 120, 122

Sigray Antal — (*1879) gróf, nagybirtokos, az első világháború előtt a főrendiház tagja. A Tanácsköztársaság idején a bécsi ellenforradalmi komité tagja. A Friedrich-kormány Nyugat-Magyarország kormánybiztosává nevezi ki. A KNEP tagja és parlamenti képviselője, de 1920 tavaszán a disszidensekkel együtt kilép a pártból. A legitimisták egyik vezetője; a királypuccsok egyik szervezője. Az 1921 októberi királypuccs leverése után rövid ideig letartóztatásban van. Kiszabadulása után a Friedrich—Andrássy-párt jelöltjeként kap 1922-ben ismét mandátumot. — 18, 169, 195, 239, 269, 270, 280—282, 337, 340

Siket Andor — miniszteri osztálytanácsos, az Etelközi Szövetség egyik alapítója. — 77, 78

Siménfalvy Tihamér — vitéz, ezredes, később tábornok, az Etelközi Szövetség befolyásos tagja, a Kettőskereszt Vérszövetség igazgatója. Összekötő a magyar ellenforradalmárok és az osztrák és bajor nacionalista-fasiszta szervezetek között. — 297

Simon József — (1892—1919) római katolikus pap, káplán Marcali községben. A Tanácsköztársaság idején Latinka Sándor mellett részt vesz a Somogy megyei termelőszövetkezetek létrehozásában; meggyőződéses híve a népuralomnak, a proletárdiktatúrát a szószékről is támogatja. Prónay különítménye — a marcali vérfürdő során — irtózatosan megkínozza és 43 kommunistával együtt meggyilkolja. — 126

Simonyi-Semadam Sándor — (*1864) ügyvéd, a KNEP tagja. Az első nemzetgyűlés alelnöke. Horthy kormányzóvá választása után, 1920. március 15-től 1920. június 18-ig miniszterelnök. Az egyesített kormánypárt 1921 elején történt kettészakadása alkalmával a legitimistákkal való szembenállása miatt a Kisgazdapártba megy át. — 13, 179, 189, 221

Sipőcz Jenő — (*1878) 1920 szeptemberétől Budapest polgármestere; később főpolgármester. — 141

Sixtus — Bourbon-pármái herceg, IV. Károly feleségének, Zitának öccse; IV. Károly 1917-es, kudarcba fulladt békekísérletének közvetítője. — 166, 239

Soltész István — főhadnagy, az Ostenburg-különítmény tagja, Somogyi és Bacsó egyik gyilkosa. — 171, 174

Solthy Erzsébet — 95

Soltra — rendőr, a britanniás-különítmények egyik áldozata. — 215

Solyomossy Lajos — báró, a szegedi ellenforradalmi kormány pénzügyminisztere. — 73

Somogyi Béla — (1868—1920) szociáldemokrata újságíró, Károlyi Mihály kormányának közoktatásügyi államtitkára. Szembefordul a Tanácsköztársasággal. A proletárdiktatúra bukása után a „Szociáldemokrata Röpiratok”, majd a „Népszava” szerkesztője. A lapban még a román megszállás alatt megjelent, Horthyék dunántúli vérengzéseit leleplező közlemények miatt, Bacsó Bélával együtt, 1920. február 17-én, Horthy korábbi parancsára az Ostenburg-különítmény tisztjei meggyilkolják. — 11, 44, 156, 160, 170—173, 174, 260, 276

Somssich László — (*1874) gróf, dunántúli nagybirtokos, az OMGE elnöke, felsőházi tag. — 39, 125

Soós Károly — (*1869) tábornok, a Tanácsköztársaság idején a Szegeden szervezkedő csapatok vezérkari főnöke, a titkos társaságok

tagja. 1920 januárjában hadügyi államtitkár, a Simonyi—Semadam-kormányban hadügyminiszter. 1921—1922-ben a pécsi katonai körlet parancsnoka. Később a felsőház tagja. — 8, 36, 37, 86, 87, 98, 101, 103, 123, 132, 179, 180, 190, 191, 192

Speller — százados, az Ostenburg-különítmény tagja. — 345

Sréter István — (*1867) tábornok; 1918-ban Lukachich altábornagy, Budapest katonai parancsnokának helyettese a polgári demokratikus forradalomig. A Tanácsköztársaság elleni fegyveres akció szervezése miatt 1919 áprilisában letartóztatják. 1919. augusztus 9-én József főherceg a Dunántúl parancsnokává nevezi ki. A fővezérség Siófokra költözése után Horthy kinevezi székesfehérvári körletparancsnokká. Az Etelközi Szövetség vezető tagja; az első Teleki-kormány hadügy-minisztere. — 116, 180, 187, 192, 193, 214, 234

ifj. Sréter István — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 83, 116

Stankovics (Sztankovics) László — zászlós, a Tisza-gyilkossági per egyik vádlottja. — 211, 213

Stefany — német százados; a német szélsőnationalisták megbízásából Max Bauer vezérkari ezredessel együtt tárgyal a magyar szélső-jobboldali körökkel. — 199, 200, 203, 204

Stenger — a Prónay-különítmény egyik áldozata. — 146

Sternberg, Adalbert — gróf. — 53

Stipasics Károly — báró, vezérkari őrnagy, a honvédelmi miniszter segédtitkárja. — 319

Stromfeld Aurél — (1878—1927) vezérkari ezredes, a Berinkey-kormány hadügyi államtitkára. A Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke, az északi hadjárat katonai vezetője. A visszavonulás után lemond. A Tanácsköztársaság megdöntése után letartóztatják és elítélik, majd szabadon engedik. Belép a Szociáldemokrata Pártba, s ott a baloldali ellenzék egyik vezetője. A Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja. — 58, 59, 89

Sturm János — osztrák alhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 135, 138, 156, 182, 183

Svastich Imre — ezredes, a hadseregfőparancsnok szárnysegédje. — 320

Svastits Nándor — 1919-ben Somogy megye ideiglenes kormánybiztosa. — 125

Szabó Béla — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 215

Szabó István, Nagyatádi — (1863—1924) Somogy megyei gazdagparaszt. 1904-ben Somogy megye törvényhatósági bizottságának tagja, majd 1908-ban a Berinkei-kormányban tárcanélküli népgazdasági miniszter. A Kisgazdapárt vezére. Az ellenforradalom hatalomra kerülése után a második Friedrich-kormányban földművelésügyi miniszter; 1919 novemberétől 1920 augusztusáig közéleti miniszter. Teleki Pál kormányában 1920. augusztus 18-tól 1921 áprilisáig földművelésügyi miniszter. 1920. augusztus 18-án ő nyújtja be a földreformról szóló törvényjavaslatot a parlamentnek. 1922. június 17-től 1924. november 1-ig ismét földművelésügyi miniszter. Titkára, Esküdt Lajos panamáiban való részvétel gyanúja miatt lemondásra kényszerül, utána nem sokkal hirtelen meghal. — 14, 44, 48—50, 169, 194, 265, 304

Szabó József — százasos. — 274

Szállasi Ferenc — (1897—1946) 1919-ben vezérkari őrnagy, az Etelközi Szövetség tagja; később a nyilaskeresztes mozgalom vezetője, nyilas államfő, 1946-ban mint népellenes háborús bűnöst kivégzik. — 20, 26, 324

Szamuely László — (1897—1920) az Oroszországi Kommunista Párt magyar csoportjának és a KMP-nek aktív tagja. A Tanácsköztársaság idején részt vesz az ellenforradalmi erők elleni harcban. A Tanácsköztársaság megdöntése után az illegális kommunista csoportok szervezését kezdi meg, de 1919 decemberében elfogják, halálra ítélik, majd kivégzik. — 27, 146, 150, 157

Szamuely Tibor — (1890—1919) az első világháború előtt újságíró, a Szociáldemokrata Párt tagja, az Oroszországi Kommunista Párt magyar csoportjának egyik vezetője, a „Szocialista Forradalom” című lap szerkesztője. 1919 januárjában tér haza, itthon a Kommunista Magyarországi Pártja Központi Bizottságnak tagja és a „Vörös Újság” szerkesztője. Kun Béla és társainak 1919. február 20-i lefogása után a párt illegális vezető szervének egyik irányítója. A Tanácsköztársaság idején helyettes hadügyi, majd közoktatásügyi népbiztos, a lakásbizottság és a rokkantügyek vezetője, tevékenységének középpontjában azonban az ellenforradalmi megmozdulások leverése áll. A Tanácsköztársaság megdöntése után ellenforradalmárok Savanyúknál meggyilkolják. — 111, 120

Szántó Béla — (1881—1951) 1906-tól a Szociáldemokrata Pártban a baloldali ellenzékhez tartozik; részt vesz az antimilitarista mozgalomban. A KMP első Központi Bizottságának tagja. A Tanácsköztársaság idején hadügyi népbiztos. A proletárdiktatúra bukása után a Kommunista Internacionáléban dolgozik; 1927—1928-ban illegális pártmunkás Magyarországon. 1945 után a szövetkezeti mozgalom egyik vezetője, majd a Magyar Népköztársaság varsói követe. — 141

- Szántó Ilona* — 141
- Széchenyi Andor Pál* — (*1864) gróf, dunántúli földbirtokos, a főrendiház tagja. — 124, 127
- Széchenyi István* — (1791—1860) gróf. — 196
- Széchenyi József* — gróf, egy ideig a Prónay-különítmény tagja. — 39, 116, 124—126
- Széchenyi Rezsóné* — grófné. — 152
- Szeghő István* — tüzérfőhadnagy, a Prónay-különítmény 3. tiszti szakaszának tagja. — 112
- Szeghő Sándor* — karnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 162
- Szekszárdy Dusa* — tartalékos főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 186
- Szeleczy* — burgenlandi földbirtokos. — 272
- Szemere Béla* — orvos, szélsőjobboldali politikus; az Állambizton-sági Megbízottak Szervezetének egyik vezetője. — 210
- Szemere Miklós* — (1856—1919) földbirtokos, diplomata, jobboldali társadalmi egyesületek vezetője. — 64, 78
- Szemző Gyula* — dél-magyarországi földbirtokos. — 66
- Szentmiklóssy József* — főhadnagy, a Prónay-különítmény 2. tiszti szakaszának tagja. — 156, 163, 180—183
- Szilágyi Lajos* — Bihar megyei földbirtokos, nyugalmazott százas-dos, legitimista politikus, képviselő. — 235, 236, 238
- Szilassy Cézár* — újságíró a szegedi ellenforradalmi kormány pro-pagandahivatalában. — 77, 81
- Szluha Dénes* — cecei földbirtokos. — 39, 113
- Szmrecsányi György* — (*1876) földbirtokos, képviselő. A Tanács-köztársaság alatt a bécsi ellenforradalmi csoport egyik vezetője. A Tanácsköztársaság megdöntése után a Dunántúl egy részének kor-mánybiztosa; a KNEP egyik alapítója. 1919—1920-ban az Ébredő Magyarok Egyesületének országos elnöke. 1920—1921-ben a nemzet-gyűlés alelnöke, legitimista. — 99, 137, 195, 260, 338
- Szomorivá Gusztáv* — Francia Kiss Mihály különítményének tagja. — 187
- Sztojanovich Viktor* — őrnagy. — 56
- Taby Árpád* — vitéz, főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja, az I. sz. szegedi vadász-zászlóalj századparancsnoka, később testőr-ör-nagy, 1939-től országgyűlési képviselő. A Társadalmi Egyesületek Szövetségének társelnöke. — 95, 162, 164, 222, 229, 258, 284, 315
- Takách-Tolnay József* — gróf, ezredes, később altábornagy. 1904-ben József királyi herceg udvartartásának tagja. 1905-ben a király

grófi rangra emeli. A Tanácsköztársaság idején a bécsi ellenforradalmi csoportban tevékenykedik, a bankgassei pénzrablás egyik szervezője. A Friedrich-kormány bécsi katonai meghatalmazottja. 1920-tól 1923-ig varsói, majd 1926-ig bukaresti katonai attasé. 1935-től országgyűlési képviselő. — 55, 144, 145

Takáts József — őrmester, sofőr. — 182

Takátsy Gyula — százados, a Prónay-különítmény tagja. — 163, 177, 189, 215, 216, 226, 227, 258, 269

Tánczos Gábor — (*1872) tábornok, 1907-től 1909-ig belgrádi katonai attasé. Az első Friedrich-kormány külügyminisztere. Később a népszövetségben a magyar delegáció katonai szakértője. — 123

Teleki Pál — (1879—1941) gróf, erdélyi nagybirtokos, egyetemi tanár; 1905-től 1911-ig országgyűlési képviselő. A Tanácsköztársaság idején Svájcba emigrál, majd a második szegedi ellenforradalmi kormányban külügyminiszter. Az ellenforradalom győzelme után a béke-előkészítő iroda vezetője. 1920 áprilisától külügyminiszter, 1920 júliusától 1921 áprilisáig miniszterelnök. Utána a Menekültügyi Hivatal vezetője, majd az irredenta társadalmi egyesületek és szervezetek központjának egyik irányítója. 1938-ban külügyminiszter, 1939-től 1941-ig miniszterelnök. — 13, 15, 26, 38, 46, 68, 72, 79, 123, 193, 221, 224, 226, 227, 232—234, 236, 239, 245

Teleki Sándor — gróf, százados, a vezérkari főnök szárnysegédje, az Etelközi Szövetség tagja. — 179, 239

Thaisz (Thaiss) László — ezredes Horthy fővezérségén. Később tábornok. — 151

Thiringer László — hadnagy, a Prónay-különítmény 2. tiszti szakaszának tagja. — 146, 151, 182

Thurzó Lajos — főhadnagy, a Prónay-különítmény 2. tiszti szakaszának tagja. — 164, 186, 187, 258

Tisza István — (1861—1918) gróf, konzervatív politikus, földbirtokos, a magyar imperializmus vezető képviselője. 1910-től a Nemzeti Munkapárt elnöke, 1903-tól 1905-ig és 1913-ban miniszterelnök. 1918. október 31-én ismeretlen katonák agyonlövik. — 53, 211, 213, 214, 234, 258

özv. Tisza Istvánné — 212, 213

Toókos Gyula — vitéz, huszárszázados a szegedi vezérkar hírszerző osztályán. Az Etelközi Szövetség egyik vezetője; később huszárezredes. — 70, 77, 86, 101, 180, 193, 214, 232, 239, 242, 307, 346

Tószegi-Freund Antal — fonyódi bérlő és földbirtokos, a Prónay-különítmény egyik áldozata. — 35, 131, 160

Tóth — marcali főszolgabíró. — 126

Török Géza — báró, ezredes. — 190

Trebitch-Lincoln — nemzetközi kalandor; a Kapp-puccs bukása után Bauer ezredessel együtt Magyarországon tárgyal az osztrák szélsőjobboldali puccs ügyében. — 48, 199, 201—205, 207

Trockij, Lev Davidovics — (*1879—1940) publicista, 1903-tól 1917-ig mensevik, 1917-ben a forradalmi fellendülés idején belép a bolsevik pártba. Az Októberi Forradalom után a Politikai Bizottság tagja, külügyi majd hadügyi népbiztos. 1918-ban a breszti békét ellenzi és sok kérdésben szemben áll a párt lenini politikájával. A 20-as években frakciós tevékenysége nyílt árulássá fajul. 1927-ben kizárják a pártból, 1929-ben száműzik. — 60

Troismont — gróf, francia százados. — 69, 75

Turchányi Albert Egon — r.k. lelkész, hittanár, az Ébredő Magyarok Egyesületének igazgatósági tagja. — 329

Turcsányi Mihály — tiszthelyettes, a Prónay-különítmény lovaszázadának szolgálatvezető altisztje. — 164

Tüköry Dénes — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 116, 163

Uffalussy Gábor — vitéz, ezredes; 1922-ben a budapesti 1. huszárezred parancsnoka. 1932-ben altábornagy; 1935-től országgyűlési képviselő. — 191

Ulain Ferenc — (*1889) ügyvéd. Az ellenforradalom győzelme után megalapítja a „Szózat” című szélsőjobboldali lapot. A Gömbös-féle csoporthoz tartozik; az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője. Összekötöttesben áll a Ludendorff-féle német szélsőnationalistákkal is. 1923 nyarán kilép az Egységes Pártból és a Gömbös-féle Fajvédő Párthoz csatlakozik. Országgyűlési képviselő. — 210, 211, 213, 328

Vágó Béla — (1881—1939) a „Népszava” szerkesztőségének tagja, a szociáldemokrata baloldal egyik képviselője. A KMP-nek alakulásától tagja. A Tanácsköztársaság idején belügyi népbiztos, majd a Vörös Hadsereg hadtestparancsnoka. A Tanácsköztársaság megdöntése után Bécsben, Berlinben, majd a Szovjetunióban dolgozott. — 141

Vajkó István — őrnagy. — 115

Vajkó Istvánné sz. Nagy Lula — 115

Valentini Leó — százados, lovas különítmény parancsnoka. — 117

Vannay László — a Prónay-különítmény tisztje. 1931-ben szélsőjobboldali puccsot szervez, letartóztatják, s hat hónapi fogházra ítélik. Csapatával részt vesz az 1944 végi vérengzésekben is. — 20, 162

Varga Jenő (Sándor) — (*1879) közgazdász, az első világháború előtt a „Népszava” munkatársa, a polgári forradalom után egyetemi tanár. A Tanácsköztársaság idején pénzügyi, majd szociális terme-

lési népbiztos, a Népgazdasági Tanács elnöke. A Tanácsköztársaság leverése után Bécsbe, majd Moszkvába megy, ahol széles körű tudományos munkásságot fejt ki. 1939-től akadémikus. — 141

Varjassy Lajos — Arad polgármestere, a Kereskedelmi és Ipar-kamara titkára. Az 1918-as polgári demokratikus forradalom után kormánybiztos-főispán, a Tanácsköztársaság idején az aradi és szegedi ellenforradalmi kormányok kereskedelemügyi minisztere. — 72, 74, 79, 89, 97, 98

Varjassy Lajosné — 75

Váry Albert — jogász, 1918-ban a királyi ügyészség vezetője. A Tanácsköztársaság leverése után az ő irányítása alatt folytatták a kommunisták elleni hírhedt gyorsított bírósági eljárásokat. 1921-ben koronaügyész-helyettes, később országgyűlési képviselő. — 146

Vasska Vrécsér Ede — százados, a Prónay-különítmény 4. szakaszának parancsnoka. — 101, 102, 113, 114

Vázsonyi Vilmos — (1868—1926) ügyvéd, 1901-ben országgyűlési képviselő, 1917-ben az Eszterházy-kormányban igazságügyminiszter, a Wekerle-kormányban választójogi miniszter. 1918. október 31. után emigrál és csak 1919 szeptemberében tér vissza. Ekkor újjászervezi a Demokrata Pártot. Közreműködik a Horthy budapesti bevonulását elősegítő politikai egyezmény megkötésében, ezután azonban csakhamar ismét elhagyja az országot. 1924 elején tér haza és átveszi a Demokrata Párt vezetését. Liberális legitimista politikus. — 14, 16, 44, 50, 121, 156, 160, 195, 219, 251—253, 256, 257, 264, 330

Verő Károly — a lajtabánsági bélyegek tervezője. — 271

Vécsey — tábornok Komáromban. — 62

Vértessy Károly — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 116

Vidacs — főhadnagy, a Prónay-különítmény tagja. — 116

Vidos Elek — 134

Vogler Béla — miniszteri titkár. — 251

Vojnits (Vojnics) Sándor — (*1865) báró, földbirtokos, tartalékos huszárhadnagy. 1896-tól 1905-ig szabadelvű párti képviselő. 1910-től ismét képviselő, éveken át a Munkapárt alelnöke. 1927-ben felsőházi tag. — 212

Vrangel, Pjotr Nyikolajevics — (*1878) cári tábornok, gárdatiszt, Gyenyikin hadseregében a lovashadtest parancsnoka. Gyenyikin vereége után átveszi az ellenforradalmi csapatok főparancsnokságát. 1920-ban a Vörös Hadsereg szétverési csapatait. — 19, 341

Vyx — francia alezredes, az antant budapesti képviselője; az ellenforradalmi irányzatot támogatja a forradalommal és a kommu-

nistákkal szemben. 1919. március 20-án ő nyújtja át az antant jegyzékét a magyar kormánynak. — 75

Waldvogel József — ezredes a szegedi hadügyminisztériumban. Az Etelközi Szövetség tagja. — 86, 323

Werkmann, Carl von — IV. Károly titkára. — 245

Werth Henrik — (*1881) alezredes. A Tanácsköztársaság idején, 1919. május 2-án, a hadseregparancsnokság megbízásából Szolnoknál fegyverszüneti tárgyalásokat folytat. A fasiszta hadsereg tábornoka, 1938—1941-ben vezérkari főnök, felsőházi tag. 1948-ban távollétében halálra ítélik. — 191

Weygand, Maxime Louis — (*1862) francia tábornok, 1918-ban Foch marsall vezérkari főnöke, 1920-ban, a lengyel—szovjet háborúban a lengyel csapatokat irányítja. Később a francia legfelsőbb haditanács tagja, majd a rajnai megszálló csapatok parancsnoka. 1931-től a legfelsőbb haditanács elnöke, 1940 júniusában a hadsereg főparancsnoka. — 218

Willerding Vilmos — altábornagy, hadseregfőparancsnok. — 179, 190

Wilson, Woodrow — (1856—1924) amerikai politikus, 1913-tól 1921-ig az Egyesült Államok elnöke. — 279

Winpffen Sina — gróf. — 39, 115

Windischgrätz Lajos — (*1832) herceg, földbirtokos, az első világháború végén a közös külügyminisztérium osztályfőnöke, 1918 januárjától tárcanélküli, majd népjóléti miniszter október 24-ig. Az első nemzetgyűlésben képviselő, az Etelközi Szövetség és más titkos szervezetek tagja, a frankhamisítás főszereplője. — 169, 195

Wolff Károly — (*1874) földbirtokos, külügyminisztériumi osztálytanácsos, az ellenforradalom felülkerekedése után az egyik jelentős titkos szervezet vezetője. A fővárosi Keresztény Községi Párt elnöke, az Ébredő Magyarok Egyesülete igazgatósági tagja. Az 1922-es választásokon az egységes párttal koalícióra lépő Keresztény Nemzeti Egység nevű párt képviselőjeként szerez mandátumot; e párt egyik vezetője. — 217, 219, 231, 309

Xavér — Bourbon-pármái herceg, IV. Károly feleségének testvére. — 240

Zadravec István — (*1884) ferencrendi szerzetes, a szegedi rendház főnöke, a szegedi ellenforradalmi komité tagja, a Prónay-különítmény hírhedt lelkésze. Tagja az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának. 1920-ban a pápa tábori püspökké nevezi ki. Részt vesz a frankhamisításban is. — 30, 48, 92, 95, 96, 103, 297, 298, 301, 307, 327

Zay Dezső (Miklós) — huszárfőhadnagy, kommunista. Az 1. honvédezed főbizalmija. A budapesti huszárok 1919. február 20-i tün-

tetésének egyik vezetője. A Tanácsköztársaság bukása után a Prónay-különítmény egyik részlege elfogja és kivégzi. — 115

Zichy Aladár — (*1864) gróf, nagybirtokos, főrendiházi tag, a néppárt elnöke, többször a király személye körüli miniszter. 1919-ben bekapcsolódik a szegedi ellenforradalmi mozgalmakba. Később felsőházi tag. — 73, 76

Zichy Rubidó Emmánuel — báró, őrnagy. — 62

Zita — Bourbon-pármai hercegnő, IV. Károly király felesége. — 18, 299

Zump Hubert — burgenlandi katolikus plébános. — 271

Zsilinszky István — százados. — 59

Zsiros István — (*1873) nyugalmazott ezredes; 1918-ban megalapítja a MOVÉ-t, melynek első elnöke. — 58

TARTALOM

Bevezetés	— — — — —	3
SZEGED	— — — — —	53
DUNÁNTÚL	— — — — —	101
BUDAPEST	— — — — —	149
LAJTABÁNSÁG	— — — — —	269
Névmutató	— — — — —	349

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. Szerkesztette: Teleki Éva. A borító és a köbésterv Gáll Gyula munkája. Műszaki vezető: Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő: Jordán Gusztávné. A szedést 1963. III. 27-én kezdték meg. Megjelent 1963. XI. 20-án, 15 000 példányban. Terjedelme $2\frac{1}{4}$ (A/5) ív, + $\frac{3}{4}$ ív mell.

PL — 98 — D — 6365

63.1643/1 — Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató

